

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

KARAYILAN-ZÂDE MEHMED EMÎN SABRÎ DİVANI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mustafa KEÇECİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR

ANKARA - 2012

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

KARAYILAN-ZÂDE MEHMED EMÎN SABRÎ DİVANI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

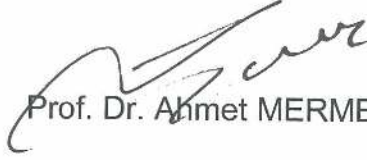
Hazırlayan
Mustafa KEÇECİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR

ANKARA - 2012

ONAY

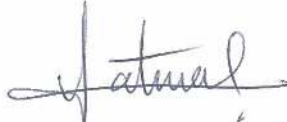
Mustafa KEÇECİ tarafından hazırlanan "Karayılan-zâde Mehmed Emîn Sabrî Divanı" başlıklı bu çalışma, 15.11.2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet MERMER (Başkan)

Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR (Üye)

Doç. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ (Üye)

ÖN SÖZ

Sabrî, Osmanlı'nın gerilemeye başladığı, bulunduğu coğrafyanın da içten içe kaydığı bir ortamda yaşamıştır. 1967-68'de doğan Sabrî muhtemelen III. Mustafa'dan II. Mahmud'a kadar beş padişahın devrini görmüş, 1816'dan sonra ölmüştür. Morali bir âmâ şairlerimizdir. Hakkında pek malumat bulamadığımız şairin hayatı, kişiliği ve sanatına dair bilgileri eserinden ve tezkirelerden hareketle ortaya koymaya çalıştık.

Divançenin tespit edebildiğimiz iki yazma; bir de basılmış nüshası vardır. Birincisi 06 mil yz a 618-3 numarasıyla Milli Kütüphane'de Yazma Eserler bölümünde; ikincisi 2652:1 numarasıyla Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Esad Efendi bölümünde kayıtlıdır. Çalışmamamızın sonuna doğru tespit edebildiğimiz üçüncü nüshası ise Bursa'da Eşref Bey tarafından Hüdavendigâr Vilayet Matbaası'nda basılan nüshası olup Milli Kütüphane'de Mil EHT A 1236 numarasıyla kayıtlıdır. Tenkitli metin çalışmasını bu nüshalardan hareketle yaptığımız divançe üzerindeki çalışmalarımız, üç ana bölümden oluşmuştur.

Birinci bölümü, Sabrî'nin hayatı ve kişiliğine ayırdık. Kişilik özelliklerinde, hem insan olarak şahsiyetini, hem de şair kişiliğini ortaya koymaya çalıştık. Sabrî'nin şiirlerini, edebî kişiliğinin oluşumunda katkısı olduğunu düşündüğümüz şairlerin şiirleriyle de mukayese ettik.

İkinci bölümde, Sabrî divanının şekil ve muhteva özelliklerine yer verdik. Şekil özelliklerinde, nazım şekilleri, vezin, kafiye ve redifi inceledik. Yeri geldikçe de, bu incelemelerimizi tablolarla daha rahat anlaşılır hâle getirdik. Muhteva özelliklerinde ise, divanda dikkat çeken hususları on bir ana başlık altında değerlendirdik. Bu bölümün sonunda, sonuç, kaynakça ve metni kurarken takip ettiğimiz usul hakkında bilgiler verdik.

Üçüncü bölümde, divanın çevriyazılı metni bulunmaktadır. Manzum tertibi aynı olan üç nüsha üzerinden oluşturduğumuz metnimizde,

nüshalardaki farklılıkları ve varak numaralarını dipnotta belirttik. Biz, şiirleri mürettep bir divandaki sıralamayı esas alarak; kaside, terkeb-bent, murabba, muhammes, gazel, kıt'a, rubai, mesnevî, matla ve müfred olarak sıraladık. Her nazım şeklini kendi içinde numaralandırdık. Şiirlerin vezinlerini gösterdik ve varak numaralarını dipnotta belirttik. Metinde okuyuşunu çözemediğimiz az sayıdaki kelimeyi ayraç (...) ile gösterip yanına da Arap harfli metnini kopyaladık. Metinde müstensih hatası olabileceğini düşünerek düzelttiğimiz ve açıklama yapılması gereken yerlerin açıklamalarını [] köşeli parantez içinde gösterdik.

Bizim değerlendirme kriterlerimize göre yanlış da olsa bölümlerin ya da şiirlerin üzerindeki açıklamaları orijinal hâliyle çalışmamıza aktardık. Mesela kıt'anın üzerinde kaside yazıyorsa bu açıklamayı aynen alıp şiirimizi yine kıt'alar arasında değerlendirdik.

Ayrıca nazal n (ñ)'nin yanlış kullanıldığı yerlerde bu yanlışlık düzeltilmemiştir. Çünkü 19. yüzyılda yanlışlıktan öte bu şekilde kullanma temayülünden dolayı bu konuda yapılacak çalışmalara kaynaklık edeceği düşünülmüştür.

Ortaya koyduğumuz çalışmada, özverili bir şekilde elimizden gelenin en iyisini yapmaya gayret gösterdik. Yalnız, gözümüzden kaçan, eksik bırakılmış, düzeltilmesi gereken yerler pek tabîi olabilir. Bu yanlış ve eksiklerimizin tespit ve tenkidi, bu ve bundan sonraki çalışmalarımızda bizim için yol gösterici olacaktır.

Çalışmamın başlangıcından bu yana benden yardımlarını esirgemeyen, hoşgörüsünden, sabrından ve çalışkanlığından son derece etkilendiğim değerli hocam Prof. Dr. Yaşar Aydemir'e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Mustafa KEÇECİ

Ankara, 2012

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	vii

BİRİNCİ BÖLÜM

SABRÎ'NİN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI	1
1.1.1. Doğum Tarihi ve Doğum Yeri.....	1
1.1.2. Ailesi	3
1.1.3. Öğrenimi	4
1.1.4. Devlet Adamlarıyla İlişkisi	6
1.1.5. Ölümü	15
1.2. KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ.....	17
1.2.1. Kişiliği.....	17
1.2.2. Edebi Kişiliği	22
1.2.2.1. Şiir ve Şair Hakkındaki Görüşleri	22
1.2.2.1.1. Eserdeki Konu ve Tema	23
1.2.2.1.2. Yaratıcı (Şair)	25
1.2.2.1.3. Çevre.....	26
1.2.2.2. Dil ve Üslûp	31
1.2.2.3. Deyimler	34
1.2.2.4. Edebi Kişiliğine Katkısı Olan Şairler	38

İKİNCİ BÖLÜM

DİVANÇENİN NÜSHA TAVSİFLERİ, ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1. DİVANÇENİN NÜSHA TAVSİFLERİ	44
2.2. DİVANÇENİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	47
2.2.1. Divançenin Şekil Özellikleri (Nazım Şekilleri, Vezin ve Kafiye/Redif).....	47
2.2.1.1. Kaside.....	47

2.2.1.2. Terkîb-Bend.....	49
2.2.1.3. Murabba	49
2.2.1.4. Muhammes.....	49
2.2.1.5. Gazel	50
2.2.1.6. Kıta	51
2.2.1.7. Rubai	52
2.2.1.8. Mesnevî	53
2.2.1.9. Matla ve Müfred	53
2.3.2. Muhteva Özellikleri	55
2.3.2.1. Divançenin Şahıs Kadrosu	55
2.3.2.2. Hiciv Yönü	57
2.3.2.3. Giyim Kuşam	58
2.3.2.3.1. Kemha	59
2.3.2.3.2. Ferve	59
2.3.2.3.3. Yosma Kıyafet	59
2.3.2.3.4. Lâhor	60
2.3.2.3.5. Püsküllü Külah.....	60
2.3.2.3.6 Şalvar	61
2.3.2.3.7 Dalfes	61
2.3.2.3.8. Canfes Kabâ.....	62
2.3.2.3.9. Canfes Câme	62
2.3.2.3.10. Atlas	62
2.3.2.3.11. Şal	63
2.3.2.3.12. Yelek	63
2.3.2.3.13 Üsküf	64
2.3.2.4. Musiki Makamları, Musiki Aletleri ve Çengi Kızı	64
2.3.2.4.1. Bûselik, Beyâtî, Hicaz Makamı ve Tanbur	64
2.3.2.4.2. Hüseyinî Makamı	65
2.3.2.4.3. Çengi.....	66
2.3.2.4.4. Def ve Çengi Kızı	66
2.3.2.4.5. Kudüm ve Mızrab	66
2.3.2.4.6. Tabl(Davul) ve Zurna.....	66

2.3.2.4.7. Çeng ve Rebâb	67
2.3.2.4.8 Ney	67
2.3.2.5. Divançede Geçen Yer İsimleri	67
2.3.2.5.1. Tripoliçe	68
2.3.2.5.2. Yanya	69
2.3.2.5.3. Yenişehir-i Fener	69
2.3.2.5.4. Arkadya	70
2.3.2.5.5. Çamlıca Adası	70
2.3.2.5.6. Girit	71
2.3.2.5.7. Sakız Adası	71
2.3.2.5.8. İnebolu	71
2.3.2.5.9. Dilekli Baba Mevzi	72
2.3.2.6. Denizcilikle İlgili Kavramlar	72
2.3.2.6.1. Fülk, Lenger-zen, Sâhil	73
2.3.2.6.2. Kapdân-ı Deryâ, Donanma, Üç Anbarlı, Lenger, Fener, Keşti, Yelken	73
2.3.2.6.3. Kalyoncu, Keşti-süvâr, Kanca, Yelken-güşâ-yı Keşti	74
2.3.2.6.4. Harita	74
2.3.2.6.5. Sandal	75
2.3.2.6.6 Körfez	75
2.3.2.6.7 Sahil, Medd ü Cezr	75
2.3.2.6.8 Levend	76
2.3.2.7. Hayvan İsimleri	76
2.3.2.7.1. Şâhin	76
2.3.2.7.2. Mürg	77
2.3.2.7.3. Tavus	77
2.3.2.7.4. Kanarya	77
2.3.2.7.5. Kebg	77
2.3.2.7.6. Kumru	78
2.3.2.7.7. Bülbul/Andelip	78
2.3.2.7.8. Tûtî	78
2.3.2.7.9. Horoz	78

2.3.2.7.10. Yılan	79
2.3.2.7.11. Rahş	79
2.3.2.7.12. Akrep	79
2.3.2.7.13. Âhû	79
2.3.2.7.14. Şîr-mûr	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİVANÇENİN TENKİDLİ METNİ

3.1. KASİDELER	82
3.2. TERKİB-BEND	157
3.3. MURABBA' LAR	161
3.4. MUHAMMESLER	168
3.5. ĞAZELİYYÂT	171
3.6. KİT' ALAR	259
3.7. RUBÂ' İYYÂT	288
3.8. MESNEVİLER	292
3.10. MATLA' LAR	304
3.11. MÜFREDLER	307
SONUÇ	316
KAYNAKÇA	318
ÖZET	321
ABSTRACT	322

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale/Adı geçen madde
BDA.	: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Böl.	: Bölümü
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
G.	: Gazel
Haz.	: Hazırlayan/ Hazırlayanlar
HVM.	: Hüdavendigâr Vilayet Matbaası Nüshası
K.	: Kaside
KBY.	: Kültür Bakanlığı Yayınları
Kt.	: Kıta
md.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MK.	: Milli Kütüphane
Mh.	: Muhammes
Mr.	: Murabba
Msn.	: Mesnevi
Mt.	: Matla
Mü.	: Müfred
R.	: Rubai
s.	:sayfa
S.	:Sayı
SK.	: Süleymaniye Kütüphanesi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDVİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Tb.	: Terkib-bend
Ty.	: Yayın tarihi yok

vd. : Ve diğ erleri
Yay. : Yayını
Yy. : Yayın yeri yok

BİRİNCİ BÖLÜM

SABRÎ'NİN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI

1.1.1. Doğum Tarihi ve Doğum Yeri

Sabrî'nin Divançesi'nin girişinde bize "Moravî Karayılanzâde es-Seyyid Muhammed Emînü's-Sabrî" diye takdim edilen şairin asıl adı Mehmed Emin'dir. Hayatı hakkındaki bilgilerimiz oldukça kısıtlıdır. Bazı kaynaklarda kendisinden Anabolulu Mehmed Emin Sabrî Efendi¹ diye bahsedilmektedir. Hanyalı Nûri Osman, Düstur'unda Sabrî ile Anadolu'da (Nafpilon) karşılaştığından onun Anadolu'ya sonradan gelip yerleşmiş olduğundan bahseder ve Sabrî'nin doğumuyla ilgili kesin bilgiler bulunmadığını belirtir.² Ancak Tuhfe-i Nâilî'de Sabrî'nin 1767, Son Asır Türk Şairleri'nde 1768³ yılında Anadolu'da doğduğu belirtilir.⁴ Ayrıca Tuhfe-i Nâilî'de Anadolu'da doğduğu, yaşadığı ve öldüğü kaydı vardır. Hanyalı Nûri'nin yakın arkadaşlığını kazanan Sabrî, âmâ olmasına rağmen eşrâfla ve paşalarla bir şekilde kaynaşmasını bilmiş, mirimiranlarla arkadaş olmayı başarabilmiştir.⁵ Yine Düstûr'da devlet erkânıyla yakınlığı özellikle vurgulanmakta, sakatlığından dolayı söylenen yakışıksız sözlere ve alaya alınmasına kişiliğiyle karşılık vermiş olmasından ve sonunda varlığını kabul ettirmesinden söz edilmektedir.⁶ Hemşehrisi Abdurrahman Sami Paşa'nın

¹ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C.30 s. 410, Mora md. İnternet, (21.08.2012)

<http://hotfile.com/dl/36508421/da43b82/dia.rar.html>

² Marinos Sariyannis, Le **Düstûr de Hanyevi Nuri Osman comme source pour la vie culturelle de la Créte ottomane du XVIIIe siècle**, S. 9, İnternet (21.08.2012)

<http://forth.academia.edu/MarinosSariyannis/Papers/1818221>

³ İbnül Emin Mahmut Kemal, **Son Asır Türk Şairleri**, Orhaniye Mat. İstanbul 1930, C.3, s. 1545

⁴ Nâil Tuman, **Tuhfe-i Nâilî**, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografisi Tıpkıbasımı, (Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), 2001, C.2, md. 2305(Sabrî)

⁵ Sariyannis, **A.g.e.** s. 9

⁶ Sariyannis, **A.g.e.** s. 9

Sabrî'nin matbu divançesindeki makalesinde, ondan Anabolu'daki peygamber soyundan gelen insanların Anabolu'daki temsilcisi anlamına gelen "Anabolu'nun Nakibü'l-eşrâfıdır." diye bahsedilmektedir.⁷ Sabrî küçük yaşta geçirdiği çiçek hastalığından dolayı gözlerini kaybetmiştir.⁸ Bu durumu Sabrî divançesinin pek çok yerinde dile getirir. 1792-93 yılları arasında Mora'da Valilik yapan Seyyid Mustafa Paşa'ya⁹ yazdığı bir beytinde iki gözünün de görmez olduğunu anlatmaktadır. "Remedden" ifadesinden onun doğuştan değil sonradan görme kabiliyetini yitirdiği anlaşılmaktadır:

Remedden oldı dü-çeşmim esîr-i zîr-i sebel

Terahhüm it bu dil-figâre ey kerem kânı

K.2/45

Yine âmâ olduğuna dair bize malumat veren arz-ı hâl sadedinde yazdığı bir gazelinde hem "remedden oldı" ifadesini kullanmakta hem de kendisini gözleri bağlanmış şahin anlamına gelen "üsküflü şahin"e benzetmektedir:

Remedden dîde-i dil-ber degil dülbend ile mestûr

O bir üsküflü şâhindir şikâre olmuş âmâde

G.89/4

Ayrıca başka bir beytinde ateşli bir hastalığından da bahsetmektedir:

Ĥâliyâ teb-zedeî Şabrî kuluñ sultânım

Ṭa' n olunmaz ne kadar sâde ise güftârı

K.12/56

⁷ İbnül Emin Mahmut Kemal, **A.g.e.** C.3, s.1545; Sariyannis, A.g.e. s. 9

⁸ Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, (Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), Ankara 2000, C.2, s.276

⁹ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmani**, Eski Yazıdan Aktaran Seyit Ali Kahraman, C. 4. s. 1185, İnternet 14.08.2012, <http://tarihvedenedeniyet.org/2009/08/sicili-osmani/>

Anadolu'ya yerleştiği¹⁰ ve burada ikamet ettiği kesindir.¹¹ Yalnız zaman zaman Tripoliçe'de bulunduğunu gösteren bazı ifadeleri de vardır:

“Merhametlü Müşarü'n-ileyh Efendimiz Hazretleri İnebolu'ya Teşrif ve Bu Kullarını Tripoliçe'ye Terk Buyurduklarında Taqdîm Olunan Kâsîdemizdir. [Veliyyü'd-dîn Paşa]” (K.5)

“Tripoliçe'de Devletlü Seyyid Muştafâ Paşa Hazretleriyle Degirmenlik Kâsırında iken Söylenen Rubâ'îdir.” (R.6) gibi manzume başlıkları bu durumun delilidir.

1.1.2. Ailesi

Sabrî'nin ailesi ve sülalesi hakkında elimizdeki malumat sınırlıdır. Yalnız III. Ahmed ve I. Mahmud (1703-54) devirlerinde yaşayan ve haylice meşhur olan Karayılanzâde lakaplı birkaç tane paşa adı geçmektedir.¹² Çelebizâde Âsım Tarihi'nde 18. yüzyılda Karaman Beylerbeyi iken Tırhala'ya vali olarak atanan Karayılanzâde Muhammed/Mehmed Paşa'dan bahsedilmektedir.¹³ Karayılanzâde soy ünvanının pek yaygın olmayışından ve Tırhala'nın Sabrî'nin yaşadığı bölgenin sancağı olmasından da hareketle Muhammed Paşa'nın Sabrî'nin bir yakını olduğu düşünülmektedir. Sabrî de bir rubaisinde “yılan” olarak tanınan bir sülalenin mensubu olduğundan bahseder:

Şabrî kılınıñ şöhret-i ecdâdı yılandur

Bu şiddet-i sermâde sürâh içre nihândur

R.11

¹⁰ Sariyannis, **A.g.e.** s. 9

¹¹ Tuman, **A.g.e.** C.2, md. 2305

¹² Süreyya **A.g.e.** C. 3. s. 871

¹³ Ali Aktaş, **Çelebi-zâde Asım Tarihi Transkripsiyonlu Metni** s.142, İnternet, 15.06.2012
http://library.universalhistory.net/wp-content/uploads/2011/05/CelebizadeAsimTarihi_metni.pdf

Sabrî'nin Mehmed Eşref adında bir akrabası vardır. Sabrî'nin hemşehrîsi olan Meclis-i Hassa Memuru Abdurrahman Sami Paşa, Divançenin matbu nüshasının ön sözündeki makalesinde “(Sabrî'nin) ...irtihalinden altmış sene sonra akaribinden Eşref Bey'in cüst ü cû'sıyla.”¹⁴ sözleri bu nüshayı bastıran Eşref Bey ile Sabrî'nin akrabalığını ifade eder. Paşanın bu değerlendirmesi üzerine nüshanın sonundaki makalede, bu nüshayı bastıran Bursa Ticaret Mahkemesi Reisi Mehmed Eşref Bey “Seyyid Sabrî Efendi-yi merhûme beyan buyurulan nisbet ü garâbet mahdumları Ali Hulûsi Efendinin kerime-i sulbiyesi Fâtıma Zehra Hanım li-ümm hemşirem olmasından ibaret...”¹⁵ ifadesiyle akrabalık bağının derecesini ortaya koyar. Biz buradan divançedeki tarihte ismi geçen kızı Ümmü Gülsüm'den başka Sabrî'nin Ali Hulusi adında bir de oğlu olduğunu onun da Fatıma Zehra Hanım adında bir kızı olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Eşref Bey ise Fatıma Zehra Hanım'la kardeştir yalnız anneden bir babadan ayıdır. Sabrî'nin kızı Ümmü Gülsüm'le ilgili düştüğü tarih şöyledir:

Teşekkür eyleyüp yazdım velâdet târihiñ Şabrî

Bihamdillâh kerîmem Ümmü Gülsüm geldi dünyâyâ

Mü.27

1.1.3. Öğrenimi

İyi bir eğitim aldığı¹⁶ ve kendisini yetiştirdiği konusunda tereddüd olmayan Sabrî'nin eğitimi kimden ve nasıl aldığı hakkında bir malumatımız yoktur. Abdurrahman Sâmi Paşa HVM.'deki makalesinde “...reyaân-ı ömrü esnalarında mücaleset-i ulemâ ve urefâ mükârenet-i üdebâ ve zürefâyâ devam...”¹⁷ değerlendirmesiyle onun ilmî ve edebî faaliyetlerden hiçbir

¹⁴ Karayılanzade Mehmed Emin Sabrî, **Divan-ı Sabrî**, Hüdavendigâr Vilayet Matbaası, Bursa 1882, s.1

¹⁵ Karayılanzade Mehmed Emin Sabrî, , **A.g.e.** s.1

¹⁶ Saryannis, **A.g.e.** s. 9

¹⁷ Karayılanzade Mehmed Emin Sabrî, , **A.g.e.** s.1

zaman kopmadığını ifade etmektedir. Yine Eşref Bey HVM.'deki makalesinde Sabrî'nin Tuhfe-i Vehbî'ye Türkçe, Farsça ve Rumca nazireler yazmış olduğu rivayetini çocukluğundan beri duyduğundan bahsetmektedir. Ayrıca İbnül Emin Mahmut Kemal "Kütüphanemde "tuhfe-i Sabrî an-lisân-i Bulgarî" unvanlı manzum bir lügat mevcuttur. Hangi memleketde, hangi tarihte basıldığı ve nâzımının hüviyeti yazılmamış ise de Anabolulu Sabrî'ye aid olması melhuzdur."¹⁸ der. Bu da onun Türkçeden başka Bulgarca'yı ve şiirlerinden hareketle Arapça'yı da dâhil edersek dört dil daha bildiğini göstermektedir. Yalnız aradığımız kütüphanelerde ne bu lügata ne de Sabrî'nin bahsedilen nazirelerine rastlanmıştır.

Sabrî, Sadi'nin Gülistan'ından bahsederken, her ne kadar bunu bir imaj olarak kullansa da, Gülistan'ı aslından okuyacak kadar Farsça bilmektedir. Çünkü bunu gösteren pek çok emare divançede mevcuttur:

Beñzemez hatt-ı ruḥ-ı dil-bere bir nazm-ı selīs

Ḥayli ebyāt okuduk Sa' di Gülistānuñdan

G.75/3

Sabrî'nin dini bilgisi konusunda pek malumatımız yoktur. Şiirlerinde ehl-i beyte ya da herhangi bir tarikate mensup olduğuna dair bir ifadeye rastlanmamıştır. İsmi başındaki es-Seyyid ifadesi ve bazı kaynaklarda Nakibü'l-eşrâf¹⁹ diye takdim edilmesi onun dini mensubiyeti hakkında ipucu vermektedir. Bununla beraber oğlunun adının Ali Hulusi, kızının Ümmü Gülsüm, torununun Fatıma Zehra oluşu da bu değerlendirmeyi destekler mahiyettedir. Her ne kadar akrabası Eşref Bey'in bu divançesinin muhtasar olduğu müretteb divanının zayi olduğu²⁰ yönünde değerlendirmesi olsa da elimizdeki divançede Ehl-i beyitle ilgili değerlendirmeleri herhangi bir divanda

¹⁸ İbnül Emin Mahmut Kemal, **A.g.e.** C.3, s.1546

¹⁹ Karayılanzade Mehmed Emin Sabrî, **A.g.e.** s.1: Sariyannis, A.g.e. s. 9

²⁰ Karayılanzade Mehmed Emin Sabrî, **A.g.e.** s.79

rastlanacak türdendir. Divançede gazel nazım şekliyle yazdığı üç münacatı, iki de naatı bulunmaktadır. Bu şiirlerinde kullanmış olduğu ifadeler ehl-i sünnet itikadına uygun değerlendirmelerdir:

Dü şakķ itdi meh-i ğarrāyı engüşt-i hümayūnuñ
Işırdı parmağın her pîr ü bernâ Yâ Resûlallâh

Sen ol Refref-süvâr-ı zirve-i ‘arş-ı mu‘allâsın
Ki oldu cilvegâhuñ kurb-ı Mevlâ Yâ Resûlallâh

N’ola pertev-zen-i ekvân olursa mihr-i ruhsâruñ
Senüñ nûruñla halk oldu bu eşyâ Yâ Resûlallâh

K. 1/3-5

Naķd-i rahmetle ‘usât-ı ümmeti memnûn ider
Hâzin-i kenz-i şefâ‘ atdur Muḥammed Muṣṭafâ

G.93/2

1.1.4. Devlet Adamlarıyla İlişkisi

Sabrî’nin divançesinde kasideler önemli bir yer tutar. Bu divançede beş kıta, iki mesnevi, iki gazel, bir terkîb-bend nazım şekliyle yazdığı medhiyeleri de dâhil edecek olursak toplam yirmi üç tane medhiyesinin oluşu, Mora’daki devlet adamları ve devrin önde gelenleriyle bir şekilde iletişim içinde olduğunu göstermektedir.²¹ Zaten divançenin basma nüshasında Abdurrahman Sami Paşa “...reyeân-ı ömrü esnalarında mücaleset-i ulemâ ve

²¹ Sariyannis, **A.g.e.** s. 9

urefâ ve mükârenet-i üdeba ve zürefâyâ devam...”²² İfadeleriyle bu duruma dikkat çekmiştir.

Gözleri görmeyen Sabrî'nin ne işle uğraştığını bilemiyoruz. Hanyalı Nuri Düstur'da,²³ Abdurrahman Sami Paşa matbu nüshanın başındaki makalesinde onun daha önceden bahsedildiği gibi “Anadolu Nakibü'l-eşrâfı olduğundan bahsediyor.”²⁴ Yalnız İbnül Emin Mahmut Kemal, Ali Efendi'ye gönderdiği kasidelerinde kendine uygun bir hizmet istemesi ve bu özelliğinden hiç bahsetmemiş olmasının bu görevi yapıp yapmadığı konusunda şüphe uyandırdığını söylemektedir.²⁵ Onun devlet erkânıyla olan ilişkilerini ancak yazdığı methiyelerden, arz-ı hâl sadedinde beyan ettiği bazı şiirlerinden ve bazı şiirlerinin başına ilâştirdiği yazma sebebini söyleyen açıklamalardan öğrenebiliyoruz. Sabrî'nin maddi sıkıntılar ve geçim derdi çektiği kasidelerinden, hatta müzeyyel gazellerinden açıkça anlaşılmaktadır:

Ḳāmet-i sāmānımı lām eyler ālām-ı düyūn

Zihnimi şuğl u me'āş āzürde-i ikdār ider

K.9/27

Şabrīnūn ola ḥāl-i dīl-i zārı dīgergūn

Ḥam-gerde ide ḳāmetini şuğl-ı ma'īšet

Aḳrānı ola şervet ü şāmān ile memnūn

Tb.1/2

Sık sık şikâyet ettiği felek ve kötü talihini, ancak devlet adamlarına yakın olunca aşabileceği düşüncesi tüm şiirlerinde özellikle kaside tarzında yazdıklarında aşikâr bir şekilde görülmektedir. Onlardan bazen zımnen bazen

²² Karayılanzade Mehmed Emin Sabrî, **A.g.e.** s.1

²³ Sariyannis, **A.g.e.** s. 9

²⁴ Karayılanzade Mehmed Emin Sabrî, **A.g.e.** s.1

²⁵ İbnül Emin Mahmut Kemal, **A.g.e.** C.3, s.1546

açıkça; himmet, mesleği üzerine zenginlik ve müreffeh bir hayat vaat edecek bir iş, mal-para zenginliği ve himaye istemektedir. Onun bu şekilde ricacı olmasında âmâ oluşunun önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir:

‘Ināyetlü efendim n’eyleyim ki t̄ālī’-i nā-sāz

Beni sermāye-i şatlından itdi şimdi bī-vāye

K.2/25

Sāyeñde iktisāb-ı refāhiyyet eylesün

Bu müstemend ü çāker ü ğam-g̃īn ü ğam-güsār

K.6/63

Nağdün yok ise saña gerek bir efendi kim

Olsun nigāh-ı ‘āṭifeti ḥāline medār

K.6/17

Devlet ricaliyle arasını iyi tutmaya özen gösteren Sabrî bir defasında mahiyetini bilmediğimiz bir sebepten Osman Paşa’ya gammazlanır. Sabrî bunun üzerine kendisini paşaya gammazlayanları yine bir arz-ı hâl kasidesi yazarak paşaya şikâyet eder. Bir hatası varsa da paşadan büyüklüğün şanı olarak affını ister. Bu durumdan duyduğu rahatsızlığı içtenlikle anlatır. Aralarında bir kırgınlık olmuşsa bunu acilen izaleye çalışır:

Diger bir ‘uğdecigim var dil-i nizārımda

Ḥuzūra ‘arz ideyim ey vezīr-i pāk-nihād

Bu müstemend ü ḥazīni bu ‘abd-i ğam-g̃īni

Revā mı pā-zede-i ğamz ide bir ehl-i fesād

‘İnāyet eyle inanma o gūne müfsīde
Eyā vezīr-i merāḥim semīr-i bī-endād

K.5/47-49

Sabrî şikâyetlerini de manzum olarak devlet adamlarına iletir. Hakkının yendiğini düşünen Sabrî, Veli Paşa’dan yardım ister:

‘Ârz-ı ḥāl itdim ḥuzūr-ı devlete
Dīde-düz-ı intizārım himmete

Bunca müddet bunca dem ey kāmkar
Ḥaqqımı ibtāl ider bir yādigār

Eylemek lâzım degil tafşīl-i ḥāl
Eyle Luṭfullāh Efendi’den suāl

Yek-be-yek aḥvālīmı tezķir ider
Māddemūñ tafşīlini taķrīr ider

K.3/57-60

Sabrî’nin hayallerini İstanbul süsler. Çünkü kendisinin sanatını bu cezirede anlayıp itibar edebilecek pek kimse yoktur. Bir kasidesinde Seyyid Ali Efendi’den bu içli sesini duymasını, kendisine himmette bulunmasını, kol kanat germesini ve maddi destek çıkmasını ister. Kendisi gibi ehl-i tab insanları himayenin gereğini anlatır:

Ey kāmkar-ı nādire-pīrā-yı rūzigār
V’ey nūkte-zīb-i ‘ilm ü kemālāt-ı bī-şümār

Gūş eyle ‘arz-ı hāl-i dil-i pür-melālîmî
Derd-i derûnî‘arz ideyim saña ihtîşâr

Gerdûn-ı dūn eyledi bu ‘abd-i kemteri
Âlâm-ı rûzigâr ile bî-şabr u bî-ķarâr

İtdi fütâde bendeñizi bir cezîreye
Kim gevher olsa nazm-ı terim bulmaz i‘tibâr

Güftâr-ı âbdârıma hîç raġbet eylemez
Bî-vâyedir emâşilimiz hayf şad hezâr

Oldum ġariķ-ı lücce-i ġayret amân amân
Lâyık mı ķa‘r-ı yemde ķıla dürr-i şâhvâr

Bir nev-resîde ġonce-i bâġ-ı belâġatım
Pîrâmenim revâ mı ola cümle ġâr-zâr

Erbâb-ı ŧab‘a şehr-i Sitânbul becâ iken
Lâyık mı böyle yirde kalam zâr u bî-ķarâr

Ĥâtırcıġım remîde ġöñül ķad-ķamîdedir
Şevķ u sürûrum oldı benim cümle târ u mâr

Yok lehcemüñ liyâķatı ġüftâre âh âh
Âġâz-ı nazma ķalmadı ŧab‘ımda iķtidâr

Süst oldu ʿabʿ -ı ʿurde-şinâsım o rütbe ki
Olmaz zemîne sâye-i nâ-çîzi pâydar

Gitmez hevâ-yı şehr-i Sitanbul ʿayâl[den]
Târ oldu baña cennet iken şimdi bu diyâr

Bahtım müsâʿ id olmadı bir laḫza ḫayf ḫayf
Bilmem nedir bu gerdiş-i gerdün u fitne-kâr

Ġayri yeter bu nâliş-i dil-sûz tâ-be key
Şabri ne ise maṭlûb-ı dil eyle âşikâr

Varmaḫ murâduñ ise eger âsitâneye
Söyle uzatma böyle kelâmı be-yâdigâr

Var mı kemâl-i miknet ü sāmân u şervetüñ
Lâzım o şehre varmağa emvâl-i bî-şümâr

Naḫdüñ yok ise saña gerek bir efendi kim
Olsun nigâh-ı ʿâṭifeti ḫâline medâr

İtsün kemâl-i himmet ile kāmüresini
Nāmuñ yesâr ü şervet ile bulsun iştihâr

Vardır bir ʿâlî-himmet efendi cihânda kim
Eyler süḫan-verânı kef-i cûdı mâyedâr

Terkîb-bend tarzında yazdığı arz-ı hâl şeklindeki bir başka methiyesinde yine kadrinin bilinmediğinden şikâyet eder ve sühan erbabının önemini açıkça anlatır. Paşanın kendisini uygun bir hizmette istihdam etmesini ister bu sayede maddi rahatlığa, mal ve zenginliğe kavuşmayı umduğunu anlatır. Eğer refah içinde yaşarsa edebiyatta daha başarılı olacağını düşünmektedir:

‘ Arz eylesün ahvâl-i dîgergûnını yekser
 Bu ‘ abd-i şenākāra eger ruḥṣat olursa
 Şā‘ ir sözidir diñle bu güftār-ı selîsi
 Devletlû efendi ne ḳadar şıḳlet olursa
 Bir bende-i güm-geşte-i ḥırmānı cihānem
 ‘ Ālemde baña ancak olur şefḳat olursa
 Taḥlîş-i girîban iderim pençe-i ḡamdan
 Tāb-ı nîgeh-i ‘ âtıfetüñ kuvvet olursa
 Taḥşîl-i emel her ne ḳadar şa‘ bter olsa
 ‘ Ālî-himemā eshel olur himmet olursa

Tevcîh-i nigāh eylese erbāb-ı mürüvvet
 Bir bende-i nāçîze olur şāḥib-i miknet

Lāyık mı ‘ ināyetlû ‘ atūfetlû efendim
 Şabrînüñ ola ḥāl-i dîl-i zārı dîgergûn
 Ḥam-gerde ide ḳāmetini şuḡl-ı ma‘ îşet
 Aḳrānı ola şervet ü şāmān ile memnûn
 Şahbāya bedel zehr-i helāhil içe dāim
 Destinde ola ḡayrilerüñ sâḡar-ı gül-gûn
 Tevcîh-i nigāh ile o bî-çāreye ḡāhî
 Gözden düşürüp itme dîl-i zārını maḥzûn

Ahṡāl-i perīṡānına raḥm eyle efendim
Evṡāf-ı cemīlūñle mūdāvim ola her gün

Baḡ nazmına bir ṡā‘ir-i ḥoṡ-lehcedir el-ḥaḡ
Elṡāf-ı firāvāne olursa n’ola elyak

Sensūñ benim ‘ālemde penāgāhım efendim
Allāh ide iḡbāl-i cihān-gīrini müzdād
Ḳıl bendeñi bir ḥızmet ile nāil-i maṡlab
Olsun keremūñ ḥāl-i perīṡānıma imdād
Bir teṡkire yazmaḡla ḥuṡūle gelür el-ḥaḡ
Baña ne ise himmetūñ ey bāhirü’l-es‘ād
Ya‘nī beni ṡāyeste-i luṡf ile kerem Ḳıl
Sāyeñde olam ṡervet ile fāiḡ-i endād
Vaṡfuñla güzār eylesün evḡāt-ı ḥayātım
Eylerse kemāl-i keremūñ bendeñi dil-ṡād

Erbāb-ı suḡan raḡbete ṡāyān olur elbet
Ehl-i hūnere dem-be-dem iḡsān olur elbet

Tb.1/1-3

Sabrî devrin ileri gelenleriyle mektuplaṡtığını divançede dile getirmektedir. Ser-bevvâbin Ebûbekir Beyfendi’den aldığı mektuba ne kadar sevindiğini kaside biçiminde yazdığı cevabî mektubunda anlatır. Devrinin devlet adamları ve zenginlerine bir şekilde kendisini göstermeye çalışmış, bazılarına kasideler sunarak, bazılarının gazellerine nazireler yazarak dikkatlerini üzerine çekebilmiş, mütevazı fıtratı sayesinde bir kısım devlet adamının arkadaşlığını kazanmıştır:

adr-i dānā baña itdũ i' tibār
 ab' ımı memdũh-ı devrān eyledũ
 Morada adrim mişāl-i mor iken
 Bendeñi mũmtāz-ı aqrān eyledũ

Hũşk iken ser-sebz-i āmālim benim
 Āb-ı elťāfuñla reyyān eyledũ

K.6/9-11

Yine Mora Valisi Seyyid Mustafa Paşa'ya yazdığı bir mũzeyyel gazelde paşanın övgüsüne mazhar olduğu için Nef' gibi övünse hakkı olduğunu anlatır:

Yaraşur Nef' i gibi fahr eylesem şimden geru
 Oldı memdũhum benim bir dāver-i dāniş-arın

G.73/8

ab' ına taħsīn ider nazm-āferīnān-ı cihān
 Şabriyā eş'ār-ı nev-āşārına şad āferīn

G.73/7

Sabr' Mora Vālisi Osman Paşa'ya kaymak hediyesiyle bir rubā' gönderdiğini söyler:

Eyā vezīr-i mũkerrem hediyyeden ğarazım
 Kemāl-i şıdk ile şīr-i hũlũşı sağmaķdır
 Sũrũr-ı şevķ ile pā-bũse varmaķ istermiş
 Yoğurtları yine Şabrī merāmı aymaķdır

R.9

Bu ve bunun gibi şiirlerinden Sabrî'nin cemiyet insanı olduğu ve yazdığı şiirlerin devrin ileri gelenleri nazarında bir kıymetinin olduğu anlaşılmaktadır. Devlet erkânının dostluğunu kazanacak kadar cana yakın ve onlarla dostluğunu sürdürebilecek kadar beyefendi bir mizacı vardır. Boş birisi değildir; kişiliğiyle kendisini ispat etmiştir.²⁶

1.1.5. Ölümü

Hanyalı Nuri'nin eseri Düstur'un son bölümlerinin yazıldığı tarihte Muharrem 1217'de (Mayıs 1802) Sabrî'nin yaşadığına dair bir kayıt düşülmüştür.²⁷ Bu tarihlerde hayatta olduğu kesindir. Çünkü kaside yazdığı paşalardan ve tarihlerden hareketle bazı tespitlerde bulunabiliriz: Mora Valisi Osman Paşa'ya yazdığı kasidenin tarihi 1792-93 olmalıdır.²⁸ Esmâ Sultan'ın kocası olan Kapdan-ı Derya Hüseyin Paşa'ya yazdığı kasidesinin mensur takdiminde kasidesini damad-ı şehriyara Çamlıca murassasında gönderdiğinden bahseder. Hüseyin Paşa 1792-97 yılları arasında Kapdan-ı Deryalık yapmıştır.²⁹

Tuhfe-i Nâilî'de Anabolu'da medfun olduğu belirtilen Sabrî'nin ölüm tarihi 1816³⁰ Son Asır Türk Şairleri'nde HVM.'ye istinaden 1813³¹ olarak gösterilir. Bu konuda bizi şüpheye düşürecek bazı durumlar söz konusudur. Haziran 1820 yılında Mora Valisi olan ve 1822 yılında Tepedelenli Ali Paşa İsyanı'nı bastıran (Hurşid) Ahmed Paşa'ya³² kaside ve methiyeler yazması ve yaptırdığı kasrına tarih yazması bu tarihte hayatta olduğunun kanıtıdır. Bu bilgiler ışığında Sabrî'nin vefatı 1820'den sonra olmuştur sonucuna ulaşılabilir. Kıt'a nazım şekliyle yazdığı ve Ahmed Paşa'nın yaptırdığı bir

²⁶ Saryannis, **A.g.e.** s. 9

²⁷ Saryannis, **A.g.e.** s. 9

²⁸ Süreyya, **A.g.e.** C. 4. s. 1185

²⁹ Süreyya, **A.g.e.** C. 3. s. 724

³⁰ Tuman, **A.g.e.** C.2, md. 2305

³¹ İbnül Emin Mahmut Kemal, **A.g.e.** C.3, s.1545

³² Süreyya, **A.g.e.** C. 2. s. 679,

kasrın tarihini verdiği şiirde Hurşid Ahmed Paşa'nın ve hazinedarı Hasan Ağa'nın³³ adı geçmektedir. Ebced tarihini tespit edemediğimiz bu kıt'adaki bu malumat sayesinde 1776 yılında Mora'ya Vali olan başka bir Ahmet Paşa'dan bahsedilmediği anlaşılmaktadır. Zaten Sabrî'nin divançesindeki ilk kaside Mustafa Paşa'ya (1792-93) sonra Kapdan-ı Derya Hüseyin Paşa'ya (1792-97) yazılmıştır. Divançede kronolojik sıraya riayet edilerek Mora'ya daha sonra gelen paşa ve eşrâfa yazılmış kasideler konmuştur.³⁴

Cân verir cümle cihân târihine ey Şabri
Yapdı bu kaçrı Mora Vâlisi Aḥmed Paşa
Kt.7/15

Aḥ-ı vâlâsı Ḥasan Beg o kerem-perver kim
İtdi bünyâd-ı nev-îcâdına himmet ḥakkâ
Kt.7/7

İsmi geçen şahıslarla Sabrî görüşmekte, kendilerine kasideler sunmaktadır. Buradan hareketle eceliyle ölüp ölmediğini bilemediğimiz Sabrî'nin 1821 yılında Tepedelenli İsyanı'nın doğurduğu puslu havada patlak veren ve 1829 yılında Yunan bağımsızlığıyla sonuçlanan dış destekli isyan sonucunda katledilen binlerce Türk'ün arasında ölmüş olması düşük bir ihtimal olsa da mümkündür.

³³ Süreyya, **A.g.e.** C. 2. s. 679

³⁴ Sicill-i Osmani'ye göre: Mustafa Paşa 1792-93, Kapdan-ı Derya Gazi Hüseyin Paşa, 1792-97, Seyyid Ali Efendi(Moralı) 1803, Vani Mehmed/Muhammed Paşa, 1803, Hurşid Ahmed Paşa, 1820-22 tarihlerinde Mora'da görev yapmış ya da bahsedilen makamda bu tarihlerde görevlendirilmişlerdir.

1.2. KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

1.2.1. Kişiliği

Abdurrahman Sami Paşa, Sabrî'den "...kerîmü'n-neseb, şerîfü'n-neseb, asîl ve arîk, şua-ı necâbetle berîk ve merd-i tarîk olduğu haysiyetle meyl-i şehevâtı hevâdan rû-gerdân ve saâdet-i dâreyn tahsîline devân olup..." ifadeleriyle sitayişkar bahsetmektedir.³⁵ Hanyalı Osman Nûri'nin de kişiliğiyle insanların takdirini kazandığını ve Anadolu'nun Nakibü'l-eşrâfından olduğunu anlatan ifadeleri vardır.³⁶ Ancak bütün bu değerlendirmelere rağmen Sabrî'nin kalender-meşrep ve müstağni bir edası olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Kişiliğiyle ilgi çıkarımları ancak eserinden yapabilmekteyiz. Maişet derdiyle iki büklüm olduğunu her fırsatta dile getirir. Âma oluşundan dolayı yapabileceği işler sınırlı olduğu için olsa gerek; devlet adamlarına ve devrin önde gelenlerine pek çok konuda ricacı olmuştur. Çünkü divançesinde ilk kasideyi yazdığı kişi 1792-93 tarihleri arasında Mora valisi olan Mustafa Paşa'ya gözlerinin görmediğinden bahsettikten sonra hemen kendilerinden destek istemektedir:

Güş eyle 'arz-ı hâl-i dil-i pür-melâlimi

Derd-i derûnı 'arz ideyim saña ihtîşâr

K.6/2

Hâk-i pâyine 'inâyetlü kerîmü's-şiyem

Eyledim süste-i tab' ile bu nazmı taqdim

Kt.2/25

³⁵ Karayılanzade Mehmed Emin Sabrî, **A.g.e.** s.1

³⁶ Sariyannis, **A.g.e.** s. 9

Zamān-ı ma‘delet-‘ unvān u dāverānında
 ‘ Aceb mi def‘ i ğumūmuñ bulunsa imkānı

K.2/45

Sabrî devlet adamlarından himaye, fıtratına uygun getirisi iyi bir iş talep ettiği gibi mal ve zenginlik içinde rahat bir hayat da istemektedir. Bu da onun müstağni bir fıtrata sahip olmadığını göstermektedir:

Bu ‘abd-i kemtere himmet olursa seyr eyle
 Yesār u şervet u nağd u nişāb u sāmānı

K.2/48

Nağdūñ yok ise saña gerek bir efendi kim
 Olsun nigāh-ı ‘āṭifeti ḥāline medār

K.6/17

Sanatıyla devlet ricalinin hizmetine girmek isteyen Sabrî, yardım görmekte ve gördüğü yardımlara da teşekkür sadedinde hemen bir manzumeyle cevap vermektedir:

Murādımca baña himmetler itdūñ
 Efendim himmetūñ var ola her dem

Bu luṭfa çünkü mazhar oldu ṭab‘ ım
 Ṭurur mı ba‘d ez in seyr eyle ḥāmem

K.10/27-28

Methiye türünde yazdığı şiirlerini okuyan bir insan onu dünyanın en talihsiz ve karamsar adamı olarak değerlendirebilir. İnsanlardan kendisini

anlamasını ve takdir etmesini bekler, bu beklentileri karşılığını bulamayınca hayal kırıklığı yaşar ama yılmaz, yeni arayışlar içine girer:

Benim ol rind-i felâket-zede vü ğam-dîde
Ki güler yüz baña göstermedi hîç baht-ı leîm

Ben o nâ-kâm-ı miñen-ğâne-i dehrim ki felek
İtmedi çehre-i maşşûdımı bir kerre besîm

Kt.2/22-23

Sabrî şiiirini ve sanat kabiliyetini beğenmektedir. Kasidelerindeki fahriye bölümünün bazen girişinde bazen de bitiminde şiiirini en şaşaalı ifadelerle methetmesi, kendisini beğendiğini gösterir.

Nef'î-i nazm-âver-i dehrem disem lâf eylemem
Nazmımı nazm-âverân-ı ' âlem eyler intiğâb

K.3/39

Benim ol şâ'ir-i mu'ciz-eşer kim
Olur her nazmıma dil-beste ' âlem

K.10/22

Garanticidir, maceraperest değildir. Şairliğine güvenir, şiiir yazmayı çok önemser, bunun için himaye alarak İstanbul'a gitmeyi ister:

Bir nev-resîde ğonce-i bâğ-ı belâğatım
Pîrâmenim revâ mı ola cümle hâr-ı zâr

Erbâb-ı ʿab‘ a ʿehr-i Sitānbul becā iken
Lāyık mı böyle yirde kalam zār u bī-ḳarār

Gitmez hevā-yı ʿehr-i Sitanbul ḥayāl[den]
Tār oldu baña cennet iken şimdi bu diyār

Varmaḳ murāduñ ise eger āsitāneye
Söyle uzatma böyle kelāmı be-yādigār

Var mı kemāl-i miknet ü sāmān u ʿervetüñ
Lāzım o ʿehre varmaḡa emvāl-i bī-şümār

Naḳdüñ yok ise saña gerek bir efendi kim
Olsun nigāh-ı ‘āṭifeti ḥāline medār

K.6/7-17

Acelecidir, sabırsızdır. Sabrî, sevdiğine kavuşma konusunda eskiden beri sabırsız ve aceleci olduğunu anlatmaktadır.

Ḳadīmī ā‘ detümdir bir melek-sīmāyı gördükde
Ṭaleb-kār-ı vişāl olmaḳda dil pek nā-şekībādur

K.4/10

Sabrî'nin gazel, murabba, muhammes ve beyitlerine bakıldığında bambaşka bir âlemin insanı, Nedimvâri bir şahsiyetin karşımıza çıktığı görülür. Bu şahsiyet eğlenceli, şen ve mest bir şahsiyettir. Sabrî için Nef'î'den övmeyi ve övünmeyi, Nedim'den de sevmeyi ve sevilmeyi almıştır, demek doğru bir değerlendirme olur:

Pistān u lebin emdik o şīrin-dehenin biz

Bir tatlu tūrunc ile yine eyledik ʿişret

G.12/4

Şīve vū nāz ile gerden kırarak

Gönlümi aldı bu şeb bir āfet

Şad hezār ʿişve ile fink urarak

Gönlümi aldı bu şeb bir āfet

Mr.1/1

Bazı manzumelerinde kişi, olay ve meclis tasvirleri onun ayrıntıları görebilen dikkatli bir insan olduğunu göstermektedir. Bu yönü Son Asır Türk Şairleri'nde İbnül Emin tarafından da takdir edilmektedir.³⁷ Gelenekten daha çok yeniliğe açıktır. Nedimane şiirleri çoktur. Nedim'in açtığı yolda pervasızca ilerler. Sevgili artık eski sevgili, âşık artık eski âşık değildir. Pek çok gazel ve şarkısında sevgili divan edebiyatının ideal sevgilisi olmaktan çıkmış çok rahat baştan çıkarılabilen bir şekilde ulaşılabilen bir sevgilidir. Üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada elbetteki sevgilinin tavır ve işvesi levendane olacaktır. Gelenekten sık sık ayrılıp Nedim'le aynı ses tonunda gazeller söyleyen şairimiz bazen Nedim'den de öte şeyler söyleyebilecek kadar rahattır:

Ol şeh-levend-i nāzı bugün daʿvet eyledik

Revnaķ-tırāz-ı bezmüne vuşlat eyledik

Pistān u laʿliñ emdik o pākize duḡterüñ

Saķız turuncı ile yine ʿişret eyledik

³⁷ İbnül Emin Mahmut Kemal, **A.g.e.** C.3, s.1546

Şalvar-ı ‘uḳde-dârını çözdük ol âfetüñ

Feth-i tılısm-ı vaşla hele cür’et eyledik

G.50/1-3

1.2.2. Edebi Kişiliği

1.2.2.1. Şiir ve Şair Hakkındaki Görüşleri

Divan şiirinin estetik ölçüleri içinde kalmaya gayret eden ve gelenekten beslendiği konusunda hiç tereddüdümüz olmayan şairimiz Sabrî, gelenekten yeniliğe geçişin izlerini taşıyan önemli bir temsilcidir. Hemen her şair kasidelerin fahriye bölümünde, gazellerin mahlas beyitlerinde ya da mesnevilerin muayyen kısa bir bölümünde kendisini ve sanat kabiliyetlerini metheder. Bu sanatının üstünlüğü konusunda bir ölçü olmaz. Bir şairin sanat yönünü ve kalitesini anlamak için eserine bakmak gerekir. Yalnız tüm eserini incelemek de gerekmez, bazen bir şiiri hatta bir dizesi bile bu konuda bize bir fikir verebilir. Sabrî, çaplı bir divan yazmamış olmasına rağmen yazdıkları onun şairlik kabiliyetini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Son Asır Türk Şairleri’nde İbnül Emin Mahmut Kemal “Bu âmâ şairin yazma ve basma divanlarını tedkik etdim. Niçe gözlü şairden daha görgülü olduğunu gördüm. Kasideleri gazellerinden daha iyidir”³⁸ der. Duyma melekесinin gelişmişliğinden olsa gerek esinlendiği şair kişiliklere hemen kendini benzeteabilmekte; onların ses tonuyla seslenebilmektedir. Şair mizaçlı, yetenekli bir insandır. Kendisi de bu durumun farkındadır:

Sihr-âverim sūḫan-verim hirem hūner-verim

Yanımda cümle ehl-i sūḫan bî-zebân olur

K.14/12

³⁸ İbnül Emin Mahmut Kemal, **A.g.e.** C.3, s.1546

Hākān-ı dehir olsa bu ʿasruñ şuʿarāsı

Gencine-i efkārına nisbetle gedādır

Tb.1/5

Sadece kaside tarzında yazdığı şiirlerinde değil gazellerinde de sık sık şairlik kudretinden ve sanat yönünden sitayişle bahseder. Renkli nüktelerle söz söyleyen, Allah vergisi bir şairlik kabiliyeti olduğunu her fırsatta vurgular:

Şabriyā eşʿārınuñ biñ nükte-i rengini var

Laʿl-i dil-berdir meger ʿabʿ-ı Hudā-dāduñ senüñ

G.52/5

Şabrî edā-yı nazmımı seyr it amān amān

Dād-ı Hudā değil mi bu ʿarz-ı sühen baña

G.3/6

Yaraşur Nefʿî gibi faḥr eylesem şimden geru

Oldı memdūḥum benim bir dāver-i dāniş-ḡarīn

G.73/8

1.2.2.1.1. Eserdeki Konu ve Tema

Sabrî'nin kendi şiiri üzerine yapmış olduğu değerlendirmeler daha çok kabiliyetini methetmeye yöneliktir. Mora'nın Nefʿî'si olarak mütâlaa edebileceğimiz Sabrî, mitolojik kahramanları ve birtakım benzetmeleri kullanarak ne büyük bir şair olduğunu anlatmaya çalışır

Nefʿî'nin ses tonuyla seslenen Sabrî, aynen Nefʿî gibi mucizevî sözler söylediğini iddia eder. Kendisini gelmiş geçmiş şairlerle mukayese ettikten

sonra devrin şairlerini sık sık imtihana çağırır. Sebk-i Hindî tarzının da etkisiyle ince anlamlı sözler söylemeye gayret gösteren Sabrî sözlerindeki inceliğin ve derinliğin rakiplerini susturacağını söyler:

Benem o şâ‘ir-i Şevket-ḥayāl-i mu‘ciz-dem

Ki lâl ider süḥanım şâ‘irân-ı devrânı

K.2/54

Ben ne ḥâcet vaşf idem mâhiyyet-i ṭab‘ım bugün

Ḥalk-ı ‘âlem heb bilür Şabrî süḥan-dân olduğım

G.64/5

Değişik benzetme ve imajlarla şiirinin kudretini anlatır. Bazen kendisini elindeki kalemiyle söz sultanı şeklinde tasvir eder; bazen güzel söz hazinelerinin sahibi olarak takdim eder; bazen ilahi feyzin mahzeni olarak ilan eder; bazen de “Îsî Nefes”e sahip olduğunu, kuruyan gönülleri diriltecek, sönmüş hislere hayat verecek bir iksirin sahibi olduğunu iddia eder:

Ḥaqqâ benim o mâlik-i gencîne-i süḥan

Kim her sözüm le‘âlî-i silk-i lisân olur

K.14/5

Her kim olursa pey-rev-i mi‘râc-ı fikretim

Raḥş-ı ḥayāl-i Refref ile hem-‘inân olur

K.14/8

Dilimdir maḥzen-i feyz-i ilâhî

Sözümdür nefḥa-i ‘Îsî vü Meryem

K.10/25

Şairimizin sözlerinden nasibini alan her varlık olağanüstü özellikler kazanmaktadır. Nasibini alan bir karınca aslanlara kafa tutabilir, zerrelerin her biri güneş olur:

Hışşe-yāb-ı kuvvet-i ṭab' ım olaydı mūrlar
Pīşede şīr-i jiyān ile iderdi pençe-tāb

Lem' a-i idrākime mālīk olaydı zerreler
Her biri çarḥ-ı berīn üzre olurdu āfitāb

K.3/41-42

1.2.2.1.2. Yaratıcı (Şair)

Divan şairi, şiir ve şiiri hakkındaki değerlendirmeleri yanında kendi şairliği ve döneminde şairde aranan vasıfları da dile getirir. Bunun için kullandığı kavram "tab'" kelimesidir. Tab', sanat ve edebiyat terimi olarak "şairin şair olarak yaratılış özellikleri, şairlik cevheri, yaratılıştan sahip olduğu sanatçı varlığı" anlamına gelir.³⁹ Sabrî'nin kendisine en çok güvendiği tarafı şairlik yönüdür:

Şā' irim sihr-āverim dāniş-verim ammā çi sūd
Ṭab' ımı baḥt-ı siyeh her laḥza dīl-azār ider

K.10/26

Ṭab' ına taḥsīn ider naẓm-āferīnān-ı cihān
Şabriyā eş'ār-ı nev-āşārına şad āferīn

G.73/7

³⁹ Yaşar Aydemir, **Ravzî Divânı**, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 2009 s. 36

Ol nüktedân-ı nâdire-güyem ki nazmıma

Eyler sühân-verân-ı cihân hüsn-i i‘tibâr

K.6/46

Kendisini nazmın sihirbazı olarak gören Sabrî, bu konuda Harut’u bile sakındıracak kadar kuvvetli görür:

Ben o seẖhâr-ı füsûn-pîrâ-yı nazmım kim benim

Sihr-i indîşemden eyler rûh-ı Hârût ictinâb

K.3/38

Kâmkârâ benim ol şâ‘ir-i sâhir kim olur

Sihr-indîşeme Hârût ile Mârût hayrân

K.7/22

Sabrî ilk kez duyduğumuz bazı benzetmelerle deyişlerine ayrı bir renk katar:

Simsiyeh hâlûñ görüp ruhsâr-ı âteş-bârda

İngiliz bārūdına beñzetdim âyâ rengini

G.107/8

1.2.2.1.3. Çevre

Sabrî’nin şiirlerinde tasvir ettiği çevre devrin sosyal ve kültürel çevresiyle paralellik gösterir. Şair çevresinden bahsederken bazen anlattığı olayı ya da kurgusunu bir çevre temeline oturtur. Bazen de çevreyi anlattığı olayı güzelleştiren bir dekor olarak kullanır.

Sabrî'nin yaşadığı dönem ve coğrafya iç isyan ve karışıklıklara oldukça müsaittir. Sonu büyük bir acı ve mezalimle bitecek olan bu süreçte o bölgede gerek iktidar savaşları gerekse Rum eşkıyalarının huzur ve sükûna tecavüzleri belli dönemlerde insanları büyük sıkıntılara sokacak düzeye ulaşır. Osmanlı İmparatorluğu'nun gönderdiği paşalar bu sorunları izale ederler. Divançesindeki beşinci kasidesinden derlediğimiz bu beyitlerde Seyyid Osman Paşa'yı methederken Sabrî, bu isyanların ve isyancılara karşı verilen mücadelenin fotoğrafını değişik açılardan çeker:

Sen ol dilîr-i secâ' at semîrsin ki şemşîrûñ
Bi-hakkın âyet-i seyf oldu dehre mâye-i dâd

Mu'âvin olsa 'aceb mi cihâr-yâr saña
Seni müeyyid-i dîn itdi hayy-ı bî-endâd

Mora Eyâleti 'ahdinde oldu dâr-ı emân
Dinilse nâmı n'ola ba' d ez in neşât-âbâd

Vücûdı kalmadı devrinde ehl-i tuğyānuñ
Taraf taraf kırılıp oldu cümlesi ber-bâd

Çıkarsa ipligi pāzāra ğamzenüñ ne 'aceb
Metâ' -ı kârgēh-i fitne buldı şimdi kesâd

O rütbe havfa düşürdüñ buğât-ı bed-nāmı
Ki sâyesi daĥi eyler yanından istib'âd

'İbâde her ne kadar var ise cefâ kılcı
Kılıçla virdi cezâsın Cenâb-ı Rabb-i 'ibâd

Ḥayādīden ne kadar var ise kapudānı
Kırıldı cümlesi el-ḥaḳ kapandı bāb-ı fesād

Deñiz bu rütbe āsāyiş olur mı dünyāda
Mora Cezīresi olsa ‘aceb mi reşk-i bilād

Mora Cezīresini bā-ḥuṣūş idüp ihyā
Ḥayādīdūñ elini kesdi kıldı ‘ālemi şād

Demet demet idüp a‘dā-yı dās-ı şemşīri
‘Aceb ki düşdi şitā faşlına zamān-ı ḥaşād

Bürīde kelleler oldı kabaḳ gibi ğaltān
Büzülmüş ‘arşa-i bōstana döndi şahñ-ı cihād

K.5.

Sabrî'nin en çok şikâyet ettiği diğer şey ise içinde bulunduğu kültürel çevredir. Sanata önem verilmeyişi ve sanatçı kıymetinin bilinmeyişinden dolayı son derece muzdariptir. Bu kayıtsız çevre şairimizi karamsarlığa düşürür:

Böyle bir şā‘ir-i siḥr-āver iken sultānım
Yine hiç kırtulamam cevır ü cefādan bir ān

K.7/26

İtdi fütāde bendeñizi bir cezīreye
Kim gevher olsa nazm-ı terim bulmaz i‘tibār

Güftâr-ı âbdârıma hiç rağbet eylemez

Bî-vâyedir emâşilimiz hayf şad hezâr

K.6/4-5

Sabrî'nin yaşadığı çevrede kalburüstü insanlar bile dünya işlerine dalmış, ticaretten ziraatten konuşan, dünyada kazancını artıracak işlerin peşinden koşan insanlar olarak tablolaştırılmaktadır. Bir beyitte şiiirden bahseden pek kimsenin kalmadığı “ekâbir, esüp savurmak ve harman” kavramlarıyla anlatılmaktadır:

Esüp şavurmağa mâil ekâbiri ekşer

Kimi zirâ'ati eyler kimisi harmanı yâd

Şafâ-ı şohbet-i nazmı kimesne güş itmez

Ne eylesün sühanı fehm iden bir ehl-i reşâd

Köroğlu terkisini artırır alur hergiz

Metâ' -ı nazm-ı dil-ârâ eger olunsa mezâd

K.5/43-45

Bunun için de Bahriye Nazırı Seyyid Ali Efendi'ye durumunu arz-ı hâl babında şöyle seslenir:

Erbâb-ı tab'a şehri-i Sitânbul becâ iken

Lâyık mı böyle yirde kalam zâr u bî-çarâr

K.6/8

Sabrî'nin gazellerinde ise ayrı bir dünya vardır. Bu dünya renkli, müzikli, eğlenceli, hareketli mestâne bir dünyadır. Bazen bu dünya akarken fotoğraflanmış bazen de panoramik bir bakış açısıyla parça parça resimler çekilmiş hissi verir. Birinci mesnevisinde Sabrî bir eğlence meclisini ve orada geçen olayları bize çok başarılı bir şekilde tahkiye eder. Olayın kurgusu oldukça başarılıdır. Mutribânın meclistikeleri havaya soktuğu, bâdeler gibi germ olan kellelerin döndüğü bir ortamda bizim levendimiz tabancasını çeker naralar atarak havaya ateş eder. Bu gürültüden ve ortamdan rahatsız olan hacı ve hoca takımı soluğu bu meclisin kapısında alır. Bizim levendimiz çıkan marazada biraz dirense de çareyi kaçmakta bulur:

Revnak-ı meclis olup kılķul-ı mey

Şavt-ı tanbūr u şadā-yı hey hey

Būselikden iderek āgāza

Mutribân başladı söz ü sāza

Geh Beyātī okuyup gāhi Hicāz

İtdiler nāz u niyāza āgāz

Oldı şevķ ile o bezm-i hurrem

Gūiyā şahñ-ı tarab-ķāne-i Cem

Bādeler nerm olıķ meclisde

Kelleler germ olıķ meclisde

Bir tabanca atup ol āfet-i cān

Oldı eşpeķesine na' ra-künān

Başladı şevk ile hūy u hāya
Bā' iş oldu bu kadar ğavġāya

Ne kadar var ise hōca vū hācı
Oldı ol āfete heb da' vācı

Yataġan huylu o şūh-ı ser-mest
Yataġan qabzasın itdi der-dest

Gördi bu rütbe hücūmı o nigār
Cilve cāy oldı aña semt-i firār

Msn.1/17-31

1.2.2.2. Dil ve Üslûp

Sabrî'nin dil ve üslûbu nazım şekillerine göre farklılık gösterir. Kasidelerinde resmî, ağır, pes perdeden, tumturaklı, terkiplerle ve imajlarla konuşurken, gazellerinde, murabbalarında, şarkı ve beyitlerinde sesi birden inceler, dili sadeleşir, terkipler azalmaya; mahalli söyleyişler artmaya başlar. Kasidelerinde kendisine devrinin Nef'î'si denilmesini isteyen şâirimizin gazelleri Nedimane'dir⁴⁰ bundan dolayı kendisine devrinin Nedim'i desek sezâdır:

Nef'î-i nazm-âver-i dehrem disem lâf eylemem
Nazmımı nazm-âverân-ı 'âlem eyler intihâb

K.3/39

⁴⁰ İbnül Emin Mahmut Kemal, **A.g.e.** C.3, s.1546

Fünûn-endûz-ı dāniş ħurde-pîrâ-yı sülhandānı
Ferişteh âferiniş maḥz-ı luṭf-ı Ḥazret-i Bārī

Ṭırâz-ı ṭâc-ı devlet zîver-i evreng-i emniyyet
Cihân-pîrâ-yı nuşret ‘âlem-efrâz-ı nigû-kârı

K.11/4-5

Kasidelerindeki o resmi ve karamsar hava gazellerinde genellikle birden dağılıverir. Sevgilisi derdine dert katmaz; derdinden dert alır. Sevgili demek cümbüş demektir. Cümbüşün olduğu yere Sabrî de davetlidir. Sabrî'nin gazellerindeki genel temayülde sevgili artık gelenekteki sevgili değil; yosma kıyafetli, hafif-meşrep bir sevgilidir. Yeri gelince akçe isteyebilen, rahatça konuşulabilen, ulaşılabilen, buluşulabilen, çengi bir sevgilidir. Âşık ise dert çekmeye âmâde bir tip değildir artık:

Cümbüşün kimlerledir âyâ bu şeb
Ḳandesin ey şûḥ-ı bî-hemtâ bu şeb

G.10/1

Bir ğonce-i nev-reste ile eyledik ülfet
Gülzâr-ı vaṭan oldu bize kûşe-i ğurbet

Olsaḳ ne ‘aceb dâire-i vaşlına maḥrem
İtdi o perî-çehre bizi bezmine da‘vet

Çıksun meh-i rûze aluruz bûse-i la‘lün
Var dilde yine nûş-ı şarâb itmege niyyet

Pistân u lebin emdik o şîrin-dehenin biz
Bir ṭatlu ṭurunc ile yine eyledik ‘işret

G.11/1-4

Aķça ister diñlemez aşıā ğazel

Ol büt-i řannāz o řūĥ-ı bī-bedel

Msn.2/43

Murabba ve muhammeslerinin dili ve üslubu gazellerdeki gibi olup içinde bolca deyim vardır. Akıcı, sade ve canlı bir anlatımı olan murabba ve muhammeslerinde gerek anlam gerekse anlatım olarak Nedim etkisi bariz bir şekilde hissedilmektedir. Zaten divançesindeki yedi murabbain üçü ve muhammeslerin tamamı mütekerrirdir ve şarkıyat bölümü içinde derlenmiştir:

Şīve vü nāz ile gerden kıarak

Gönlümi aldı bu şeb bir āfet

Şad hezār ‘işve ile fink urarak

Gönlümi aldı bu şeb bir āfet

Mr.1/1

Sabrī bazı gazellerinde redd-i mısra kullanmıştır:

Ey benim bülbül-i hoş-lehceciğim hoş geldün

Gül-i nev-resteciğim goncecigim hoş geldün

G.53/1

Mā‘ilim Şabrī gibi görmege gül-ruĥlarını

Ey benim bülbül-i hoş-lehceciğim hoş geldün

G.53/5

Çağdaşı şairlerden Hanyalı Nûri ve Atâ Hakim'e nazireler yazmış ve onlardan nazireler istemiştir:

Nazîre iste erbâb-ı hüner-perverden ey Şabrî
Muşanna' tarh-ı dil-cû bî-bedel bir nev-ğazeldir bu

G.80/7

Bu nazm-ı nev-icâda nazîre bulunursa
Şabrî bulunur tab'-ı Hudâ-dâd-ı ' Aţâda

G.88/5

Bu nev-tarh-ı dil-ârâ bî-bedel bir nazm-ı zîbâdır
Nazîre iste ey Şabrî Necîb-i nükte-perverden

G.76/5

Veli Paşa'ya yazmış olduğu bir müzeyyel gazelde böyle seslenenmektedir. Buradan Lutfi mahlaslı kişinin Veli Paşa olduğu tahmin edilmektedir:

Bu nazm-ı pâki tanzîre mahâret ister ey Şabrî
İderse Lutfi-yi pâkîze güftârım eder tanzîr

G.15/7

1.2.2.3. Deyimler

Sabrî'nin Divançesinde geçen atasözüne rastlamadık ama çok sayıda deyim bulunmaktadır. Bu deyimler daha çok murabba, muhammes, gazel, müfred ve matlalarda bulunur. Deyimlerin içinde geçtiği beyitler doğal olarak

daha sade bir dille yazılmıştır. Aşağıdaki beyit bir halk deyişinin Sabrî'ye göre tekrar yorumlanması gibidir:

Ne māl ü cāhdan Şabrî ne mîr ü şāhdan bulsun

Bize kaçd eyleyenler Hāzret-i Allāhdan bulsun

Mt.9

Şairimiz, bazı şiirlerinde deyimleri çağrışımları ve kelime anlamları içinde kullanır. Bu deyimleri gerçek anlamıyla ve deyim anlamıyla tenasüp kuracak şekilde kullanır. “Esip savurmak” sözü deyim anlamı olarak “atmak” demekken bunu “harman” kelimesiyle beraber kullanarak farklı bir çağrışım meydana getirir:

Esüp şavurmağa māl ekābiri ekşer

Kimi zirā‘ati eyler kimisi hārmānı yād

K.5/42

“Sıkboğaz etmek” deyimini boğaz, vec‘-ı müstevli, kemend kelimeleriyle mütenasip kullanılmıştır:

Boğazına vec‘-ı müstevli oldı şanma dil-dāruñ

Kemend-i āhım ol şūh-ı cihānı şık boğaz itdi

Mü.14

“Bir içim su” deyimini teşne-dil, avuç (su içmek), kanmak kelimeleriyle beraber gerçek anlamını da çağrıştırmaktadır:

‘ Aceb mi teşne-dil âgûşuna kıanmaz mı sultânım

Leţâfetde vücûd-ı nâzenînüñ bir içim şudur

G.26/4

“Mum olmak” deyimi şem‘-i şeb-ârâ, yanmak, zulmet ve fitil kelimeleriyle aynı beytin içinde gayet münasip kullanılmışlar:

Almışız zulmet-i fırkatde fitîli Şabrî

Şimdi bir şem‘-i şeb-ârâya yanar mum olduk

Mü.4

Divançede geçen deyimler devrin dili hakkında fikir vermesi için bir araya toplanmıştır:

abâd et- Mh.2/3

âfet-i devran G.94/1-27/2

âfet-i zamâne K.14/49-G.65/1

ağzı sulan- G.98/2

âh eyle- K.8/17-G.36/6

ahd olsun- G.40/4

ahdinde dur- G.40/4

aklını al- G.100/2

Allahını seversen G. 88/2

Allahtan bul- Mt.9

ara- tara- G.47/2

ârif olan G.12/2

arz et- Mr. 7/3

at sür- G. 66/5

baht-ı siyah K.3/17

bak hele Mh.1/1

başına çal-G.107/6

belini koc- Mt.6

bi-hoş ol- Mt.5

bî-karar et- G.100/1

bir içim su G.26/4

can u dilden Mh. 1/1

can ver- G.74/2

câna dokun- G.48/3

câna kâr eyle- Mr.1/5

câna kâr it- Mr. 1/5

cânı git- G.32/5

cennet ol- G.90/3

Çalıp çırp- G.103/2

çan gibi inle- Mü.10

içini dök- Mü. 9

sînesini döğ- G.32/3

dengini bul- G.107/7
 der-ağuş et- G.103/5
 destine gir- K.11/4
 dil-beste ol- G.101/3
 dūr ol- G.12/1
 dünyaya gel- Mü.27
 eline gir- G.25/5
 elini aç- Kt.1/29
 esüp savur- K.4/42
 etmedin gitdi Mr. 2/5
 fink ur- Mr.1/1
 fiske vur- Msn.1/8
 fitili ol- K.10/43
 fitne sal- Mr.1/4
 fitne-i âhir zamân G.27/2
 gam ye- G.95/5
 gerdan kır- Mr.1/1
 gönlü açıl- Mr.1/1
 gönlünü al- Mr.1/1
 gönül ver- G.65/2
 göz deg- G.23/2
 gözden düş-- Kt.2/20
 gözü kamaş- G.63/4
 göz nuru Kt.2/20
 gülüp oyna- K.11/13
 güler yüz gösterme- Kt.2/23
 hali yaman ol- R.11
 hâlini arz et- Mü.16
 halt it- K.10/30
 hançere el vur- G.25/3
 hatrını hoş tut- G.84/8
 hatrını sor- G.40/3

hayal it- G. 83/5
 helak et- G.95/3
 hem-sohbet ol- Mr.1/3
 hitab et- G.91/4
 horozlan- Mü.17
 Hüdaya havale et- G.102/3
 ihya eyle- Kt.4/24
 ima et- G.100/4
 itibâr bul- K.5/4
 itimat eyle- Kt.3/26
 kaddi kemâna dön- G.36/2
 kan ağla- 6 G.65/3
 kim demiş G.63/6
 koynuna al- Mt.6
 Köroğlu terkisini artır- K.4/44
 kul ol- K.7/7
 kurbân ol- K.7/7
 küle dön- G.92/3
 mâil ol- Mr.1/4
 mahmûr ol- G.12/1
 mecnûn ol- Mt.5
 mest ol- G.97/2
 meyl it- Mü.10
 mezâd ol- K.4/44
 mum ol- Mü4
 nâil ol- R.7
 nazar kıl- G.103/2, Mh. 1/1
 noksanına bak- K.4/40
 parmağını ısır- G.83/3
 püsküllü belâ Mr.1/5
 rağbet eyle- K.5/5
 raks et- G.91/5

râm ol- G.29/5	teskin ol- G.19/3
sağ ol- G.86/10	ülfet eyle- G.11/1
sakız gibi (ağza) düş- G.86/5	vaad ey- Mü.13
sıklet gel- G.24/4	vatan ol- Mr.1/3
sözü söz ol- K.11/37	yâd et- Mh.2/3
su gibi ak- K.10/33	yâd ey- K.4/42
su sepil- Mr.7/4	yağmaya ver- G.48/1
şâd et- Mh.2/3	yanıp yakıl- Mr.4/1, Mü.16
şâd ol- G.28/1	yavuz nazardan hıfz it- K.11/29
tan et- G.103/6	yerlere geç- Kt.2/20
târumâr et- G.50/6	yoluna baş fedâ et- K.12/22
taş yaslan- G.19/4	

Sabrî'nin divançesinde geçen 119 deyimın pek çoğu bugün bile kullanılmaktadır. Sabrî bazı deyimleri kalıp gereği biraz değiştirerek kullansa bile deyimler şiirdeki anlamından hareketle düzeltilerek yazılmıştır.

1.2.2.4. Edebi Kişiliğine Katkısı Olan Şairler

Sabrî'nin etkilendiği birçok yerli ve yabancı şair vardır. Bunlardan bir kısmının ismini şiirlerinde zikrettiği için anlamaktayız; bir kısmını ise şiirlerindeki anlamdan ve üslubundan çıkarmaktayız. Sadi-i Şirazi'yi ve Gülistan'ını bir kenara bırakırsak Sabrî'nin etkilendiği yerli ve yabancı şairlerin tamamı Sebk-i Hindî tarzını benimsemiş, anlamı her şeyden üstün tutan bir anlayışın temsilcileridir. Bundan dolayı Sabrî'yi gerek etkilendiği şairlerden gerekse şiirlerinden hareketle bu ekolün içinde mütalaa etmek gerekir.

Kasidelerinde kendi şairlik kudretini anlatmak için sık sık Sebk-i Hindî tarzının İran'da gelişmesinde ve sevilmesinde önemli bir rol oynayan Şevket-i

Buhârî ile kendisini karşılaştırmaktadır. Onu mucizevî hayaller kuran ve söz söyleyen insan olarak tarif eden Sabrî, kendisini de öyle görmektedir:

Benem o şâ'ir-i Şevket-hayâl-i mu'ciz-dem

Ki lâl ider sühanım şâ'irân-ı devrânı

K.2/54

Göreydi fikrimi hayrân olurdı Şâib-i hoş-gû

Hayâlim Şevket-i mu'ciz-beyâna hayret-efzâdur

K.4/46

Sabrî'nin ismini zikrettiği diğer bir şair yine Sebk-i Hindinin Hindistan'daki en önemli temsilcisi sayılan Azerbaycanlı şair Sâib-i Tebrizî'dir. Sabrî hayallerinin Şevket'i paramparça edeceğini fikrinin inceliğinin ise Sâib'i ister istemez hayran bırakacağını anlatır:

Çâk çâk eyler hayâlün Şevket-i mu'ciz-demi

Görse Şâib fikrini hayrân olur bî-irriyâb

K.3/23

Anado cluoğrafyasında etkilendiği şairlerin başında Nefî'nin geldiğini daha önce ifade ettik. Kaside söylemekten hoşlanan birisinin bu konuda üstad olmuş Nefî'den etkilenmesi doğaldır. Yalnız Sabrî bu durumu bir iftihar meselesi olarak görmekte ve Nefî'nin ismini dört yerde zikretmektedir:

Nefî-i nazm-âver-i dehrem disem lâf eylemem

Nazmımı nazm-âverân-ı 'âlem eyler intihâb

K.3/39

Silk-i nazma dürre-i evşâfını tanzîm iden
Nef'î-i mu'ciz-dem olsa 'acziñi ikrâr ider

K.9/20

Kasidelerinin fahriye bölümlerinde, mesnevilerinde, kıtalarında hatta hatta gazellerinde bile fırsatını buldukça kendisini öven Sabrî övünme konusunda Nefî'nin takipçisi olduğunu gösterir:

Şâ'ir-i nâdire-güyem idemem lâf-ı güzâf
'Aşrımızda olamaz kimse baña mişl ü nazîr

K.5/44

Ol sihr-sâz-ı mu'cize-güyem ki nutkumun
Feyzi devât ü kille zebân ü dehân verir.⁴¹

Nef'î K.4/4

Kasidelerinde devlet adamlarına hitap ederken sesini Nefî'ye çok benzettir. Sabrî de Nefî gibi uzun ünlülerle ve tok bir tonda seslenmektedir:

Müşîrâ dâverâ rûşen zamîrâ mekremet-kârâ
Eyâ dâdâr-ı Dârâ-kevkebe düstûr-ı Cem-pâye

K.2/20

Kâmkârâ şehriyârâ husrevâ şâhenşehâ
Ey cihândâr u şeh-i gerdûn-cenâb-ı rûzgâr⁴²

Nef'î K.10/7

⁴¹ Metin Akkuş, **Nefî Divanı**, Akçağ Yay. Ankara 1993

⁴² Akkuş, **A.g.e.**

Her ne kadar ismini zikretmemiş olsa da Türk edebiyatına mal olmuş Nedim'in etkisi Sabrî'nin gazel, murabba, muhammes, matla ve müfredlerinde çok rahat hissedilir. Sabrî'nin Nedim tarzı söyleyişe üslubu uygundur. Mahremiyet kelimesi bazı zamanlar Sabrî için anlamını kaybeder:

Ol şeh-levend-i nâzı bugün da' vet eyledik

Revnaķ-tırâz-ı bezmüne vuşlat eyledik

Pistân u la'liñ emdik o pâkize duĥterüñ

Saķız turuncı ile yine 'işret eyledik

Şalvar-ı 'uķde-dârını çözdük ol âfetüñ

Feth-i tılısm-ı vaşla hele cür'et eyledik

G.49/1-3

Sabrî "pistan" kelimesini yalnız ağız, dehen, leb, la'l emmek ve sulanmak kelimeleriyle değil aynı zamanda turunç, narenc ve meyve kelimeleriyle de birlikte kullanmaktadır. Nedim'in divanında da aynı kelimelerle aynı hayaller dile getirilmektedir:

N'ola aĥzım şulansa meyve-i vaşluñ düşündükce

Görüp nârence beñzetdim bu şeb pistânçe-i yâri

G.98/2

Pistân u lebin emdik o şîrin-dehenin biz

Bir tatlu turunc ile yine eyledik 'işret

G.11/4

Bana pistânlar turunc olsun hemân-dem neyleyim
Ruhları gül çeşmi bādām olsa da māni‘ değil ⁴³

Nedim G.76/4

Nedim’in o ünlü şarkısında olduğu gibi Sabrî sevgilisinden kırmızı şalina samur kürkü kaplatmasını ister. Burada etkilenmekten öte bir intihalden bahsedilebilir:

Simsiyeh zülfün dağıt ruhsâr-ı rengin üstüne
Ferve-i semmûre kablât kırmızı şâli yine

G.92/4

Kaplatıp gül pembe şâli ferve-i semmûruna
Ol siyah zülfü döküp sine-i billûruna
İtrî şâhîler sürüp ol gerden-i kâfûruna
‘İyddir çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum⁴⁴

Nedim

Sabrî devrindeki bazı şairlerle irtibat halinde olmaya özen göstermiş, onların şiirlerine nazireler yazmış ve onlardan nazire yazmalarını istemiştir. Sabrî’nin devrinde yakın ilişkiler kurduğu ve arkadaşlık yaptığı isimlerin başında Hanyalı Nûrî Osman gelir. Hanyalı Nûri Osman, Sabrî’nin iki şiirini tahmis etmiş iki şiirine de nazire yazmıştır.⁴⁵ 1714 yılında vefat eden Yeniçeri Ocağı kâtibi Hanyalı Nûri Osman’a Sabrî’nin de yazdığı iki nazire vardır.⁴⁶ Bunlardan birisi lisân-ı pepegi ile yazılmıştır:

Şabrî cenâb-ı Nûriye pey-rev olanların
Her nazmı böyle nev-eşer ü nev-icâd olur

G.28/5

⁴³ Haz. Muhsin Macit, **Nedîm Divanı**, , Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 313

⁴⁴ Macit, **A.g.e.**, s. 251

⁴⁵ Abdullah Aydın, **Hanyalı Osman Nûrî ve Divanı**, C. 1, s. 56

⁴⁶ Nail Tuman, **A.g.e.** C. 2. md. Nuri Hanyalı

Yo yo yok sühande Şabrî nu nu Nûrînüñ nazîri

Ha ha ha budur ki şî'ri a a âteşîn edâdır

G.34/6

Yenişehirli, kâtip, Seyyid Atâ Hakim'e⁴⁷ yazdığı bir nazirede Tripoliçeli Şeyh Necîb Efendi⁴⁸ isimli şairden de sitayişkâr bahsetmektedir:

Pey-revlik idüp Sabrî ' Ātâ ile Necîbe

Meydân-ı belâgatda bugün at sürebilsem

G.66/5

Araştırmalarımız sonucunda tespit ettiğimiz Râzi mahlaslı şairlerden herhangi biriyle Sabrî'yi ilişkilendiremedik. Bir beytinde Sabrî, hakkında malumat edinemediğimiz bu şairin takdirini kazanmak istediğini anlatır:

Ġaraz temyîz ise güftâr-ı sihr-âşâruñ ey Şabrî

Bu nazm-ı pâki gönder Râzi-yi dâna vü üstâda

G.89/7

Burada Sâdi'nin Gülistan'ını bir mazmun gibi kullanmış olsa da Sadi'nin edebiyatımızdaki etkisi herkesin malumudur:

Beñzemez hatt-ı ruḥ-ı dil-bere bir nazm-ı selîs

Ḥayli ebyât okuduk Sa' di Gülistānuñdan

G.75/3

⁴⁷ Tuman, **A.g.e.** C.2, md. 2896 md. Seyyid Atâ Hâkim

⁴⁸ Tuman, **A.g.e.** C.2, md. 4243 md. Tripoliçeli Şeyh Necib Efendi

İKİNCİ BÖLÜM

DİVANÇENİN NÜSHA TAVSİFLERİ, ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1. DİVANÇENİN NÜSHA TAVSİFLERİ

Hem yazma nüshaların başında bu isimle zikredildiği için hem de metindeki gazeller alfabe sırasına göre dizildiğinde sekiz harf hiç kullanılmamış olduğu için çalışmamıza divançe denilmiştir. Divançenin tespit edebildiğimiz iki yazma; bir matbu nüshası vardır. Birincisi Milli Kütüphane’de 06 Mil Yz A 618-3 numarasıyla kayıtlıdır. Divançe:

Niķāb-endāz olunca ķehre-i esrār-ı bismillāh

Ser-ā-pā ‘ālemi tenvīr ider ruķsār-ı bismillāh

Beytiyle başlamakta talik hatla yazılmış 21 satırlı çift sütun, 55 varaktır. Taç arma filigranlı kağıda yazılmış, mahlaslar ve çizgiler kırmızı olup yaldız zencirekli, vişne ķürüğü deri ciltle kaplıdır.

Olsun hemīşe vefķ-ı merām üzre kāmran

Kim ‘adl ü ķādı māye-i emn ü emān olur

beytiyle sona erer.

İkinci nüsha Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki Esad Efendi 2652:1 numaralı nüshadır. Divançe:

Niķāb-endāz olunca ķehre-i esrār-ı bismillāh

Ser-ā-pā ‘ālemi tenvīr ider ruķsār-ı bismillāh

beytiyle başlamakta, nestalik hatla yazılmış, 45 varaktan oluşmaktadır. Çoğunluğu 19 satırlı, çift sütundur. 245X180 mm boyutunda olup yazı kısmı değişken boyutludur. Cildi sırlı meşin, ebru kağıt kaplı, şirazelidir.

Ne hâcet vaşf-ı pākūn eylesün bu Şabri-i şeydā

Senūn vaşşāfuñ oldı Hâk Te‘ālā Yâ Resûlullâh

beyitiyle bitmektedir. Milli Kütüphane’deki nüshayla şiirler genellikle aynı sırada gitmekte olup bu son beyitten sonra “Umumi” başlığı altında 3 varak daha vardır. Karışık ve düzensiz yazılan 2 varakta manzum parçalar; son varakta ise Arapça mensur bir dua vardır.

Bu nüshanın sayfalarında kopan bir yer yoktur, yalnız mensuhun kaynak olarak aldığı nüshanın eksiklikliğinden dolayı bizim birinci nüshamıza göre bir miktar eksik yazılmış sayfası vardır. Milli Kütüphane 79a ve Süleymaniye 9a numaralı varak:

Sünbülîstāna döner sâha-i şab‘ı pākîm

Ṭurre-i fikretini yazsa ne dem kilk-i lisân

beytiyle bitmekte bundan sonra Süleymaniye nüshasında bir miktar eksiklik vardır. Müstensihin 9a sayfasının altına düştüğü notla “Diğer nüshada burada noksanlık olmalı...” diye tespit ettiği gibi Osman Paşa’ya methiye türünde yazılan 34 beyitlik kıt’anın ilk 14 beyti hariç, kalan kısmı yine aynı kişiye yazılan;

Eyâ dilîr-i yegâne vezîr-i ‘ālî nejd

İzâle oldı zamânında cümle ehl-i fesâd

Beytiyle başlayan 55 beyitlik kaside Süleymaniye nüshasında yoktur. 9b numaralı sayfa:

Tırāz İtdi Tersan-i Züh̄hār-ı Ma‘ārif ve Zīnet-baḥṣā-yı Donanma-yı Deryā-menākıb Şıkk-ı Şālîş Defterdārı ve Umūr-ı Baḥriye Nāzırı Devletlū Seyyid ‘Ali Efendi Ḥazretlerine Gönderilen Kaşīdemizdir.

diye Seyyid Ali Efendi’ye yazılan bir kasideyle başlamaktadır. Bu şiir Milli Kütüphane’deki nüshada 81b numaralı sayfadadır. Bundan sonra iki nüshadaki şiirlerin sıralamaları paralellik arz eder.

Üçüncüsü, Milli Kütüphane’de 06 Mil EHT A 1236 numarasıyla kayıtlı matbu bir nüshadır. Süleymaniye Kütüphanesindeki Esad Efendi nüshasından kopyadır. Yalnız şiirlerin tertibinde değişiklik yapılmıştır. Esad Efendi’nin kütüphanesinden bulunarak Bursa’da Sabrî’nin akrabası Eşref Bey tarafından bastırılan⁴⁹ kapağında, “Mora tevabiinden Anabolu eşrâfından Mehmet Emin Sabrî Efendi’nin divân-ı letâfet beyanlarıdır.” diyerek başlayan eser Hüdavendigâr Vilâyeti Matbaası’nda 1882 yılında 80 sayfa olarak basılmıştır:

Nikâb-endâz olunca çehre-i esrâr-ı bismillâh

Ser-â-pâ ‘âlemi tenvîr ider ruḥsâr-ı bismillâh

beytiyle başlar.

Sâ‘id-i dil-berde dâğ olsa n’ola

Öyle sîmîn-sâ‘ide ṭamğa gerek

beytiyle biter.

⁴⁹ İbnül Emin Mahmut Kemal, **A.g.e.** C.3, s.1545

Üçüncü nüshada bazı kelime ve kavramlara sansür uygulandığı hissini veren değişiklikler vardır. O dönemin siyasi ortamı içinde sıkıntı olabilecek Moskov ve Nemçe kelimelerinin geçtiği beyitler divançede eksikken ahlaki olarak sıkıntı olabilecek bazı kelimeler başka kelimelerle değiştirilmiştir:

Şalvar-ı ‘uqde-dârını çözdük ol âfetüñ

Feth-i tılısm-ı vaşla hele cür’et eyledik

beytindeki “şalvar” kelimesi “gîsû” ile yine “pistân” kelimesi birkaç yerde kalıba ve anlama münasip başka kelimelerle değiştirilmiştir. Çalışmamızdaki bu tip nüsha farklılıkları dipnotta gösterilmiştir.

2.2. DİVANÇENİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Divançenin Şekil Özellikleri (Nazım Şekilleri, Vezin ve Kafiye/Redif)

Sabrî'nin divançesinde 14 kaside, 1 terkîb-bend, 7 murabba, 3 muhammes, 107 gazel, 12 kıta, 11 rubâî, 2 mesnevi, 9 matla, 27 müfred olmak üzere 193 manzume vardır. Bu manzumelerin vezinleriyle ilgili karşılaştırmalı bilgi ve bahirler bu bölümün sonundaki tabloda ayrıntılı verilmiştir.

2.2.1.1. Kaside

Seyyid Mustafa Paşa'ya 3, Seyyid Ali Efendi'ye 3, Veliyyüddin Paşa'ya 3, Ser-bevvâbin Ebubekir Beyefendi'ye 2, Seyyid Osman Paşa ve Yusuf Efendi'ye birer kaside yazılmıştır. Bir de münacat türünde yazılan kaside vardır. Ser-bevvâbin Ebubekir Beyefendi'ye yazılan kasidelerden birisi ondan gelen bir mektuba cevap mahiyetindedir:

Olunca destime ol nāme vāsıl

Didim bu maṭla‘-ı zībāyı ol dem

Ta‘ālallah zihī mektüb-ı ekrem

Muḥabbet-nāme-i mīr-i mükerrerem

K.8/8-9

Sr	Beyit S.	Kafiye/Redif	Aruz Kalıbı
1	7	â yâ Resûlallâh	Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün
2	62	ânı	Mefâ‘îlün Fe‘îlâtün Mefâ‘îlün Fe‘îlün
3	51	âb	Fâ‘îlâtün Fâ‘îlâtün Fâ‘îlâtün Fâ‘îlün
4	50	âdur	Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün
5	55	âd	Mefâ‘îlün Fe‘îlâtün Mefâ‘îlün Fe‘îlün
6	67	âr	Mef‘ûlü Fâ‘îlâtü Mefâ‘îlü Fâ‘îlün
7	33	ân	Fâ‘îlâtün Fe‘îlâtün Fe‘îlâtün Fâ‘îlün
8	21	ân olur	Fâ‘îlâtün Fâ‘îlâtün Fâ‘îlâtün Fâ‘îlün
9	37	âr ider	Fâ‘îlâtün Fâ‘îlâtün Fâ‘îlâtün Fâ‘îlün
10	33	em	Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün
11	50	ârı	Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün
12	76	âri	Fe‘îlâtün Fe‘îlâtün Fe‘îlâtün Fe‘îlün
13	31	ân hoş geldüñ	Mefâ‘îlün Fe‘îlâtün Mefâ‘îlün Fe‘îlün
14	57	ân olur	Mef‘ûlü Fâ‘îlâtü Mefâ‘îlü Fâ‘îlün

Kasidelerde çoğunlukla kafiye kullanılmış olup kafiyelerin tamamının uzun seslerden (â) oluşması dikkat çekicidir. Şairimiz bu sayede tok bir ses elde etmeye çalışmıştır. Kasidelerde 5 remel, 4 hezec, 3 müctes, 2 de muzari kalıp kullanılmıştır.

2.2.1.2. Terkîb-Bend

Vasıta beytiyle birlikte her bendi 6 beyit olan manzume, yedi bentli Seyyid Ali Efendi'ye yazılan bir arz-ı hâl methiyesidir. Aruzun Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün kalıbıyla yazılmıştır.

2.2.1.3. Murabba

Divançede 5 tanesi mütekerrir olmak üzere 8 murabba bulunmaktadır. Divançede “Şarkıyat” başlığı altında verilen “şarkı” formunda yazılmış son üç murabba mütekerrir değildir.

Sıra	Bend S.	Aruz Kalıbı
1	5	Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
2	5	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
3	5	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
4	4	Mefâ'ilün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün
5	4	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
6	2	Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün
7	4	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

5 ve 4 bendden oluşan 3'er murabba ve 2 bendden oluşan 1 murabba vardır. Murabbalarda uzun kısa birbirinden farklı kalıpları kullanılmıştır.

2.2.1.4. Muhammes

Sabrî'nin divançesinde “Şarkıyat” bölümünde yer alan üç mütekerrir muhammes vardır. Divançedeki tertibe göre mütekerrir olan murabba ve muhammesler şarkı olarak değerlendirilmektedir. Aruzun kısa kalıplarının

kullanıldığı muhammeslerde iki tane 4 bendli bir tane de 5 bendli muhammes vardır.

Sıra	Bend S.	Aruz Kalıbı
1	4	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
2	4	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
3	5	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

2.2.1.5. Gazel

Sabrî'nin divançesinde 107 gazel bulunmaktadır.⁵⁰ Bunlardan 3 tanesi münacaat, 1 tanesi naat, 2 tanesi methiye türündedir. Ayrıca divançesinin içinde 4 tanesi Veliyyüddin Paşa'ya olmak üzere Muhammed Paşa ve Seyyid Mustafa Paşa'ya yazdığı 6 müzeyyel gazel, 2'si Nûri Bey Hanyevî'ye ve 1 tanesi Seyyid Atâ Hakim Tripoliçe'ye yazılmış 3 nazire, 1 tane de isme yazılmış gazel vardır.

Sıra	Vezinler	V.S	Yüzde
1	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün	1	0,9
2	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	24	22,4
3	Felâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	21	19,6
4	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	4	3,7
5	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	27	25,2
6	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün	1	0,9
7	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün	1	0,9
8	Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün	4	3,7
9	Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün	21	19,6
10	Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün	3	2,8

⁵⁰ Müstensih hatası olarak 9. gazel iki kez yazıldığı için biri metinden çıkarılmıştır.

Divançesinin tamamında 12 vezin kullanan Sabrî gazellerinde bu vezinlerden 10 tanesini kullanmıştır. Hatta Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün kalıbını sadece gazellerinde kullanmıştır. Sabrî gazellerden 27 tanesinde Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün, 24 tanesinde Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün, 21 tanesinde Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün, 21 tanesinde Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün, 4 tanesinde Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün, 4 tanesinde Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün, 3 tanesinde Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün veznini kullanmıştır. Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ûlün, Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün, Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ilün vezinleri de birer gazelde kullanmıştır.

Gazelleri aruzun belli başlı kalıplarıyla yazan Sabrî, 50 remel, 33 hezec, 21 muzari, 3 müctes bahir kullanmıştır.

Sıra	1	2	3	4	5	6	7	
Beyit S.	5	6	7	8	9	10	11	
Gazel S.	58	31	12	2	2	1	1	109

Yine gazellerde 5 beyitli olan 58, 6 beyitli olan 31, 7 beyitli olan 12 gazel vardır. 8 ve 9 beyitli olan 2 gazel; 10 ve 11 beyitli olan birer gazel vardır. Uzun beyitli gazelleri genellikle müzeyyel gazellerdir.

Kasidelerde olduğu gibi gazellerin kafiyelerinde de uzun ünlüler dikkat çekmektedir. Gazellerde redif kullanımı kafiye göre biraz daha fazladır. İçinde âb, âd, ân, âr sesleri bulunan kafiyeler bir hayli fazladır.

2.2.1.6. Kıta

Divançede 12 kıta olup bunlardan 6 tanesi methiye türünde; 6 tanesi ise tarih düşürmek için yazılmıştır. Özellikle ilk dört kıta oldukça hacimli, kaside nazım şekline uygun tarzda yazıldığı hâlde matla beyiti olmadığı için kıtalar arasında mütalaa ettik.

Sıra	Beyit S.	Kafiye/Redif	Aruz Kalıbı
1	30	âya	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
2	29	îm	Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
3	34	ân	Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
4	55	îr	Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
5	4	âhı	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
6	14	ân eyledün	Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün
7	15	â	Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
8	14	âd	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
9	13	â	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
10	7	etde	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
11	7	âd	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
12	7	â	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Kıtalar da iki kalıp kullanılmış olup bunlardan 7 tanesi Hezec; 5 tanesi remel bahrindedir.

2.2.1.7. Rubai

Sıra	Kafiye/Redif	Aruz Kalıbı
1	ân eyler	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
2	atmışdır	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
3	â oldum yine	Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün
4	âtı bu gice	Fâ'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
5	âhdan gayrı	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
6	â	Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
7	dâma giriftâr oldı	Fâ'îlâtün Fe'îlâtün Fâ'îlün
8	âm	Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün
9	akdır	Mef'ûlü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün
10	erin	Mef'ûlü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün
11	andur	Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

Divançede 11 rubai olup 4 tanesi muhtelif devlet adamlarına takdim edilmiştir. Bunlardan bir tanesi cinaslı kafiye'dir.

Sabrî rubailerinde 5 hezec; 4 remel; 3 muzari bahri kullanmıştır. Kafiyelerinde kalın ve uzun ünlüleri tercih etmiştir.

2.2.1.8. Mesnevî

Sabrî'nin divançesinde iki mesnevi vardır. Birincisi 31 beyit olup Seyyid Mustafa Paşa'ya; ikincisi 66 beyit olup Veliyyüddin Paşa'ya takdim olunmuştur. İkisi de aruzun kısa kalıplarından Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbıyla remel bahrinde yazılmıştır.

2.2.1.9. Matla ve Müfred

Divançede 9 matla; 27 müfred bulunmaktadır. Müfredlerde 16 Remel, 7 Hezec, 3 Muzari, 1 Müctes bahri tercih edilirken, Matlalarda 2 Remel, 3 Hezec, 2 Muzari, 3 Bahri tercih edilmiştir. Divançede bizim matla diye gruplandırdıklarımız mesnevi; müfred diye gruplandırdıklarımız da beyit olarak isimlendirilmiştir.

Vezinlerle ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında Divançede toplam 12 aruz kalıbı kullanıldığı görülmektedir. En çok Remel ve Hezec bahri olmak üzere, Muzarî, Müctes ve Recez bahirleri kullanılmıştır.

Bahir	Vezinler	K	Tb	M	Mh	G	K t	R	M s	Mt	Mf	T	Yd
Remel	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün					1						1	0,5
Remel	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	3		2		24		2		1	10	42	21,6
Remel	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	2				21	4	1			5	33	17
Remel	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün			1	2	4	1	1	2	1	1	13	6,7
Remel	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün			1								1	0,5
Hezec	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	3		1		27	7	4		4	5	51	26,2
Hezec	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün	1				1						2	1,3
Hezec	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün				1	1						2	1,3
Hezec	Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün		1			4		1		1	2	9	4,6
Muzari	Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün	2		1		21		2		2	3	31	16,2
Müctes	Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün	3				3					1	7	3,6
Recez	Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün			1								1	0,5
	TOPLAM	14	1	7	3	107	12	11	2	9	27	193	

Divançede kullanılan aruz kalıplarından ilk sırayı Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün (51 %26,2), ikinci sırayı Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbı (42 %21,6) alır. Üçüncü sırada Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün kalıbı (33 %17) bulunur. Dördüncü sırada Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün (31 %16,2), beşinci sırada da Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün (13 % 6.7) vezni yer alır. Remel bahri %46.3'lük kullanımıyla neredeyse şiirlerin yarısında tercih edilmiştir. İlk beş sıradaki vezinlerin divançede kullanılan vezinlere oranı ise % 87.7'dir.

Divançede şiirlerde redif ağırlıklı bir kullanım tercih edilmiş olup rediflerin büyük çoğunluğu tablolarda görüleceği üzere Türkçe kelime ve eklerden seçilmiştir.

2.3.2. Muhteva Özellikleri

2.3.2.1. Divançenin Şahıs Kadrosu

Divançede geçen şahıslar şairimizin bir şekilde temas halinde olduğu insanlardır. Şahıs kadrosu içerisinde divan şairlerinin gönderme yaptığı edebi, tarihi ve mitolojik isimler dâhil edilmemiştir. Divançedeki sıralamaya uygun olarak isimler sıralanmış olup eserde bir şahsın adı defalarca geçse bile ilk tespit edildiği yerdeki sırasına göre yazılmıştır.

Kasidelerde ismi geçen şahıslar devrin ileri gelen devlet adamlarıdır. Bunların içinde kendisini Osman Paşa'ya gammazlayan iki kişiyi isim vermeden paşaya şikâyet etmektedir. Gazellerde paşalara ilaveten bazı şair arkadaşlarının ismi de geçmektedir. Kıtaların bir kısmı methiye türünde yazıldığından yine paşalara ithaf edilmiş, diğerleri tarih düşürmek için yazılmış olup ahaliden insanların da ismi zikredilmektedir. Mesnevilerde diğerlerinden farklı olarak hakkını vermediği için şikâyetçi olduğu Lütfullah Efendi adında bir zattan bahsedilmiştir. Matla ve müfretlerde ismi verilmeyen bir müftüden bir de yeni doğan kızı Ümmü Gülsüm'den bahsedilmiştir.

Sıra	Adı	Atası	Mesleği	Özelliği
1	Seyyid Mustafa Paşa	-----	Mora Valisi	-----
2	Seyyid Osman Paşa	-----	Mora Valisi	Mora'yı eşkıyadan temizliyor.
3	Seyyid Ali Efendi	-----	Bahriye Nazırı Şıkk-ı Sâlis Defterdarı	-----
4	Ebubekir Beyfendi	-----	Ser-bevvabin	-----
5	Veliyyüddin Paşa	Tepedelenli Ali Paşa'nın oğlu	Vezir	Mora'yı imar ediyor. Moskov ve Nemçe krallarına haddini bildiriyor.
6	(Tepedelenli) Ali Paşa	Veli Paşa'nın babası	-----	-----
7	Lütfi Efendi	-----	Münşi	Şair-Yazar
8	Muhammed Paşa	-----	İnebolu Kale Muhafızı	-----
9	Hanyalı Nûri	-----	Şair	Arkadaş
10	Atâ Hakim	-----	Şair	Nazire İstiyor
11	Necib	-----	Şair	Nazire İstiyor
12	Râzi	-----	Şair	Nazire İstiyor
13	Mir İzzet	-----	-----	Ali-cenab biri
14	Gazi Hüseyin Paşa	-----	Kapdan-ı Derya	-----
15	Vani Mehmed Paşa	-----	Vezir	-----
16	-----	-----	İki kişi	Osman Paşa'ya Sabrî'yi gammazlıyorlar
17	Yusuf Efendi	-----	Mürşid	-----
18	Ahmed Paşa	-----	Mora Valisi	Kasır yaptırıyor
19	Hasan Bey	Ahmet Paşa'nın kardeşi		
20	Yusuf Ağa	-----	Kethüda	-----
21	Ahmet Ağa	Yusuf Ağa'nın kardeşi		Kasır yaptırıyor
22	Silahşör Şehriyari Muhammed Nûri Bey	-----	Mora Alay Beyi	Kasır yaptırıyor
23	Müzeyyen Hanım	Silahşör Muhammed Nûri Bey'in kızı	-----	Yeni doğmuş
24	Ayşe Hanım	Muhammed Memi Beyin hanımı	-----	Hayırsever
25	Muhammed Memi Bey	Ayşe Hanımın kocas	-----	Vefat etmiş
26	Lütfullah Efendi	-----	-----	Veli Paşa'ya şikâyet ediyor
27	-----	-----	Müftü	Yanlış fetva veriyor
28	Ümmü Gülsüm	Karayılanzade Mehmed Eminin kızı	-----	Yeni doğmuş

2.3.2.2. Hiciv Yönü

Sabrî daha önce bahsedildiği üzere mülayim yaratılışlı bir insandır. Orta yollu hayatını devam ettirmek arzusunda olan şairimizin divançesinde hiciv yönünü ortaya koyabileceğimiz pek fazla malzeme yoktur. Latife sadedinde, ismi verilmeyen bir müftinin yetim malı konusunda verdiği fetvaya ince yollu gönderme yaptığı bir beyti vardır:

“Māl-ı Yetīm Māl-ı Vāşi ile Muhtelit Oldukda Żamān-ı Lāzım Geldigini Müfīd-i Müftinūñ Fetvāsına Berāy-ı Laṭīfe İnşād Olunan Beytimizdir.”

Hılt olsa zaman lāzım olur mālā buyurduñ

Bu meselede toğrısı ḥalt itdüñ efendi

Mü.22

Ayrıca kendisini Osman Paşa'ya şikâyet edenleri şikâyet etmek ve olayın iftira olduğunu anlatmak maksadıyla yazdığı mesnevisinde gammazlayanlarla ilgili değerlendirmede bulunduğu bölüm hicve örnek teşkil etmektedir:

Bir iki mefsedet-endişe u ḥabbāset-pişe

İtdiler bende-i efgendeye ifk ü bühtān

Biri deccāl-şemāil birisi dīv-i racīm

İkisinüñ de belāsın vire Ḥallāk-ı cihān

K.4/24-25

2.3.2.3. Giyim Kuşam

Nedim-meşrep bir kişiliğe sahip olduğunu söylediğimiz Sabrî'nin sevgiliyi tasvir ve tarif ederken kullandığı bazı renkli kıyafetler onun renkli kişiliğinin de göstergesi gibidir. İçinde bulunduğu dönemin ve toplumun kıyafet anlayışını göstermesi bakımından önemlidir. Kâtip Çelebi Sabrî'nin şiirlerine de yer yer akseden giyim kuşam şekillerini: *"Bütün reâyâ kızları başlarına beyaz astardan kat sarığı sarıp, saçlarını sarkıtıp, yüzleri ve gözleri açık olarak çuka dolamalar ve çeşitli giysiler giyerler. Diğer diyarların kızları gibi fistan giymezler. Ama şehrin kefare kadınları başlarına kırmızı yedekçi biratası prankona çuka giyip gezerler... Libasları koyun yapağısından şallardır."*⁵¹ şeklinde anlatır.

⁵¹ Yanya Ahalisinin Giyinişleri

Erkeklerin Giyinişleri: Bütün ayân ve ileri gelenleri başlarına sarıklar sarınıp, samur kürk ve ipek hilatlar giyerler. Gençleri sıkma çuka ve kadifeden elbiseler giyerler. Başlarına giydikleri kırmızı kumaştan samur kalpaklarının kenarları siyah şeritlidir. Bellerine ipek kuşaklar sarıp, pala denilen bıçaklar taşırlar. Sıkma kopçalı çakşır giyinip, ayaklarında kabâdi Rumeli tarzı sarı pabuçlar giyerler. Çeşitli renkli kumaşlardan yapılmış kontuşlar giyip İrem bağı tавusu gibi pazar ve çarşıda dolaşıp, arz-ı endâm ederler. Son derece âşıkperest dilberleri olur. Ama edeplidirler. Zira yiğit vilâyetidir.

Kadınlarının Giyinişleri: Bütün reâyâ kızları başlarına beyaz astardan kat sarığı sarıp, saçlarını sarkıtıp, yüzleri ve gözleri açık olarak çuka dolamalar ve çeşitli giysiler giyerler. Diğer diyarların kızları gibi fistan giymezler. Ama şehrin kefare kadınları başlarına kırmızı yedekçi biratası prankona çuka giyip gezerler. Kanlı Çeşme yanındaki çingene mahallesi kadınları da kefare kadınları gibi kırmızı çukadan yedekçi biratalar giyip, kocalarına çekiç çalıp, körük çekip demircilik ederler. Gayet çirkin çehrelerdir."

"Bütün reâyâları Rum ve Arnavut'tur. Başlarında sivri bir siyah takke giyerler. Onun sivri ucuna bir karış yüksekliğinde Arnavut kalpağı giyerler. Başlarına asla faydası olmaz. Sanki giymemiş gibi durur. O kalpağı pirinçli bir zincir ile başlarına ve boğazlarına bağlarlar. Başları Adana kabağı kadar büyük olup, üzerlerinde kalpakları küçücük kalır. Tepelerinde durduğu için sanki kelebek kuşu gibi durur. Elhâsıl acaip bir topluluktur. Libasları koyun yapağısından şallardır. Gayet heybetli, tuvânâ ve zinde olarak çalışırlar. Hepsi de çok zengindirler.(Katip Çelebi)(Yanyanın Gözyaşları isimli kitaptan alıntı yapan 18 Ağustos 2012 pazartesi <http://yanyafbk.blogspot.com/2009/06/katip-celebi-ustadimiz-yanyayi.html> siteden alınmıştır.)

2.3.2.3.1. Kemha

Kemha, altın ve gümüş tellerle nakışlı elbiselik kumaş ya da ipekli kumaş şeklinde tarif edilen bir kumaş türüdür.⁵²

Gülşene ak sâdeler bahş eyledi berf-i şitâ
Giydi ey serv-i sehî kar yağdı kemhâlarına
Mü.20

2.3.2.3.2. Ferve

Ferve, kürk kaplanmış elbise.⁵³ Edebiyatımızda semmûr ile birlikte kullanılagelmiştir. Sabrî üç yerde ferve-i semmur ifadesini kullanmıştır:

Simsiyeh zülfüñ dağıt ruhsâr-ı rengîn üstüne
Ferve-i semmûre kıbrat kırmızı şâli yine
G.92/4
Revâdur Şabri-i nazm-âvere bir ferve-i semmûr
Huşûşan kim bu eyyâm-ı mübârek ‘ıyd-i ğarrâdur
K.4/47

2.3.2.3.3. Yosma Kıyafet

Eski süsleme sözlüğünde, yosma kıyafet 19. yüzyılın ilk yarısında kalender-meşreb şairler tarafından aşırı süslü ve türlü nümayiş ile etrafın gözünü üstüne çeken delikanlılar hakkında kullanılmıştır; kaş üstüne eğilen

⁵² Reşad Ekrem Koçu, **Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Sümerbank Yay. Ankara 1967, s.153

⁵³ Koçu, **A.g.e.** s.112

k lahlar, fesler, k lahdan festen taşırılmış k k ller, perçemler bir ucu yerde sürünür kuşaklar, basık arkalı ayakkabılar ile topuk teşhiri hep yosma kıyafet anlamı içindedir.⁵⁴

C n u gönülden sevdim bir  fet

Bir  addi b l  yosma  ıy fet

Reft r   n zı  ş b-ı fitne

 add-i bülendi ş r-ı  ıy met

Mr.6/1

2.3.2.3.4. L hor

L hor, kadın entariliği bilhassa hırkalık muteber bir kumaştır.⁵⁵

   rız-ı gül-g nu  üzre d k siyeh z lf   meded

Kırmızı l h ra  aplat ferve-i semm rını

G.99/3

2.3.2.3.5. Püsküllü Külah

  Erkekler ve asker ile her tabakadan halk tarafından giyilmiş dikişsiz tek parça keçeden yapılmış bir serpuştur.⁵⁶ P sk l: iplikten, ipekten, sırmadan yahud ince telden yukarısı top ve aşağısı dağınık askının askı şeklindeki s s n adıdır.⁵⁷ olarak tarif edilen külah püsküllü olarak da kullanılır. şairimiz külahı, püsküllü bela deyimiyle beraber özellikle kullanmıştır:

⁵⁴ Ko u, A.g.e. s.246

⁵⁵ Ko u, A.g.e. s.167

⁵⁶ Ko u, A.g.e. s.162

⁵⁷ Ko u, A.g.e. s.195

Fitnedir dillere zülf-i siyehi
 Dehre püsküllü belâdır külehi
 Câna kâr eyledi Şabri nigehe
 Gönlümü aldı bu şeb bir âfet

Mr.1/5

2.3.2.3.6 Şalvar

Hem erkeklerin hem kadınların giydiği bol ağı geniş üst donu; erkek şalvarı ekseriya yünlü kumaştan, kadın şalvarları da bazen ipekli kumaştan olurdu.⁵⁸

Şalvar-ı ‘uğde-dârını çözdük ol âfetün
 Feth-i tılısm-ı vaşla hele cür’et eyledik

G.49/3

2.3.2.3.7 Dalfes

Dalfes, üzerine tülbent veya çemer sarılmamış bir fes böyle bir fesi giyen kimse.⁵⁹ İlk Cezâyirli gemicilerden alındığı kabul gören bu giyim şeklinde şairimiz yosma kıyafet özelliği gösteren perçemlerin dalfesin yanından salınmasıyla Hoten ülkesine fitne salınacağını anlatıyor:

Bak o perçemler ile dalfesine
 Fitne şalmaz mı Hoten ülkesine
 Mâil oldum o bütün ‘işvesine
 Gönlümü aldı bu şeb bir âfet

Mr.1/4

⁵⁸ Koçu, A.g.e. s.215

⁵⁹ Koçu, A.g.e. s.85

2.3.2.3.8. Canfes Kabâ

Canfes, eski ipekli kumaşlardan biri gayet ince, mai ve daima düz renk olur, sarı mor yeşil muhtelif renklerdeki canfeslerin en makbulü al canfes olmuştur. Yazlık ferace, şalvar mintan yapılarıdır, zengin ve kibarların kullandığı kumaşlardı:

Pek yakışdı gülgüli cānfes kabā endāmına

Çık şalın gülzāra ey gül-berg-i ḥandānım meded

G.15/5

2.3.2.3.9. Canfes Cāme

Canfes: Eski ipekli kumaşlardan biri gayet ince, mat ve daima düz renk olur, her rengi vardır. Yazlık ferace, şalvar, mintan yapılan kibarların ve zenginlerin kullandığı kumaşlardandır.⁶⁰ Came: Farsça isim, elbisedir.⁶¹

‘ Aceb mi gül gibi çāk-i girībān cylesem şimdi

Yine gül-penbe cānfes cāme giymiş ol gül-i ḥōd-rū

G.80/5

2.3.2.3.10. Atlas

İpekten dokunmuş elbiselik kumaş olup al, mavi, yeşil, sarı renkli olur. Daima düz renklidir üzerinde süsleme bulunmaz. Sert bir kumaş olup kalını ve incesi vardır.⁶² Üstü ipek altı pamuk kumaş:

⁶⁰ Koçu, A.g.e. s.50

⁶¹ Koçu, A.g.e. s.49

⁶² Koçu, A.g.e. s.17

Ta‘ ālallah zihī aşr-ı felek-heybet [ki] lāyıdır

Derinde atlas-ı gerdūn olursa perde-i dībā

Kt.9/5

2.3.2.3.11. Şal

Elbiselik, omuz ve boyun için atkılık, kuşaklık ve sarıklık kıymetli bir yünlü kumaştır.⁶³ Şal, bir güzellik unsuru olarak da kullanılan bir kıyafettir:

at at anarya şālı o alyoncı şūhunuñ

İtdi dirīg bendeñizi zār u bī-arār

K.6/66

Beni bñlbñl gibi āşñfte vñ nālān itdi

Serde at at o levendāne anarya şālı

G.95/3

2.3.2.3.12. Yelek

Yelek, kolları olmayan genellikle önñ açık ùste giyilen bir kıyafettir. Her türlü kumaştan yapılır. Yelek ùzerine türlü işlemler yapılarak da giyilir:⁶⁴

Seyr et şikāf-i māi yelekde o sīneyi

‘ Aks itdi rūy-ı bahre yine mihr-i tābdār

K.6/67

⁶³ Koçu, A.g.e. s.213

⁶⁴ Koçu, A.g.e. s.242

2.3.2.3.13 Üsküf

Yeniçeri b rk n n sırma işlemeli bir çeşididir.⁶⁵     f kelimesinin Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü'nde  u dört manası verilmiştir. "1. Kıyıları işlemeli başörtüsü. 2. Hükümdarların, gelinlerin başına konan başlık. 3. Y nden  rme başlık. 4. Doğan,  ahin gibi yırtıcı kuşların gözlerini kapalı tutmak için başlarına geçirilen deri başlık."⁶⁶ olarak anlamlandırılmaktadır. Bu beytimizde yırtıcı kuşların gözlerini kapalı tutmak için başlarına geçirilen başlık anlamında kullanılmıştır. Aslında bu beyitte şairimiz kendisini anlatmaktadır.

Remedden d de-i dil-ber degil dülbend ile mest r

O bir     fl    hindir  ik re olmuş  m de

G.89/4

2.3.2.4. Musiki Makamları, Musiki Aletleri ve  engi Kızı

Nedimce söyleye çalışan bir insanın hayatında musiki, musikiye ait çalgı aletleri ve musiki makamları olmazsa olmaz. Tanbur, saz, def, rebab, kud m, davul ve zurna. Havaya göre bir makam... Bundan dolayı Sabr 'nin işret meclisleri resmedilirken her kare oldukça canlıdır. Sabr 'nin divançesindeki birinci mesnevide bu ortam oldukça güzel anlatılır.

2.3.2.4.1. B selik, Bey t , Hicaz Makamı ve Tanbur

Revnak-ı meclis olup  ul ul-ı mey

 avt-ı  anb r u  ad -yı hey hey

⁶⁵ Ko u, A.g.e. s.237

⁶⁶ Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü, internet, 14.12.2012, [http://www.buyukturkcesozluk.net/kelime/%FCsk%FCf.](http://www.buyukturkcesozluk.net/kelime/%FCsk%FCf.,),     f md.

Būselikden iderek āġāza
Muṭribān başladı söz ü sāza

Geh Beyātī okuyup gāhi Hicāz
İtdiler nāz u niyāza āġāz

Oldı şevk ile o bezm-i hurrem
Gūyiyā şahın-ı tarab-ḥāne-i Cem

Bādeler nerm olıcaḳ meclisde
Kelleler germ olıcaḳ meclisde

Bir ṭabanca atup ol āfet-i cān
Oldı eşpehçesine na' ra-künān

Msn.1/17-22

Sabrî'nin bu işret meclisleri gece kurulur, sabah dağılır. Çeng ü rebabın olduğu yerde mutlaka çengi kızı da olur. Musikinin ve eğlencenin müşahhas hâlidir o.

2.3.2.4.2. Hüseyinî Makamı

Āvāze-i ḥüsnini Hüseyinîye çıkardı
Muṭrib-i tarab-sāz bu gice dāiremizde

Mü.8

2.3.2.4.3. Çengi

Şabri̇ o peri̇-peyker o çengi̇-yi tarab-sāz

Geldi bu gice dā' ireme oynadı yatdı

Mü.7

2.3.2.4.4. Def ve Çengi Kızı

Def gibi dögsem 'aceb mi s̄nemi şimden gerü

Çaldı naqd-i şabrımı dün gice bir çengi̇ kıızı

Mü.9

Def gibi hasret ile s̄nemi dögsem yeridir

Güzelim bī-bedelim kaşı kemānım gidiyor

G. 32/3

2.3.2.4.5. Kudüm ve Mızrab

İtdi 'imāme vü misvāk kudüm u mızrāb

Va' izüñ kalmadı kalbinde riyā āşarı

K.12/8

2.3.2.4.6. Tabl(Davul) ve Zurna

Güiyā bir şanem-i mählikādır o sūtūn

Tabl u zūrnadır anuñ 'āşık-ı nāliškārı

K.12/49

2.3.2.4.7. Çeng ve Rebâb

Muğannî nağmesinden muṭribin çeng ü rebâbından

Şadâ-yı şahn-ı mey-ḥâne ṭanîn-endâz-ı mînâdur

K.4/7

2.3.2.4.8 Ney

Derd-i firâḡ-ı yâr ile ḡaddim kemân olur

Kârım hemîşe ney gibi âh u fiḡân olur

G.29/1

Sabrî'nin burada ismini zikrettiği Hüseyinî, Bûselik, Hicaz ve Beyatî gibi musiki makamları aşkı anlatan, aşkı talim eden yani Sabrî'nin bahsettiği işret meclislerinin müdavimlerinin duygularını terennüm eden makamlardır. Bu ortamda mutribanın elindeki tanbur baş çalgı aletidir. Çengi kızına ritim tutturduğu için bazen def ön plana çıkar. Yalnız şair kendisini defe benzetir, def gibi bazen sinesini döver.

2.3.2.5. Divançede Geçen Yer İsimleri

İstanbul, Tripoliçe, Yanya, Arkadya, Filatra, Çamlıca Ceziresi, Yenişehir-i Fenâri, İnebolu, Girit, Sakız Adası, Değirmenlik, Dilekli Baba Mevzi.

Sabrî'nin şiirlerinde Mora'nın dışına çıktığına dair bir emâre bulunmamaktadır. Sabrî, divançesinin birkaç yerinde İstanbul'u zikreder. İstanbul'a gidip gitmediğini bilmiyoruz ama hünerini anlayacak insanların bulunduğu inandığı bu şehre gitmek ve yerleşmek istediğini aşağıdaki ifadelerden anlayabiliyoruz:

Gitmez hevâ-yı şehr-i Sitanbul hayâl[den]

Târ oldu baña cennet iken şimdi bu diyâr

K.6/12

İsfahan, İran gibi yer isimlerinin sayılması gelenek içinde mazmunlaşmış ifadelerden başkası olamaz. Sabrî, Mora sınırları içindeki yerlerden ve çevre adalardan bazılarının isimlerini zikretmekte, bu da daha çok bir devlet adamına yazdığı kasidesinin ya da tarih yazdığı kasırların ve mekteplerin mevkilerini söylerken takdim kısmındaki mensur açıklamada geçmektedir.

2.3.2.5.1. Tripoliçe

Tripoliçe, Mora'nın merkezindeki en önemli yerleşim yerlerinden biridir. Mora Valisi Hurşid Ahmed Paşa'nın Tepedelenli Ali Paşa üzerine ordu sevketmesi üzerine bu bölgedeki idari zaafiyetten yararlanmak isteyen âsi Rumlar pek çok Müslümanı katletmiş Tripoliçe Türk ve Müslüman ahalinin sığınabileceği yegâne yer hâline gelmiştir. Sonra burayı da işgal eden Rumlar kundaktaki çocuğa varıncaya kadar yaklaşık sekiz bin insanı daha katletmiştir.

“Merhametlü Müşarü'n-ileyh Efendimiz Hazretleri İnebolu'ya Teşrîf ve Bu Kullarını Tripoliçe'ye Terk Buyurduklarında Taqdîm Olunan Kasîdemizdir. [Veliyyü'd-dîn Paşa]” (K.6)

“Nazîre-i Seyyid 'Aâtâ Hâkim-i Tripoliçe” (G.66)

2.3.2.5.2. Yanya

1430 yılında Rumeliye bağlı bir sancakken 1846 yılında Eyalet olan Yanya 1913 yılında Yunanistan'a geçmiştir.⁶⁷ Yunanistan'ın Epir bölgesinin en büyük şehri ve aynı adı taşıyan ilin merkezidir. Şehir II. Murat devrinde (1421-1451) 9 Ekim 1431'de fethedildi ve Balkan Savaşı sırasında kentin kalesini kuşatan Yunan ordusuna uzun süre direnmesine karşın 6 Mart 1913 tarihinde Türk yönetiminden çıktı. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Balkanların en önemli merkezlerinden biriydi. Osmanlılarca inşa edilmiş kale, pek çok Türk evi, Muğla'ya şaşırtıcı ölçüde benzeyen sokaklar ve Tepedelenli Ali Paşa'nın sarayı Yanya'nın başlıca ilginç noktalarıdır.⁶⁸

Medrese ile kütüb-ḥāne binā itdirdi

Eyledi Yanya ahālīsine elṭāf-ı keşir

Ḥasaneyn aşkına bir çeşme dahi itdi binā

Rūḥ-ı Zehrāya fedā eyledi emvāl-i vefir

Kt.4/21-22

2.3.2.5.3. Yenişehir-i Fener

Osmanlı'da Tırhala Vilayeti, Yanya Eyaletine Bağlı bir kazadır. Veliyyüddin Paşa'ya yazılan kasidede Mora'nın muhtelif yerlerinde yaptığı icraatlar ve inşa ettirdiği binalar zikredilirken geçen yer isimlerinden Yenişehir-i Fener Yunanistan'ın Tesalya bölgesinin en büyük şehri olan Larissa'dır.⁶⁹

⁶⁷ Tahir Sezen, **Osmanlıda Yer Adları (Alfabetik Sıraya Göre)**, BDA. Ankara 2006, Yanya md.

⁶⁸ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Yanya>(15Ağustos2012)

⁶⁹ Sezen, **A.g.e.** Yenişehir md.

Yeñiden itdi Yeñişehr-i Fenârı ihyâ
Eyledi şu' le-i himmetle o şehri tenvîr

Ya' ni bir tekve-i vâlâya idüp şarf-ı himem
Eyledi hâzret-i mollâya kemâl-i tevķîr

Başlasa şevķ u sūr ile semâ' a ne ' aceb
Ĥubb-ı ĥünkâr-ı cihân-dâra olan bend ü esîr
Beride işte Mora oldu yeñiden ma' mūr
Qaldı i' mârına dâman-ı refî' uñ teşmîr

K.4/23-26

2.3.2.5.4. Arkadya

16. yüzyılda Osmanlı'nın Sancağı olan Arkadya 1827 yılında eyâlet yapılmıştır.⁷⁰ Arkadya, eski Yunanistan'da Mora Yarımadası'nın orta kesiminde dağlık bir bölgenin adıdır:

Yapdı Arķadya Qazâsında Filâtrada daĥi
Bir güzel cāmî' -i pākîze vü bî-mişl ü naẓîr

Kt.4/27

2.3.2.5.5. Çamlıca Adası

Çamlıca Ceziresi bugün Yunanistan'a bağı olan Kolos adasıdır. Birinci kıt'anın başındaki mensur açıklamada ismi geçmektedir:

⁷⁰ Sezen, A.g.e. Arkadya md.

“...Kapdan-ı Deryâ Ğâzi Hüseyin Paşa Hâzretleri Donanma-yı Hümâyûn ile Çamlıca Cezâresi Murassâsına Lenger-endâz-ı Ferr ü Hâşmet Buyurduklarında Makâm-ı İstikbâle Kâim Gönderilen Kaşîdedir.” (Kt.1)

2.3.2.5.6. Girit

O dönemde Osmanlıya bağlı bir eyalettir.⁷¹ Şairimiz sevgilinin dudağını Girit'in gül balına benzetmektedir.

Lehcesi şehd-i muşaffâ sühânı kând ü nebât

Leb-i rengîniñ beñzer Giridüñ gül balı

G.95/2

2.3.2.5.7. Sakız Adası

19. yüzyıla kadar Osmanlı'nın bir kazası olan ada sakız ağaçları çok olduğu için bu ismi almıştır. Şairimiz sevgiliye ait unsurları Sakız şarabına ya da Sakız turuncuna benzetmektedir.

Ser-mest-i ‘aşk olursam ‘aceb mi amân amân

Ol duğt-ı ‘işvenüñ lebi Sakız şarâbıdır

G.18/5

2.3.2.5.8. İnebolu

Osmanlı döneminde Kastamonu'ya bağlı bir kaza⁷² olan İnebolu'da Rumlar da yaşamaktaydı. 1923 nüfus mübadelesinden sonra ilçede hiç Rum kalmamıştır.⁷³

⁷¹ Sezen, A.g.e. Girit md.

“Gazel-i Müzeyyel Berāy-ı Muḥammed Paşa Muḥāfız-ı Kāl‘ a-i İnebolu” (G.3)

2.3.2.5.9. Dilekli Baba Mevzi

Yenişehir-i Fenari ya da Tripoliçe’de olduğunu tahmin ettiğimiz varlıklı insanların kasır yaptırdığı bir mevki olan Dilekli Baba ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşamadı:

“Mora Vālisi Aḥmed Paşa Ḥazretlerinüñ Dilekli Baba Nām Mevzi‘de İnşād Buyurdukları Kaşruñ Tārīḥidir.” (K.7)

“Muḥammed Āyetullāh Beg Ḥazretlerinüñ Dilekli Baba Nām Mevzi‘inde Bünyād Eyledikleri Kaşruñ Tārīḥidir.” (Kt.11)

Feraḥ virdi Dilekli Baba Dergāhına āsarı

Muḥammed Āyetullāh Beg bu kaşrı eyledi ābād

Kt.11/7

2.3.2.6. Denizcilikle İlgili Kavramlar

Bir yarımada da yaşayan şairimizin hayatına deniz ve denizcilikle ilgili kavramların girmemesi mümkün değildir. Bundan dolayı Sabrî’nin divanında denizcilikle ilgi bir hayli malzeme vardır.

⁷² Sezen, A.g.e. İnebolu md.

⁷³ İnternet, 09.06.2012, <http://www.inebolu.bel.tr/inebolu-kategori.asp?SayfaAltCatId=9>

2.3.2.6.1. Fülk, Lenger-zen, Sâhil

Kendisi için yaptığı bir duada şairimiz en kısa zamanda gönül gemisinin maksud sahiline çapa atmasını diliyor:

Fülk-i dil sâhil-i maḳsûda olur lenger-zen

Hızır-ı tevḫîḳ-ı delalet ider inşâ 'allâh

G.84/2

2.3.2.6.2. Kapdân-ı Deryâ, Donanma, Üç Anbarlı, Lenger, Fener, Keşti, Yelken

Kapdan-ı Derya Hüseyin Paşa'nın Donanma-yı Hümayunla Çamlıca ceziresine demir atmaları üzerine kıta nazım şekliyle yazdığı kasidesinde üç anbarlı gemisine, yeni ayı çapa, ay ve güneşi fener yapmak gemisinin yelkenlerini ankanın kanatlarına benzetmek tahayyülüyle paşaya taltifte bulunuyor:

Ṭırâz-ı fülk-i nuşret âb-rûy-ı baḫr-ı devlet kim

Reīs-i himmeti revnaḳ-ṭırâz oldu donanmaya

Kt.1/2

Felek mâh-ı nevin bir lenger-i zeyyîn yaptırsa

Üç anbarlusına lâ 'iḳ degildir yine ihdâya

Üç anbarlı degil faḡfûrdan bir ḳal' adır el-ḫaḳ

Sezâdır mülk-i Çîn olsa çanaḳlığında pîrâye

Yaraşmaz mı eger mihr ile m h   ar -ı m n -f m
Fir zende fener kılsa o f lk-i b d-peym ya

Uçar mur -ı hev dır b d-b n a dık a ol keşti
U urmam be zedirsem şehper   şehb l-ı   anıya

Kt.1/9-12

2.3.2.6.3. Kalyoncu, Keşti-s v r, Kanca, Yelken-g ş -yı Keşti

Bu gazelinde şairimiz hayallerini deniz ve denizcilikle ilgili kavramlarla ifade etmeye çalışmıştır:

 at  at  anarya ş lı o  alyoncu ş hunu 
 tdi dir g bende izi z r u b - ar r

G.22/2

Keşti-s v r-ı n zıma  atmak  mur d ider
 anca atar rak b-i h le-b z u fitne-k r

Yelken-g ş -yı keşti-yi  mm d olur muyuz
şabri eser mi vef -ı mer m üzre r zig r

G.22/5-6

2.3.2.6.4. Harita

 tse har ta resmine himmetle bir nig h
Her resm-i h rde-k rı olur bahr-i b -ken r

K.6/26

2.3.2.6.5. Sandal

Felek bülendi adrine nisbetle m-aşal
 Şandal değil bu künbed-i gerdün-ı b-kārār

K.6/26

2.3.2.6.6 Körfez

Dellim işte örfezde olan küffār-ı bed-efkār
 Dem--dem bm-i tğından ider feryād ile zārı

K11/28

2.3.2.6.7 Sahil, Medd ü Cezr

Pey--pey olmasa shilde medd ü cezr bedd
 Kef-i kermine bezedir idim ‘ummanı

K.2/30

Sabr, denizcilikle ilgili kullandı kavramlardan bir kısmını gerek anlamıyla kullanırken bir kısmını mecaz anlamda kullanmştır. Kapdan-ı Derya Gazi Hseyin Paşa’ya yazdı kasidesinde denizcilikle ilgi bir hayli kelime vardır. Sabr’nin bu konuda en ilgi ekici deerlendirmesi “kalyoncu şh” ifadesiyle sevgiliyi de denizci olarak ifade etmesidir.

2.3.2.6.8 Levend

Sabrî levend kelimesini sevgili için, levandâne kelimesini ise sevgilinin tavrı için kullanır.

Hāba varmış ğamzesi ol şeh-levend-i ‘ışvenüñ

El-amān olmuş yine āşūb u fitnedir kemîn

G.73/2

2.3.2.7. Hayvan İsimleri

Şairler duygulurını ifade etmek için hayvanların bir takım özelliklerinden yararlanırlar. Bülbülün sesinin güzelliği, kanaryanın rengi, aslanın gücü, karıncanın zayıflığı ve küçüklüğü gibi. Hayvanları genellikle eserine bu özelliklerine uygun olarak yansıtmış olan Sabrî'nin yer yer ilgi çekici değerlendirmeleri de vardır.

2.3.2.7.1. Şâhin

Üsküf “Doğan, şahin gibi yırtıcı kuşların gözlerini kapalı tutmak için başlarına geçirilen deri başlık ya da atmaca, doğan vb. avcı kuşun ayağına bağlanan bağ.” anlamında kullanılmıştır:

Remedden dīde-i dil-ber degil dūlbend ile mestūr

O bir üsküflü şâhindir şikāre olmuş āmāde

G.89/4

2.3.2.7.2. Mürğ

Cennet-i kūyuñ tefekkür eyleyüp

Mürğ-ı dil uçmak diler leyl ü nehār

G.31/3

2.3.2.7.3. Tavus

Açıldıķça nihālān-ı bahāristān-ı bismillāh

Olur tāvūs-ı kudsi mürğ-ı hoş-elhān-ı bismillāh

G.83/1

2.3.2.7.4. Kanarya

Dört yerde kıyafet rengi olarak kullanılıyor:

Çat çat kanarya şālı o қalyoncı şūhunuñ

İtdi dirīg bendeñizi zār u bī-қarār

K.6/56

2.3.2.7.5. Kebg

Kebg-i nāzım lāne-zīb-i vaşlım oldu Şabriyā

Şayd-gāh-ı aşқа oldu hālķa-i ikdām dām

G.59/5

2.3.2.7.6. Kumru

Münāsibdir bu kumrī gögsi canfesden kabālar kes
 Çıkar ey tūti-i gūyā saña bir nīm-tenlikde
 G.87/5

2.3.2.7.7. Būlbül/Andelip

N'ola būlbül gibi feryād u efgān eylesem şimdi
 Göñül virdim yine gül çehreli bir şūh-ı devrāna
 G.90/5

Nāle kılsam 'andelîbāsā n'ola şimden gerü
 Bir gül-i nev-res nihāle mübtelā oldum yine
 R.3

2.3.2.7.8. Tûti

Şimdi kimler gūş ider güftār-ı sūkker-bārını
 Kandedir bilmem bu şeb ol tūti-yi şirin-maḳāl
 G.58/5

2.3.2.7.9. Horoz

Ol şah-bāzı kuleden uçurmam diyü bugün
 Gördüm raḳîbi mezbelede pek ḥoroslanır
 Mü.17

2.3.2.7.10. Yılan

Şabri ḵulınuñ şöhret-i ecdādı yılandur
 Bu şiddet-i sermāde sürāḥ içre nihāndur
 R.11

2.3.2.7.11. Rahş

O cihān-dāver-i gerdūn-ażimet kim yaraşur
 Raḥşına atlas-ı zer-bāf-ı felek olsa kecim
 Kt.2/2

2.3.2.7.12. Akrep

Dil-ber muḳārin oldı raḳīb-i müsebbibe
 Ḥayfā teḳarrüb itdi ḳamer burc-ı ‘aḳrebe
 Mt.8

2.3.2.7.13. Âhû

Ḥıfzı te‘ alluḳ itse vuḥūş u hevāma ger
 Âhūya lāne-pençe-i şîr-i jiyān olur
 K.14/27

2.3.2.7.14. Şîr-mûr

Hışşe-yâb-ı kuvvet-i tab‘ım olaydı mûrlar

Pîşede şîr-i jiyân ile iderdi pençe-tâb

K.3/42

Sabrî'nin divançesi hayvan isimleri yönünden zengin değildir. Şiirlerde daha çok kuş isimlerini kullanır. Kullanılan hayvan isimleri geleneğin içinde işlendiği gibidir. Hayal dünyasını reel dünyaya yansıtmak için onların vasıflarını birer ayna gibi kullanır. Bunlardan kanarya, renk anlamında, horoz, horozlanmak deyimi içinde, yılan, kendi sülalesinin ismi olarak, üsküflü şahin ifadesini, göremeyişini ve şahinliğini anlatmak için kullanmıştır.

Metnin Kuruluşunda Takip Edilen Yol

1. Şiirler, klasik divan tertibine uyularak:

a-Kaside

b-Terkib-bend

c-Murabba

d-Muhammes

e- Gazel

f- Kıt'a

g- Rubai

h- Mesnevî

ı- Matla

k-Müfred

şeklinde sıralanmış, manzumelerin başlarına vezinleri ve aynı nazım şekliyle birden fazla örnek bulunan manzumelere sıra numaraları tarafımızdan verilmiştir. Bu şiirlerin geçtiği varak numaraları da dipnotta gösterilmiştir.

2. Metin içerisinde vezin ve anlam eksikliklerini tamamlamak için ilave ettiğimiz, değiştirdiğimiz hece ve kelimeleri, açıklamaları [] içerisinde, aynı gerekçe ile, dizilişine müdahale ettiğimiz; çıkardığımız hece ve kelimeleri de dipnotta gösterdik. Müstensih hatası olarak düşündüğümüz herhangi bir kelimeyi farklı okumuş veya kelimeyi okuyamamışsak veya da, nüsha okunamayacak hâlde tahrip olmuşsa, kelimenin yerini (...) nokta ile gösterdik.

3. İnceleme kısmında, Kaside: K., Terkib-bend: Tb., Murabba': Mr., Muhammes: Mh., Gazel: G., Kıt'a: Kt., Rubai: R., Mesnevi: Msn., Matla: Mt. ve Müfred: Mü. kısaltması ile verilmiştir.

4. "Ne" ile yapılan birleşmelerde düşen vokal, ilmî eserlerde kullanılageldiği gibi, apostroflarla "k'ola, n'ola" şeklinde gösterilmiştir.

5. Metinde, aslında uzun okunması gerekirken, vezin gereği kısa okunan Arapça ve Farsça aslî uzunlukları vezne uygun şekilde okuduk: "Sabrî" kelimesinin nisbet "î"sinin vezin gereği "Sabri" okunması gibi.

6. Kaside, terakib-bend, kıta ve mesnevi nazım şekli ile yazılan uzun şiirleri beyit veya bent sayılarının çokluğunu dikkate alarak, beşerli numaralandırdık.

7. Divançedeki, tarih manzumeleri rakamla tarihi belirtilmediği için tarihlerden tespit edebildiklerimiz rakamla parantez içinde gösterilmiştir.

8. Metinde Arapça, Farsça kelime ve eklerin yazımında Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesindeki esaslar doğrultusunda çalışmamız yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİVANÇENİN TENKİDLİ METNİ

3.1. KASİDELER

Dīvan-ı Şabrī

İşbu Dīvançe-i Bī-nizām Şīrāze-i Bend-intizām Oldığı Eş‘ār-ı Perīşān-Reftār Eşer-i Berā‘a-ı Bī-istiṭā‘a Ya‘ni Moravī Ğarayılan-zāde es-Seyyid Muḥammed Eminū’s-Şabrī Kem-bizā‘anuñ Kūşe-gīr-i Zevāya-yı Efkār ve Netīce-i Muḥaddemāt-ı Ṭab‘-ı Perīşān-rūzigārı Olan Heyūlā-yı Taşavvuratını Tālī Każiyye-i Sālībehū⁷⁴ Sāmān-ı Hādişātda Muṭābakāt-ı Tazammun-ı Hevā-yı Bī-meālī ile İltizām Eylediği İşāret-i Ser-güzeşte-i Hālī Olan Güftār-ı Dīl-figārıdır.

Na‘t-ı Resūl

1

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

Yüzündür āfitāb-ı ‘ālem-ārā yā Resūlallāh

Ruḥuñdur şu‘le-i mihr-i mücellā yā Resūlallāh

Muḥakkaḫ idi mi‘rāc-ı şerīfūñ ‘ilm-i Mevlāda

Anunçün nüh felek oldu mu‘allā yā Resūlallāh

⁷⁴ sālībe -SK.

K.1 MK.116b; SK. 45a; HVM.5

Dü şakḳ itdi meh-i ġarrāyı engüşt-i hümāyūnuñ
Işırdı parmağın her pîr ü bernâ yâ Resûlallâh

Sen ol Refref-süvâr-ı zirve-i ‘arş-ı mu‘allâsın
Ki oldı cilvegâhuñ kurb-ı Mevlâ yâ Resûlallâh

5 N’ola pertev-zen-i ekvân olursa mihr-i ruḥsâruñ
Senüñ nûruñla ḥalk oldu bu eşyâ yâ Resûlallâh

Kuhen-kârım şefâ‘ at-ḥâhım ol rûz-ı kıyâmetde
Beni öldürdi fikr-i yevm-i ferdâ yâ Resûlallâh

Ne ḥâcet vaşf-ı pâküñ eylesün bu Şabri-i şeydâ
Senüñ vaşşâfuñ oldı Ḥaḳ Te‘âlâ yâ Resûlallâh

**Şâbıka Kâim-makâm-ı Rikâb-ı Müsteṭâb u Ziver-i Mu‘allel-kâb
Ma‘ârif-perver-i ‘Âlî-cenâb Seyyid Mustafâ Paşa Ḥazretleri Mora Cezîresine
Sâye-efgen-i İclâl Buyurduklarında Taḳdîm Olunan Kaşîdemizdir.**

2

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

Bahâdırân-ı süḥan aldı şimdi meydânı
Kümeýt-i tab‘ım iderse ‘aceb mi cevlanı

Küşâde oldı ser-â-ser ḥavâtır-ı ‘âlem
Bulundı def‘-i ġumûm-ı cihânuñ imkânı

Kem oldu cev̄r ü cefâsı sipihr-i ğaddâruñ
Göründi Hâzret-i Hâkkuñ kemâl-i ihsânı

Döşendi bezmgehi-i dehre ‘işret esbâbı
Hûmâr-ı câm-ı keder buldı hadd ü pâyânı

5 Neşâtı var o kadar ‘âlemüñ ki zâhidler
Kemâl-i şevk ile kesb itdi hâl-i mestânı

‘ Aceb mi şâhid-i endişem olsa rakş-âver
Bu rûzigâr-ı tarabsâzıñ oldu hândanı

Ayağı yerlere⁷⁵ başmaz kemâl-i şâdiden
Şafâya oldu mübeddel ğumûm u hırmânı

Sürûr u şevk ile geşt ü güzâr ider gördüm
O dil dedikleri ser-der-hevâ vü nâlânî

Gehî şarâb-ı muşaffâ içeri çemenlerde
Gehî tahayyül ider bûs-i la‘l-i cânânı

10 Gehî külâhını keci eyleyip şafâsından
Olur bu ‘ahd-i neşât-âverin ğazel-hânı

Gören leţâfet-i bâğ-ı cemâl-i cânânı
İder mi fikr ü tahayyül riyâz-ı rızvânı

⁷⁵ Yerlere:yerlerde SK.

Şikenc-i kākülünü şemm iden fedā eyler
Şemīm-i sünbül-i nev-ḥīz ü ‘anber-efşānı

O ğamzeler kıomaz aşlā gönülde şabr u sükūn
Helāk ider nıgeh-i çeşm-i mesti insānı

Ne geldi dehre nazīri o kıadd-i dil-cūnuñ
Ne gördi çeşm-i cihān böyle şūḥ-ı devrānı

15 Bu iştiyāk helāk itdi el-amān bizi
Şeb-i firāk u ğamuñ yok mı ḥadd ü pāyānı

Gelür īmāna eğer kāfir olsa bī-şübhe⁷⁶
Görüñ o ğamze-i dil-dūz u nā-müselmānı

Dirīĝ māye-i şabr u sükūnı çaldırdım
Görüp o muṭrib-i hoş-lehce vü hoş-elhānı

Bu nev-edā ile kilkün füsūn ger ey Şabrī
Bir ‘ālī himmetüñ olmaķ diler şenā-hānı

Sütūde-dāver-i remz-āşinā-yı dāniş kim
Virür tekellümi tab‘a neşāt-ı rūḥānī⁷⁷

20 Güzīde dāver-i ‘ādil ḥıdīv-i deryā-dil
Ki tutdı şöhret-i ‘adli bu ‘ıffet eyvānı

⁷⁶ olsa:ise HVM.

⁷⁷ tab‘a:kalbe HVM.

Yegâne-dâver-i devr-i zamâne kim yokdur
Hasebde farḡ-ı edebde nesebde aḡrânı

Bülend-pāye felek-sāye Muṣṭafâ Paşa
Ki zâtı burc-ı şeref kıldı çarḡ-ı keyvânı

Müşîr-i menḡıbet-âmûz-ı ‘ilm-i ḡıḡmet kim
Sezâdır olsa Aristo derinde der-bânı

O ḡurde-bîn ü deḡâyık-şinâs u dānâ kim
Kemâl-i fıkır ile çâk itdi mû-şikâfânı

25 Vücûdı ‘âleme revnaḡ-tırâz-ı emn ü emân
Ḳudûmı meymenet-efzâ-yı mülk-i ‘Oṣmânî

Ḥayâli maşrıḡ-ı lem‘ a-nisâre şubḡ-âḡer
Feṭânet ü ḡiredi ‘aḡl-ı evvele ṣânî

‘Ulüvv-i rif‘ atnün ḡad-ḡamîdesi eflâḡ
Kemâl-i ‘ıffetinün ḡudsiyân ḡayrânı

Ekâbir-i küremâda seḡâsı müsteṣnâ
Ekârim-i vüzerâda müselleḡ iḡsânı

Zekâda fıkır ü tedâbirde mişli yok el-ḡaḡ
Seḡâda lüṭf u ‘aṭâda bulunmaz aḡrânı

30 Pey-â-pey olmasa sâhilde medd ü cezr bedîd

Kef-i kerîmine beñzedir idim ‘ummânı

İderdim olmasa zehhârdan nemâ-yâfte

Nihâd-ı pâkine teşbîh ebr-i nîsânı

Sürâdık eylese bâb-ı kemâline lâik

Müzeyyen atlas-ı zîbâ-yı çarh-ı gerdânı

Vireydi nâra eger terbiyet nem-i luţfı

Dönerdi gonceye yek-ser şerâr-ı sūzânı

Ġubâr-ı reh-güzeri gitse semt-i Ġrâna

Virür kesâda o dem sürme-i Şıfâhânı

35 Sirâyet itse gülistâna bûy-ı hulkı ider

Raġân-ı kaţre-i gül maġz-ı ‘andelîbânı

Eġer memâlik-i Çîne varaydı râyihası

İderdi güm-şode müşk-i ‘abîr-efşânı

Bulunmaz oldu sitem-dîde ‘ahd-i ‘adlinde

Meger ki ġamze ide dil-remîde insânı

Müşîr-i ‘âlî-tebârâ vezîr-i nâm-verâ

Eyâ bu devr-i zamānuñ ħidiv-i zî-şânı

Sen ol vezîr-i ‘adâlet-semîrsin k’ahdinde
Sitemden olmadı âzürde kimsenüñ cânı

40 Sen ol müşîr-i melek-ḥū ḥidîv-i hoş-gûsun
Ki oldı ḥalk-ı cihân ḥulkınuñ şenâ-hânı

Ne geldi dehre cenâbuñ gibi bir ‘âlî-himem
Ne gördi sencileyin kimse bir şehâ kânı

‘Âṭâ vü lütf-ı cemîlünle kām-rân itdün
Hezâr bende-i zârı hezâr nâlânı

Kemîne-bende-i midḥat-güzînün[üm] ben de
Kemâl-i luṭfunuñ olsam ‘aceb mi ḥandânı

Nigâh-ı şefkat ile şevk-yâb-ı âmâl it
Bu müstmend ü şenâkâr u menkıbet-ḥânı

45 Remedden oldı dü-çeşmim esîr-i zîr-i sebel
Teraḥḥüm it bu dil-efkâre ey kerem kânı

Zamân-ı ma‘delet-‘unvân u dâverânında⁷⁸
‘Aceb mi def‘i ğumûmuñ bulunsa imkânı

İzâlesi ‘alîlün luṭf-ı Ḥaḳḳa kalmışdır
Cihânda kılletiñ ammâ olur perişânı

⁷⁸ dâverânında:dâd u dehende HVM.

Bu ‘abd-i kemtere himmet olursa seyr eyle
Yesār u şervet u na d u ni  b u s  m  n 

Ne k llet olur arada bed d sult n m
Ne za‘ f-  z llet ider s st-ter bu n l n ⁷⁹

50 Olursa  ab‘  m eger   sn-i himmete   y  n
Bulursa pençe-i   mdan reh  gir b n 

Zeb n-    mem ider  b-  kevseri icr 
Olur  ad y  -  nazmım riy  z-  r zv n 

Kem l-i  ab‘ -  s  hand n m  bey  n ideyim⁸⁰
Efend m izn-i   r f  n  olursa erz n 

Benem o   ‘  r-i ilh  m-sem r-i ma‘ n  kim
Mu‘  n olur dilime v rid t-  Rabb n 

Benem o   ‘  r-i Şevket- ay l-i mu‘ ciz-dem
Ki l l ider s  han m   ‘  r n-  devr n 

55 Benem o   srev-i i l m-g    -y  d ni  ki
Musa   ar oldu ba a kişver-i s   an-d n 

Cih nda gevher-i nazm-  sel sim olsa sez 
  r z-  t c-  ser-i ifti  r-    k n 

⁷⁹ s st-ter:sebel HVM.

⁸⁰ ideyim:idemem SK.

Sipihre reng-i leb-i fikrim olsa ‘ aks-endāz
İder piyāle-i mey āfitāb-ı rahşānı

Sühān ki bir gül-i zībende-i ma‘ ārifdir
Fezā-yı lehce-i kilkimdedir gülistānı

Dem-ā-dem itse tefāhūr ‘ aceb midir ṭab‘ um
Ki oldı sencileyin dāverüñ şenā-hānı

60 Du‘ āya başla ḳo taṭvīl-i naẓmı ey Şabri
Ki buldı ḳāfiye ğāyet ḳaşıde pāyānı

Niteki şāh-ı süverān-ı mülük-i dāniş ide
Bu ‘ arşagāh-ı hūnerde hemīşe cevlanı⁸¹

Furūğ-ı devleti günden güne füzūn olsun⁸²
Şu‘ ā-ı ‘ adlile itsün cihānı nūrānı

Tedābirine cenīb-et-keş olsa dest-i ḳader⁸³
Umūrınıñ ola tevfiḳ-i peyk-i āsānı

⁸¹ Beyit -MK.; SK.

⁸² olsun:ola HVM.

⁸³ olsa:ola HVM.

Ḳaṣīde-i Der Sitāyiş Müşāru'n-ileyh

3

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Eyledim bir dāver-i devlet-meāba intisāb
Kim olur her bende-i hizmet güzīni kāmyāb

Eyledüm bir dāver-i Hātem-menişe istinād
Kim kef-i cūdundan 'ālem itmede kesb-i nişāb

Eyledim bir dāver-i devr-i zamāna ilticā
Kim der-i iclāline yüzler sürer şeyḫ ile şāb

Ol müşīr-i müşterī-fikret 'Uṭārid-menķıbet⁸⁴
Kim şu'ā-ı rāyına bir zerre olmaz āfitāb

5 Ol müşīr-i āsmān-rif' at mu'allā-menzilet
Kim zıyā-ı luṭfıdır tār-ı ğumūma māhitāb

Ol müşīr-i merḥamet-pīşe kerem-endīşe kim
Hān-ı iḥsānından oldu ḥalk-ı 'ālem behre-yāb

Dāver-i Cem-pāye Seyyid Muşṭafā Paşa ki çarḫ
Görmemişdir böyle bir düstūr-ı İskender-cenāb

K.3 MK.73b-75a; SK.4a-5a; HVM.9-11

⁸⁴ 5. beyitin ilk dizesi ile 4. beyitin ikinci dizesinden HVM.'de bir beyit yapılmış diğer dizeler yok.

Murtazā-ḥilḳat Ḥasan-sīret Ḥüseyin-mekremet
Tāhirü'n-nesl-i Muḥammed necl-i Ḥaydar-iḥtisāb

Ma' delet-güster kerem-perver ḥidiv-dāver kim
Nuḥbe-i 'ālem cihān yāver kerim ü kāmīyāb

10 Zib-baḥş-ı salṭanat revnaḳ-tırāz-ı memleket
Kār-fermā-yı 'adālet dāver-i devlet-meāb

Āsaf-ı Cem⁸⁵-kevkebet dīdār-ı Dārā-rütbe kim
Yaraşur der-bān-ı bābı olsa kim Efrāsyāb

Āfitāb-ı lem' a-baḥşā-yı sipihr-i ma' delet
Kim fūrūḡ-ı 'adl ü dādı virdi dehre ferr ü tāb

Neyyir-i burc-ı vezāret kim sezādur farḳadān
Eşheb-i iḳbāline olsa eger zerrin-rikāb⁸⁶

Feyz-i isti' dādı naḥl-i gülşene itse eşer
Jāleler gül-berg-i zibāda olur dürr-i hoşāb

15 Taḳviyet-baḥş olsa feyz-i himmeti deryāya ger
Şekl-i kūh-ı Ḳāfi kesb eylerdi bir kemter ḥabāb⁸⁷

⁸⁵ Cem:kim. SK.

⁸⁶ rikāb:nikāb SK.

⁸⁷ ḥabāb:cenāb SK.

İntizām-ı hāl-i murğānı murād itse eger
Cilve-gāhı kebk-i ra‘ nānuñ olur bāl-i u‘ kâb

Būy-ı ahlākı mu‘ attar itse sahn-ı gülşeni
Āb-ı eşk-i dīde-i bülbül olur güllāb-ı nāb

Merz-i büm-ı Çīne varsa ‘anberīn yek şemmesi
Dehr içinde ser-te-ser güm-kadr olurdı müşk-i nāb

Benzedirdim ebr-i Nīsāna nihād-ı cūdını
İtmese deryā-yı bī-pāyāndan kesb-i nisāb

20 İncilā-yı re‘yini teşbīh iderdim māha ger
Şu‘ lesin bahş itmese mihr-i sipihrine kıbāb

Dil remīde kalmadı eyyām-ı ‘adlinde meger
Kākül-i dil-ber vire ‘uşşāk-ı zāre pīç ü tāb

Ehl-i ṭab‘ a ceyb-i cūdı māye-bahşā-yı kerem
Müsteaddāne ‘atā vü luṭfı bī-ḥadd ü ḥisāb

Memleket-perver ḥidivā dād-güster dāverā
Ey müşīr-i mekremet-pīşe vezīr-i kāmıyāb

Çāk çāk eyler ḥayālūñ Şevket-i mu‘ciz-demi
Görse Şāib fikrini ḥayrān olur bī-irtiyāb

25 Görmedük ehl-i hünerde reşha-i hāmeñ gibi
 Āteşin eş‘ār-ı nev-āşāra virsün āb u tāb

Söylesün pīr-i felek görmüş midir zātuñ gibi
 Bir vezīr-i nükte-ver bir dāver-i dāniş-meāb

Ferr ü haşmet ‘adl ü şefkat luṭf u himmet sendedür
 Mā-ḥaşal⁸⁸ evsāfına yokdur senüñ ‘add ü hisāb

Müstmendüñdür ḫuluñdur derdmendüñdür senüñ
 Sāye-i luṭfuñda Şabrī eylesün kesb-i nişāb

Ḥayr-ḥāhuñ bende-i ḫalka-be-gūşuñdur n’ola
 Olsa hüsn-i himmetüñle kāmran u kāmıyāb

30 Ṭab‘mı ḥāk-ı mezelletden ḫalāş it el-amān
 İtsün eyyām-ı şerīfüñde sa‘ādet iktisāb

Kāmkarā böyle mi vaşf eyler idim zātını
 Sūz-ı ‘illet nār-ı miḫnet itmese bağrım kebāb

Zeyn iderdim āteşin-elfāz ile evşāfını
 Āteş-i reyn itmese cān u gönülde iltihāb

Raḫşa āgāz itdirirdim bīkr-i ma‘niyi eger
 Virmese mızrāb-ı ḡam sāz-ı neşāṭa ıztırāb

⁸⁸ Mā-ḥaşal: Ḥāşılı HVM.

Söyleden şimdi kemāl-i iltifâtındır beni
Yohsa takrîr itmege lehcemde yokdur zerre tâb

35 Şâ'ir-i mu'ciz-eşer ya'ni belîğ-i nükte-ver
Himmet-i re'yinle oldu dehr içinde feyz-yâb

Sen daği şâyeste-i luğf ile tab'-ı pākimi
Vireyim bende sühan erbâbına yek-ser cevâb

Huccet-i mâhiyyet-i tab'ımı ibrâz eyleyem
Şıdk-ı da'vâma eger izne olursam ferce-yâb

Ben o şehhâr-ı füsûn-pîrâ-yı nazmım kim benim
Sihr-i endişemden eyler rûh-ı Hârût⁸⁹ ictinâb

Nef'î-i nazm-âver-i dehrem disem lâf eylemem
Nazmımı nazm-âverân-ı 'âlem eyler intiḥâb

40 Vâyedâr-ı şehd-i şî'r-i pākim olsa ejdehâ⁹⁰
Lehcesinden sū-be-sū cârî olur cüllâb-ı nâb

Hışşe-yâb-ı kuvvet-i tab'ım olaydı mûrlar
Pîşede şîr-i jiyân ile iderdi pençe-tâb

Lem'a-i idrākime mâlik olaydı zerreler
Her biri çarḥ-ı berîn üzre olurdu âfitâb

⁸⁹ Hârût:Hârûn, HVM.

⁹⁰ Vâyedâr-ı şehd-i şî'r-i pākim olsa ejdehâ :Vâye-i dâniş-i şî'r-i pākim olsa ejderhâ eğer, HVM.

‘ Ālemi dil-beste eylerdi ser-i gīsūsuna
Eylese düşīze-i fikrim eger ref⁹¹-i hicāb

Dürre-i manzūme-i maẓmūn-ı nev-āşārımı
Eyler ebkār-ı ma‘ ānī zīver-i bend-i rikāb

45 Vaşf iden la‘ l-i leb-i ebkār-ı efkārım müdām
Şīşe-i endişesin eyler sürāḥī-i şarāb⁹²

Zerre⁹³ nazmım gūş-ı tahsīne olalı gūşvār
Reşk ile deldi geçirdi bağrını lü‘ lü‘ -i nāb

Lāfı ıo lāzım degil bunca tefāḥur Şabriyā
‘ Ālemi yek-ser uşandırduñ saña şāfī cevāb

Cān u dilden eyle āğāz-ı du‘ ā şimden geru
Ḥaḳ ḳabūl eyler du‘ ā-yı ḥayrını bī-irtiyāb

Nitekim nükte-tırāzān-ı mu‘ ārif dāimā
Bāb-ı vālā-yı kerem-kārāne eyler intisāb

50 Rūşen olsun şu‘ le-i rāy-ı münīr ile cihān
Neyyir-i iḳbāli virsün kāināta ferr ü tāb

⁹¹ ref :def , HVM.

⁹² sürāḥī-i şarāb:pür-āb-ı gül-āb, HVM.

⁹³ Zerre: Dürr-i SK.

Hızır-ı⁹⁴tevfiķ ola yāri ‘avn-i Bārī yāveri
Mesned-i devletde olsun tā-be-ḥaşr kāmīyāb

Ḳaṣīde-i ‘İydiyye Der Sitāyiş-i Müşārū’n-ileyh

4

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

‘Aceb mi şādmān olsa cihān ‘ıyd-i feraḥ-zādur
Bu eyyām-ı neşāṭ-āver meserret-baḥş-ı dünyādur

‘Aceb mi gülle germ ü bādeler nerm olsa her yerde
Kemāl-i şevķ ile ‘ālem ser-ā-pā mest ü şeydādur

‘Aceb mi şūret-i sevķ u meserret rū-nümā olsa
Cihān āyīnesi jeng-i kedūretten müberrādur

Bu devr-i dil-güşāda dil-şikeste ḳalmadı aşlā
Eğer işkeste-ḥātır var ise zühd ile taḳvādur

5 Bu ‘ālem ‘işret-ābād oldu gūyā fart-ı şādīden
Felek ḥum mihr mīnā māh-ı nev cām-ı muşaffādur

Hilāl-i ‘ıyddir şanma sipihr-i nüh ḳıbāb üzre
Ḥumār-ı rüzeden ḥamyāze-keş bir mest-i şeydādur

⁹⁴ Hızır-ı:Ḥazret-i SK.

K.4 MK.75a-76a; SK.5b-6b; HVM.11-13

Muğannî nağmesinden muṭribin çeng ü rebâbından
Şadâ-yı şahn-ı mey-ḥâne ṭanîn-endâz-ı mînâdur

Şafâ virdi şu rütbe rakş ile rakḳâşeler dehre
Ki Nâhîd-i felek rûy-ı zemîne ğıbṭa-fermâdur

Huşûşâ kim leṭâfet buldı kat kat serv-i ḳadlerle
Bu bâğ-ı râğ-ı dünyâ gūyiyâ firdevs-i a‘ lâdur

10 Ḳadîmî ā‘ detümdir bir melek-sîmâyı gördükde
Ṭaleb-kâr-ı vişâl olmaḳda dil pek nâ-şekîbâdur

Ḳapıldım el-amân bir âfet-i devrâna ben şimdi
Ki her bir ğamzesi düzd-i riyâ cellâd-ı taḳvâdur

‘ Aceb mi la‘ lini teşbîh idersem mâ‘-i tesnîme
Cemâli bâğ-ı cennet ḳâmet-i bâlâsı Ṭübâdur

Miyân-ı yâseminlikde açılmış saçlı sünböldür
O şūḥuñ gerdeninde şanma kim ğîsû-yı dü-tâdur

Nice ṭâḳat getürsin ‘ aşḳına Allah içün âdem
Nigâhı şûr-ı mahşer gözleri âşûb-ı dünyâdur

15 Naẓîri gelmemişdir mâ-ḥasal ḥüsn ü melâḥatde
Güzeldir bî-bedeldir nâz-perverdir⁹⁵ dil-ârâdur

⁹⁵ nâz-perver:nâz u perver SK.

Didim ol nev-nihāl-i ‘ işveye ol addi ubāya
Baa kūyunda ārām eylemek cennetden a lādur

Didi efsāne-gū bir ‘ āşı-ı şeydāsın ey abri
‘ Aceb yabana sōylersin senūñ hālūñ temāādur

Niūn pā-būsına varmazsın ol destūr-ı zī-ānuñ
Ki erbāb-ı sūan adriñ bilūr dādār-ı dānādur

O dūstūr-ı mu‘ allā-menzilet dādār-ı Cem-amet
Ki der-bān-ı der-i vālāsı İskenderle Dārādur

20 O dūstūr-ı felek-rif‘ at müşīr-i müşterī-fikret
Ki dehre pertev-i tedbiri mihr-i ‘ ālem-ārādur

idiv-i muterem dūstūr-ı ekrem Mutaā Paa
Ki zāt-ı pāk-i ebnā-yı zamāna luf-ı Mevlādur

Vezīr-i Bayara-siret müşīr-i Bermekī-himmet
Medār-ı memleket Āaf -nazīr-i kiver-ārādur

Serīr-ārā-yı ilīm-i ma‘ ārif dāver-i ‘ irfān
Müşīr-i mülk-i dāni zīver-i evreng-i ma‘ nādur

Mücessem cūd-ı himmetdür müşaa ‘ al u fikretdür
Muavver ‘ ilm u ikmetdür yegāne Bū-‘ Alī-rādur

25 Aşâletde ‘adâletde hûnerde cûd u haşmetde
Nazîri gelmemiş bir kâmkâr-ı kâr-fermâdur

Cihânda hall ü ‘ıkd u fatk u ratk u emr ü nehyü’l-Hak
O paşa-yı Felâṭun-hikmete mevḳûf-ı imâdur

Şafâ-yı meşreb-i dil-cûsuna dil-teşnedir Kevser
Şemîm-i ḥulkunuñ âşüftesi gîsû-yı havrâdur

Firâş-ı der-geh-i devlet-meâbı atlas-ı gerdün
Çerâğ-ı bezmgâh-ı ḥâşı mihr-i ‘âlem-ârâdur

Hıred dil-beste-i ḥûmdur ḥam-ı gîsû-yı efkârı
Hikem-ṭab‘ u hûner-endüz yine meftûn u şeydâdur

30 Kudûmuyla zamân âzürde olmaz zulmet-i gamdan
Vücûduyla cihân târ-ı kedüretten mu‘ arrâdur⁹⁶

Mu‘ allâ âsitân-ı melce’-i erbâb-ı dânişdir
Der-i iclâline ehl-i ma‘ ârif çehre-fersâdur

Eğer himmetle tevcihe nigâh itse za‘îfâne
Görenler pîşe-i nâ-çîz zann eyler ki ‘ankâdur

Vücûdı kalmadı ‘ahdinde tarrâr-ı siyeh-kârûñ
Eğer tarrâr-ı ‘âlem var ise zülf-i dil-ârâdur

⁹⁶ mu‘ arrâdur :müberraḍur HVM.

Müşîrâ dâverâ ‘ âlî-tebârâ bâb-ı iclâlûñ
Melâz-ı ehl-i hâcet mültecâ-yı halk-ı dünyâdur

- 35 Sen ol feyz-âşinâ-yı intizâm-ı hall-i dünyâsuñ
Ki ‘ âlem dest-i ‘ adlinden taleb-cûy-ı müdârâdur

Sen ol baħr-i ‘ aṭâ ebr-i seḫâsın kim keḫ-i cûduñ
Hezârân dâver-i deryâ-nevâle ḫayret-efzâdur

‘ Adâlet merḫamet ṣefḫat kemâl-i ma‘ rifet sende
Vücûduñ kâinâta mahz-ı luṭf-ı Ḥaḫ Te‘ âlâdur

Kerem-kârâ bu aḫlâḫ-ı meḫâsın sende kim vardır
Du‘ â-yı devletûñ vird-i zebân-ı halk-ı dünyâdur

Edâ-yı vaṣfına kâdir degildir ṭab‘ -ı Dârâ kim
Muḫaṣṣal midḫatûñ ḫayd-ı taṣavvurdan mu‘ arrâdur

- 40 Ḥuṣûṣan kim benem ṣâḫib yed-i beyzâ-yı endîṣe
Fürûğ-ı fikretim nûr-efḡen-i Ṭûr-ı tecellâdur

Ḥayâlim neyyir-i lem‘ a-ṭırâz-ı burc-ı isti‘ dâd
Dilim pertev-pezir-i ṣubḫgâh-ı evc-i ma‘ nâdur

Medârim cûy-ı dâniṣdir devâtım menba‘ -ı ‘ irfân⁹⁷
Ḳalem bâğ-ı belâğatda seḫî serv-i dil-ârâdur

⁹⁷ MK. iki kez yazılmış.

Cemāl-i şāhid-i endīšem eyler halkı dem-beste
Leb-i ebkār-ı efkārımla ‘ālem mest ü şeydādur

‘Aceb büt-hānedir ṭab‘ım ki her bir şūret-i hūbı
Füsūn-kārīde āşūb-ı kıyāmet şūr-ı dünyādur

45 Göreydi fikrimi hayrān olurdı Şāib-i hoş-gū⁹⁸
Hayālīm Şevket-i mu‘ciz-beyāna hayret-efzādur

Revādur Şabrī-i nazm-āvere bir ferve-i semmūr
Huşūşan kim bu eyyām-ı mübārek ‘ıyd-i ğarrādur

Dem-ā-dem luṭf u iḥsān eylemek ehl-i dil ü ṭab‘a
Kerīmā resm-i dīrīn-i kerem-kārān-ı vālādur

Yeter taṣdī‘ı terk eyle du‘ā hengāmıdır Şabrī
Du‘ā itmek şenā-kārāna hem⁹⁹ vācib hem evlādur

Hemişe tā ki eyyām-ı mübārek ‘ıyd-i hurremden
Leṭāfetde cihān reşk-āver-i firdevs-i a‘lādur

50 Vücūd-ı bī-nazīrin¹⁰⁰ hıfzı ide Mevlā ḥaṭālardan
Ki zāt-ı pāki ebnā-yı zamāne luṭf-ı Mevlādur

⁹⁸ Şāib-i hoş-gū:şāhib-i hoş-gū SK.; Şāib ü Şevket HVM.

⁹⁹ hem:heb SK.

¹⁰⁰ nazīrin:nazīrūn SK.

Vezîr-i Rüstem-nazîr Dilîr-i Şecâ' at-semîr Necl-i Necîb Şeh-i Kevneyn
u Nâmdaş-ı Cenâb-ı Zi'n-nüreyñ Müşâru'n-ileyh [Osman Paşa] Efendimiz
Hâzretlerinün Ğayret-i 'Âlî-himmetleriyle Cezîre-i Moradan Zümre-i
Hayâdîdüñ Levş-i Vücûd-ı Hâbâşet-âlûdlarınuñ Def' ü Ref'lerine İkdâm-ı
Tâm u Sa'y ü İhtimâm Buyurduklarında Takdîm Olunan Kaşîdemizdir.

5

Mefâ'ilün Fe' ilâtün Mefâ'ilün Fe' ilün

Eyâ dilîr-i yegâne vezîr-i 'âlî nejd
İzâle oldu zamânında cümle ehl-i fesâd

Eyâ vezîr-i dil-âver müşîr-i cenk-âver
Ki bîm-i tîguñ olur lerze-bağş-ı ehl-i 'inâd

Sen ol dilîr-i secâ' at semîrsin ki şemşîrûñ
Bi-hağğın âyet-i seyf oldu dehre mâye-i dâd

Bihağğın nûr-ı Muḥammed bi-hağğın zin-nüreyñ
Cihâr-yâr-ı peyâm-ber ider saña imdâd

5 Mu'âvin olsa 'aceb mi cihâr-yâr saña
Seni müeyyid-i dîn itdi ḥayy-ı bî-endâd

Mora Eyâleti 'ahdinde oldu dâr-ı emân
Dinilse nâmı n'ola ba' d ez in neşât-âbâd

Vücûdı kalmadı devrinde ehl-i tuğyānuñ
 Taraf taraf kırılup oldu cümlesi ber-bād

Çıkarsa ipligi pāzāra ğamzenüñ ne ‘aceb
 Metā‘-ı kārgeh-i fitne buldı şimdi kesād

O rütbe havfa düşürdüñ buġāt-ı bed-nāmı
 Ki sāyesi daġı eyler yanından istib‘ād

10 ‘İbāde her ne kadar var ise cefā kılcı
 Kılıçla virdi cezāsın Cenāb-ı Rabb-i ‘ibād

Cefā ile idemez kad-ġamīde ‘uşşākı
 O ebruvān-ı muḳavves didikleri bī-dād

Ḥayādīden ne kadar var ise ḳapudānı
 Kırıldı cümlesi el-ḫaḳ ḳapandı bāb-ı fesād

Deñiz bu rütbe āsāyiş olur mı dünyāda
 Mora Cezīresi olsa ‘aceb mi reşk-i bilād

İdince böyle ‘ināyet ider Cenāb-ı Ḥudā
 Olunca böyle olur intizām-ı ḫāl-i ‘ibād

15 Ne gördi dīde-i ‘ālem nazīrini el-ḫaḳ
 Ne geldi sencileyin bir dilīr-i pāk-nihād

‘ Aceb mi vaşını böyle iderse hem-vāre
Bu müstmend ü şenā-ver bu çāker-i nā-şād

Bülend-pāye felek-sāye āsumān-mesned
Müşīr-i Müşterī-fikret ‘ Uṭārid-isti‘ dād

Dilīr-i şaf-şiken-i ‘ arşagāh-ı rezm ü veğā
Yegāne şaf-der-i Zühre şikāf-ı ehl-i ‘ inād

Sutūra şāhib-i seyf ü qalem vezīr-i dilīr
Güzide dāver-i kişversitān-ı rüşd ü sedād

20 Huceste dāver-i Dārā-ḥaşem Skender-fer
Medār-ı memleket-Āşaf nazīr-i bī-endād

Kemin-güşā-yı veğāşif şikāf-ı peygārı
Zirih-tırāz-ı meğāzī dilīr-i mülk-i cihād

Sülāle-i şeh-i kevneyn-i semmi zin-nūreyn
Kerīm-i ḥalk-ı kerem-pīşe mekremet mu‘ tād

Daķīkadān u menāķıb-şinās u dāniş-ver
Nesaķ-tırāz-ı hüner ḥurde-bīn ü ehl-i reşād

Ekābir-i küremāde seḥā ile mümtāz
Ekārim-i vüzerāda vezīr-i pāk-ı nejād

- 25 Seḥāda ḥüsn-i tevāzu‘ da mişli yok el-ḥaḳ
Zekāda fikr ü tedābirde fāiḳü’l-endād

Cihānı bende ider ḥüsn-i ḥulḳı el-ḥāşıl
Zihî vezîr-i ḥuceste-zamîr pāk-nihād

Şemîm-i ḥulḳı sirāyet ideydi gülzāra
Virirdi bûy-ı gül-i anberîn şemîme kesād

Vireydi nāra eger terbiyet-i nîm-luṭfı
Dönerdi kuḥl-ı cilā baḥş u āsafāne remād

Olaydı maḥzar-ı feyz kemāl-i ḳudreti ger
Olurdu hem-ser-i ‘ ankā-firāz bāl-ı cerād

- 30 Şedef deñizde güher-pāş olam diyü dāim
Seḥāb-ı lutf-ı cemîlinden eyler istimdād

Cihāna gelmedi böyle vezîr-i bî-pervā
Ki berḳ-ı tîḡı ola cān-güdāz-ı ehl-i fesād

Şeref-tırāz-ı ḳudūmı olunca bir manşıb
Olur ne deñlü ḥarāb u yebāb ise ābād

Mora Cezîresini bâ-ḥuşuş idüp ihyā
Ḥayādîdün elini kesdi kıldı ‘ ālemi şād

Bu nazm-ı nâdiresi şâbit-i suḥandānuñ
İder bu vaḳ‘ a-ı dil-dūz dil-güşâ-i îfād

- 35 Demet demet idüp a‘ dâ-yı dâs-ı şemşîri
‘ Aceb ki düşdi şitâ faşlına zamân-ı ḥaşād

Bürîde kelleler oldı kabaḳ gibi ğalṭān
Büzülmüş ‘ arşa-i bōstana döndi şaḥn-ı cihād

Ḥidiv-i pâk-zamîrâ müşîr-i ehl-i dilâ
Eyâ vezîr-i ma‘ ârif semîr-i bî-endād

Safâ-yı ḥâṭır olaydı dil-i fütâdemde
İdeydi siḥr ile ṭab‘ ım sitâyişüñ inşād

Merāmım üzre benim dönmedi dirîğ dirîğ
İlâhî yirlere geçsün sipihr-i sifle-nihād

- 40 Düşürdi bendeñizi âh bir cezîreye kim
Meḳâdir-i süḥan-ı fehme yoḳdur isti‘ dād

Amân amân beni dūş itdi bir diyâr ki heb
Mecâlisinde olan hây u hûy-ı dād u sitād

Esüp şavurmağa mâil ekâbiri ekşer
Kimi zirâ‘ ati eyler kimisi ḥarmanı yād

Şafâ-ı şohbet-i nazmı kimesne gūş itmez
Ne eylesün sühanı fehm iden bir ehl-i reşād

Köroğlu terkîsini artırır alur hergiz
Metâ‘ -ı nazm-ı dil-ārâ eger olunsa mezād

45 Öñüne zümre ile ihtilâf iden âdem
Merâmı üzre ider mi menâzımı inşād

Kemâl-i luṭf-ı cemîlün ḳarîn-i ‘afv eyler
Sitâyişünde ne deñlü ḳuşûrum olsa ziyād

Diger bir ‘uḳdecigim var dil-i nizârımda
Huḫûra ‘arz ideyim ey vezîr-i pâk-nihād

Bu müstemend ü ḫazîni bu ‘abd-i ğam-ġîni
Revâ mı pâ-zede-i ğamz ide bir ehl-i fesād

‘Înâyet eyle inanma o ğüne müfsîde
Eyâ vezîr-i merâḫim semîr-i bî-endād

50 Ḳadîmî bende-i ḫalka-be-ġūş-ı zâruñdır
Kemâl-i luṭfunı ister bu Şabri-i nâ-şād

Yeter yeter ḳo bu tafşîl-i ḫâli ey Şabri
Du‘â-yı devletün ile zamîme-i evrād

Niteki şāh-sūvārān-ı ‘arşagāh-ı veğā
Bu kārzār-ı cihānda ide ġazā vü cihād

Hemīşe tu‘ me-i şemşīr-i dil-pezirī ola
Bürīde kelle-i ser-ġüştegān-ı şūr u fesād

İlāhī zamm ide iqlīm-i āl-i ‘Osmāna
Yed-i müeyyid-i nuşret-şi‘ārı nice bilād

55 Vücūd-ı pākini hıfz eylesün haṭālardan
Cenāb-ı Hālīķ-ı bī-ḡün Cenāb-ı Rabb-i ‘ibād

**Tırāz İtdi Tersan-i Zühḡḡār-ı Ma‘ārif ve Zīnet-baḡşā-yı Donanma-yı
Deryā-menākīb Şıķķ-ı Şālīş Defterdārı ve Umūr-ı Baḡriye Nāzırı Devletlū
Seyyid ‘Alī Efendi Ḥāzretlerine Gönderilen Kaşīdemizdir.**

6

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

Ey kāmķār-ı nādire-pīrā-yı rūzigār
V’ey nūkte-zīb-i ‘ilm ü kemālāt-ı bī-şümār

ġuş eyle ‘arz-ı ḡāl-i dil-i pūr-melālīmī
Derd-i derūnı‘ arz ideyim saña iḡtişār

ġerdūn-ı dūn eyledi bu ‘abd-i kemteri
Ālām-ı rūzigār ile bī-şabr u bī-ķarār

İtdi fütāde bendeñizi bir cezāre
Kim gevher olsa nazm-ı terim bulmaz i' tibār

- 5 Güftār-ı ābdārıma hiç rağbet eylemez
Bī-vāyedir emāşilimiz hayf şad hezār

Oldum ğarīķ-ı lücce-i hayret amān amān
Lāyık mı ka' r-ı yemde kıla dürr-i şāhvār

Bir nev-resīde ğonce-i bāğ-ı belāğatım
Pīrāmenim revā mı ola cümle hār-ı zār

Erbāb-ı tab' a şehr-i Sitānbul becā iken
Lāyık mı böyle yirde kalam zār u bī-ķarār

Hātırcığım remīde ğönül ķad-ķamīdedir
Şevķ u sürūrum oldu benim cümle tār u mār

- 10 Yok lehcemüñ liyāķatı ğüftāre āh āh
Āğāz-ı nazma ķalmadı tab' imda iķtidār

Süst oldu tab' -ı ğurde-şināsım o rütbe ki
Olmaz zemīne sāye-i nā-ķizi pāydār

Gitmez hevā-yı şehr-i Sitanbul ğayāl[den]
Tār oldu baña cennet iken şimdi bu diyār

Bahtım müsâ‘ id olmadı bir laḥẓa ḥayf ḥayf
Bilmem nedir bu gerdiş-i gerdūn u fitne-kār

Ġayri yeter bu nāliş-i dil-sūz tā-be key
Şabri ne ise maṭlūb-ı dil eyle āşikār

15 Varmaḵ murāduñ ise eger āsitāneye
Söyle uzatma böyle kelāmı be-yādigār

Var mı kemāl-i miknet ü sāmān u şervetüñ
Lāzım o şehre varmaḡa emvāl-i bī-şümār

Naḵdüñ yok ise saña gerek bir efendi kim
Olsun nigāh-ı ‘āṭifeti ḥāline medār

İtsün kemāl-i himmet ile kāmūresini*
Nāmuñ yesār ü şervet ile bulsun iştihār

Vardır bir ‘ālī-himmet efendi cihānda kim
Eyler süḥan-verānı kef-i cūdı māyedār

20 Lücce-tırāz luṭf u ‘aṭā dūrre-i seḥā
Tersāne zīb-i bahr-ı vefā gevher-i veḡār

‘Ummān-ı cūd-ı baḡr-i himem kulzüm-i kerem
Zehḡār-ı mekremet yem-i himmet kerem-şi‘ār

* Kelimeye anlam veremedik

Hem-nām-ı şıhr-ı Һazret-i faһr-i cihān kim
Olmuş tırāz şeymesi aһlāk-ı ār-yār

Deryā-yı bī-kenār-ı merāһim ki Һatresi
Sāһil-nişīn-i ye'se ider la' l ü dūr-nişār

Aşlı aşıl ü necli necīb ü nesīb kim
Lāyıkdır itse hüsn-i¹⁰¹ aşāletle iftiһār

25 Pākīze i' tikkād u ' arif ü ' afif kim
Olmış kemāl-i ' iffeti memdūһ-ı rūzigār

İtse Һariṭa resmine himmetle bir nigāh
Her resm-i Һurde-kārı olur bahr-i bī-kenār

Sārī olaydı baһre eger feyz-i Һudreti
Her bir habāb-ı kemter olurdu cezīrevār

Māverd ider beһārı nihālān-ı¹⁰² dehr-i ' ūd
Olsa vezīde nūkhet-i Һulķıyla rūzigār

Güftār dūr gibi deheninden revān olur
Gūyā ki tab' ıdır şadef-i bahr-ı dūr-nişār

30 Güftār-ı ābdārını vaşf itmek istesem
Her lafz-ı dil-pezirim olur dürr-i şāh-vār

¹⁰¹ hüsn-i:Һaққı HVM.

¹⁰² nihālān-ı: nihāl-i HVM.

Dil-cû-yı cûy meşrebini yazdığım gibi
Döndi şafâ-yı kevşere bu¹⁰³ nazm-ı âb-dâr

Maḥrem olaydı bezmgeh-i ḥâşına eger
İbn-i Makāl ḳāline eylerdi cān-niṣār

Cûyende-i cevāhir-i¹⁰⁴ âmāl olanları
Eyler kemāl-i naḳd-ı nevāzişle kāmkar

Var mı deñiz o ḳulzüm-i cūduñ naẓīri kim
İḥsân-ı baḥr u kân ola en‘ âmi bî-şumār

35 Hîç görmedim bu sâḥa-i ‘ âlemde bendeñiz
Böyle muḥîṭ-i mekremet-âmîz-i rûzigār

Fûlk-i bülend-ḳadrine nisbetle mâ-ḥaşal
Şandal degil bu künbed-i gerdün-ı bî-kārār

Ey gevher-i yegâne-i zehḥār-ı mekremet
V’ey mevc-ḥîz-i ḳulzüm-i iḥsân-ı bî-şumār

Sensin o necl-i ḥazret-i faḥr-i cihân kim
Bulduñ cihânda ḥüsn-i şemâille iştihār

¹⁰³ bu:nev SK.

¹⁰⁴ cevāhir-i:cevher-i HVM.

Sensin o ħurde-bīn ü deķāik-şinas ¹⁰⁵ kim
Olduñ kemāl-i fehm ile memdūh-ı rūzigār

40 Sensin o kāmkar-ı mekārīm-şī‘ār kim
Dest-i kerīmūñ eyledi dünyāyı māyedār

Ṭab‘-ı güher-nişārına maḥşūşdur senūñ
Cūd u himem ‘aṭā vü kerem luṭf-ı bī-şümār

Hīç görmedi naẓīriñi pīr-i felek senūñ
Ey mihr-i āsmān-merātib felek-vaḳār

Vaşf-ı güzīnūñ eyleyemem kıl ḳadar beyān
Her mūyum olsa lehce-i gūyā-yı rūzigār

Bu ‘aşr-ı ¹⁰⁶ dil-güşāda benim bā-ḥuşuş kim
Evren-i naẓma Ḥüsrev-i Ḥākān iḳtidār

45 Herbir şüküfte ḡoncası gülzār-ı ṭab‘ımuñ
Olsa ‘aceb mi zīver-i destār-ı ¹⁰⁷ iştihār

Ol nüktedān-ı nādire-gūyem ki naẓmıma
Eyler süḥān-verān-ı cihān ḥüsn-i i‘tibār

¹⁰⁵ deķāik-şinas: deķāik-şenā SK.

¹⁰⁶ ‘aşr-ı:‘ıyd-i HVM.

¹⁰⁷ destār-ı: düstūr-ı SK.

Ālüfte bîkr-i fikrime hüsni edâ benim
 Āşüfte ṭab^ç-ı pākime güftâr-ı âb-dâr

Şadrimda nûr-ı feyz-ı Hudâ berķ urur benim
 Endîşem oldu neyyir-i envâr-ı tâbdâr

Bezî-i cevâhir¹⁰⁸ eylese nuṭķım ‘aceb degil
 Ṭab^ç imdadır meḥâzin-i esrâr-ı Kirdkâr

50 Her kim olursa bâde-i şî‘rimle neşve-yâb
 Olmaz ḥımâr-ı dehr ile ‘âlemde ğam-güsâr

‘Azm-i remîme müddet-i ‘ömr-i ebed virir
 Ṭab^ç imdan olsa zehr-i helâhîl vâyedâr

Aḥbâba cân virir raķamı kilķ-i pākimün
 Her nokṭası ider dil-i a‘dâyı dâġdâr

Böyle tefâḥür eylese ṭab^çım ‘aceb midir
 Vaşfuñla buldı nuṭķ-ı dürer-bârım iştihâr

Bu iķtidâr-ı ṭab^ç ile nessâc-ı fikretim
 Bir nev-ķamış-ı nazma n’ola itse ibtidâr

55 Taḥrîķ idince perçem-i cânânı rûzigâr
 Eyler şafâ-yı ḥâtır-ı ‘uşşâķı târumâr

¹⁰⁸ cevâhir: cevher-i HVM.

Ḳat ḳat ḳanarya şālı o ḳalyoncı şūḥunuñ
İtdi dirīg bendeñizi zār u bī-ḳarār

Seyr et şikāf-i māi yelekde o sīneyi
‘Aks itdi rūy-ı bahre yine mihr-i tābdār

Ġavvās-ı baḥr-i ḥayret olursam ‘aceb degil
Deryā-yı nīm-ten-gīr ol şūḥ-ı şīvekār

Keştī-süvār-ı nāzıma çatmak murād ider
Ḳanca atar raḳīb-i ḥīle-bāz u fitne-kār

60 Yelken-güşā-yı keştī-yi ümmīd olur muyuz
Şabrī eser mi vefḳ-ı merām üzre rüzigār

Ey ḳadr-dān-ı ehl-i hüner dest-gīrim ol
İtme dil-i nizārımı pā-māl-ı ihtikār

Bir ḥizmet ile maḳşādımı ḥāşıl it benim
Olsun kemāl-i merḥametüñ ḥālime medār

Sāyeñde iktisāb-ı refāhiyyet eylesün
Bu müstemend ü çāker ü ğam-gīn ü ğam-güsār

Şabrī yeter bu nāliş-i cān-süz iştikā
Başla du‘ā-yı ḥayra kim oldır ehemmkār

65 ‘Arz eyledikçe hālını ehl-i mekārime
Cüyendegān-ı cevher-i āmāl-i rūzigār

Olsun hemīşe düşmeninün yelkeni şuda
Eyyām-ı cāhuñ artıra Hāllāk-ı Kirdkār

Mevlā müeyyed¹⁰⁹ eylesün iqbāl ü şānını
Olsun kemāl-i ‘izz ile maqbūl-i şehriyār

Ḳaside-i Dīger Der-Sitāyiş-i Müşāru’n-ileyh Efendi [Seyyid Ali Efendi]

7

Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilün

Hābbezā nāme-i mu’ ciz-eşer ü hüsni beyān
Ki virir mürdelere nefh-ı Mesīhā gibi cān

Hābbezā nāme-i dil-düz u me’ ānī-endüz
Kim olur nüktesine ehl-i mu’ ārif hayrān

Hābbezā nāme-i zībā ki nuḳūş-ı haṭṭa
Haṭṭı ruḥsār-ı ma’ āniye virir revnāk u ān

Nedir ol nükte-i rengin ‘ibārātında
Çāk çāk olsa n’ola reşk ile la’l-i hūbān

¹⁰⁹ müeyyed:müebbed MK.

K.7 MK.84a-84b; SK.12b-13b; HVM.27-29

5 Nedir ol vâdi-yi zîbâ o edâ-yı dil-keş
Ki temâşasına cân bahş ider ehl-i ‘irfân

Virir insâna mezâyâsı hayât-ı câvîd¹¹⁰
Hâmesi olsa n’ola çeşme-i âb-ı hayvân

Reşahât-ı kalemi vesme-i ebrû-yı hüner
Rağamât-ı siyehi sürme-i çeşm-i iz‘ân¹¹¹

Seyr iden şîve-i mazmûn-ı şafâ-meşhûnuñ
Gam-ı devrânı ferâmûş ider ol demde hemân

Destime vâşıl olunca o kerem-nâme benim
Çarha atdım küleh-i şevk u sürûr ol ân

10 Kıldım evşâfına ağâz o kerîmü’ş-şânuñ
Ki bulunmaz oña ‘âlemde ‘adîl ü aqrân

O kerem-kâr-ı sehâ-pîşe ki âb-ı luţfi
Bağ-ı âmâl-i dil-i ‘âlemi eyler reyyân

Hâzreti ‘Ali Efendi o hüküm-perver kim
Bû -‘Alî mekteb-i fazlında olur ebced-hân

Kâmkâr-ı hüküm-âmûz-ı hüner-ver kim olur
Şîve-i fikretine ‘aql-ı Aristo hayrân

¹¹⁰ câvîd:câhîd MK.

¹¹¹ iz‘ân:‘irfân MK.

Yekketāz-ı ser- i meydān-ı hüner kim yaraşur¹¹²

Olsa müşārun eger pīşe rikābende revān

15 Ṭab‘ ıdır kân-ı bedehşān-ı kemālāt u funūn

Sözidür dürr-i girān-māye-i fażl u ‘ irfān

Rīzesinüñ düridir cevher-i tāk-ı a‘ māl

Südde-i dergehidir melce-i hācet-mendān

Saṭveti zühre-şikāf-ı huşemā-yı huşsād

Re’feti māye-i āsāyiş-i ḥayr-ḥāhān

Dehen-i miḥbere¹¹³ ‘ ayn-i ḥayāt me‘ ānī¹¹⁴

Ḳaṭarāt-ı ḳalemi āb-ı zülāl-ı ‘ irfān

Nev-‘ arūs-ı ḥarem-i fikretine şubḥ ile şeb

Birisi perde-keşidir biridir āyinedān

20 İtse bir şā‘ ir eger nükhet-i ḥulḳuñ taḥrīr

Olur ol dem ḳalem ü miḥberesi ḡāliyedān

Nedir aḥlāk-ı kerīminde bu nükhet bilmem

Tār u mār olsa n’ola reşk ile zülf-i cānān

¹¹² Beyit -HVM.

¹¹³ miḥbere: fecere SK.

¹¹⁴ Beyit -HVM.

Kāmkārā benim ol şā'ir-i sāhir kim olur
Sihr-indiṣeme Hārūt ile Mārūt hayrān

Benim ol nādire-perdāz u sūḥan-perver kim
Nazm-ı renginime taḥsīn ider ehl-i 'irfān

Sözlerim dūrre-i manzūme-i silk-i ma' nī
Çelemim gülçemen-i ma' rifete serv-i revān

25 Tab'ım itdikçe ser-āgāz-ı nī' amāt-ı hüner
Fevc-i ebkār-ı me' ānī olur ol dem rakṣān

Böyle bir şā'ir-i sihr-āver iken sultānım
Yine hiç kurtulamam cevri ü cefādan bir ān

Bir taraf kāmetime lām ider ālām-ı sitem
Bir taraf şuḡl-i ma' iṣet beni eyler hayrān

Tālib-i kesb-i kemālāt u fūnūnum ammā
Āteş-i za' f-ı başarı cānımı eyler sūzān

Çāşır olsam n'ola evṣāf-ı cemilūnde bugün
Bu kadar ancak olur süste-i tab' ile beyān

30 Lāfı ko şıdk u ḥulūş ile du'ā kııl Şabrī
Tā kabūl olduğına kalmaya hiç rayb ü gümān

Nitekim nāme ola vāsıta-i ḥubb ü vedād

İde aḥbāb-ı vefā-perveri şād u ḥandān

Gün-be-gün rütbe-i ḳadrini bülend eyleye Ḥaḳ

‘İzz ü iḳbāl ile mümtāz ola beyne’l-aḳrān

‘Avn-i Ḥaḳ yār-i¹¹⁵ vefā-perveri tevḥīḳ olsun

Ne ṭaraf eyler ise devlet ile ‘aṭf-ı ‘inān

Ḳaşıde-i Dīger Der Sitāyiş-i Müşarū’n-ileyh Efendi

8

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

Ḥāme kim za’f firāk-ı yār ile nālān olur

Nālesinden cümle ‘ālem bī-ser ü sāmān olur

Ḥāme kim añdıḳça yarūñ la’l ile dendānını

Reşḥa-i gevher-feşānı lü’lü’ ü mercān olur

Ḥāme kim güftāre āḡāz eyledikçe her sözi

Gevher-i gūy-ı girībān-suḥan Sübhān olur

Ḥāme kim deryā-yı ma’ nāya olunca ḡavta-zen

Latme-i emvāc-ı endīşe o dem bir kān olur

¹¹⁵ yāri:bāri SK.

K.8 MK.84b-85a; SK.13b-14a; HVM.29-30

5 Hāme kim āġāz-ı efsūn eyledikçe ma‘ nīde
Sihr-i Bābīl sihrine dem-beste vü hayrān olur

Hāme kim bir kāmkaruñ vaşfına āġāz ide
Her kelāmı bir güher her nüktesi bir kân olur

Kāmkar-ı pür-kerem ‘ Ali Efendi kim aña
Cân u dilden cümle ‘ âlem kul olur qurbân olur¹¹⁶

Nükte-perdâz-ı ma‘ ānī kim sevād-ı hāmesi
Hâl-i ‘ anber pâre-i ruhsâre-i ‘ irfân olur

Ol Felâtun-menkıbet kim leyle-i tedbîrine
‘ Aql-ı gül âşüfte vü mecnûn u ser-gerdân olur

10 Var mıdır ‘ âlemde bir böyle ma‘ ârif kânı kim¹¹⁷
Her kelāmı bir güher her nüktesi bir kân olur

Zihn-i pâki neyyir-i lem‘ a-tırâz-ı ma‘ rifet
Nuṭk-ı pâki gevher-i gencîne-i ‘ irfân¹¹⁸ olur

Feyz-i isti‘ dâdı bahş olsa cemādâta eger
Hâr u ḥas hem cünbüş-i mâhiyyet-i insân olur

¹¹⁶ olur -SK.

¹¹⁷ Beyit -HVM.

¹¹⁸ ‘ irfân:iz‘ ān HVM.

Nükhet-i hulkı sirāyet itse şahın-ı gülşene
Şahın-ı gülşen ğıbtā-fermā-yı dil-i rızvān olur

Çıksa evc-i āsumāna tābiş-i re'yi eger
Āfitāb-ı şu'le-ver gözden hemīn pinhān olur

15 Kāmkārā ağlasam her dem firākuñla n'ola
Yūsufāsā bu cihān sensiz baña zindān olur

Sūziş-i hecrūñ şu deñlü cism ü cānı yakdı kim
Şahın-ı sīnem āteş-i hasretle āteşdān olur

Bu harāret dilde kim vardır eger āh eylesem
Kımmē-i nüh kûbbe-i çarḥ-ı felek sūzān olur

Hāşılı dest-nüvāzişüñle ta'mir olmasa
Sāḥa-i ma'mûre-i ṭab'ım benim vîrān olur

İtme itnāb-ı sūḥan başla du'āya Şabriyā
Kim du'ā maḳbûl-i dergāh-ı 'azîmüş-şān olur

20 Nitekim bu ma'rifetgehde zebān-ı ḥāmenüñ
Reşḥası ārāyiş-i mecmû'a-i 'irfān olur

Hāḳ Te'ālā 'ömrünü devletle efzûn eylesün
Kim vücûdı mesned-i iḳbāle 'izz ü şān olur

Ser-bevvābīn-i Dergāh-ı ‘Ālī Ebubekir Begefendi Hāzretlerine İ‘tizār-ı
Mütezzammın Virilen Kaşidedir.

9

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Harf-i istiğfāri her kim zīver-i ezkār ider

Maṭlabın zīb-i icābet-ḥāne-i Settār ider

Zelle vü ‘ișyānını her kim iderse i‘tirāf

Cilvegāhın pīşegāh-ı rahmet-i Ğaffār ider

Tāibe-yi farṭ me‘āşī bā‘iș-i ğufrān olur

Her ne eylerse ‘usāṭ-ı ümmete ișrār ider

5 Hāzret-i Hāḫḫuñ kemāl-i ‘afvını fehm eyleyen

Yek-be-yek rüz-ı cezāda cürmini ikrār ider

Zulmet-i ‘ișyān ile her kim olursa tīre dīl

Şem‘a-i maḫsūdını puf-gerde-i ikdār ider

Ġam yimez sehv ü ḫusūrı bī-nihāye olsa da

Hālını her kim bir ‘ālī himmete iș‘ār ider

Ol melek-fiṭrat mu‘allā-menzilet kim dāimā

Luṭf ile ḫāl-i emel-cüyānı istifār ider

Bermekî-ḥaşlet ‘ Uṭārid-menkıbet kim rûz u şeb
Ḥüsn-i himmetle hünere-mendânı minnetdâr ider

- 10 Mîr-i mu‘ciz-dem-i semm-i ḥazret-i Şiddîk kim
Mâlinı şeh-râh-ı Ḥaḳḳa bezl ider îşâr ider

Ol ki gevher-pâre-i güftârını ehl-i hünere
Gûş-ı taḥşîne mücevher kıraṭa zerkâr ider

Terbiyet virse nem-i luṭfı lühâb-ı nâra ger
Her şerârın verd-i ter her aḥkerûn gûlzâr ider

Şâmil olsa feyz-ı isti‘dâdı naḥl-i gûlşene
Jâle-i gül-berg-i terde lû‘lû‘-i şehvâr ider

Gerd-i râhın baḥre neşr itse eger bâd-ı seher
Ceyb-i emvâca habâbı¹¹⁹ kūy-ı ‘anber târ ider

- 15 Nâfe-i aḥlâkınuñ alsa şabâ yek şemmesin
Tuḥfe-i ‘ıtrâver-i ma‘mûre-i fer-ḥâr ider

Ṭurra-i müşk-âver-i fikrin taḥayyül eyleyen
Sâḥa-i endîşesin yek-pâre sünbülzâr ider

Yazmağa evşâf-ı dil-dûzın debîr-i âsumân
Neyyir-i lem‘a-ṭırâzı levḥa-i rûzgâr ider

¹¹⁹ ḥıbâbı:cibâli HVM.

Baḥşış-i yek-rûze-i dil-cûsını seyr eyleyen
 Hâtemüñ yekser ‘aṭâ vü cûdını inkâr ider

Kâmkârâ sensin ol ‘âlî-himem kim himmetüñ
 Her dil-i ğam-dîde-i vâresteyi ikdâr ider

20 Silk-i nazma dürre-i evşâfını tanzîm iden
 Nef’î-i mu‘ciz-dem olsa ‘aczini ikrâr ider

Var mıdır gencîne-i ṭab‘-ı güherbârim gibi
 Midḥat-ı pâkinde naḳd-i ma‘rifet isâr ider

Ben o üstâd-ı ma‘ârif-perverem kim nazmımı
 Ḥod pesendân-ı süḥan zîbâyiş-i ezḳâr ider

Ben o üstâdım ki erbâb-ı hüner her beytimi
 Maṭla‘-ı berceste-i manẖûme-i efkâr ider

Ḥusrev-i evreng-i ma‘nâyım disem lâf eylemem
 Nâm-ı pâkim sikke-i eş‘âr-ı zînetdâr ider

25 Morada var mı ḥayâl-i ḥurde-bînim gibi kim
 Rişte-i müjgân-ı morı maşdar-ı eş‘âr ider

Şâ‘irim siḥr-âverim dâniş-verim ammâ çi sûd
 Ṭab‘ımı baḥt-ı siyeh her laḥza dil-azâr¹²⁰ ider

¹²⁰ Dil-azâr:ḥâr-zâr HVM.

Ḳāmet-i sāmānımı lām eyler ālām-ı düyün
Zihnimi şuğl u me‘ aş āzürde-i ikdār ider

Bā-ḥusūs kim jājhāyān-ı nifākuñ sözleri
Sīne-i pür-süzımı tāb-efgen-i āzār ider

Ṭālī‘ -i vārūn sipihr-i vāj-gūn farṭ-ı düyün
Mā-ḥaşal bu bende-i efgendeyi nāçār ider

30 Hicv iderdim ṭālī‘ -ı nā-sāzı ammā neyleyim
Ṭab‘ -ı pākım meşķ-ı eṭvār-ı süfehden ‘ār ider

Ḳābiliyyet mānī‘ -i ‘izz ü şerefden¹²¹ ādeme
Ma‘ rifet ḥall-i ‘uḳūd-ı maṭlabı düşvār ider

Bu ma‘ ārif-ḥāne-i ‘ālemde erbāb-ı hüner
Dem-be-dem peygūle-i ḥayretiden¹²² āh ü zār ider

Ḳande bir deccāl-sīret dīv-fiṭrat var ise
Sāğar-ı āmālını devr-i felek ser-şār ider

Böyledir āyīn-i dīrīn-i sipihr-i kīne-ver
Zümre-i nā-ehli ḥurrem ehli ṭab‘ ı zār ider

Ġāyete irdi süḥan başla du‘ āya Şabriyā
Kim du‘ ā her nazm-ı nev-inşādı zīynetdār ider

¹²¹ şerefden:şerefdir HVM.

¹²² ḥayretiden:ḥayretde HVM.

35 Nitekim leb-teşnegân-ı ma' rifet leyl ü nehâr
Dillerin şüyîde-i seylâb-ı istiğfâr ider

Haşre dek tâb-efgen etsün neyyir-i iqbâlini
Ol ki burc-ı âsumânı rûz u şeb devvâr ider

Kâm-yâb olsun kemâl-i izz ile leyl ü nehâr
Bu du'âyı Şabrî-i âşüfte-dil her-bâr ider

Mîr-i Mûmâ İleyhûñ Mektûbı Cevâbında Gönderilen Kaşîdedir

10

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

Nedir bu nâme-i dildûz-ı ekrem
Ki gördükçe şafâ kesb eyler âdem

Nedir bu nâme kim hüsn-i edâsı
Dil-i maḥzûnı eyler şâd u ḥurrem

Nedir bu nâme-i mu' ciz-eşer kim
Mezâmînüñde var biñ nükte müdḡam

Me'ânîsi füyûzât-ı İlâhî
Edâsı vâridât-ı ḥayy ü aḥkem

- 5 Midādı vesme-i bîkr ü ma'ârif
Sütûrî şâhid-i ma' nāya perçem

Göreydi kilik-i kânı bu edāy
Olurdu sekte-i hayretle ebkem

Virir erbāb-ı tab' a keyfe cāvid
Ne hālet var 'ibārātında bilmem

Olunca destime ol nāme vāsıl
Didim bu maṭla' -ı zībāy ol dem

Ta'ālallah zihī mektûb-ı ekrem
Muḥabbet-nāme-i mîr-i mükerrerem

- 10 Yegāne mefḥar-i¹²³ erbāb-ı dāniş
Güzide 'ârif ü dānā vü hoş-dem

Mekārim-pîşe Maḥmûdü's-şemāil
Sütûde-menkıbet memdûh-ı 'âlem

Semiyy-i yâr-ı gâr şāh-ı kevneyn
Ebū Bekri's-şiyem mîr-i mükerrerem

Aristo-menkıbet 'aql-ı muşavver
Dirempāş-ı seḥā cûd-ı mücessem

¹²³ mefḥar-i:mu' ciz-i HVM.

Şu‘ â‘ -ı zihnüñe bir zerre olmaz
Felekde şu‘ le-i neyyir-i a‘ zâm

- 15 Elin şunmazdı cām-ı cān-fezāya
Şafā-yı meşrebin görse eger Cem

Şemīm-i hulkını yād eyledikce
Olur ‘ anber-feşān¹²⁴ destimde hāmem

Göreydi luṭf u iḥsān u ‘ aṭāsın
Olurdi bende-i dergāhı Hātem

Tedābirde tefekkürde muvaffaḳ
Seḫāda cūd u himmetde müselleḡ

Olaydı feyz-ı isti‘ dādı şāmil
Nihāl-i gülsitān-ı dehre bir dem

- 20 Dönerdi dürre-i¹²⁵ şehvāra ol ān
Dehān-ı ğonce-i zībāda şebnem

Kerīmā kām-kārā kām-baḫşā
Eyā kām-ı kerem mīr-i mükerrem

Benim ol şā‘ ır-i mu‘ ciz-eşer kim
Olur her nazmıma dil-beste ‘ ālem

¹²⁴ “Anber-feşān olur: olur ‘ anber-feşān” şeklinde değıştirildi.

¹²⁵ dürre-i:dürr-i SK.

Benim ol şâ'ir-i sihr-âferî kim
İder tab'ım dil-i Hârûtı ebkem

Benim ol kahramân-ı pür-hüner kim
Elimde hâmedir şemşîr-i ğam ğam

25 Dilimdir maḥzen-i feyz-i ilâhî
Sözümdür nefḥa-i 'Îsî vü Meryem

Bu tab'-ı nükte-perverle 'aceb mi
Senüñ meddâḥuñ olsam ben dem-â-dem

Murâdımca baña himmetler itdün
Efendim himmetün var ola her dem

Bu lutfâ çünki mazḥar oldu tab'ım
Tırur mı ba'd ez in seyr eyle hâmem

Deger bir ferve-i semmûra¹²⁶ el-haḳ
Bu Nef'î vâdisinde nev-kaşîdem

30 Ȑo lâfi Şabriyâ başla¹²⁷ du'âya
Du'âdır zümre-i aḥbâba elzem

¹²⁶ semmûra:semmûrı SK.

¹²⁷ Şabriyâ başla: başla ey Şabriyâ HVM.

Nitekim nāme-i¹²⁸ mihr-i muḥabbet

İde aḥbābı dāim şād u ḥurrem

Füzūn olsun hemîşe ‘izz ü şānı

Murādı üzre dönsün çarḥ-ı târem¹²⁹

Vücūd-ı pākini ḥıfz ide Mevlā

Ġumūm-ı dehr-i fāniden dem-â-dem

Hālā Eyālāt-ı Mora Kāim-makāmı Nuḥbe-i Mîr-i Mîrân-ı Kirām Zevî’l-İhtirāmdan Ziriḥ-zîb-i Şecâ’ at Kemîn-ıtrâz-ı Selâbet Devletlû Veliyyü’-d-dîn Paşa Efendimiz Ḥazretlerinüñ Hengām-ı Teşriflerinde Makām-ı İstikbâle Kāim Takdîm Eyledigimiz Kaşîdemizdir.

11

Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün

Zehî yektâ-süvâr-ı ‘arşagâh-ı rezm-i kerrârı

Ki rûh-ı Murtażâdır ḥîn-i heycâda ḳafadârı

Zehî-şāḥib-serîr-i¹³⁰ kişveristân-ı ‘adâlet kim

Zamânında cihân oldu fesâd u fitneden ‘ârî

Ziriḥ zîb-i şecâ’ at şaf-şikâf-ı leşker-i düşmen

Kemberbend-i¹³¹ şalâbet şeh-suvâr-ı rezm ü bî-kârı

¹²⁸ nāme-i:ḥāme-i HVM.

¹²⁹ çarḥ-ı târem: çarḥ-ı çârem HVM.

K.11 MK.110a-111a; SK.39b-40b; HVM.15-17

¹³⁰ Serîr-i:sipîhr-i, HVM.

¹³¹ Kemberbend-i: Kemîngir-i MK.

Fünûn-endûz-ı dāniş ħurde-pîrā-yı süĥandānı
Ferişteĥ âferîniş maĥz-ı luţf-ı Ĥazret-i Bārî

- 5 Tırāz-ı t̃ac-ı devlet ziver-i evreng-i emniyyet
Cihān-pîrā-yı nuşret ‘ âlem-efrāz-ı nigû-kārı

Veliyyü’n-ni‘ met-i ‘ âlem Veli Paşa-yı ekrem kim
Cihān iĥsānınuñ olmuş şenā-ĥān u şenā-kārı

Felek-rif‘ at mu‘ allā-menzilet gerdün-miknet kim
Revā Mirriĥ-i çarĥ-ı pencümîn¹³² olsa silah-dārı

Kerîm-i kām-baĥşā kām-kār-ı kār fermā kim
Vücūdın ĥayr içün ĥalk eylemişdir Ĥazret-i Bārî

Nesaķ-sāz-ı menāķıb¹³³ müşkil-āmûz-ı me‘ ârif kim
Olur erbāb-ı dāniş mübtelā-yı ĥüsn-i güftārı

- 10 Şafā-yı sîne-i ehl-i süĥan evsāf-ı zibāsı
Cilā-yı dide-i erbāb-ı dāniş nûr-ı didārı

Nedir bu ĥüsn-şüret baĥt-ı kût u ĥilķat ü sîret
İlāhî ĥıfz ide yavuz nazardan Ĥazret-i Bārî

Göreydi Bayķara bezm-i t̃arāb-zā vü dil-ārāsın
Olurdı cân u dilden mübtelā-yı ĥüsn-i eţvārı

¹³² Pencümîn:vü āsumān, HVM.

¹³³ menāķıb müşkil-āmûz:kıyāmet müşkil-āmûz SK. 39b. ;kıyāmet şekl-āmûz HVM. 15

Şafā-yı bezmgāh-ı hāşşını seyr eylesün Nāhid
Eline almasun bezm-i felekde çeng-i zer-tārı

Haṭādır şemme-i ahlākına beñzetmek el-ḥāsıl
Şemīm-i müşk-i Çini nāfe-i āhū-yı ferḥārı¹³⁴

15 Neşāt-ı meşrebinden neşve-yāb olsa eger Cemşīd
Şikest eylerdi cām-ı teşne-i fercām-ṭarab-kārı

Olur bir nev-resīde sūnbül-i zībā vü müsteşnā
Olaydı himmeti dūd-ı kebūd-ı āteşe¹³⁵ cārī

Olurdi ‘ayn-ı hūrā-yı behište kuḥl-ı zīb-āver
Nem-i luṭfiyla taḥmīr eylese ḥākister-i nārı

Olaydı nāmiye-baḥş-ı çemen ger feyz-i idrākı
İder hem-ḥāl-i ādem serv-i bālā-yı çemenzārı

İder müstağraḳ-ı dürr ü cevāhir baḥr-i ‘ummānı
Olaydı feyz-i cūdı ebr-i Nīsāna eger sārī

20 Şikeste-ḥāṭır olmaz fitneden ‘ahdinde bir ādem
Meger kim ğamze itsün dil-remīde ‘āşık-ı zārı

Huşūşan vālid-i mācidi ol düstūr-ı ekrem kim
Hemīşe düşmen-i bed-ḥāh ile cenk itmedir kārı

¹³⁴ ferhārı:nātārı, HVM.

¹³⁵ āteşe:dānişe, HVM.

Sutûde şafder-i Rüstem şalâbet Kahramân şavlet
Ki lâıykdır yazılsa levh-ı cāna rezm ü peygārı

Güzide dāver-i müşkil-güşā dādār-ı vālā kim
Musahhar eyledi Mevlā aña her emr-i düşvārı

Aliyyül-Murtazā heybet ‘ Ali Paşa-yı gāzī kim
Cihād-ı fī-sebilillāhdır her lahza efkārı

25 Ğazanfer-menkıbet Haydar-şalâbet leys-ı kuvvet kim
Hirās-ı pençe-i kahrı iderler zinde küffārı

Kim oldı eşkıyānuñ nāmı yād olmaz zamānında
Bulunmaz fitne-i hāne-ı harābuñ şimdi āsarı

Huşūşa düşmen-i dīne ne kanlar yutdurur dāim
Veğāda zülfikāra beñzeyen şemşīr-i hūn-hārı

Delīlim işte körfezde olan küffār-ı bed-efkār¹³⁶
Dem-ā-dem bīm-i tīgından ider feryād ile zārı

Ne cāmı var ki bir yerde ola a‘ dāy-ı dīn zāhir
Cünūd-ı ehl-i dīnüñ var iken bir böyle sālārı

30 Olur yek-darb-ı ‘ āliden dü-çeşm Nemçegān el-haḡ¹³⁷
Hele ḡalt itmesün Moskov Kıralı Nemçe Çāsārı

¹³⁶ Beyit -HVM.

¹³⁷ Beyit -HVM.

Kerem-kārā kerīmā kām-kārā ‘atıfet-mendā
Eyā erbāb-ı ihsānuñ güzide pāk kirdārı

Aķar erbāb-ı hācet su gibi pā-būsına dāim
Çeker elbette deryā dem-be-dem hāşāk-ı enhārı

Şeref-yāb olmağa pā-būs-ı iclālünle sulţānım
Olurdum hāk-i pāye ben daĥi cūlar gibi cārı

Velākin neyleyim kim t̤ālī‘ -i¹³⁸ nā-sāz u kec-reftār
Liyāķat koymadı cism-i nizāre zerre miķdārı

35 ‘Alīl ü nā-tüvānım bī-ser ü sāmān-ı ĥırmānım¹³⁹
Kemāl-i luţf u ihsānuñla ‘afv it bu şenākārı

Kerīmā berg-i sebz-i dervişānemdür ĥabūl eyle
Bu zībā maţla‘ -ı nādīde vü pākīze reftārı

Bugün gūş eyledim güftār-ı gevher-bār-ı dil-dārı
Dizilmiş rişte-i taķrīre gördüm dürr-i şeh-vārı

Leb-i reng-i şarāb-ı dil-güşānuñ āb u tābıdır
Şemīm-i berg-i güldendir mücessem verd-i ruĥsārı

Leţāfetde şabāh-ı ‘ıyddir ol gerden-i berrāk
Şeb-i ķadre müşābihdir ser-i zūlf-i siyeh-kārı

¹³⁸ t̤ālī‘ -i:tālī‘ im SK.

¹³⁹ ĥırmānım: dermānım SK.

40 O mihr-i ‘işvenüñ mişli cihāna gelmemiş dirdim
Eline almasa gāhice mirāt-ı pür-envārı

Nedir ol vaz‘ -ı zībā tarz-ı ra‘ nā tavr-ı müsteşnā
Hele hiç görmedim bir şūh-ı dil-cūda bu eṭvārı

O duhte ‘işvenüñ Saķız şarābıdır leb-i la‘ li
Bir içim suya beñzer gerden-i billūr āşārı

Fitili almışız zulmetgeh-i fırkatde ey Şabri
Yanar mumuz der-āgūş itmege ol şem‘ -i ruhsārı

Kaşide bir bahāne hem ğazel efsānedir ancak
Ġaraż ‘arz eylemekdir şıdķ u ihlāş-ı dil-i zārı

45 Kuşūrum var ise ma‘ zūr ola vaşf-ı cemilüñde¹⁴⁰
Perişān-hātır itdi fıkı-i düşmen ṭab‘ -ı bī-mārı

Veliyyü’n-ni‘ met-i bī-minnetim devletlü sulṭānım
Kemāl-i luṭf u ihsānuñla şād it Şabri-i zārı

Yeter tafşıl-i hāl itme du‘ āya başla ey Şabri
Du‘ ādır zīver-i āyin-i dīrīn-i şenākārı

Hemişe ṭu‘ me-i şemşiri olsun kelle-i a‘ dā¹⁴¹
Perişān eylesün bir¹⁴² ḥamlede küffār-ı bed-kārı

¹⁴⁰ Beyit -HVM.

¹⁴¹ a‘ dā:düşmen, HVM.

Ne semte naşb-ı râyât-ı ‘azîmet etse devletle
Ola feth u zafer pîş-i rikâbında ‘alem-dârı

50 Vücūd-ı lâzımu’l-mevcūdını maḥfûz ide dâim
Ḥaṭâdan âfet-i dehr-i denîden Ḥazret-i Bârî

Mesned-ârâ-yı Vezâret Ma‘reke-perdâz-ı Şalâbet Merḥametlû
Ma‘deletlû Müşâru’n-ileyh Veliyyü’d-dîn Paşa Efendimiz Ḥazretlerinüñ
Tebrik-i Vezâretleri Zımnında Taḫdîm Eyledigimiz Kaşîdemizdir.

12

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

Ḥabbezâ ‘âṭıfet-i bâhire-i settârı
Şâdmân itdi murâdımca dil-i nâ-çârı

Nâil oldum ne güzâr itdi ise¹⁴³ gönlümünden
Ne murâd itdim ise virdi Cenâb-ı Bârî

Destime girdi bu dem şâğar-ı şahbâ-yı emel
Qalmadı serde ḥumâr-ı elemün âşârı

Reşha-i âb-ı meserretle ser-â-ser oldı
Bâğ-ı ümmîdimün üşkûfte-nümâ eşcârı

¹⁴² bir:yek, MK.

K.12 MK.113a-115a; SK.42b-44b; HVM.20-23

¹⁴³ ise:isem MK.

- 5 Şûret-i şevk u meserret ne ‘aceb olsa bedîd
Oldı âyîne-i dil jeng-i kederden ‘ârî

Öyle pür emn ü emân oldı cihân kim gerdûn¹⁴⁴
İdemez ehl-i dile vaz‘ -ı mezâlimkârı

Şeyhî gördüm o kadar hurrem ü şâd olmuş kim
İtmiş orda bedel-i nağme-i mûsikârı

İtdi ‘imāme vü misvāk kudûm u mızrâb
Va‘ izûñ kalmadı kalbinde riya āsârı

Devr-i peymāne-i şahbāya degişdi zâhid
Gerdiş-i sübhâ-i şad dāne-i istiğfârı

- 10 Böyle bir devr-i¹⁴⁵ tarabzâ vü neşât-efzâde
Demidir nûş idelim cām-ı mey-i ser-şârı

Bezm-i pür-şevk idelim na‘ra-i mestāne ile
Muṭribe çaldıralım sâz-ı neşât-āsârı

Gülelim oynayalım gül gibi ḥandân olalım
Zîb-i âğûş idelim ol büt-i gül-ruḥsârı

Dil-i firḳat-zedeyi vaşlile ḥandân idelim
Sîne-çāk eyliyelim ḥâsid-i bed-efkârı

¹⁴⁴ Beyit -HVM.

¹⁴⁵ devr-i:ṭavr-ı: MVM.

Sāye-i luṭf-ı ūehen-ūāh-ı cihān-ārāda
İdelim vefk-ı merām üzre ūafālar bāri

- 15 Giceler tā be-seher ḥamd-i firāvān idelim
Vaḳf-ı da‘ vāt-ı ūehen-ūāh idelim ezkāri

Ḥaḳ müebbed ide taḥtında ūeh-i devrānı
Ola tevḫīk-ı Ḥudā yār-ı vefā-gir-dārı

Eyledi rütbe-i vālā-yı vezāretle be-kām
O ḥidīv-i ḥikem-āmūz maḳārr-maḳārı

O ūeref-baḥş-ı vezāret ki olur hem-vāre*
Dest-i taḳdīr-i cenībet-keş her efkāri

O cihān-dāver-i gerdün-‘ aḫimet kim yaraşur
Olsa Mirriḥ silahdār-ı felek-miḳdārı

- 20 O cihān-dāver-i dādār-ı zafer-yāver kim¹⁴⁶
‘ Ahd-i ‘ adlinde cihān oldu sitemden ‘ āri

Pādişeh-i kevkebe destūr-ı mu‘ allā-rütbe
Ḳahramān-menḳıbe leşker-şiken-i peygārı

Neyyir-i şubḥ-ı zafer mäh-ı ziyā-pāş-ı hüner
Nuḥbe-i nev‘ -i beşer mazḥar-ı luṭf-ı Bāri

* Vezinde aksaklık var.

¹⁴⁶ Beyit -HVM.

Merd-i miḳdām u veḳā zühre-şikāf-ı a‘ dā
Mahzen-i luṭf u ‘ aṭā maşdar-ı nīgū-kārı

Rāyız-ı eşheb-i iḳbāl Veli Paşa kim
Olur öñünce zafer bedraḳa-i reh-vārı

25 O ser-efrāz-ı¹⁴⁷ meḡāzī zirih-ārā-yı cihān
Şaf-der ü şaf-şiken-i rezmgeh-i kerrārı

Bayḳarā-bezm ü Püşen-rezm ü Nerīmān-ḳuvvet
Beremekī-menḳıbe zībende-i nīgū-kārı

Vüzerānuñ şeref ü ‘ izzet ile mümtāzı
Küremānuñ ‘ alem-efrāz-ı sipeh-sālārı

Gülşen-i ‘ āṭıfetüñ vird-i ‘ abīr-efşānı
Maşrık-ı mekremetüñ neyyir-i pür-envārı

Nedir ol rüşd ü feṭānet nedir ol rāy-ı zerrīn
Dilerim ḥıfz ide yāvuz naḳardan Bārī¹⁴⁸

30 Allāh Allāh nedir ol ḥüsn-i tevāzu‘ o kerem
Görmedik ḡayrde bu vaz‘ -ı pesend-āşārı

Ḥüsn-i aḥlāḳ-ı Ḥudā dādına Māşāallāh
‘ Ālem olsa ne ‘ aceb bende-i midḥatkārı

¹⁴⁷ O ser-efrāz-ı:rāyet-efrāz, MHV

¹⁴⁸ Bārī:yārı SK.

Şu‘le-i rā’yına nisbetle degil bir zerre
 Āfitāb-ı feleğüñ pençe-i pür-envārı

Neşve-i luţfi ile hurrem olur aḥbābı
 Şadme-i ḳahrı dil-āzürde ider eşrārı

Deḫşet-i cevher-i şemşīr-i ‘adū tedbiri
 Eridir şu gibi dağ olsa dil-i küffārı

35 Zīb-i endīşe-i erbāb-ı hüner evşāfı
 Ziver-i sāmī‘a-i ehl-i süḥan güftārı

Cezr ü med zāhir iken cünbiş-i emvācında
 Kef-i iḥsānına teşbīh idemem zehḥārı

Re’y-i rūşen dili pāk āyine-i zihni celī
 ‘Ahdı muḥkem sözi söz ḥükmi nefiz ü cārı

Eylese her ne ṭaraf ‘atf-ı ‘inān-ı himmet
 Hızr-tevfīḳ olur peyk-i zafer eş‘ārı

Terbiyet-baḥş-ı ceḥīm olsa nem-i luţfi eger
 Tāze bir sünbül ider dūd-ı kebūd-ı nārı

40 Ḥār u ḥas kesb-i nemā ile olur gül-ğonce
 Feyz-i eltāfi eger gülşene olsa sārī

Ṭamla yāḳūt-ı girān-ḳıymet olur dāneleri
Etse perverde nem-i cūdı eger gül-nārı

Etse tevsi^ç -i eḳālīm-i bilāde himmet
Lānesi mūruñ olur ¹⁴⁹Mora ḳadar miḳdārı

Görse peykār-ı pīş-nevāzını Seyyid Baṭṭāl
Meyl ider olmağa biñ cān ile sancaḳ-dārı

Perçem-i tūḡ-ı cihān-tābına şāyān-ter olur
Şāne olsa güneşüñ pençe-i pūr-envārı

45 Bārekallāh zihī tūḡ-ı cihān-ārā kim¹⁵⁰
Daldur¹⁵¹ devlete perçemlerinüñ her tārı

Perçem ammā ki ser-i mūy-ı girih-gīri ider
Şāf-be-şaf ṭavḳ-ı begerden nice biñ eṣrārı

‘İzzüñ¹⁵² Allāh zihī tūḡ-ı zafer-pīrā kim
Feth u nuşretdir anuñ bedraḳa-i reh-vārı

Sāyesi sāye-i şehbāl-i hümā-yı devlet
Perr-i iḳbāl ü şeref perçem-i ‘anber-bārı

¹⁴⁹ “Lānesi olur mūruñ :Lānesi mūruñ olur” şeklinde deḡiştirildi.

¹⁵⁰ Beyit -HVM.

¹⁵¹ daldur:dildār-ı devlete, SK.

¹⁵² ‘İzzüñ: ‘İşruñ, HVM.

Güiyâ bir şanem-i mahlîkâdır o sûtûn
 ʾabl u zûrnadır anuñ ‘âşık-ı nâlişkârı

50 Her biri¹⁵³ râbıta-pîrâ-yı nizâm-ı ‘âlem¹⁵⁴
 Her biri âyet-i pür-şevket-i zıll-i Bârî

Dâverâ kâmvērâ aşaf-ı vâlâ güherâ
 Vey tırâzende-i dîbâce-i nîgû-kârı

Sensin ol gevher-i yek-dâne-i baḥr-ı iḥsân
 Ki kef-i cûduñ unutturdı yem-i¹⁵⁵ zehḥârı

Sensin ey dâver-i pâkîze-siyer ‘âlemde
 Cümleñ mekremet ü himmet ile muḥtârı

‘Adl ü insâf u kerem sende mürüvvet sende
 Sendedir mâye-i eltâf-ı Cenâb-ı Bârî

55 Kâşırım vaşf-ı cemîlinde ‘inâyetkârım
 Nice etsün qalem-i nâṭıqa gevher-bârı

Hâliyâ teb-zedeî Şabrî kuluñ sulṭânım
 Ta‘n olunmaz ne qadar sâde ise güftârı

¹⁵³ biri:birisi SK.

¹⁵⁴ Beyit -HVM.

¹⁵⁵ yem-i:yemn SK.

Böyle bir ‘ illet-i cān-sūz ile ma‘ zūr olsun
Ne kadar var ise vaşfuñda kuşūr āşārı

Dil ü tab‘ ımda eger olsa şafā-yı hātır
Olmasa sīnede şad gūne kedūret-tārı

Himmet-i vaşf-ı cemīlūñle iderdim taḥrīr
Şafḥa-i cebhe-i şu‘ rāya bu nev eş‘ ārı

60 Feyz-ı medḥūñle ben ol nādire-perdāzım kim
Oldı erbāb-ı hüner nāṭıkamuñ cerrārı

Cevher-i ṭac-ı mübāhāt-ı sūḥandān oldı
Nazmımuñ her nikaṭ-i nādiretü’l-āşārı

Etse şı‘ rim ne ‘ aceb ‘ ālemi şīrīn-mezāḳ
Ḳand olur kilik-i teri ney-şekerimden cārī

Ne kadar var ise ebkār-ı me‘ ānī-i laṭīf
Oldı ‘ āfetgede-i nāṭıkamuñ āşārı¹⁵⁶

Va‘ d-ı ferdā gibi düşmez dehen-i dil-berden
Nazmıma tā o kadar virdi leṭāfet Bārī

65 Ṭab‘ ım ol ṭurfe şanem-ḥāne-i ma‘ nādır kim
Raḳş ider her suver-i nev-eşer-i dīvārı

¹⁵⁶ āşārı: züvvārı SK.

Lehcem oldukça nesaķ-sāz-ı ferāid-hüner
Dizerim rişte-i takrîre dūr-i şeh-vārı

Ḥāveristān-ı me‘ ānīyi ider lem‘ a-niṣār
Neyyir-i bāḥer-i¹⁵⁷ maṭla‘ imuñ envārı

Yeñiden kesb-i ḥayāt eyler idi el-ḥāşıl
Olsa feyz-i nefesim ‘azm-i remîme sārî

Ḳalemim gevher-i nazm u hünerüñ mizānı
Süḥanım ma‘ rifet ü menķıbetüñ mi‘ yārı

70 Var mı bendeñ gibi bir şā‘ir-i şîrîn-lehce
Ki ḥalāvetde ola şîr ü şeker güftārı

Böyle bir şā‘ir-i mu‘ciz-eşere lâyıkdır
Ne ḳadar eyler iseñ luṭf-ı makār mekkārı

Dāverā maẓhar-ı elṭāf-ı firāvān ile
‘Abd-i memlūkuñ olan Şabri-i midḥatkārı

Yeter itnāb-ı süḥan başla du‘āya Şabrî
Bir du‘ā ḳıl kim ola reyb ü riyādan ‘ārî

Nitekim ḥalk-ı cihānı ide mesrūru’l-bāl
Feyz-i elṭāf-ı Ḥudā ‘āṭıfet-i Settārı

¹⁵⁷ bāḥer-i: bāḥister-i HVM.

75 Dāimā zīver-i vālā-yı vezāret olsun
Görmeye rûyı keder ʿabʿ -ı şafā-girdārı

ʿÖmr ü iḳbālını günden güne efzūn etsün
Ḥazret-i Ḥālīḳ-ı kevneyn Cenāb-ı Bārī

Maʿ deletlü Müşarü'n-ileyh Efendimiz İneboludan Avdet-i
Devletlerinde ....Müşirānelerine Taḳdīm Eyledigimiz Ḳaşıdemiz

13

Mefāʿ ilün Feʿ ilātün Mefāʿ ilün Feʿ ilün

Eyā vezīr-i felek-āsītān hoş geldün
Güzide dāver-i devr-i zamān hoş geldün

Melāz-ı ehl-i recā mültecā-yı ʿālemyān
Sütüde melce-i ḥācet-verān hoş geldün

Zirih-tırāz-ı meḡāzī kemin-güşā-yı veḡā
Dilīr-i şaf-şiken-i düşmenān hoş geldün

ʿAtāsı māye-i kesb-i refāh ehl-i hüner
Seḡāsı şeh-rah-ı ḥalk-ı cihān hoş geldün

5 Ḥudā cenābını dūr itmesün bu yerlerden
Sürür-baḡş-ı dil-i bendegān hoş geldün

Açıldı göñlü¹⁵⁸ gözi ‘ avdetüñle dünyānuñ
Fürûğ-ı dīde-i kevn ü mekân hoş geldüñ

İzāle oldu zıyā-pāş tal‘ atuñla senüñ
Bu tīregī-i zemīn ü zamān hoş geldüñ

Cihānı eyledi mesrūr o rütbe teşrīfūñ
Ki oldu zevk u şafā rāygān hoş geldüñ

Bu şevk ile ne ‘ aceb şūfī-yi riyyā-kirdār
Alursa destine rıtl-ı girān hoş geldüñ

10 Dem-ā-dem ağlar idi ḥasretüñle sulṭānım
Bu şehir içinde olan sākinān hoş geldüñ

Kudūm-i pākine müjde virilse lāyıkdır
Ḥazāin-i heme rūy-i cihān hoş geldüñ

Kemāl-i sāye-i luṭfuñladır bu āsāyiş
Medār-ı māye-i emn ü emān hoş geldüñ

Ne semte ‘ atf-ı ‘ inān-ı ‘ azīmet itmek olur
Senüñle baḥt u zafer hem-‘ inān hoş geldüñ

Sezādır olsa bu gerdūn-ı bī-sütūn saña
Kemāl-i mecdile taḥtrevān hoş geldüñ

¹⁵⁸ “gönül:gönlü” şeklinde değiştirildi.

- 15 Olunca ‘izz ile hinṭū-süvār mecd ü şeref*
 Tekerlek olsa revā ferḳadān hoş geldün

 Revādır oldığı dem şahḥ-keşīde kilḱ-i terün
 Olursa mihr ile meh rīkdān hoş geldün

 Göreydi şu‘le-i rāyuñ hicābdan hūrşīd
 Olur hicāb-ı seḥāya nihān hoş geldün

 Şemīm-i ḥulḳuñ ile āsumāne çıḳsa nesīm
 Dem-i Mesīḥa olur armaḡān hoş geldün

 Melek-ḥıṣāl vezīrā melāz-ı ehl-i dilā
 Eyā müşīr-i merāḥim-nişān hoş geldün
- 20 Cihānda sencileyin ḳulzüm-i seḥā var mı
 Ki cīb ü desti ola baḥr u kān hoş geldün

 Cihāna gelmedi zātuñ gibi bir ‘ālī -himem
 Ki naḳd-i luṭfi olur rāygān hoş geldün

 Bu ḥüsn-i ḥulḳıñ Mevlā ‘ināyet itdi saña
 Fedā fedā yoluna baş u cān hoş geldün

 Olursa menba‘-ı ‘irfān ‘aceb mi dergehüñe
 Eyā vezīr-i memālik-sitān hoş geldün

* Beyte anlam veremedik.

Muḳīm-i dergeh-i devlet-meābuñ olmuşdur
Hezār şā'ir-i mu'ciz beyān hoş geldüñ

25 'Alel-ḥusūs ki Lutfi Efendi gibi ola
Yanında münşi-i şīrīn-zebān hoş geldüñ

Naẓīri nazm u kitābetde yoḳdur el-ḥāşıl
Olunca böyle olur nüktedān hoş geldüñ

Devāt-ı bāğ-ı belāgat midād-ı cūy-ı hüner
Elinde ḥāmesi serv-i revān hoş geldüñ

'Aceb mi mazhar-ı luṭfuña olursa Şabrī ḳuluñ
İder sitāyişini her zamān hoş geldüñ

Ḳadīmi kendi ḳuluñ kendi müstemendiñdir
Fedā ider yolına baş u cān hoş geldüñ

30 Dem-ā-dem itmededir Şabrī-i şenā-ḥānuñ
Du'ā-i ḥayrını vird-i zebān hoş geldüñ

Vücūd-ı pākini hıfz eylesün ḥaṭālardan
Cenāb-ı Ḥālīḳ-ı kevn ü mekān hoş geldüñ

14

Mef'ûlû Fâ' ilâtü Mefâ' ilû Fâ' ilün

Hâmem n'idem ki nâṭıka-zīb-i beyân olur
Ta' bîr-i dil-peẓîri ma' ânî-feşân olur

Hâmem olunca nâdire-pîrâ-yı menkıbet
Elfâz-ı zīb-i sâmi' a-i şâ' irân olur

Hâmem virince levḥa-i ma' nâya zīb ü fer
Her nazm-ı pâki zîver-i nazm-âverân olur

'Anber-şemîm noḡṭaları şî' r-i pâkimüñ
Hem ḥâl-i ḥâl-i çehre-i sîmîn-ber ân olur

5 Hâḡḡâ benim o mâlik-i gencîne-i süḡan
Kim her sözüüm le' âli-i silk-i lisân olur

'Aks itse çarḡa reng-i lebi bîkr-i fikrimüñ
Ḳurş-ı ḡamer piyâle-i şahbâ-künân olur

Ṭab' ım olunca ṭurra-i inkâra şâne-zen
Herbir telinde şûr-ı ḡıyâmet 'ayân olur

Her kim olursa pey-rev-i mi' râc-ı fikretim
Raḡş-ı ḡayâl-i Refref ile hem-' inân olur

Lezzet vireydi lehcem eger zehr-i kıtîle
 ‘Azım-i remīm-i me’āba rūḥ-ı revān olur

- 10 Ol şā‘ir-i süḥan-ver-i dehrem ki her sözüm
 Ārāyış-i menāzım-ı ‘ilm-i beyān olur

Ol ḥāzin-i ḥazāin-i nazmım ki şī‘rimüñ
 Şandūka-i mezāmını cevher-feşān olur

Siḥr-āverim süḥan-verim hirem hüner-verim
 Yanımda cümle ehl-i süḥan bī-zebān olur

İşte süḥan-verān-ı cihān cümleye şalā
 Gelsün benimle vār ise bir imtiḥān olur

Faḥr itse ṭab‘-ı ḥurde-şināsım ‘aceb midir
 Midḥat-güzīn-i dāver-i devr-i zamān olur

- 15 Düstūr-ı kām-kār-ı mekārım-şī‘ār kim
 Luṭfile cümle ehl-i emel şādmān olur

Düstūr-ı ḥurde-bīn-i deḳāyık-şinās kim
 Her bir kelāmı sāmī‘a-zīb-i cihān olur

Düstūr-ı kām-rān-ı melāz-ı cihāniyān
 Kim āsitān-ı melce-i ḥācet revān olur

Aşlı aşıl necl-i necib ü veliyy-i ‘ahd
Kim cebhesinde nūr-ı aşâlet ‘ayân olur

Memdūh-ı kâinât u melâik-şifat kim
O şâfi-i şebt-i küngüre-yi âsmân olur

20 Taḥsîn ider meḥâsin-i bezmine Baykara
İbn-i Maḳâl ḳâline sâpâş-ḥân olur

Oldukca kilik-i nâdire-pîrâsı reşḥa-rîz
Meh rîkdân u rîk-i zeri kehkeşân olur

Gülşen olaydı şemme-i ḥulḳıyla feyz-yâb
Güller şükûfehâ-yı riyâz-ı cinân olur

Âb-ı ḥayât meşrebini vaşf iden müdâm
Zevḳ-ı ḥubât-ı ser-medâye şâdmân olur

Her kim olursa mazḥar-ı naḳd-ı ‘inâyeti
Müstâgni-yi ḥazâin-i rûy-ı cihân olur

25 Varsa bir ehl-i ḥâcet eger pîşegâhına
Naḳd-i ḥusûl-ı maṭlab ile kâmrân olur

Ḥürşîd görse şu‘le-i râ’y-ı münîrini
Ḥuceste zîr-i perde-i ebre nihân olur

Hıfzı te‘ alluķ itse vuḥūṣ u hevāma ger
 Āhūya lāne-pençe-i ṣīr-i jiyān olur

İtse kemāl-i mikneti ‘ummānı mevc-i ḥayr
 Kemter ḥabābı künbed-i heft āsumān olur

Nazar-tırāz-ı çeşm-i vüḥūṣ olsa fikreti
 ‘Ayn-ı ġazāl meyve-i bādem-sitān olur

30 Luṭfı olaydı nāmiye-baḥş cemāda ger
 Her çüb-ı ḥuşk naḥl-ı gül-i erġuvān olur

Fülāda ura şayḳal eger zihn-i dil-keşi
 Āyīne-i Sikender-i ġītīsītān olur

Nāra vireydi reşḥa-i elṭāfı terbiyet
 Dūd-ı kebūdı zöhre-i sünbül-sitān olur

Var mı diñiz o lücce-i cūduñ naẓīri kim
 Luṭf u ‘aṭāsı mā-haşal-ı baḥr u kān olur

Tedbīr-i dil-pezirine söz var mıdır hele
 Düşvār olan umūra işābet nişān olur

35 Ey şaf-der-i ġüzīde-i devr-i zamāne kim
 Tīġuñ cünūd-ı düşmene āfet vesān olur

Sensin o ahramān-ı memālik-sitānım
 ahruñ hemīše lerze-dihi dūşmenān olur

Sen bir ‘aṭā-yı Hāzret-i Hāksın Moraya kim
 Cümle aḥālī ‘adlūñ ile şādmān olur

Çok görmüşiz zamāne-i cenk-āverān kim
 Her biri kendü kendüye şāhib-ırān olur

Ammā cihānda sencileyin görmedik hele her
 Şemşīri ḥāne-sūz-ı dil-i dūşmenān olur

40 Ablak-süvār-ı ‘arşa-i heycā olunca sen
 Feth-i zafer yanınca gelür hem-‘inān olur

Mevlā müebbed eylesün ibāl ü şānını
 Sāyeñde cümle memleket emn ü emān olur

Sende bu ‘izz ü şöhret ü ibāl çok mıdur
 ‘Ālem senüñ şenāñ ile ratbu’l-lisān olur

A‘dā-yı dīne ġālib olursun şafāya ba
 Rāh-ı ġazāda rāhberüñ udsiyān olur

utb-ı cihān Yūsuf Efendi alel-ḥuşuş
 Her bir emirde saña i‘ānet-resān olur

- 45 Ol tâcdâr-ı mısr-ı velâyet ki dâimâ
Her kâr-ı dil-peżîri kerâmet-feşân olur
- Keşşâf-ı râz-ı mübhem lâhûtiyân kim
Her nuṭṭı māye-baḥş-ı dil-i ḳudsiyân olur
- Ḥallâl-ı müşkilât-ı ḥükmi mefḥar-ı ümem
Kim ḥâk-i pâyi sürme-i çeşm-i cihân olur
- Diñle bu müstemendi eyâ dâver-i zamân
Pâkîze bir ğazelle me‘ânî nişân olur
- Bir âfet-i zamâne ḳapıldım amân amân
Kim her nigâh-ı fitne-i âḥir-zamân olur
- 50 Seyr it amân o ḳadd-i ḳıyâmet nişânımı
Dil-keş ḥırâmı lerzede ins ü cân olur
- Yokdur ḥaḳîḳati o meh-i evc-i ‘işvenüñ
Ağyâra rahm ider bize nâ-mihribân olur
- Bel bel kemâl-i ḥayret ile baḳdım âh âh
Ol mû-miyâne kim sebeb-i terk-i cân olur
- Tasvîr ideydi Mânî o müşkîn perçemi
Pâkîze resm-i dil-keşi sünbûlistân olur

Var mı cihānda Şabri̇-i mu‘ ciz-eşer gibi
Kim her kelāmı tuhf̃e-i nazm-āverān olur

55 Şabri̇ du‘ āya eyle ser-āğāz kim du‘ ā
Rūz u leyāl lāzıme-i bendegān olur

Tā ki bu menkıbetüñe kevn içre şā‘ irān
Fah̃r-ı hünerle levḥa-tırāz-ı beyān olur

Olsun hemiş̃e vef̃k-ı merām üzre kāmran
Kim ‘adl ü ḡādı māye-i emn ü emān olur

3.2. TERKİB-BEND

Bū-‘ālī-ḡikmet Aristo-menḡabet ‘Ālī-himmet Sābık Muḡasebe-i Evvel
Müşārü’n-ileyh Seyyid ‘Ali Efendi Ḥazretlerine Terkıb-i Bend Vādīsinde İrsāl
Olunan ‘Arz-ı Ḥāl-i Zārā‘ at Maḡalemizdir.

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

1

‘Arz eylesün aḡvāl-i diğergünını yekser
Bu ‘abd-i şenākāra eger ruḡşat olursa
Şā‘ ir sözidir diñle bu güftār-ı selīsi
Devletlü efendi ne ḡadar şıḡlet olursa
Bir bende-i güm-geşte-i ḡırmān-ı cihānem
‘Ālemde baña ancaḡ olur şefḡat olursa

Tahlîş-i girîban iderim pençe-i ğamdan
 Tâb-ı nîgeh-i ‘ âtıfetüñ kuvvet olursa
 Taḥşîl-i emel her ne kadar şa‘ bter olsa
 ‘ Âlî-himemâ eshel olur himmet olursa

Tevcîh-i nigâh eylese erbâb-ı mürüvvet
 Bir bende-i nâçîze olur şâhib-i miknet

2

Lâyık mı ‘ inâyetlü ‘ atûfetlü efendim
 Şabrînüñ ola ḥâl-i dil-i zârı dîgergün
 Ḥam-gerde ide kâmetini şugl-ı ma‘ îşet
 Akrânı ola şervet ü şâmân ile memnûn
 Şahbâya bedel zehr-i helâhil içe dâ’im
 Destinde ola ğayrilerüñ sâğar-ı gül-gün
 Tevcîh-i nigâh eyle o bî-çâreye gâhî
 Gözden düşürüp itme dil-i zârını maḥzûn
 Aḥvâl-i perişânına rahm eyle efendim
 Evşâf-ı cemîlünle müdâvim ola her gün

Bak nazmına bir şa‘ ir-i hoş-lehcedir el-ḥaḳ
 Elṭâf-ı firâvâne olursa n’ola elyak

3

Sensüñ benim ‘ âlemde penâgâhım efendim
 Allâh ide iḳbâl-i cihân-gîrini müzdâd
 Kıl bendeñi bir hizmet ile nâ’il-i maṭlab
 Olsun keremüñ ḥâl-i perişânıma imdâd

Bir tezkire yazmağla huşûle gelür el-ḥaḳ
 Baña ne ise himmetüñ ey bâhirü'l-es'âd
 Ya'nî beni şâyeste-i lutf ile kerem kııl
 Sâyeñde olam şervet ile fâ'îḳ-i endâd
 Vaşfuñla güzâr eylesün evḳât-ı hayâtım
 Eylerse kemâl-i keremüñ bendeñi dil-şâd

Erbâb-ı suḥan rağbete şâyân olur elbet
 Ehl-i hünere dem-be-dem iḥsân olur elbet

4

Taşdı' a şüru' eylesesün n'itsün efendim
 Bu Şabrî-i ğam-geşte ki mağmûm-ı cihândır
 Hâtırcıĝı âzürde dil-i zârı şikeste
 Şahrâ-yı taḥayyürde¹⁵⁹ gezer ḥayli zamândır
 Qaddini kemân itdi giran-bâr-ı kedûret
 Sehm-i siteme sîne-i şad-çâki nişândır
 Göstermedi bir kerre güler yüz oña gerdün
 Maḥzûn-ı miḥen-ḥâne-i âlâm-ı zamândır
 Olmazsa eger vâşıl-ı ser menzil-i maṭlab
 Şehrâh-ı taḥassürde qalur ḥâli yamândır

Bî-keslere¹⁶⁰ 'âlemde nigâhdâr gerekdir
 Bîmâr olana ḥâşılı tîmâr gerekdir

¹⁵⁹ taḥayyürde:tecerrüdde HVM.

¹⁶⁰ Bî-keslere:keşâda SK.

5

Şabri kuluñ olsa ne ' aceb rağbete şâyân
 Bir şâ'ir-i hoş-lehce vü pâkîze-edâdır
 Lâ'lâ-yı girân-mâye-i zehhâr-ı hayâli
 Zîbâyiş-i iklîl-i hüner olsa sezâdır
 Tab' ı sebak-âmûz-ı debistân-ı belâgat
 Endîşesi çâk-efgen-i ceyb-i feşâhâdır¹⁶¹
 Hâkân-ı dehir olsa bu ' asruñ şu' arâsı
 Gencîne-i efkârına nisbetle gedâdır
 Bir bende-i vaşşâf-ı kadîmüñdir efendim
 Fahr eylese her nazm-ı selîsinde sezâdır
 Demdir ideyim vaşfını zîbâyiş-i efkâr
 Tâ gevher-i nâ-yâb ile memlû ola ezkâr

6

Sensin o ser-efrâz-ı ezkârım * cihân kim¹⁶²
 Yok mülk-i keremkârîde aqrânuñ efendim
 Deryâ-yı mekârim didiler Hâteme gerçi
 Ammâ ne mekîndir senüñ ihsânüñ efendim
 Eyler nice üftâdeleri nâ'il-i maţlab
 Hüsn-i nazaruñ lutf-ı firāvânuñ efendim
 Ahlâkıñı vaşf eylese bir şâ'ir-i hoş-gû
 Meşk-âver ider levh-ı kalemdânıñ efendim
 Güftâr-ı dürer-bârını yâd etse bir âdem
 Pür-gevher ider ceyb ile dâmânıñ efendim

Ey gevher-i zîb-âver-i iklîl-i belâgat
 Vey dürre-i şehvâr-ı girîbân-ı feşâhât

¹⁶¹ feşâhâdır:huşamâdır

* Vezinde aksaklık var ve beyit anlamlandırılmadı.

¹⁶² Bend -HVM.

7

Her kim ki ider turre-i efkârını taḥrîr
 Kilk-i teri destinde olur sünbül-i zîbâ
 Gülzâra nem-i luṭfuñ eger itse sirâyet
 Her jâle-i gül-ğonce olur lü'lü'-i lâlâ
 Himmetle za'îfâne nigâh eylesün el-ḥaḳ
 Pervâzda her pîşe olur hem-ser-i 'anḳâ
 Ger çîn-i cebîn olmasa rûyunda nümâyân
 Beñzedir idim dest-i güher-rîzine deryâ
 Yok ğâyeti evşâfınuñ ey kân-ı mürüvvet
 Ḥamem nice ber-vefḳ-i merâm eylesün imlâ

İtsün şeref ü 'izz ile iḳbâlini efzûn
 Ḥallâḳ-ı cihân Ḥayy u Şamed Kâdir-i bî-çûn

3.3. MURABBA'LAR

1

Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

Şîve vü nâz ile gerden¹⁶³ kırarak
 Gönlümi aldı bu şeb bir âfet
 Şad hezâr 'işve ile fink urarak
 Gönlümi aldı bu şeb bir âfet

M.1 MK.91b; SK.20b; HVM.68

¹⁶³ gerden:gerdân MK.

Mübtelâ oldu dil-i bî-çâre
 Bir cefâlar kılıcı ğaddâra
 Eyledi sînecigim şad pâre
 Gönlümi aldı bu şeb bir âfet

Olalı ol meh ile hem-şoḥbet
 Vaṭan oldu bize künc-i ğurbet
 Kalmadı cân u gönülde miḥnet
 Gönlümi aldı bu şeb bir âfet

Baḳ o perçemler ile dalfesine
 Fitne şalmaz mı Ḥoten ülkesine
 Mâil oldum o bütüñ ' işvesine
 Gönlümi aldı bu şeb bir âfet

Fitnedir dillere zülf-i siyehi
 Dehre püsküllü belâdır külehi
 Câna kâr eyledi Şabri̇ nigeḥi
 Gönlümi aldı bu şeb bir âfet

2

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Senüñ sevdâ-yı zülfüñle perişân oldu aḥvâlim
 Behey bî-gâne-meşreb ey mürüvvetsiz behey zâlim
 Dem-â-dem şâhrâh-ı ' âlem-i ḥayretde pâ-mâlim
 Behey bî-gâne-meşreb ey mürüvvetsiz behey zâlim

Niçün şık şık gidersün hâne-i ağıyāra bī-pervā
 Niçün geç geç gelürsün bende-i efgendeñe cānā
 Niçün hem-şoḥbet olmazsın benimle yek-nefes tenhā
 Behey bī-gāne-meşreb ey mürüvvetsiz behey zālīm

Cihānda görmedim bir sana benzer¹⁶⁴ bī-vefā dil-ber
 Dem-ā-dem ‘ āşık-ı dil-ḥasteye cevır ü cefā eyler
 Muḥaşşal bī-mürüvvetlikde yokdur bir saña benzer
 Behey bī-gāne-meşreb ey mürüvvetsiz behey zālīm

Güzelsin nāz-perversin müsellim tāzesin tersin
 Naẓīrūñ yok senūñ ‘ ālemdede bir rūḥ-ı muşavversin
 Velākin neyleyim pek bī-mürüvvet pek sitemgersin
 Behey bī-gāne-meşreb ey mürüvvetsiz behey zālīm

Beni Şabrī gibi bir kerre dil-şād itmedün gitdi
 Dil-i virānemi luṭfuñla ābād itmedün gitdi
 Unutduñ bende-i efgendeñi yād itmedün gitdi
 Behey bī-gāne-meşreb ey mürüvvetsiz behey zālīm

3

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Sevdiğim cānım reh-i ‘ āşkıñda ḥayrān olduğım
 Gel kerem kıl bende-i bī-māra kurbān olduğım
 Ey benim sevdā-yı zülfünle perişan olduğım
 Gel kerem kıl bende-i bīmāra kurbān olduğım

¹⁶⁴ bir saña beñzer: sencileyin bir MK.
 M.3 MK.100b; SK.29b; HVM.69

Rûz u şeb derdünle giryân oldığım bilmez misin
 Āteş-i ‘aşkuñla sūzân oldığım bilmez misin
 Ben yoluñda hâk-ı yeksân oldığım bilmez misin
 Gel kerem kıl bende-i bî-mâra kurbân oldığım

Gel beni luţfuñla memnûn eyle zâr olsun raķīb
 Gel benimle sîne-şâf ol hâk-sâr olsun raķīb
 Dem-be-dem sūz-ı ħasedden dāğdâr olsun raķīb
 Gel kerem kıl bende-i bîmâra kurbân oldığım

Bunca müddet şād-kām itdün dil-i nālânımı
 Şevk-yâb-ı vuşlat itdün sîne-i sūzânımı
 Hiç ferāmūş eylemek mümkün midir sultânımı
 Gel kerem kıl bende-i bîmâra kurbân oldığım

‘Ömrümin varı unutma Şabri-i nâ-kāmını
 Teşne-dildir gâhice emdir¹⁶⁵ leb-i gül-fāmını
 Hüsne mağrūr olma fikr it tâzelik encāmını
 Gel kerem kıl bende-i bîmâra kurbân oldığım

4

Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

Yanup yakıldı gönül sūz-ı iştiyâkuñla
 Ne yirde kalduñ amân el-amân efendicigim
 Şarardı çehre-i şavķım ħam-ı firâkuñla
 Ne yirde kalduñ amân el-amân efendicigim

¹⁶⁵ emdir:umar HVM.

M.4 MK.101a; SK.30a; HVM.69

Cemāl-i pākini görmek naşīb olur mı ‘aceb
 Geçer mi yohsa ğam u ḥasretüñle ‘ömrüm heb
 Nedir bu vaz‘-ı ciger-süz-ı iftirāka sebeb
 Ne yirde ḳalduñ amān el-amān efendicigim

Huḳūḳ-ı sâbıka yok mı ḳanı o ülfetler
 Nic’oldı¹⁶⁶ bunca şafâlar şeb-âne ‘işretler
 Ferāmūş oldı geçen beynenâda şoḥbetler
 Ne yirde ḳalduñ amān el-amān efendicigim

Ġamuñla Şabri gibi zâr u dil-fiğâr olurum
 Hevâ-yı zülf-i siyâhuñla târumâr olurum
 Şafâ-yı vaşlıñ añdıḳça bî-ḳarâr olurum
 Ne yirde ḳalduñ amān el-amān efendicigim

Şarkı

5

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Nâz-perver dil-sitânımsuñ benim
 Dil-ber-i nâ-mihribânımsuñ benim
 Bir dem olmazsın ḥayâlimden cüdâ
 Rûz u şeb ḥâtır-nişânımsın benim

¹⁶⁶ Nic’oldı:Ne oldı HVM.

Mr.5 MK.108b-109a; SK.38a; HVM.70

Cāme-i gül-penbe giy seyrāna çık
 Mevsim-i güldür bahāristāna çık
 Hūbların mümtāz u müsteşnāsın
 ‘Arz-ı dīdār it bu gün meydāna çık

Sen mehi tenhāda āgūş eylesem
 Çekdigim derdi ferāmūş eylesem
 Maḥrem olsam bezmgāh-ı vaşlına
 La‘lūñ emsem cām-ı mey nūş eylesem

Māilim ben ḥāl-i ‘anber-bārına
 Mübtelāyım ṭurra-i ṭarrārına
 Şabri̇-i efgendeveş nā-çārınam
 Merḥamet kııl bende-i bīmārına

Şarkı

6

Müstef̣ ilātün Müstef̣ ilātün

Cān u gönülden sevdim bir āfet
 Bir ḳaddi bālā yosma kıyāfet
 Reftār ü nāzı āşüb-ı fitne
 Ḳadd-i bülendi şūr-ı kıyāmet

Taḫrīre gelmez hüsn ü edāsı
 Ġāyet güzeldir ol servi ḳāmet
 Çoḳdur güzeller dehr içre ammā
 Gördüñ mi Şabri böyle bir āfet

Şarkı

7

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Hîç teraḥḥum eylemez ḥāl-i dil-i nālānıma
 Bilmezem n'oldı yine gül çehrelü cānānıma
 Gāhice teşrîf iderdi ḥāne-i vîrānıma
 Şimdi ol hercāî dil-ber uğramaz hîç yanıma

Būse-i la' lüñ dirîğ itmezdi benden bir zamān
 Nūşîş-i şahbā ile gönülüm olur da şādmān
 Şimdi pek bî-gāne meşreb oldu ol şūh-ı cihān
 Merḥamet ḳılmaz benim bu nālîş ü efgānıma

‘ Ācizim ‘ arz itmege ḥāl-i dil-i nālānımı
 Diyemem derd-i derūn-ı sîne-i sūzānımı
 Bulamam bir laḫza tenhā sevgilü cānānımı¹⁶⁷
 Kār iderse sūziş-i hasret ‘ aceb mi cānıma

Mr.7 MK.109b-110a; SK.39a; HVM.72

¹⁶⁷ Bulamam bir laḫza tenhā: Bir laḫza bulamam tenhā SK.

Rûz u şeb teşrîf iderdi bezmime ol ‘ işve-bâz
 İtmese ağyâr-ı bed-efkârdan ger ihtirâz
 Dün gice mâfî’z-zamîrin aňladım Şabrî biraz
 Su sepildi sîne-i süzende-i hicrânıma

3.4. MUHAMMESLER

1

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Vesmeler koymış yine ebrûsına
 Sürme çekmiş dîde-i cādûsına
 Tel taşınısun düş olan gîsûsına
 Bak hele ol âfetüñ ebrûsına
 Kıl nazar gîsû-yı ‘ anber-bûsına

Bir perînin mâil-i dîdârıyım
 Mübtelâ-yı tâbiş-i ruhsarıyım
 Cân u dilden ‘ âşık bîmârıyım
 Bak hele ol âfetüñ ebrûsına
 Kıl nazar gîsû-yı ‘ anber-bûsına

Bâğ-ı cennet ‘ ârız-ı gül-günıdır
 Nahl-ı tûbâ kâmet-i mevzûnıdır
 Cümle ‘ âlem hüsününüñ meftûnıdır
 Bak hele ol âfetüñ ebrûsına
 Kıl nazar gîsû-yı ‘ anber-bûsına

Derdi çok bir ‘āşık-ı nālendeyim
 Şabrî-i dil-ḥaste-veş giryendeyim
 Bir cefā-cū dil-bere efgendeyim
 Bak hele ol āfetūñ ebrūsına
 Kıl nazar gīsū-yı ‘anber-būsına

2

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

Senüñçündür dil-efkār oldığım heb
 Yanup yakıldığım zār oldığım heb
 Dem-ā-dem zār u nā-çār oldığım heb
 Behey zālīm behey bī-gāne meşreb
 Cefā itmek midir kārūñ senüñ heb

Güzelsin bī-bedelsin dil-rübāsın
 Nazīrūñ yok senüñ bir mehlikāsın
 Velākin n’eyleyim pek bī-vefāsın
 Behey zālīm behey bī-gāne meşreb
 Cefā itmek midir kārūñ senüñ heb

Beni bir kerrecik yād itmedüñ hīç
 Dil-i ğam-gīnimi şād itmedüñ hīç
 Yıkılmış gönlüm ābād itmediñ hīç
 Behey zālīm behey bī-gāne meşreb
 Cefā itmek midir kārūñ senüñ heb

uluñ Ŗabriyi alatmak revā mı
 Derūnın āk āk itmek sezā mı
 Aña lu eylemek yosa aā mı
 Behey zālīm behey bī-gāne mereb
 Cefā itmek midir kārūñ senūñ heb

3

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

Rūz u eb hecrūñ ile nālānım
 Giceler tā be-seher giryānım
 Mā-aal üsnūñe pek hayrānım
 Seni ister bu dil-i nālānım
 Sensiz alā olamam sulānım

Merdüm-i dīde-i cānımsın sen
 Māye-i rū-ı revānımsın sen
 ‘Ömrīmūñ varı civānımsın sen
 Seni ister bu dil-i nālānım
 Sensiz alā olamam sulānım

Hāl-i am-īnime ram it ey māh
 İftirāıñla helāk oldum āh
 almadı abr u arārım billāh
 Seni ister bu dil-i nālānım
 Sensiz alā olamam sulānım

Seni isterler ayırmaḳ benden
 Cānı dūr itmek olur mı tenden
 Geçmem ey rūh-ı revānım senden
 Seni ister bu dil-i nālānım
 Sensiz aşlā olamam sulṭānım
 Baḡrımı Şabri̇ gibi ḥūn itme
 Gözlerim yaşını Ceyḥūn itme
 Gel kerem ḳıl beni maḥzūn itme
 Seni ister bu dil-i nālānım
 Sensiz aşlā olamam sulṭānım

3.5. ĞAZELİYYĀT

İbtidā-i Ğazeliyyāt Ḥarfū'l-Elif

Ğazel

1

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Fa'ūlūn

Teraḥḥum eyledi ol āfitāb-ı nāḗ baña

Müsā'id oldı yine ḇaḡ-ı ḥīle-bāz baña

Elime sūnbül-i nev-ḥīzi almam el-ḥāşıl

Yeter şemīm-i ser-i zūlf-i fitne-sāz baña

Şafâ-yı vaşlına dâir peyâmı geldi yine
 ‘Înâyet eyledi ol şûh-ı dil-nüvâz baña

Derûn-ı sîne-i sūzânım itdi şad pâre
 O dîdeler idicek bir nigâh-ı nâz baña

Naẓîri var mı bu nazm-ı selisûn ey Şabri
 Sezâ degil midir imzâ-yı imtiyâz baña

2

Mef'ûlû Fâ' ilâtü Mefâ'îlû Fâ' ilün

Dil-ber ne deñlü eylese cevri ü cefâ baña
 Her bir cefâ vü cevri virir biñ şafâ baña

Bir bûse vir dehân-ı şeker-bârdan disem
 Yok yok diyü cevâb¹⁶⁸ ider ol bî-vefâ baña

Gîsû-yı müşkin-âbını şemm itmek istesem
 Çîn-i cebîn gösterir ol kaşı yâ baña

Tedbîr-sâz-ı derd-i dil-i zârım ol benim
 Gel ey tabîb-i cân u dil eyle devâ baña

Şabri benim o hüsrev-i nazm-âverân kim
 Bağış itdi mülk-i nazmı cenâb-ı Hudâ baña

G.2 MK.90a; SK.19a; HVM.42

¹⁶⁸ cevâb:hande HVM. ; cevâb -SK.

Ġazel-i Müzeyyel Berāy-ı Muḥammed Paşa Muḥāfız-ı Qal‘a-i İnebolu

3

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

Āl eyledi o ġamze-i pür-mekr ü fen baña

Kār eylemez füsün ile siḥr u fiten baña

Öpsem ‘aceb mi la‘lini geldikde ḥaṭṭ-ı nev

Nüş itdirir şarābı şafā-yı çemen baña

Çāk olsa berg-i gül gibi sīnem ‘aceb degil

Teng itdi bāġ-ı dehri o ġonce-dehen baña

Alsam o māh-pāreyi āġūşa hāle-veş

Bir kez müsā‘id olsa sipihr-i kühen baña

Dünyāda müslümān ola ne kāfir eylemez

Zālīm dem-ā-dem eyledigüñ zulmi sen baña

Şabri edā-yı nazmımı seyr it amān amān

Dād-ı Ḥudā degil mi bu tarz-ı sühen baña

Bir kām-kār-ı pür-keremin ḥüsn-i ḥulqıdır

Şimdi bu nazm-ı nev-eşeri söyleden baña

Hem-nām-ı faḥr-i ‘ālem o paşa-yı muḥterem

Kim luṭfıdır ġüşāyiş-i ḥāṭır viren baña

4

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Bī-mürüvvetdir o tıfl-ı nāzı öğretmeñ baña

Bī-vefādır ol büt-i tannāzı öğretmeñ baña

Dem-be-dem gāret-ger-i şabr u sükūnumdur benim

Türk-tāz-ı ğamze-i ğammāzı öğretmeñ baña

Bī-mehābā cevr ider cān u dil-i efgendeye

Ṭālī' -ı pür-kīne vü nā-sāzı öğretmeñ baña

Lāne-zīb-i hāṭır-ı vīrānım olmuştur benim

Ol hümā-pervāz olan şeh-bāzı öğretmeñ baña

Mülk-i ḥüsnüñ ḥübıdır merġübıdır maḥbūbıdır

Ol yegāne dil-ber-i mümtāzı öğretmeñ baña

Şabri'-yi mu' ciz-beyān-ı mülk-i ma' nāyım bugün

Meslek-i nā-refte-i i' cāzı öğretmeñ baña

5

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Temāşā eyleyen tāb-efgen-i dīdārını cānā

Sipihrüñ istemez ḥurşīd-i pür-envārını cānā

G.4 MK.90b; SK.19b; HVM.42-43

G.5 MK.90b; SK19b.; HVM.43

Dür-i nâ-yâb ile memlû ider gencîne-i ٲab‘ ıñ
Sımâh-ı cāna tezyîñ eyleyen güftârını cānā

Kimüñle nûşîş-i cām-ı şerāb itmekdesin bilmem
‘ Aceb kimler öper la‘ l-i zülāl-āşārını cānā

Dimāğ itmez riyāz-ı cennetüñ şeb-būsuna billāh
Cihānda şemm idenler zülf-i ‘ anber-bārını cānā

Olur her bir kelāmı Şabri̇-yi nazm-āverin rengin
Tefekkür eyledikçe midhat-ı ruhsārını cānā

Harfû’l-Bā

Münācāt

6

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Mihr-i ‘ aşkuñla dil-i zāra ziyā vir yā Rāb
Rūz u şeb āyine-i ƙalbe cilā vir yā Rāb

Eyleme pister-i ye’s içre beni ğam-geşte
Dil-i mecrūh-ı me‘ āşīye şifā vir yā Rāb

Bendeñi itme taleb cūy-ı müdāvā ğayre
Derdime şerbet-i luţfuñla devā vir yā Rāb

Beni kem-gerde-i deycūr-ı taḥassür itme
Şem‘ a-i maṭlabıma ḥüsn-i zıyā vir yā Rāb

Eyle dūşīze-i emniyyetimi çehre-nümün
Şāhid-i ṭālī‘ ama ḥüsn-i edā vir yā Rāb

Ḳaddimi eyleme ḥam-gerde-i bār-ı ‘işyān
Raḥmetünle dil-i mecrūha rehā vir yā Rāb

İtme Şabri ḳuluñı pā-zede-i rāh-ı ṭama‘
Dil-i efkendesine farṭ-ı ğınā vir yā Rāb

7

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Germi-i şahbā virince la‘ l-i yāra āb u tāb
Farṭ-ı ḥacletden kızardı çehre-i cām-ı şarāb

‘Aks-i mey vermiş zenaḥdān-ı nigāra germ ü tāb
Cāh-ı Naḥşīde yine raḥşende oldu māh-tāb

Ġamzelerdir ḳabza-i şimşīr kılmış destini
Neşve-i naḥvetle olmuş dīdeler mest ü ḥarāb

İtmede ebrūları ḥam-gerde ḳadd-i āşıkı
Virmede ğīsūları üftādegāna pīç ü tāb

‘Āķıbet düşdüm şikenc-i kākül-i ħam-der ħama
 Āh kim zincīre bend oldı dil-i pūr-ıztırāb

Her sözüñ pūr-süz her bir nazm-ı pāküñ āb-dār
 Şabriyā eş‘ār-ı nev-āşāra virdüñ āb u tāb

8

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

Sipihr-i kīne-verden çekdigim derd ü belādır heb
 Benim baĥt-ı siyehden gördigim cevır ü ezādır heb

Göñül ümmīd ider her dem şafā-yı vaşl-ı cānānı
 Marīzin maṭlabı ħabb-ı eṭbbādan devādır heb

Dil-i ġam-ġinimi luṭfuñla ħandān itmedüñ gitdiñ
 Be hey zālīm benim çekdiklerim senden cefādır heb

Yolunda ħāķ olan üftādegāna iltifāt itmez
 O şūĥ-ı bī-vefā bī-gānelerle āşinādır heb

Olur her nazm-ı pāki Şabrīnūñ pākīze vü rengīn
 Meger zībāyiş-i efkārı la‘l-i dil-rübādır heb

9

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Virdikçe 'aks-i bāde zenaḥdān-ı yāre tāb¹⁶⁹

Güyā bedīd olur çeh-i Naḥşebde māhtāb

Gördüm derūn-ı ḥalkā-i zūlfünde ḥaddini

Şandım sevād-ı şebde ṭulū' itdi āfitāb

Müşk-i Ḥoten mi kākülün ey sīm-ten didim

Çīn itdi ebruvānını hīç virmedi cevāb

Kār itdi cāna nāvek-i müjgānuñ ey perī

Tātār-ı ğamzeñ eyledi dil mülkini ḥarāb

Ḥayli dem oldı görmedim ol mest ü naḥveti

Şabri' aceb mi cān-ı dil olsa pür-ıztırāb

10

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Cünbüşün kimlerledir āyā bu şeb

Ḳandesin ey şūḥ-ı bī-hemtā bu şeb

G.9 MK.91a; SK.20a; HVM.44

¹⁶⁹ G.9 MK.116b'de mütekerrir.

G.10 MK.91a; SK.20a; HVM.44

‘Ākıbet ferdâlara şaldūñ beni
Bî-vefâlık eyledūñ cānâ bu şeb

Neyleyim sensiz bu bezm-i ‘işreti
Baña zehr olsun mey-i hamrâ bu şeb

Gördüm ey kâfir yine ‘azm eyledūñ
Hâne-i ağıyâra bî-pervâ bu şeb

Fıkr idüp bâğ-ı bihişt-i kūyını
Uçmak ister Şabri-i şeydâ bu şeb

Harfî’t-Tâ

11

Mef’ûlü Mefâ’îlü Mefâ’îlü Fe’ûlün

Bir ğonce-i nev-reste ile eyledik ülfet
Gülzâr-ı vağan oldu bize kûşe-i ğurbet

Olsağ ne ‘aceb dâire-i vaşlına¹⁷⁰ mahrem
İtdi o perî-çehre bizi bezmine da‘vet

Çıksun meh-i rûze aluruz bûse-i la‘lün
Var dilde yine nûş-ı şarâb itmege niyyet

G.11 MK.91b; SK.20b; HVM.44

¹⁷⁰ Vaşlına:vuşlata SK.

Pistān u lebin emdik o şīrin-dehenin biz
Bir tatlu turunc ile yine eyledik ʿ işret

Bend oldı kemend-i ser-i gīsūsına yārūñ
İtdim dil-i nā-çārımı Allāha emānet

Oldum yine bir gözleri maḥmūra hevādār
Şabrī gibi olsam ne ʿ aceb ʿ āşıq-ı ser-mest

Ḥarfū'l-Cim

12

Mefʿ ūlū Fāʿ ilātū Mefāʿ ilū Fāʿ ilūn

Dilden ḥayāl-i būs-i lebūñ dūr olur mı hīç
Nūş-ı şarāb itmese maḥmūr olur mı hīç

İkbāl-i dehre ʿ ārif olan raġbet eylemez
ʿ Āqıl bu köhne-ḥānede mesrūr olur mı hīç

Yelken-güşā-yı keştī-i ʿ özl¹⁷¹ olmayan kişi
Ālām-ı rūzigār ile maḥhūr olur mı hīç

Bend oldı dil kemend-i ser-i zūlf-i dil-bere
Dīvāne kayd-ı silsileden dūr olur mı hīç

G.12 MK.91b-92a; SK.20b-21a; HVM.44-45

¹⁷¹ ʿ özl: ġadr SK.

Şabri̇ kapılma pîrezen-i dehre merd iseñ
Ehl-i sühan o qahpeye mecbûr olur mı hîç

Harfî'd-Dâl

Ġazel-i müzeyyel Ġazreti Veliyyü'd-din Paşa

13

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Tâb virmiş âb u tâba hûy-ı hoş-bû koymuş ad
Bâde-i gül-rengi süzmüş la' l-i dil-cû koymuş ad

Dem-be-dem dil-ğastegân-ı 'aşkıñı katl itmege
Zâğ virmiş hañçer-i ser-tîze ebrû koymuş ad

Ġalka Ġalka eylemiş dūd-ı şemîm-i 'anberi
Sihr ile zencîre beñzetmiş de Ġisû koymuş ad

Sihr-i Hârûtı tecessüm itdirüp feyyâz-ı gül
Bir cihân fettânı kılmış çeşm-i cādû koymuş ad

Müşk-nâb-ı nâfeden aħz itmiş üstâd-ı ezel
Bir mu' anber ħabbe yaymış ħâl-i Hindû koymuş ad

Şabrîñüñ ressâm-ı tab' -ı pâkine şad âferîn
Siħri taşvîr eylemiş ma' nâ-yı dil-cû koymuş ad

Cūd u iḥsānı müşahḥaş eylemiş lutf-ı Hudā
Bermekî-ḥaşlet Veli Paşa-yı hoş-gū koymuş ad

Ġazel-i Müzeyyel Berāy-ı Müşārū'n-ileyh Veliyyü'd-din Paşa

14

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Tel tel itmiş sünbül-i nev-ḥīzi gīsū koymuş ad
Rengini almış gül-i zībendenün rû koymuş ad

Āyet-i taḥrīm-i ḥamrı ḥāme-yi dest-i kader
Şebt ü kayd itmiş de ḥaṭṭ-ı la' l-i dil-cū koymuş ad

Şemme-i gül-gonce-i şad bergi taḫṭīr eylemiş
‘ Ārız-ı zībāya sepmiş ḥū-yı hoş-bū koymuş ad

Fitne-i Cengīz-i ḥūn-rīzi teccessüm itdirüp
Ġamze-i şūr-efgen-i rezm-i Hülāgū koymuş ad

Dürlü dürlü siḥre āğāz eylemiş Şabri yine
Dürre-i manzūmeye ma' nā-yı dil-cū koymuş ad

15

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

İşte sensiz çāk çāk oldu dil ü cānım meded

İşte yandım āteş-i hicrāna sulṭānım meded

Ḳaddimi lām eyledi ālām-ı firḳat āh āh

Nāzenīnim ḳalmadı derdüñle dermānım meded

Bende-i bīmārını ağlatma ḳurbān oldıgım

‘Ālemi ğarḳ itmesün eşk-i ferāvānım meded

Dem-be-dem ebrūlaruñ gitmez ḥayālimden benim

Rūz u şeb sevdā-yı zülfüñle perişānım meded

Pek yaḳışdı gülgülü cānfes ḳabā endāmına

Çıḳ şalın gülzāra ey gül-berg-i ḥandānım meded

Şabri-i dil-ḥasteyi ḥayrān iden¹⁷² çeşmüñ midir

Söyle ey rūh-ı revānım söyle sulṭānım meded

G.15 MK.92a; SK.21a; HVM.45

¹⁷² iden:eyleyen HVM.

Ḥarfü'r-Râ

Ġazel-i Müzeyyel Berây-ı Müşârü'n-ileyh Veliyyü'd-din Paşa

16

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Yine dil-beste kıldı gönlümi ol zülf-i 'âlem-gîr

Olur divâneler meşhûrdur elbetde der-zincîr

Bilür her nükte-i ser-püş-ı âmâl-i dil-i zârı

Ne hâcet hâlini ol şâh-ı hüsne eylemek taqrîr

Der-âğûş eyledim dün gice rû'yâda o meh-rûyı

Hele bir vech ile zevk-i vaşluñ idemem ta'bir

' Aceb midir dil-i nâ-çârı düçâr etse sevdâya

O çâr ebrû ider bir nîm-nigehle 'âlemi teşhîr

Dem-â-dem va'd-i bî-incâz-ı vaşla aldanur gönlüm

' Acebdır görmedin enhârı eyler dâmenin teşmîr

Cihânı neşve-yâb-ı câm-ı şahbâ eyleyem yek-ser

İdem vaşf-ı lebûñle bî-bedel bir nev-ğazel taḥrîr

Bu nazm-ı pâki tanzîre mahâret ister ey Şabri

İderse Lutfi-i pâkîze güftârım eder tanzîr

Yapıldı hâtırım ‘ahd-i Veliyyü’ d-dîñ Paşa
Dil-i vîrânımı mi‘ mâr-ı lutfı eyledi ta‘ mîr

17

Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün

Âh oldum yine bir pâdişeh-i hüsne esîr
Boynuma oldu kemend-i ser-i zülfi zencîr

Ruḥ-ı hoy-kerdesine perçem-i pür-çînine baḳ
Biri gül-âb-ı mükerrer birisi müşk-i ‘abîr

O perî-zâd ile olmaz hele hiç ünsiyyet
Eylemez sūziş-i dil ḳalbine aşlâ te’sîr

Ḥasretüñle ne cefâ çekdigimi ğurbetde
‘Ömrümüñ varı degil ḳâbil-i vaşf u taḥrîr

Ṭâb u rengînde olur âteş-i gülşen zâhir
Eylese ruḥlarını ḥâme-i Mânî taşvîr

Bu gidişle o meh-i evc-i bahâ ey Şabri
Şu‘ le-i hüsni-i melâḥatla olur ‘âlem-gîr

18

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Vechüñ sipihr-i hüsn ü bahā āfitābıdır

Tāb-ı cemālün evc-i şafā māhtābıdır

Tebhāle şanma la' l-i lebinde ol āfetün

Şahbā-yı dil-güşā-yı muşaffā ḥabābıdır

Seyr eyle reng-i la' lini ol mest-i naḥvetün

Tāb-ı şarāb-ı cām-ı şafā āb u tābıdır

Her laḫza böyle zār u perişān iden beni

Ey mest-i nāz perçeminün pīç ü tābıdır

Ser-mest-i ' aşk olursam ' aceb mi amān amān

Ol duḫt-ı ' işvenün lebi Saḫız şarābıdır

İtme dil-i nizārını pāmāl-i iftirāk

Şabri-i ḥāksār ayaḡuñ[uñ] türābıdır

19

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Vaşf-ı ruḫsāruñla eş'ār-ı terim rengin olur

Midḫat-ı la' l-i lebünle sözlerim şirin olur

G.18 MK.92a; SK.21a; HVM.45

G.19 MK.92a-92b; SK.21a-21b; HVM.45

Hâtırũñ bilmem neden âzürde olmuşdur yine¹⁷³

Söyle sultânım niçün ebrûların pür-çîn olur

Mû-miyân-ı dil-beri şardıķça artar sûz-ı dil

Kim demiş mihr ü muḥabbet vaşlile teskîn olur

Rûz u şeb taş yaşılanur üftâdegân-ı kûy-ı yâr

Bâliş-i nermi muḥabbet ehlinũñ sengîn olur

Ben n'ola sevdâ-yı ḥâma düşsem ey naḥl-i revân

Meyve-i vaşluñ senũñ ḥâm olsa da şîrîn olur

Ruḥlaruñla leblerũñ vaşf itse bir ehl-i sũḥan

Her kelâmı âteşîn her nüktesi rengîn olur

Şabri-i ğam-dîde-yi luṭfuñla şâd etseñ n'ola

Heb mürüvvetsiz ğamuñla dem-be-dem ğam-gîn olur

20

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

O şũḥun gerden-i zîbâsı gũyâ yâsemenlikdir

Mu' anber perçemi sũnbũl şemîmi fesleĝenlikdir

Dimâĝım şemme-i zũlfũñle sũnbũlzâra dönmüşdür

Ḥayâl-i serv-i ḳaddũñle dü-çeşmim nârvenlikdir

¹⁷³ yine:niye HVM.

G.20 MK.92b; SK.21b; HVM.46

Rehâ bulmaḡ ne mümkün kârbân-ı ḡatır-ı ‘uṣṣâk
O ḡunî ḡamzenüñ kârı hemîṣe râh-zenlikdir

Letâfet-baḡş olur ḡatı-ı siyeh ruḡsâr-ı gülgûna
Ṭarâvet-yâb iden gül-berg-i zîbâyı dikenlikdir

‘Aceb mi neṣ’e-baḡş olsa leb-i rengîn ile ol ḡat
Biri ṣahbâdır ey Ṣabri biri tâze çimenlikdir

21

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘îlü Fâ‘ilün

Müjeñ hemîṣe nâvek-i ḡun-rîzi andırır
ḡamzeñ hücûm-ı leṣker-i Cengîzi andırır

Ṣemṣîr-i ebruvânı o tıfl-ı sitem-gerin
Üftâdegâne ḡançer-i ser-tîzi andırır

Seyr eyleyen o ruḡları gül-berg-i ter ṣanur
Zülf-i siyâhı sünbül-i nev-ḡîzi andırır

Ḥasretle bûs-i la‘lini yâd eylerem müdâm
Vaḡt-ı ḡumâr sâḡar-ı leb-rîzi andırır

Bezm-i hûnerde nâmı olur zîver-i maḡâl
Bu ṭab‘-ı pâki Ṣabri-i nâ-çîzi andırır

22

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Taḥrīk idince perçem-i cānānı rūzigār
Eylər şafā-yı ḥāṭır-ı 'uṣṣākı tārūmār

Ḳat ḳat ḳanarya şālı kaliyoncı şūḥunuñ
İtdi dirīğ bendeñizi zār u bī-karār

Seyr it şikāf-ı māi yelekde o şineyi
'Aks itdi rūy-ı baḥre yine mihr-i tābdār

Ġavvāş-ı baḥr-ı ḥayret olursam 'aceb degil
Deryā-yı nīm-ten giyer ol şūḥ-ı şīvekār

Keştī-süvār-ı nāzıma çatmaḳ murād ider
Ḳanca atar raḳīb-i ḥīle-bāz u fitne-kār

Yelken-güşā-yı keştī-yi ümmīd olur muyuz
Şabri eser mi vefḳ-ı merām üzre rūzigār

23

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Ol āfitāb-ı burc-ı edā meşrebimcedir

Ol māh-ı evc-i ḥüsn ü bahā meşrebimcedir

G.22 MK.92b-93a; SK.21b-22a; HVM.46

G.23 MK.93a; SK.22a; HVM.46

Göz degmesün bu neşve-i şahbāya sākiyā
Meclis tabī' atımca şafā meşrebimcedir

Geçmem ne deñlü cev̄r-i füzūn olsa āh āh
Ol tıfl-ı nāz u ' işve-nümā meşrebimcedir

Şıķlet gelür derūnuma şehir-i şiyāmda
Eyyām-ı ' ıyd-ı rūḥ-fezā meşrebimcedir

Şabri' aceb mi nūş-ı şarāb eylesem müdām¹⁷⁴
' İşret tabī' atımca şafā meşrebimcedir

24

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Sevdigim siḥr u füsūn dīde-i mekkāruñdır
Fitne-i devr-i k̄amer zūlf-i siyehkāruñdır

Ḳadd-i mevzūnuñ āşüftesidir şīve vü nāz
' İşve ḥayret-zede-i cünbüş-i reftāruñdır

Teşnedir la' l-i revān-baḥşine āb-ı ḥayvān
Tāb-ı mey māil-i zībāyiş-i ruḥsāruñdır

Tāķ-ı ebrūlarınıñ ḥastesidir gökde hilāl
Mīhr ü meh zerre-i tāb-efgen-i dīdāruñdır

¹⁷⁴ Beyit -SK.

G.24 MK.93a; -SK.; HVM.46-47

Söyle ey Şabrî niçün böyle olursın hāmūş
Cümle erbāb-ı sühan māil-i güftāruñdır

25

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Şīve vü nāzı güzel tavrı müselleml dil-ber
Būs iden leblerini āb u hayātı neyler

Çīn-i zūlfūñ senūñ ey pādīşeh-i hūsñ ü bahā
Nāfe-i Çīni degil kişver-i Māçīni deger
Ġarazuñ ‘ālemi öldürmek ise sulţānım
Urma el hançere ol ġamze-i hūñ-rīz yeter

Var mı beñzer o Mesīhā-deme bir dil-ber kim
Lebleri mürde-i şad sāleyi ihyā eyler

Pençeleşdim nice dem eller ile ey Şabrî
Girdi ammā elime dāmen-i vaşl-ı dil-ber

26

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Beni dil-ğaste vü hayrān iden ol çeşm-i cādūdur
Dem-ā-dem tākātım tāk eyleyen ol iki ebrūdur

Degil müjgân içinde görinen çeşm-i siyehkârûñ
Nigâh eyler derûn-ı bîşede bir vahşî âhûdur

Degildir naķş-ı zülfüñ dîde-i ğam-dîdede cânâ
Derûn-ı şîşe-i billûre ķonmuş iki şebbûdur

‘ Aceb mi teşne-dil âġûşuna ķanmaz mı sulţânım
Leţâfetde vücûd-ı nâzenîñüñ bir içim şudur

Meşâm-ı cânı ta‘ tîr eyleyen kimdir didim Şabri
O demde gösterüp zülf-i nigârı didiler budur

27

Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün

‘ Ārız-ı cânana baķ berg-i gül-i ħandânı gör
Kākül-i dildârı seyr it sünbül ü reyĥânı gör

Qıl ser-i zülfîn temâşâ baķ o cādû gözlere
Fitne-i âĥir zamânı âfet-i devrânı gör

Geh lebûñ geh mû-miyānuñ vaşf ider kil-k-i ħayâl¹⁷⁵
Qāl ü qîle düşdi âĥir bu dil-i nālânı gör

Beñzemez mi leşker-i Tātâra şâf-ı müjesi
Fitne-i Cengîzi fikr it ġamze-i cânânı gör

G.27 MK.93b; SK.22b; HVM.47

¹⁷⁵ 3. beyit ile 4. beyit yer deġiştirmiştir HVM.

Böyle bî-hûde tekâpûdan ne hâşıl Şabriyâ
Kûçe-i dil-dâra var ol hüsrev-i hûbânı gör

Nazîre Li-Nûri Beg Hanyevî

28

Mef'ûlû Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

Her kim visâl-i yâr ile 'âlemde şâd olur
Gencîne-i ümîdi hemîşe küşâd olur

Haţtuñ düşürdi dilleri ğavgâya âh âh
Fitne zuhûr idince dem-â-dem fesâd olur

Añsam 'aceb mi cünbiş-i vaşluñ zamânını
Eyyâm-ı şâdi hâţıra geldikçe yâd olur

Kimler şarar miyânını kurbânın oldıgum
Kimler şafâ-yı vaşluñ ile ber-murâd olur

Şabri cenâb-ı Nûriye pey-rev olanların
Her nazmı böyle nev-eşer ü nev-îcâd olur

29

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ol mehūñ ruhsār-ı āli bir gül-i nev-restedir

Ḥalka halka perçem-i pür-çini sünbül-destedir

Yok leb-i renginine beñzer muḥayyel nev-zemīn

Ḥaṭṭ-ı nev-ḥizūñ senūñ bir mısra' -ı bercestdir

Ṭıfl-ı nāzım ḥüsn-i behcetle müselleṃ tāzesin

Yūsuf-ı şānī dinilse nāmına şāyestedir

Gerçi memnūn-ı şafā-yı vaşlınım¹⁷⁶ ammā çi sūd

Tünd-ḥūyuñdan dem-ā-dem ḥāṭırım işkestdir

Rām olur elbet o ṭıfl-ı bī-vefā şabr it hele

Ḳaṭ' -ı istignā zuhūr-ı ḥaṭṭına vābestedir

Şabri-i āşüftenūñ ḥiç şormaduñ aḥvālini

Sensiz ey hercāi dil-ber rūz u şeb dil-ḥastedir

G.29 MK.94a; SK.23a; HVM.48

¹⁷⁶ Vaşlınım:vuşlatım SK.

30

Mef'ûlû Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

Derd-i firâķ-ı yâr ile kıddim kemân olur
Kârım hemîşe ney gibi âh u figân olur

Biz sille-ķâr-ı dest-i ğam-ı firķatiz müdâm
Eller şafâ-yı vaşlı¹⁷⁷ ile şâdmân olur

Her dem ħayâl-i zülfî perîşân ider beni
Ândıkça ebruvânını kıddim kemân olur

Âġâz idince ' işveye çeşm-i füsûngerî
Her bir nigâhı âfet-i cân-ı cihân olur

Var mı cihânda Şabri'-i pâkîze-dem gibi
Her bir kelâmı tuĥfe-i nazm-âverân olur

31

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Revzeninden ' arz-ı dîdâr itdi yâr
San ufukdan çıķdı mihr-i tâbdâr

G.30 MK.94a; SK.23a; HVM.48

¹⁷⁷ vaşlı:vuşlatuñ HVM.

G.31 MK.94a; SK.23a; HVM.48

Şem‘ a karşı tutdı vech-i pākini
Cân u dil yansa n’ola pervānevâr

Cennet-i kūyuñ tefekkür eyleyüp
Mürğ-ı dil uçmak diler leyl ü nehâr

Kākül-i cānāna virdim gönümi
Tārūmār oldum dirīgā tārūmār

Görmedim Şabrī senüñ tab‘ uñ gibi
Böyle bir mu‘ ciz-beyān-ı rūzigār

32

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Āh idersem ne ‘ aceb rūḥ-ı revānım gidiyor
Dil-berim sīm-berim şūḥ-ı cihānım gidiyor

N’eyleyim şaḥn-ı bahārı n’ideyim gülzārı
Bülbülüm ḡonce gülüm tāze fidānım gidiyor

Def gibi ḥasret ile sīnemi dōḡsem yeridir
Güzelim bī-bedelim kaşı kemānım gidiyor

Ne ‘ aceb bülbül-i şeydā gibi nālān olsam
Gül-i nev-restecigim ḡonce dehānım gidiyor

Qalmadı Şabrî derûnumda benim şevk u sürûr
 Âh idersem n'ola şimdengerü cânım gidiyor

33

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

Sevdigim hecriñ ile dîde-i giryân ağlar
 Hasetüñle dil-i gam-güşte-i hırmân ağlar

Fırkatîñle o kadar âh u figân itdim kim
 Düşmenim görse benim hâlimi ol ân ağlar

Dem-be-dem dil ser-i kûyuñda şafâ eylerken
 Şimdi bî-çâre reh-i gamda gezer kıan ağlar

Seyl-i eşkimle n'ola yolları ğark-âb etsem
 Benden ayrıldı diyü ol şeh-i hûbân ağlar

Cünbüş-i vaşlını yâd eyleyüp ey şûh-ı cihân
 Rûz u şeb Şabrî-i âşüfteyi nâlân ağlar

Nazîre-i Nûri Beg Hanyevî

34

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün

Se se seyret ol civânı ba ba bağ ne dil-rübâdır
Ha ha haddi bâğ-ı cennet ka ka kaddi muntehâdır

No no n'ola kalb-i nâlân o o olsa şâd u handân
Se se seyr-i vech-i cânân ca ca câna cân-fezâdır

Hü hü hüsn-i bî-menendim ta ta tarz-ı dil-pesendim
Se se sevdiğim efendim sa sa saña cân fedâdır

‘A ‘a ‘âşık-ı nizâre e e eylemez teraḥḥum
Şa şa şan‘ati o şûḥuñ de de dem-be-dem cefâdır

La la la‘l-i nâbınıñ yok na na nâzîri cihânda
Mü mü müşke teşbih itmek ka ka kâkülün ḥaṭâdır

Yo yo yok süḥande Şabrî nu nu Nûrînün nazîri
Ha ha ḥaḳ budur ki şî‘ri a a âteşin edâdır

Harfî'z-Zâ

35

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Ġamuñla nâleden ġayrı şimâḥ-ı câna ses gelmez

Dil-i nâlende vü ġam-dîdeye feryâd-res gelmez

Vişâlüñle dem-â-dem ber-devâm olsa dem-i şādî

Ḥarîş-i ' işvene ey nâz-perver bir nefes gelmez

Şu deñlü neşve-yâb-ı būs-i la' l-i nâbınım ben kim

Şafâ-yı nûşîş-i şahbâ-yı gül-güne¹⁷⁸ heves gelmez

Gice geşt eylerim bî-bâk u¹⁷⁹ bî-pervâ ser-i küyuñ

Belî dîvâne-i ġüm-geşteye ḥavf-ı ' ases gelmez

Cihâna mâhir-i fenn-i belâġat çok gelür ammâ

Hele Şabrî gibi bir şâ' ir-i mu' ciz-nefes gelmez

36

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Temâşâ-yı cemâl-i dil-rübâdan gerçi maḥzûnuz

Tekâpûy-ı ser-i kūy ile olsun bâri memnûnuz

G.35 MK.94b-95a; SK.23b-24a; HVM.49

¹⁷⁸ şahbâ-yı gül-güne: gül-gün-ı şahbâya HVM.

¹⁷⁹ bî-bâk bî-pervâ SK.

G.36 MK.95a; SK.24a; HVM.50

‘ Aceb mi māl olsaḡ būsıḡ-i la‘ l-i leb-i yāre
Ezelden mübtelā-yı neḡ ‘e-i şahbā-yı gül-gūnuz

Bizi bezm-i viṣālinden revā mı eylemek mehcūr
Nice demlerdir ey ṣūḡ-ı cihānım saña meftūnuz

N’ola seyl-i siriṣk-i dīdemiz her-dem revān olsa
Ḥayāl-i ḡançer-i ḡamzeñle ey ḡūnī ciger-ḡūnuz

Olal’dan mübtelā bir çār-ebrū ṣūḡ-ı devrāna
Hevā-yı ‘ aşḡ ile ṣöhret-ṣi‘ ār-ı rub‘ -ı meskūnuz

O meh bī-gānelerle āṣinā olmuş yine Şabri
N’ola āḡ eylesek hem sīne-çākız hem ciger-ḡūnuz

37

Mef‘ ūlū Fā‘ ilātū Mefā‘ ĩlū Fā‘ ilūn

Yā Rāb o serv-i ser-be-hevāyı görür müyüz
Ol nev-nihāl-i bāḡ-ı bahāyı görür müyüz

Döndi kemāna çille-i firḡatle ḡaddimiz
Bir kez ‘ aceb o ḡaşları yāyı görür müyüz

Öldürdi intizārı amān el-amān bizi
Ol pādişāh-ı ḡüsn ü edāyı görür müyüz

Qoçmaq naşīb olur mı ‘aceb mū-miyānuñı
Qurbānuñ oldığım o şafāyı görür müyüz

Böyle qalır mıyuz bu şeb-i ğamda¹⁸⁰ Şabriyā
Yohsa şu‘ā‘-ı luṭf-ı Hudāyı görür müyüz

38

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Her kimüñ cān u dili ‘aşq ile sūzān olmaz
Pertev-i şem‘a-i maḳsūdı firūzān olmaz

İtmiyen cānını şeh-rāh-ı muḥabbetde fedā
Kūy-ı maḳşūda varup vāşıl-ı cānān olmaz

Cevher-i merdi nihādında gerekdir yohsa
‘İzz ü cāh ile birāder kişi insān olmaz

Görmeyince seni ey ğonce-i bāğ-ı naḥvet
Benim āşüfte dilim gül gibi ḥandān olmaz

Revnağ-ı rūyuña¹⁸¹ nisbetle gülüñ revnağı yok
Dostum zülf-i siyāhuñ gibi reyḥān olmaz

¹⁸⁰ ğamda -SK.

G.38 MK.95a-95b; SK.24a-24b; HVM.50

¹⁸¹ rūyuña: rūhuña SK.

Her kim âzâde olur çün ü çerâdan Şabrî
 Bu güzer-gâhda âzürde-i hırmân¹⁸² olmaz

Harfî'ş-Şım

39

Mef'ûlü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

Hayfâ o gül-^ç izâr hezâr-âşinâ imiş
 Her gördigine mâil olur bî-vefâ imiş

Yok kıl kadar haķıķati ol bî-mürüvvetüñ
 Sevdâ-yı çîn-i zülfüne düşmek haķâ imiş

Âyîne-i taşavvurum oldu şikeste hayf
 Mihr ü muhabbeti o mehün şüretâ imiş

Bî-gânelerle tarḥ-ı tekellüfden añladık
 Üftâdegâne kârı hemîşe cefâ imiş

Kâr itmedi şımâḥ-ı dil-i saḥt-ı dil-bere
 Bu sūz-nâk nâlelerim hep hebâ imiş

Şabrî yeter şikâyet-i dil-dâr tâ-be-key
 Bildik o mest-i nâzı murâduñ fedâ imiş

¹⁸² âzürde-i hırmân: âzürde vü hırmân HVM.
 G.39 MK.95b; SK.24b; HVM.50-51

40

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ey cefā-cū bendeñi kılduñ fedā hoş imdi hoş
 'Āķıbet ellerle olduñ āşınā hoş imdi hoş

Heb hebā oldı reh-i 'aşķında giryān oldıgım
 Unutuldı çekdigim cevr ü cefā hoş imdi hoş

Şimdi bildim ben seniñ bigāne-meşreb oldıgıñ
 Ey mürüvvetsiz vefāsız dil-rübā hoş imdi hoş

Dimedüñ mi 'ahdim olsun ben seni terk itmiyem
 Tırmadıñ 'ahdinde ey mäh-liķā hoş imdi hoş

Bunca müddet haste-i hicrānuñ oldum ben senüñ
 Şormaduñ hātırcıgım ey bī-vefā hoş imdi hoş

Ben senüñçün çekdigim derd ü belānıñ haddi yok
 Sen behey zālīm beni kıldıñ fedā hoş imdi hoş

Şabri-i şūrīdeveş āķir beni terk eyledüñ
 Ey mürüvvetsiz vefāsız dil-rübā hoş imdi hoş

Harfî'd-Dâd

41

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Ruḥlarıñdır sevdigim gül-berg-i ḥamrâdan ğaraż

Kâkülüñdür seyr-i sünbülzâr-ı zîbâdan ğaraż

Şerbet-i vaşluñ marîz-i ' aşķına dermân olur

Ḥasteye şîḥḥatdır elbette eṭibbâdan ğaraż

Ol şeh-i ḥüsne niyâz-ı vuşlat it leyl ü nehâr

Kesb-i rif' atdır e' âliye¹⁸³ temennâdan ğaraż

Mest-i nâzım la' lini bûs eyliyeñ¹⁸⁴ memnûn olur

Ġuşşadan âzâdelikdir nûş-ı şahbâdan ğaraż

Şâd-kâm itmez şafâ-yı vaşl ile dil-ḥastesin

Yâ nedir aġyâr-ı bed-kâra müdârâdan ğaraż

Şabriyâ izhâr-ı ihlâş-ı ' ubûdiyyet midir

Ḥâlini ol pâdişâh-ı ḥüsne inḥâdan ğaraż

G.41 MK.95b-96a; SK.25a; HVM.51

¹⁸³ e' âliye:' âliye SK.

¹⁸⁴ eyliyeñ:iden SK.

Harfî'z-Zâ

42

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

‘ Aceb mi olsa dil ruhsâr-ı âteş-bârdan maḥzûz
Olur pervâne elbet şem‘ -i pür-envârdan maḥzûz

Ḥalâvet kesb ider mi meclis-i rindânedden vâ‘ iz¹⁸⁵
Olur mı pûç-mağzân-i cihân hüşyârdan maḥzûz

N’ola dil-teşneler bûs-ı lebûnle neşve-yâb olsa
Olur maḥmûr olan peymâne-i ser-şârdan maḥzûz

Göñül kesb-i şafâ itmez mi seyr-i vech-i dil-berden
Nice bûlbûller olmaz revnaḳ-ı gülzârdan maḥzûz

Vişâlûnle marîz-i ‘ aşka dermân eyle sulṭânım
Olur her mübtelâ-yı derd olan timârdan maḥzûz

Bu nazm-ı pâke erbâb-ı sūḥan tahsîn ider Şabri
Kim olmaz böyle güftâr-ı güher-âsârdan maḥzûz

G.42 MK.96a; SK.25a; HVM.51-52

¹⁸⁵ rindânedden vâ‘ iz:rindân maḥzûz SK.

Ḥarfü'l-Ġayn

43

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

‘Aşrımızda lehce-i zīb ehl-i devletdir dürüğ
Zâika-bağş-ı kelām-ı ‘izz ü rif‘ atdır dürüğ

Şā' ir-i pākize güftārīñ hemān bir adı var
Meclis-i ‘ālemde yek-ser zīb-i şoḥbetdir dürüğ

Cümle ebnā-yı zamān olmuş sebaḵ-ḥān-ı nifāḵ
Gūyiyā kesb-i kemālāt u ‘arāfatdır dürüğ

Va' d-i bī-incāz ile aldār aña bir ādemi
Meslek ü şun‘ -ı kibārīde¹⁸⁶ zerāfetdir dürüğ

Qalmadı ‘ālemde āsār-ı şadāḳat Şabriyā
Ḥüsn-i himmet ḥüb-ı ḥaşlet farṭ-ı ‘işmetdir dürüğ

Ḥarfü'l-Fā'

44

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Āzürde-dil olanlara mümkün mi inkişāf
Olmaz nümāyiş āyīnede olmadıḳça şāf

G.43 MK.96a; SK.25a; HVM.52

¹⁸⁶ şun‘ -ı kibārīde:vaz‘ -ı kibāretde HVM.

G.44 MK.96b; SK.25b; HVM.52

Pîrāye-baḥş-ı mesned-i Ğufrān olur o kim
Eylər kemāl-i ma‘ şıyet ü cürme i‘ tirāf

Şahbā-yı la‘ l-i nābına dil-teşnedir zülāl
Dil-bestedir o kākül-i pür-çine müşk-i nāf

Seyr eyle serv ḳaddini ol naḥl-i naḥvetüñ
Vā‘ ız şafā-yı Sidre vü¹⁸⁷ Tübādan urma lāf

Ol mest-i ‘ işve germi-yi meyden amān amān
Etmiş küşāde sine-i billūrı tāb-nāf

Şabri‘ aceb mi eyle[me]sem çarḫa ser-fürū
Oldum bu gün o mihr-i melāḫatle sine-şāf

Harfū’l-Ḳāf

45

Mef‘ ūlū Fā‘ ilātü Mefā‘ ĩlū Fā‘ ilün

Bir laḫzacık o şūḫ ile hem-şoḫbet olmadık
Zevḳ-āşinā-yı bezmgeḫ-i vuşlat olmadık

Hĩç itmedik müşāhede lütf-ı ekābiri
Minnet Hudāya bār-keş-i minnet olmadık

¹⁸⁷ vü -SK.

G.45 MK.96b; SK.25b; HVM.52

Qaldık bu řāh-rāh-ı taḥassürde nā-murād
 Hāne-nişin-i memleket-i himmet olmadık

Āzürde oldu dest-i emel ḥār-ı ye's ile ¹⁸⁸
 Gül-çin-i naḥl-ı gülşen-i emniyyet olmadık

Būs itmediñ o la'ı-l-i řeker-bārı řabriyā
 Bir kerre neşve-yāb-ı mey-i devlet olmadık

46

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Mümāşil-ḥüsnüñe bir neyyir-i burc-ı şabāḥat yok
 Mu'ādil vechine bir şu'le-i necm-i melāḥat yok

Ayağın çekme sākī bezmgāh-ı 'ayş u 'işretten
 Neşāt-ı sāğar-ı ser-şārda sensiz halāvet yok

Şafā-yı revnağ-ı ruḥsārına nisbetle sultānım
 Bu gülzār-ı cihānuñ güllerinde hiç leṭāfet yok

Temāşā eyledik ser-ḥadd-i ḥüsn ü ānı ser-tā-ser
 Saña beñzer civānān içre bir dāī-kıyāfet yok

Nezāketde baḥāda ḥüsn-i behcetde müsellimīn
 Be hey zālīm bu dehr içre senüñ gibi bir āfet yok

¹⁸⁸ Beyit -HVM.

G.46 MK.96b-97a; SK.26a; HVM.52-53

Be şūfī mışra‘ -ı berceste-yi i‘ cāzı bilmezsın
 Hıa-ı dil-ber gibi bir nazm-ı dil-cūy-ı melāhet yok

Sibāk-āmūz-ı erbāb-ı ma‘ ānī çokdur ey Şabri
 Senūñ tab‘ uñ gibi bir māhir-i fenn-i belāgat yok

Harfū’l-Kāf

47

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

Dehen-i tengine söz yok o leb-i dil-cūnuñ
 Kıl nazar var mı nazīri o siyeh giysūnuñ

Çok aradım taradım şāne şıfat çāk oldum
 Bulmadım mişlūni ol tırra-i ‘ anber-būnuñ

Tāb-ı sevdā-yı nigāhuñladır ey çeşm-i ğazāl
 Kūh u şahrāyı güzer eyledigi āhūnuñ

Eylemez mihr-i dıraşşāna nigāh-ı raġbet
 Seyr iden şu‘ le-i ruhsārını ol meh-rūnuñ

Var mıdır tarz-ı belāgatda nazīri Şabri
 Bu müşenna‘ ğazel-i bī-bedel ü dil-cūnuñ

48

Mef'ûlû Fâ' ilâtü Mefâ' ilû Fâ' ilün

Âşüfte itdi gönümi sehğâr gözlerün
Yağmaya virdi 'aqlımı mekkâr gözlerün

Ġarât ider memâlik-i İslâmı ser-te-ser
Kâfir bu Türk-tâz ile 'ayyâr gözlerün

Mülk-i Habeşle kişver-i sevdânı añdırır
Püskürme beñleriñ o siyeh-kâr gözlerün

Câna toқındı nâvek-i ġamzeñ amân amân
Öldürdi men fütâde-yi ġaddâr gözlerün

Ṭâķ itdi tâb u ṭâķatimi âh-ı ebruvân
Dil-ğaste kıldı bendeñi bî-mâr gözlerün

Şabri nigâh it ol şanemün tarz u tavrına
Görsün cihânda bir büt-i¹⁸⁹ mekkâr gözlerün

G.48 MK.97a; SK.26a; HVM.53

¹⁸⁹ büt-i :put-ı, MK.

49

Mef'ûlû Fâ' ilâtü Mefâ' ilû Fâ' ilün

Ol şeh-levend-i nâzı bugün da' vet eyledik

Revnağ-tırâz-ı bezmüne vuşlat eyledik

Pistân u la' liñ emdik o pâkize duhterüñ

Sakız turuncı ile yine 'ışret eyledik

Şalvar-ı¹⁹⁰ 'uğde-dârını çözdük ol âfetüñ

Feth-i tılısm-ı vaşla hele cür'et eyledik

Çıksun meh-i şıyâm aluruz būs-ı la' lini

Nüş-ı şerâb-ı nâbe yine niyyet eyledik

Şabri' aceb mi semt-i vaṭan yâda gelmese

Ġurbetde bir perî ile ünsiyyet eyledik

50

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Câna kâr itdi ħiddetüñ ġamze-i dil-cûlaruñ

Sînemi şad-pâre kıldı ħançer-i ebrûlaruñ

G.49 MK.97a; SK.26a; HVM.53

¹⁹⁰ Şalvar-ı: ġisû-yı HVM.

G.50 MK.97b; SK.26b; HVM.54

Bâğ-ı dehrüñ sünbül-i şebbūsına itmez dimāğ
Şemm iden ey naḥl-ı dil-cū zülf-i ‘anber bûlaruñ

Leblerüñ âb-ı ḥayâtı teşne kıldı ey perî
Dişlerüñ deldi geçürdi bağrını incûlaruñ

Sevdigimöp öğleyin olmazsa aḥşâm üstü gel
Būs idem ruḥsâr-ı âlin ḳoklayım ğisûlaruñ

Çın seḥer gördüm ğazab-nāk olmuş ol mest-i ğurūr
Çin çin itmiş o kemâne beñzeyen ebrûlaruñ

Hâtır-ı erbâb-ı ‘aşkı târumâr itmiş yine
Gerden-i sîme tağıtmış simsiyeh ğisûlaruñ

Bildi ‘âlem Şabriyâ âvâre-i ‘aşḳ oldıĝın
Güş edince dün gice dil-berle hây u hûlaruñ

51

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Söyle ey şūḥ-ı felek-meşreb nedir adun senüñ
Kimden öğrendin cefâyı kimdir üstâduñ senüñ

Merḥamet zâlim derûnundan güzâr itmez mi hîç
Dâimâ cevır ü cefâ itmek mi mu‘ tâduñ senüñ

Sen yine kāfirligin terk eylemezsin bir nefes
Olsa da ey şūh-ı ser-keş Ka' be bünyāduñ senüñ

Neylesün bāğ-ı behiştüñ Sidre vü Tübāsını
Seyr iden ey naḥl-i dil-cū ḳadd-i şimşāduñ senüñ

Şabriyā eş'ārınuñ biñ nükte-i rengini var
La' l-i dil-berdir meger ṭab'-ı Ḥudā-dāduñ senüñ

52

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Nükteler mevhūm olur sırr-ı dehānuñdan senüñ
İktisāb-ı ḥüsn ider ma' nī zebānuñdan senüñ

Cilvegāhuñ oldu hem ḥāşıyyet-i şaḥrā-yı çin
Nāzeninim ṭurra-i 'anber-feşānuñdan senüñ

Reng-i ruḥsārın gül-i zībendeyi şad çāk ider
Gönceler dil-teng olur dürc-i dehānuñdan senüñ

Çin-i zülfün nāfe-i müşkine teşbīh eyleme
Bir ḥaṭā şāyed çıkar ey dil lisānuñdan senüñ

Ḥatırimdan ḳāmet-i bālā-yı yār olmaz ba' id
Fāriğim ey dehr-i dün serv-i revānuñdan senüñ

Şabriyâ hāmūş olur sihr-āferīnān-ı cihān
 Hāme-i sihr-āver-i mu‘ ciz-beyānuñdan senüñ

53

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Ey benim bülbül-i hoş-lehceciğim hoş geldüñ
 Gül-i nev-resteciğim gonceciğim hoş geldüñ

Ey olan tavr-ı levendānecigi māder-zād
 Vaz‘ -ı pür-fitnessi eşbehceciğim hoş geldüñ

‘Iyş u ‘ işretle güzār eyleyen eyyāmı müdām
 Tab‘ ı şūrīde vü āliftecigi hoş geldüñ

Ḳadd-i mevzūnuñ içün sīnemi şad çāk itdim
 Bī-bedel mışra‘ -ı bercesteeciğim hoş geldüñ

Mā‘ ilim Şabri‘ gibi görmege güli ruhlarını
 Ey benim bülbül-i hoş-lehceciğim hoş geldüñ

54

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Mest-i ‘ aşқа şanma kim şahbā gerek
 Ol lebi āb-ı hayāt-efzā gerek

G.53 MK.98a; SK.27a; HVM.54-55

G.54 MK.98a; SK.27a; HVM.55

Nev-nihāl-i ‘işvesin endāmına
Berg-i gülden cāme-i zībā gerek

Dil ruḥ-ı gül-gūnuñ eyler ārzū
Bülbüle elbet gül-i ra‘nā gerek

Sā‘ id-i dil-berde dāğ olsa n’ola
Öyle sīmīn sā‘ ide ṭamğa gerek

Geşt idenler rāh-ı ‘aşқа dem-be-dem
Şabri-i şeydā gibi rüsvā gerek

55

Mef‘ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün

Güller gibi açılса o nev-reste ḡoncecik
Bülbül menendi söylese yatsа o lehcecik

Bel bel kemāl-ı ḡayret ile baḡdım āh āh
Mūy-ı miyāmı ol büt-i nāzük pek incecik

Bilmem ne bezme zāiḡa-baḡş-ı neşāt olur
Ḳande tekellüm eyler o şīrīn lehcecik

İtse ‘aceb mi ortalıḡı cümle teb-zede
Ṭāḡındı mū-miyānına çifte ṭabancacık

Şabri kararım olsa perişân ‘aceb değil
Eylər şikenc-i kāküli cāne şikencecik

Harfî'l-Lām

56

Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe'ülün

Bî-behre qalır mı dil-i gūyā-yı tevekkül
İksîr-i murādāt iken esmā-yı tevekkül

Rū-māl-i teveccühde bulur maṭlūb u kāmī
Zānū-zede-i kıble-i vālā-yı tevekkül

Vābeste olur rişte-i taqḍîr ü kazāya
Peygüle-nişînân-ı zevāyā-yı tevekkül

Ārāyîş-i devrāne nigāh eylemez aşlā
Bir dil kim ola nādîre-pîrā-yı tevekkül

Dilden giderir cümle humūm ile ğumūmı
Keyfiyyet-i peymāne-yi şahbā-yı tevekkül

Elbette bulur dürr-i girān-māye-i kāmı
Ol kim ola ğavṭa-zen-i deryā-yı tevekkül

Tâb-âver olur bezm-i neşât-ı dile Şabri
 Revnağ-figen ü cām-ı tarabzâ-yı tevekkül

57

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Seyr idince hâlini oldum o dem âşüfte-hâl
 Bunca demdir ey perî gitmez derûnumdan o hâl

Çün¹⁹¹ muhayyel nükte buldum levha-i endîşede
 Bulmadım mûy-ı miyānuñ gibi bir nâzik hayâl

Ravza-i rızvāna beñzetsem n'ola ruhsârını
 Kāmetün Tûbâ lebün Kevşerdir ey hürî-cemâl

Şimdi kimler gûş ider güftâr-ı sükker-bârını
 Kandedir bilmem bu şeb ol tûti-yi şirin-mağâl

Şabriyâ bûs eyledim la' l-i leb-i cânāneyi
 Ba' dezin olsam 'aceb mi nâ' il-i zevk u visâl

G.57 MK.98b; SK.27b; HVM55-56

¹⁹¹ Çün:Çok HVM.

58

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Temāşā-yı cemāl-i yār ile ḥandān idik evvel

Gice tā şubḥa dek hem cünbüş-i cānān idik evvel

Olurduḡ būsīş-i¹⁹² la' l-i leb-i dil-berle dil-ḥandān¹⁹³

Muḥaşşal 'ālem-i mestīde bir sulṭān idik evvel

Hele teller ṭaḳınsun düş olan ḡisūsına şimdi

O tıfl-ı bī-vefāya biz daḡı ḡayrān idik evvel

Civānım şimdi bildik bī-mürüvet olduḡın ḡayfā¹⁹⁴

Ġamuñla yoḡ yere giryende vü nālān idik evvel

Dimāḡ itmezdik ey Şabrī şafā-yı şaḡn-ı gülzāra

Temāşā-yı cemāl-i yār ile ḥandān idik evvel

Harfū'l-Mīm

59

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Eyledi āḡir o kebg-ı işveyi ibrām rām

Şayd-gāh-ı aşḡa oldu ḡalka-i ikdām dām

G.58 MK.98b; SK.27b; HVM56

¹⁹² Būsīş-i: būs-i SK.

¹⁹³ dil-ḥandān:dil-ḡande HVM.

¹⁹⁴ ḡayfā:Billāh SK. ; HVM.

G.59 MK.98b-99a; SK.27b-28a; HVM.56

Büş-i peymāne-i la‘ lūñ şikest eyler firāk
Nüş-i meyde humār-ālūd olur encām cām

Düşdi dil-ber kaçları rānuñ hevā-yı ‘ aşkına
N’eyleyim ammā ki kıldı kıddimi ālām lām

Rüstem-i ğamzeñ helāk itse ‘ aceb mi ‘ ālemi
Berķ-i Şamsām-ı nigāhından olur sersām sām

Kebg-i nāzım lāne-zīb-i vaşlım oldu Şabriyā
Şayd-ġāh-ı ‘ aşka oldu halka-i ikdām dām

60

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Neş‘ e virse bāde-i hamrā gibi her bir hırām
Fehm olurdu yek-be-yek keyfiyyet-i hāl-i enām

Va‘ d-i kizb-āmiz ile dünyâyı alderken kibār
Eylemek lâzım mıdır incāz-ı va‘ de ihtimām

Ziver-i destār ider gül-ġonce-i maṭlūbını
Geşt iden gülşenserây-ı ‘ iffeti her şubh u şām

Ḥāba varmış çeşm-i hūn-rizi o hūnī meşrebūñ
Ġamzeler şimşir-i ‘ ālem-ġirūñ itmiş der-niyām

Büy-ı sünbül den mi olmuşdur mu‘ anber perçemi¹⁹⁵
 Reng-i gül den mi o gül-ruhsâr-ı behcet irtisâm

Qâbiliyet-mâni‘ -yi ‘ izz ü şerefdir âdeme
 Şabriyâ nâ-qâbil ol olmağ dilersen şâd-kâm

61

Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün

O tıfl-ı nâz ile nûş-ı şarâb-ı nâb itdim
 Murâdım üzre dil-i zârı neşve-yâb itdim

O mest-i naḥveti hem bezm-i vaşl edinceye dek
 Sirişk-i dîdemi mey bağırmı kebâb itdim

Ḥayâl-i bûşiş-i la‘ l-i lebûnle ey sâķī
 Zücâc-ı çeşm-i teri şîşe-i şarâb itdim

Amân amân nazarım kaldı¹⁹⁶ ḥatt-ı dil-berde
 O naẓm-ı nâdire-pîrâyı intihâb itdim

Şu‘ â‘ -ı ḥüsnüni seyr eyledim o meh-rûnuñ
 Ḥuzûr-ı qalb ile bir kerre mâh-tâb itdim

¹⁹⁵ perçemi:kâküli SK. ; HVM
 G.61 MK.99a; SK.28a; HVM.56-57
¹⁹⁶ kaldı:kalmadı SK.

Şemīm-i kākülünü şemm idince ol şūhuñ
Kemāl-i hayret ile hayli pīç ü tīb itdim

‘ Aceb mi mest-i muḥabbet olursam ey Şabri
O tıfl-ı nāz ile nūş-ı şarāb-ı nāb itdim

62

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Lebünde ol gül-i nev-restenüñ tebḥāleler gördüm
Dizilmiş ğonce-i neş’küfte üzre jāleler gördüm

Ruḥ-ı gül-günını seyr eyledim ol nahl-ı dil-cūnuñ
Miyān-ı yāseminlikde açılmış lāleler gördüm

Leṭāfet viridi kāt kāt ḥāleler ruḥsār-ı rengine
Bugün ben kaleden gelmiş beneklü kāleler gördüm

Ser-i kūyunda feryād u fiğāne başladı ‘ uşşāk
Ṭanin-endāz-ı āfāk oldu yek-ser nāleler gördüm

Hıbāb oldu şarāb-ı dil-güşāda Şabriyā zāhir
Lebünde ol gül-i nev-resteniñ tebḥāleler gördüm

63

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Sevdigim muşhaf-ı ruhsârını tastîr idemem

Âyet-i hüsnüñi bir vechile tefsîr idemem

Vâkı‘ â dün gice düşümde görüp dil-dârı

Sordığım demleri ol mâh ile ta‘bîr idemem

Der-i dil-dâra varılmağ nice mümkün ey dil

‘Âcizim toğrısı ol bâbda tedbîr idemem

Mihr-i enver gibi gözler kamaşur bakdıkça

Tâb-ı dîdârını bir vechile takrîr idemem

Geldi yek da‘vet ile dâireme ey Şabrî

Kim dimiş kim o perî çehre[yi] teşhîr idemem

64

Fâ‘ ilātün Fâ‘ ilātün Fâ‘ ilātün Fâ‘ ilün

Sevdigim bilmez misin ‘aşkuñla nâlân oldığım

Sûz-ı hecrüñle yanup derdüñle giryân oldığım

Gizlesem de âşikâr etsem de ‘âlem heb bilür

Dem-be-dem sevdâ-yı zülfüñle perişan oldığım

G.63 MK.99b; SK.28b; HVM.57

G.64 MK.99b; SK.28b; HVM.57

La' l-i renginün midir dil-teng iden 'aşıkları
Söyle ey şirin-zebânım söyle kurbân olduğım

Hâtır-ı mehcûrdan bir lahza gitmez âh âh
Giceler tâ şubha dek vaşluñla handân olduğım

Ben ne hâcet vaşf idem mâhiyyet-i tab'ım bugün
Halk-ı 'âlem heb bilür Şabri' sühan-dân olduğım

65

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Yine bir âfet-i devr-i zamâna dil-fikâr oldum
Yine düşdüm belâ-yı 'aşka ey dil bî-çarâr oldum

Göñül virdim yine bir gül yanaqlu dil-ber-i Rûma
Dirîgâ Lâle-i Rûmî menendi dâgdâr oldum

İşitdim 'ıyş u 'işret itdigin ağıyâr ile her şeb
Göñüldeñ âh idüp kan ağladım zâr u nizâr oldum

Ġam-ı ebrûlaruñla tâkatim tâk oldu sultânım
Hayâl-i kâkül-i ham-der-hamıñla târumâr oldum

N'ola Şabri' gibi çâk-ı giribân eylesem bende
Şafâ-yı vaşluñ aındım nâzeninim bî-çarâr oldum

Nazîre-i Seyyid ‘ Aṭā Hâkim-i Ṭripoliçe

66

Mef‘ûlû Mefâ‘îlû Mefâ‘îlû Fe‘ûlûn

Bir dem o perî-ṭal‘ atı tenhâ görebilsem
Âğûşa alup zevk u şafâsın sürebilsem

Bezl eyler idim naḳd-i vücûdı reh-i yâre
Bâzâr-ı vişâli hele bir uydurabilsem

Baňa o perî-çehre bu gün olsa musahḥhar
Dâire-i âğûşa¹⁹⁷ biraz durdurabilsem

Pür-çîn olan ol zülf-i girih-gîr nigârı
Mahv eylesem müşk-i hıṭâmı şorabilsem¹⁹⁸

Nevbet mi deger halvete farṭ-ı ruḳabâdan¹⁹⁹
Germ-âbede ol sîm-teni şoydurabilsem

Pey-revlik idüp Sabrî ‘ Āṭā ile Necîbe
Meydân-ı belâgatda bugün at sürebilsem

G.66 MK.100a; SK.29a; HVM.58

¹⁹⁷ dâire-i âğûşa-gül-pister-i vasl HVM.

¹⁹⁸ Dize -SK.

¹⁹⁹ Dize -SK.

67

Mef'ülü Mefā'îlü Mefā'îlü Fe'ülün

Ol ğonce-dehānuñ leb-i ħandānını öpsem

Biñ şevķ ile ruĥsār-ı gül-efşānını öpsem

Tenhāca alup yāri der-āġūş idebilsem

Geh sīnesini gāhīce pistānını öpsem

Mānend-i kemer mūy-ı miyānına şarılısam

Bir yer kıomasam şevķ ile her yanını öpsem

Qoķsam ser-i ġisū-yı ġirih-ġirini yārūñ

Cānım diyerek ġerden-i rahşānını öpsem

Şabrī o şehiñ derġeh- i vālāsına varsam

Arz eylesem aĥvālimi dāmānını öpsem

Harfū'l-Nūn

68

Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

Bāde-i gül-rengē beñzer la' l-ı nābuñ var senūñ

Pek begendim meşrebimce āb u tābuñ var senūñ

Rište-i gīsū-yı yāre var ise dil-bestesün
 Ey dil-i bīçāre hayli pīç ü tābuñ var senün

Bir degil üftādegān-ı ‘aşka cevvin āh āh
 Ey felek-meşreb cefā-yı bī-hisābuñ var senün

Ġālibā kendin gibi bir āfetün hayrānısuñ
 Kim derūnunda nihānī ıztırābuñ var senün

Sabriyā remz-āşinā-yı menkıbet yokdur dime
 Mīr ‘İzzet gibi bir ‘ālī-cenābuñ var senün

**İnayetlü Müşarün-ileyh Efendimiz Hazretlerinün Vekīl-i Kethudā-yı
 Vālaları Necābetlü Paşo* Beg Hazretlerine Verilmiştir.**

69

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Ey benim mīr-i kerīmü’ş-şiyemim hoş geldün
 Mekremet kāmı ‘ulüvvü’l-himemim hoş geldün

Yümn-i iqbāl-i şeref kāl ile teşrīf ideli
 Qalmadı sīnede hīç derd ü ğamım hoş geldün

Künc-i firkatde neler çekdigimi ben bilirim
 Şorma Allāhı seversen elemim hoş geldün

* Yerel bir isim olabilir.

G.69 MK.119b-120a; -SK.; -HVM.

Mesnedinden seni dūr eylesün Mevlā hīç
Menba‘ -ı cūd u seḥā vü keremim hoş geldün

...kāneye dem-ā-dem gelelim sulṭānım
Diyesin Şabri-i pākīze-demim hoş geldün

70

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Biḥamdillāh cemāl-i yārı gördük dīdeler rūşen
Şu‘ ā‘ -ı mihr-i pūr-envārı gördük dīdeler rūşen

Temāşa eyledik revnaḳ-tırāz-ı ‘ārız-ı yārı
Şafa kesb idecek gülzārı gördük dīdeler rūşen

Nazar kıldık o incü dişlere ḥīn-i tebessümde
Dizilmiş lü’lū’-i şehvārı gördük dīdeler rūşen

Göründi gerden-i sīmīni üzre ol siyeh gīsū
Semen zımnında²⁰⁰ sünbülzārı gördük dīdeler rūşen

Kemāl-i iştıyāk-ı yār ile ğurbet-nişīn olduk
Yetişdik meclis-i dil-dārı gördük dīdeler rūşen

Şarıldık sīne-sāf olduk o meh-peykerle ey Şabri
Ṭarabgāh-ı vişāl-i yārı gördük dīdeler rūşen

G.70 MK.101a; SK.30a; HVM.58

²⁰⁰ zımnında: şaḥnında MK.

71

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Ruḥ-ı tābende-i cānānı gördük dīdeler rūşen

Şu' ā' -ı neyyir-i raḥşānı gördük dīdeler rūşen

Şafā itdik ser-i kūyunda ol şūḥ-ı ser-efrāzıñ

Cihānda ravza-i rızvānı gördük dīdeler rūşen

Meşāmm-ı cānı ta' tīr itdi būy-ı kākül-i ḥoş-bū

Şemīm-i sünbül ü reyḥānı gördük dīdeler rūşen

Gice ol māh ile hem-pister²⁰¹ zevk-ı visāl olduk

Mükāfāt-ı ğam hicrānı gördük dīdeler rūşen

Der-āğūş eyledik ol şūḥ sīm-endāmı ey Şabri

Ṭoyunca vuşlat-ı cānānı gördük dīdeler rūşen

Gazel-i Müzeyyel Berāy-ı Seyyid Muştafā Paşa Vāli-i Mora

72

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Ṭarāvet-yāb olur bāğ-ı şabāḥat gül cemālinden

Leṭāfet kesb ider reng-i²⁰² bahā ruḥsār-ı ālinden

G.71 MK.101a; SK.30a; HVM.59

²⁰¹ hem-meclis: Hem-pister MK.

G.71 MK.101a-101b; SK.30a-30b; HVM.59

²⁰² ḥüsn-i: reng-i MK.

Çemende sünbül-i zîbâ-yı haclet-yâb ider zülfüñ
Olur şermende ‘ar‘ar kâmet-i serv i‘tidâlinde

Gehî müy-ı miyânuñ vaşf ider gâhî leb-i la‘lün
Göñül geçmez bu dehr-i dil-firîbüñ kıl ü kâlinden

Hemîşe ‘âşık-ı nâ-çârı cevruñle helâk itme
Hâzer kıl sevdigim âh-ı derûn-ı pür-melâlinde

Unutmam bûseler bahş itdigiñ eyyâmı sulţânım
Lebinden gerdenüñden ğabğabından hadd ü hâlinden

Gice hem-bezm-i cânân olduğıñ fehm oldı ey Şabri
Bu şi‘r-i zâika-bahş-ı leţâfet iştimalinden

Bu nazm-ı dil-güşâ vü dil-pezirin tarh-ı maţbû‘ı
Degil bu bende-i efgendenüñ farh-ı kemâlinde

Kemâl-i iltifât-ı Hâzret-i düstûr-ı ekremdir
Ki tab‘ım eyledi neşr-i güher kenz-i hayâlinden

Müşîr-i mekremet-bahşâ Cenâb-ı Muştafâ Paşa
Ki erbâb-ı sühan hayrân olur hüsn-i maķâlinden

Dīġer Ġazel-i Müzeyyel Berāy-ı Müşārü'n-ileyh

73

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Var mıdır ruhsârına beñzer edā-yı âteşin
 Hatt-ı nev-hîzüñ gibi olmaz cihānda nev-zemîn

Hāba varmış ġamzesi ol şeh-levend-i 'işvenün
 El-amān olmuş yine āşüb u fitnedir kemîn

Mest-i nāzım var ise cüllāb-ı la' lün vaşf ider
 Kim zebān-ı hāmeden eyler tereşşuḥ engübîn

Büy-ı gülden mi 'aceb tahmîr olunmuş ruḥları
 Reng-i şahbādan mı olmuşdur o la' l-i sükkerîn

Söyleyenler kākül-i pür-çînine müşk-i Hoten
 Küfre girmezse ḥaṭādan mā-ḥaşal olmaz emîn

'Arız-ı bāġ-ı bihişt-i cān-fezādan ḥüb-ter
 Sidre vü Tübādan olmuş ḳāmeti bālā-terîn

Tab' ma taḥsîn ider nazm-āferînān-ı cihān
 Şabriyā eş'ār-ı nev-āşârına şad āferîn

Yaraşur Nef'î gibi fahr eylesem şimden geru
Oldı memdūḥum benim bir dāver-i dāniş-ḳarīn²⁰³

Kāmkār-ı zü'l-ḥaseb aşı-lı aşıl ü pür-edeb
Dāver-i 'ālī-neseb hem-nām-ı faḥrū'l-mürselīn

Mesned-i devletde olsun tā be-maḥşer ber-ḳarār
Gün-be-gün iḳbālūn efzūn ide Rabbū'l-'ālemīn

74

Fe' ilātūn Fe' ilātūn Fe' ilātūn Fe' ilūn

Ḥaste oldum nice dem dīde-i bī-māruñ için
Ḳılca ḳaldı yüregim ṭurra-i ṭarrāruñ için

Cān virir cebhe-i berrāḳına Nāhid-i felek
Çāk olur mihr ile meh tābiş-i ruḥsārun için

Tāze gül söylediler ruḥlarına sulṭānım
Misk-i Rūmī didiler zūlf-i siyeh-kāruñ için

Eyleyim siḥr ile āşüfte bütün dünyāyı
Bir ḡazel ṭarḥ ideyim çeşm-i füsün-kāruñ için

Ḳāle gel Şabri niçün böyle olursun ḥāmūş
Bizi ḥasretde ḳoduñ şī' r-i şekerbāruñ için

²⁰³ karīn:terin SK.

G.74 MK.102a; SK.30b-31a; HVM60

75

Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Çāk olur sihr ü füsün dīde-i fettānuñdan

Şaķınur şūr u fiten zülf-i perīşānuñdan

Cān virir hūsn ü bahā ruḥlarına sulṭānım

Şerm ider reng-i tebessüm leb-i ḥandānuñdan

Bize sevdā-yı ḥaṭ u zülf-i siyehkār yiter²⁰⁴

Geçdik ey dehr-i denī sünbül-i reyḥānuñdan

Beñzemez ḥaṭṭ-ı ruḥ-ı dil-bere bir nazm-ı selīs

Ḥayli ebyāt okuduk Sa' di Gülistānuñdan

Dem-be-dem ḥālını ızhāra ne ḥācet Şabri

Fehm olur²⁰⁵ sūz-ı dilün çāk-ı girībānuñdan

76

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Ruḥun taḥmīr olunmuş sevdigim gül-berg-i aḥmerden

Leṭāfetde dehānuñ fark olunmaz ḡonce-i terden

G.75 MK.102a; SK.31a; HVM.60

²⁰⁴ Beyit -MK.

²⁰⁵ Olur -SK.

G.76 MK.102a; SK.31a; HVM.60

N'ola sevdā-yı hālūñ göñlüme düşdükçe āh itsem
Çıkar dūd-ı siyeh ' anber konunca fark-ı micmerden

Dem-i vuşlatda sūzişle ' aceb mi na' ralar ursam
Şu sepdikçe şadā hāsıl olur elbette aḥkerden

Ḥaṭ-ı dil-ber²⁰⁶ degil manzūme bir tārīḥdir ol kim
Hülāgü vaḳ' asın işrāb ider ḥarf-i mücevherden

Bu nev-ṭarḥ-ı dil-ārā bī-bedel bir nazm-ı zībādır
Nazīre iste ey Şabrī Necīb-i nükte-perverden

77

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Ne şīrin sözlü dil-bersin ne nāzik nāz-perversin
Güzellikde bulunmaz mişli bir şūḥ semen-bersin

Nihāl-i ' işvesin bir ḡonce-i bāḡ-ı leṭāfetsin
Güzelsin lāle-i ḥamrāya beñzer verd-i aḥmersin

Riyā cellādı taḳvā ḥırsızı bir āfet-i dīnsin
Ne kāfırsin ne sāḥırsin ne cādū-yı füsūn-gersin

N'ola müştāk-ı dīdārıñ olursa ser-te-ser ' ālem
Perī-rū bir gözi āhū meleksin māh-peykersin

²⁰⁶ dil-ber: dil-bere SK.

G.77 MK.102a-102b-; SK.31a; HVM.60-61

Necīb-i nükte-perverden nazīre iste ey Şabrī
 Süḥan-perverlik it bir şā'ir-i nādire²⁰⁷-perversin

78

Mefā'ılün Mefā'ılün Fā'lün

‘ Aceb kimlerle dem-sāz-ı ıarabsın
 Kimünle bāde-nūş-ı leb-be-lebsin

Beni ğurbet-nişīn-i fırkat itdün
 Bu ālām u cefāya sen sebebsin

Nedir bā'ış ‘aceb çīn-i cebīne
 Niçün ey mest-i naḥvet pür-ġazabsın

Be şūfī kim çeker vech-i ‘abūsūñ
 Ne ḥar-meşreb ne şaḥş-ı bī-ebebsin

Unutduñ Şabrī-i şeydāyı şimdi
 ‘ Aceb kimlerle dem-sāz-ı ıarabsın

²⁰⁷ nādire:i' cāz HVM.

G.78 MK.102b; SK.31b; HVM.61

79

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Çeşm-i mestüñdür beni ser-mest ü hayrân eyleyen
 Kâkülüñ sevdâsıdır 'aqlım perişan eyleyen

Çâre eylerseñ sen eylersin bu ben dil-ḥasteye
 Senden özge yok benim derdime dermân eyleyen

Ey lebi kevşer melek-manzar civân-ı bî-menend²⁰⁸
 Cenneti n'eyler ser-i kūyını seyrân eyleyen

Fitne-i Cengîze beñzetsem n'ola müjgânını
 Tîr-i ğamzeñdir senüñ bir demde biñ kân eyleyen

Sensüñ ey şüh-ı felek-meşreb hezârân âşinâ
 Şabri-i âvâreyi bî-sabr u sāmân eyleyen

Harfû'l-Vāv

80

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Bulunmaz çeşm-i mekkâruñ gibi 'âlemde bir âhū
 Ne mümkün çîn-i zülfüñle ola müşk-i Ḥoten hem-bū

G.79 MK.102b; SK.31b; HVM.61

²⁰⁸ bî-menend:ḥüb-ter HVM.

G.80 MK.102b-103a; SK.31b; HVM.61

Haṭ-ı nevdır viren ḥüsn ü bahā ruḥsāre-i āle
Ṭarāvet-yāb olur ḥār ile elbette gül-i ḥoş-bū

Kimünle nūşış-i cām-ı şarāb-ı erguvān eyler
‘ Aceb kimlerle dem-sāz-ı ṭarabdır ol kemān-ebrū

Geçer tīr-i każā mānend-i nişter²⁰⁹ zār-ı müjgānı
Cihānda görmedim cānā nigāhuñ gibi bir cādū

‘ Aceb mi gül gibi çāk-i giribān eylesem şimdi
Yine gül-penbe cānfes cāme giymiş ol gül-i ḥōd-rū

Nedir ol ḥadd ü ḥāl ol yāl u bāl ol kāmēt-i mevzūn
Nedir ol sīm-sāķ ol sā‘id-i berrāk ol pehlū

Naẓīre iste erbāb-ı²¹⁰ hūner-perverden ey Şabrī
Muşanna‘ ṭarḥ-ı dil-cū bī-bedel bir nev-ğazeldir bu

81

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

Dil ruḥ-ı ḥoykerde-i dil-dārı eyler ārzū
Būlbūl-i şūrīdedir gülzārı eyler ārzū

²⁰⁹ nişter:neşter SK.

²¹⁰ erbāb-ı: aḥbāb-ı MK.

G.81 MK.103a; SK.32a; HVM.61-62

Dā'imā ḥāhiş-ger-i būs-ı leb-i cānāneyim
Mest olan cām-ı mey-i ser-şārı eyler ārzū

Her ne deñlü nāz u istignāsın efzūn eylese
Dil yine ol dil-ber-i mekkārı eyler ārzū

Mübtelā-yı 'aşq olan bāğ-ı behiştı istemez
Dem-be-dem tāb-ı cemāl-i yāri eyler ārzū

Tārumār olsa 'aceb mi Şabri-i āşüfte-ḥāl
Kākül-i ḥam-der-ḥam-ı dil-dārı eyler ārzū

Harfū'l-Hā

82

Mefāilün Mefāilün Mefāilün Mefāilün

Niḳāb-endāz olunca çehre-i esrār-ı bismillāh
Ser-ā-pā 'ālemi tenvīr ider ruḥsār-ı bismillāh

Olur tā şafḥa-i lāhūtiyāne pertevi zāhir
Ziyā-güster olunca mihr-i pür-envār-ı bismillāh

Leṭāfet-yāb ider gülşen-serāy-ı 'ālem-i ḳudsī
Nevā-yı bülbul-i ḥoş-lehce-i gülzār-ı bismillāh

Olur her nokṭa-i müşkîni ḥāl-i ‘ārız-ı Ğufrân
Raḡam-güster olunca kilik-i ‘anber-bâr-ı bismillâh

İder gîsû-yı ḥavrâ-yı bihişti mû-be-mû ta‘tîr
Şemîm-i ‘anberîn-âsâr sünbülzâr-ı bismillâh

Rikâbında olur nâmûs-ı ekber peyk-i çâpük-rev
‘Alem ḡaldırsa bir yirde sipehsâlâr-ı bismillâh

‘Aceb mi ḡaşre dek memdûḡ olursa nazmuñ ey Şabri
Ser-i dîvânuñ oldı mazhar-ı ezkâr-ı bismillâh

83

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

Açıldıkça nihâlân-ı bahâristân-ı bismillâh
Olur tâvûs-ı ḡudsî mürġ-ı ḡoş-elḡân-ı bismillâh

Leṭâfet-yâb ider ḡülşen-serây-ı mülk-i lâḡutı
Kemâl-i revnaḡ-ı ḡül-ḡonca-ı reyyânı bismillâh

Olur her bir ḡabâb-ı dürre-i manẓûme-i Ğufrân
Temevvüc eyledikce bahr-ı bî-pâyân-ı bismillâh

Müreccaḡdur kemâl-i irtifa‘-ı ‘arş-ı Raḡmâna
Serây-ı dil-küşâ-yı şâmiḡu’l-erkân-ı bismillâh

Olur nazm-ı mübînüñ zîver-i iklîl-i ‘ unvânı
Ne gevherdür hayâl it mışra‘ -ı dîvân-ı bismillâh

Seni tâb-ı kıyâmet eylemez âzürde ey Şabrî
Serinde var iken zıll-i hüma-yı şân-ı bismillâh

84

Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün

Geldi hengâm-ı meserret eşer inşâ ‘allâh
İtdi eyyâm-ı kedûret güzer inşâ ‘allâh

Fülk-i dil sâhil-i maḫsûda olur lenger-zen
Hızır-ı tevḫîḫ-ı delalet ider inşâ ‘allâh

Olarak pâ-zede-i râh-ı taḫassür ey dil
Buluruz küy-ı murâda zafer²¹¹ inşâ ‘allâh

Müşkil olmuş tütalım ḫall-i ‘ uḫûd-ı maṭlab
Nâḫun-ı himmet olur kâr-ger inşâ ‘allâh

Şem‘ -i dil püf-zede-i cürm ise de olma melûl
Nûr-ı raḫmetle olur şu‘ le-ver inşâ ‘allâh

Var iken elde mefâtîḫ-i kemâl-i iḫlâş
Alıruz kenz-i emelden güher inşâ ‘allâh

G.84 MK.103a; SK.32a; HVM.62

²¹¹ zafer:zaferân SK.

Sen hemân gül-çemen-i hâtırı hoş tut dâim
Bülbül-i bâğ-ı maķāşıd öter inşâ 'allâh

Böyle kalmaz bu gönül kârgah-i keşretde
Dem olur çün ü çerâdan geçer inşâ 'allâh ²¹²

Eşer-i hâme-i Hâtem gibi nâmuñ Şabri
Faşş-ı 'irfâna virir zîb ü fer inşâ 'allâh

85

Mef'ûlû Mefâ'îlû Mefâ'îlû Fe'ûlûn

Oldum yine bir dil-ber-i fettâna fütâde
Yok mişli şabâhatde melâhatde bahâda

Çak semt-i 'Irâķa güzër itdi dil-i ser-mest
Hîç bulmadı la' lûñ gibi bir neş'eli bâde

Hecrûñle ölürsem eger ey kıyâmet
Hep halkı yaķar sûz-ı dilim rûz-ı cezâda

Baķ çeşm-i siyehkâr ile ebrû-yı nigâra
Seyr it iki fettân-ı cihânı bir arada

Çenk olsa n'ola kâmet-i sāmân u sükûnum
Bir çengi-i meh-peykere dil oldu fütâde

²¹² geçer -SK.

G.85 MK.117b; -SK.; -HVM.

Olma h zer it  illeke -i   a  ı be   f 
Eyler seni  hir o kem n ebr  kep de

 abri gibi p k ze-sühan var mı cih nda
Memd  h ola her nazmı mey n-ı   uref da

86

Mef   ilün Mef   ilün Mef   ilün Mef   ilün [Veliyyü'd-d n Paşa]

Nazar k l    ar z-ı z b da ol zülf-i semen-s ya
Muş anber  a lı sünböldür ki çalmış g l ene s ye

Saf ya m ye-i ev  t mı ta  l   iderdim ger
G t rsem ol  a -ı nev-  z   hüsn    n  iml ya

Nedir vech-i cem linde olan env r-ı m der-z d
Nazar k l el-am n ol  fit b-ı    lem- r ya

Değişmem b    -i la  l-i leb-i c n-ba     ey s   
Kem l-i neşve-i c m-ı ferağ-fer c m-ı sahb ya

Naz ri gelmemiş bir du ter-i ra  n ya m  t   z
Dir    d      z s   z gibi efv h-ı a  d ya

Le  fet viridi g   lar o z b  gerden-i s fa
Miy n-ı y seminlik buldı  ebb larla p r ye

Yine cūş eyledi deryā-yı ʿab‘ -ı pākūñ ey Şabri
 Aceb mi her kelāmuñ olsa bir dürr-i giranmāye

Bilür yek-naẓrada hāl-i dil-i erbāb-ı hācātı
 Ne hācet ‘arz-ı hāl itmek Veliyyü’ d-din Paşaya

Sühûletle ider dil-ḥāhuñ üzre maṭlabuñ ḥāşıl
 ‘İnāyet merḥamet maḥşûşdur ol zāt-ı vālāya

Velîyü’n-ni‘ met-i bî-minnetim şâğ olsun ‘ālemde
 ẖomaz bu müstemend ü dil-fikārı böyle bî-vāye

Ḥudā ol şehsūvār-ı ‘arşa-gāh-ı rezm ü heycāya
 Vire ‘ömr-i ebed mecd ü saādet ‘izz-i bî-gāye

87

Mefā‘ ʿilün Mefā‘ ʿilün Mefā‘ ʿilün Mefā‘ ʿilün

Güzelsin²¹³ yok naẓırūñ sevdigim nāzik bedenlikde
 Civān-ı tâzesin yokdur menendūñ sîm-tenlikde

Degil ʿarf-ı külāh-ı dil-rübāda²¹⁴ zülf-i ‘anber-bū
 O bir nev-reste sünböldür ki bitmiş fesleğenlikde

G.87 MK.103b; SK.32a-32b; HVM.62

²¹³ Güzelsin:Görölmüş HVM.

²¹⁴ dil-rübāda:dil-berāda SK.

Dem-â-dem kârbân-ı şabr-ı²¹⁵ ‘uşşâkı çalar çâr-yâr
Bulunmaz ğamzenüñ mişlü menendi râh-zenlikde

Öpenler ruĥlaruñ seyr eyleyenler sîne-i şâfuñ
Şafâ eyler gehî gülşende gâhî yâseminlikde

Münâsibdir bu kumrî gögsi canfesden kabâlar kes
Çıkar ey tûti-i gûyâ saña bir nîm-tenlikde

N’ola bülbül gibi nâlânuñ olsa Şabri-i şeydâ
Nihâl-i ‘işvesin yokdur nazîrûñ gül-bedenlikde

88

Mef’ûlü Mefâ’îlü Mefâ’îlü Fe’ûlün

Yok mişli o veche ĥasenüñ ĥüsn ü baĥâda
‘Âlemde güzel böyle gerek tarz u edâda

Var mı bu tenâsüb bu şemâil bu edâlar
Allâhı seversen hele bir mâhlikâda

Bak kaşlarınıñ râsı ile çeşmine bir kez
Seyr eyle iki fitneyi şimdi bir arada

²¹⁵ şabr-ı:ĥayl-i HVM.

G.88 MK.103b; SK.32b; HVM.62

Haṭ geldi ruḥ-ı āline ol ḡonce dehānuñ²¹⁶

Gülşende yine tāze bahār oldu küşāde

Bu nazm-ı nev-īcāda nazīre bulunursa

Şabri bulunur ṭab‘ -ı Hudā-dād-ı ‘ Aṭāda

89

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

N’ola şimden gerü āḡaz idersem āh u feryāda

Göñül virdim yine bir bī-vefā bir şūḥ-ı bī-dāda

Ne deñlü ḥaṭṭ-ı nev-res nesh iderse ḥüsn ü cānānı

Yine ‘ aşkından olmaz bu dil-i dīvāne āzāde

Hevā-yı būsīş-i la‘ l-i lebüñ gitmez derūnumdan

Olur mey-ḥārenüñ elbette fikri cām-ı şahbāda

Remedden dīde-i dil-ber degil dülbend ile mestūr

O bir üsküflü şāhindir şikāre olmuş āmāde

Diyārında kişinüñ kimse bilmez²¹⁷ ḡadr-i ḡüftārı

Bilinmez kıymeti dūrriyyetimüñ ka‘ r-ı deryāda

²¹⁶ Beyit -HVM.

G.89 MK.103b; SK.32b; HVM.63

²¹⁷ kimse bilmez: ma‘ lum olmaz MK.

Nedir ol mū-miyān ol sīm-sāḳ ol sāʿ id-i berrāk
Nedir ol ḥadd u ḥāl ol yāl ü bāl ol ḳaddi bālāda

Ġaraḻ temyīz ise güftār-ı siḥr-āṣāruñ ey Şabri
Bu nazm-ı pāki gönder Rāzi-yi dānā vü üstāda

90

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

Gören ruḥsārını teşbīḥ ider gül-berg-i ḥandāna
Cemālün seyr idenler beñzedir şaḥn-ı gülistāna

Göñül gülşen-serāy-ı cennet oldı naḳş-ı ḥaddünle
Ḥayāl-i kākülünle döndi çeşmim sünbülüstāna

Muşannaʿ mıṣraʿ -ı muʿ ciz-nümādır ḥaṭṭ-ı nev-ḥizün
Lebünle ruḥlaruñ rengin-zemindir nükte Sübhāna

Ġubār-ı ḥāk-i pāyün tūtiyā-yı çeşm-i cānımdır
Değişmem gerd-i rāhuñ mā-ḥasal kuḥl-ı Şıfāhāna

N'ola bülbul gibi feryād u efgān eylesem şimdi
Göñül virdim yine gül çehreli bir şūḥ-ı devrāna

Esir-i kākül-i ḥam-der-i ḥamuñdur ey gözi āhū
Niğāh-ı merḥamet ḳıl Şabri-i bīmār u ḥayrāna

91

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Nağş-ı ruḥun ey perī bu çeşm-i hasret-pîşede
Bir gül-i nev-restedir gūyā derūn-ı şîşede

Ol siyeh müjgānuñ içre çeşm-i ḥūn-rîzūñ senūñ
Bir ḥarāmīdir nigāh eyler derūn-ı pîşede

Lāle-ruḥ bir nev-nihāl-i ḥüsne virdim gönümi
Tāze dāğım var yine bu sīne-i pür-rîşede

Dem-be-dem zānū-be-zānū şoḥbetūñ ellerledir
Hışm ile olsun ḥiṭāb it bende-i dīl-rîşe de

Nağme-sāz oldukça ṭab' -ı dīl-pesendim Şabriyā
Rağş ider bīkr-i ma' ānī sāḥa-i endîşede

92

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Şevk ile būs eylesem ol ruḥları āli yine
Meclis olsa zümre-i bī-gāneden ḥālī yine

Müşk-i nābāsā meşām-ı cānı ta' tīr eyledi
Ḥālden ḥālī degildir ol mehūñ ḥālī yine

G.91 MK.104a; SK.33a; HVM.63

G.92 MK.104a; SK.33a; HVM.63-64

Tâb-ı mey bir başka hâlet virdi rûy-ı dil-bere
Gül gül oldu güle döndi ‘arız-ı âli yine

Simsiyeh zülfüñ dağıt ruhsâr-ı rengin üstüne
Ferve-i semmûre kıblat kırmızı şâli yine

Geh miyânuñ zıkr ider gâhî leb-i cân-bağşını
Şabri-i âşüfte koymaz kıl ile kâli yine

Harfû'l-Yâ

93

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Zîb-i evreng-i risâletdür Muḥammed Muştafa
Zîver-i tâc-ı sa' âdetdür Muḥammed Muştafa

Naḳd-i raḥmetle 'usât-ı ümmeti memnûn ider
Ḥâzin-i kenz-i şefâ' atdur Muḥammed Muştafa

Eyledi târ-ı dâlâletten müberrâ 'âlemi
Neyyir-i burc-ı hidâyetdür Muḥammed Muştafa

Mültecâ-yı ma' şiyetkârân-ı haşr olsa n'ola
Şâfi' -i rûz-ı kıyametdür Muḥammed Muştafa

Şabri-i bîçāreyi şāyeste-i ihsān ider
Menba‘-ı luṭf u ‘ināyetdir Muhammed Muştafā

94

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

‘Aceb ol gözleri fettānımı gördüñ begendin mi
Benim ol āfet-i devrānımı gördüñ begendin mi

Nigāh itdüñ mi tāb-ı hüsüne o şūḥ-ı devrānuñ
Şua‘-ı neyyir-i raḥşānımı gördüñ begendin mi

Güzār itdüñ mi ey bād-ı şabā zülf-i dil-ārāya
Mu‘anber sünbül ü reyḥānımı gördüñ begendin mi

O tîğ-ı ebruvān-ı yāri itdim sīneme taşvīr
Mücevher ḥançer-i bürrānımı gördüñ begendin mi

Devā-ber maṭla‘-ı bercestdir mecmū‘a-i hüsne
Benim ser-levḥa-i dīvānımı gördüñ begendin mi

Kimüñ bezmindedir ol mest-i naḥvet bilmem ey Şabri
‘Aceb ol gözleri fettānımı gördüñ begendin mi

95

Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Mekr ider ādeme her bir nigh-i pür-āli
Fitneden ğamze-i fettānı degildir ħālī

Lehcesi şehd-i muşaffā sūḥanı kıand ü nebāt
Leb-i rengīniñe beñzer Giridüñ gül balı

Beni bülbül gibi āşüfte vü nālān itdi
Serde kıat kıat o levendāne kıanarya şālı

Eşheb-i nāza süvār oldı yine ol āfet
Ser-te-ser ḫalk-ı cihān olsa n'ola pā-mālı

Ġam yime rū-bereh-i deşt-i cünün oldığına
Şabriyā böyledir erbāb-ı muḫabbet ḫālī

96

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Gören leṭāfet-i bāĝ-ı cemāl-i cānānı
İder mi fikr ü taḫayyül riyāz-ı rızvānı

Şikenc-i kākülini şemm iden fedā eyler
Şemīm-i sünbül-i nev-ḫīz ü 'anber-efşānı

O ğamzeler omaz aqlā g    lde şabr u s    n
Hel  k ider nige  -i eş  -i mesti ins  n  

Ne geldi dehre naz  r   o add-i dil-c  nu  n
Ne gördi eş  -i cih  n böyle ş    -ı devr  n  ²¹⁸

Bu iştiy  k hel  k itdi el-am  n bizi
şeb-i fir  k u   gamu  n yok mı add    p  y  n  

Kem  l-i   m  n   işr  b idersün [ey] v     iz
Bu şekl ile bu şem  il bu riş  -i t  l  n  

ad  mi kendi kulu  n kendisine ekendir
Unutma p  dişehim şabri  -i su  hend  n  

97

Mef    l   F     il  t   Mef       F     ilün

Ben   gam-g  s  r      arzı-ı cem  l itdi ol per  
Gösterdi başına r  z  -ı ıy  metle ma  şeri

Yağdı der  n  -ı s  nemi   fet bakışları
Mest itdi men f  t  de-yi ma  m  r gözleri

anarya rengi c  me-i z  b   giy  p bu gün
Bülbül gibi terennüme     z it ey per  

²¹⁸ devr  n  :d  v  n   MK.

G.97 MK.104b-105a; SK.33b-34a; HVM.64-65

Ben hâksâra belki terahhüm ider diyü
Ölünce beklesem ne ‘aceb kûy-ı dil-beri

Şabri sipihre çıksa n’ola dūd-ı āh-ı dil
Hayli dem oldu görmedim ol mäh-peykeri

98

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Yine dem-beste kıldı bir nighle ben dil-efkarı²¹⁹
Yine āgāz-ı efsün eyledi çeşm-i füsünkârı

N’ola ağzım şulansa meyve-i vaşluñ düşündükce
Görüp nârence beñzetdim bu şeb pistânçe-i yâri

Degildir ‘arız-ı gül-günüñ üzre zülf-i ‘anber-bū
Uyur bir ejdehâdır mesken itmiş şahn-ı gülzârı

Nişâr eyler reh-i ‘aşkında naqd-ı cāmı bî-minnet
Olanlar nâzenînim kâle-i vaşluñ harîdârı

Lebüñ ser-çeşme-i āb-ı hayâtı teşne-dil kıldı
Düşürdi dişlerüñ bahr-ı ‘amîka dürr-i şeh-vârı

Görenler Şabri-i sihr-âverin nazmın pesend eyler
N’ola rengîn olursa la‘l-i dil-ber gibi eş‘ârı

G.98 MK.105a; SK.34a; HVM.65

²¹⁹ “dil-figârı:dil-efgârı” şeklinde değiştirildi.

99

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Nāz ile süzdükce cānā dīde-i maḥmūrıñı
Mest idersin 'āşık-ı dil-ḥaste vü mehcūrıñı

Seyr idenler şu' le-i ruḥsār-ı âteş-bārını
N'eylesün ey mäh-ı enver âfitābuñ nūruñı

'Ārız-ı gül-gūnuñ üzre dök siyeh zülfüñ meded
Kırmızı lâḥōra kaplat ferve-i semmūrını

Cānıma kār itdi ol kaşı kemānuñ fırkatı
Başka çal neyle[ye]yim muṭrib senüñ ṭanbūruñı
Bunca müddetdir yolunda pāyimālüñdir senüñ
Vādi-i fırkatde koyma Şabri-i mehcūruñı

100

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ġamze-i ġammāzuñ ey büt²²⁰ bī-karār itdi beni
Ḥalka-i zencir-i zülfüñ tārūmār itdi beni

Sāk-ı sīmin sâ' id-i billūruñ aldı 'aqlımı
Sīm-bāzū ḳadd-i dil-cū dil-figār itdi beni

G.99 MK.105a; SK.34a; HVM.65

G.100 MK.105a-105b; SK.34a-34b; HVM.65

²²⁰ ey büt: āyā MK.

Çĩn-i zũlfũñle gõñũl virdim ھاٲā itdim meded
 ھاٲer-i ebrũlaruñ zār u nizār itdi beni

Kũşe-i ebrũ ile dũn gice ĩmā itdigũñ
 Ŗubھا dek teŖrĩfũñe ũmmĩdvār itdi beni

Pençe-i ھاşretle çāk itsem girĩbānım n'ola²²¹
 Ŗāh-bāzım za' f-ı hecrũñ bĩ-ķarār itdi beni

Ŗabriyā gerçi bu zĩbā Ŗi' ri ٲarھ itdim velĩ
 Māye-i ٲab' -ı²²² necĩbim māye-dār itdi beni

101

Fā' ilātũn Fā' ilātũn Fā' ilātũn Fā' ilũn

ķand-ı la' lũñdũr Ŗeker-rĩz eyleyen gũftārımı
 Kākũlũñdũr bõyle ' anber-bār iden eŖ' ārımı

Ŗā' irim bir ķāmet-i mevzũna virdim gõñlũmi
 MıŖra' -ı zĩbāya tazmĩn eyledim efķārımı

ٲurre-i ٲarrārına dil-beste oldum ben yine²²³
 Bağladım zencĩr-i ' aŖھا bu dil-i nā-çārımı

²²¹ Beyit -HVM.

²²² tab' -ı: tab' ım MK.

G.101 MK.105b; SK.34b; HVM.65-66

²²³ ben yine: el-amān MK.

Hâtıra gelmez mi ol demler ki ey mest-i ğurūr
Şād iderdüñ zevk-ı vaşluñla²²⁴ dil-i bīmārımı

Şabriyā şabr eylerim her cevre ammā toğrısı
Ġayrilerle görmege şabr idemem dil-dārımı

102

Mefāilün Feilātün Mefāilün Fa'lün

O mäh-pāredir ey dil kıoyan bu hāle seni
Ġayāl-i ebrusıdır döndiren hilāle seni

Bu şeb müsā^ç ade itse sipihr-i keç-reftār
Der-āğūş eylesem ey meh-i mişāl-i hāle seni

Ġamuñla zār u nizār oldıĝım unutmam hıç
Ġudāya eyledim ey sevdiğim havāle seni

Öper miyüz ruĝ-ı gülgünını toıuncaya dek
^ç Aceb şarar mııuz ey kākül-i külālesini

Ṭolaşma kūı-ı nigāra hāzer kııl ey Şabri
O şūĝ-ı ^ç işve perestdir kıoyan bu hāle seni

²²⁴ vaşluñla:vaşlun SK.

G.102 MK.105b; SK.34b; HVM.66

103

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Bu şeb gördüm hayāl-i hâbda ol mäh-ı tãbânı
Yine hulyâlara düş eyledim hayfâ dil ü cânı

Nazar kıldım ruḥ-ı rengin ile ol zülf-i müşkine
Temâşâ eyledim hem gülşeni hem sünbülistânı

Ḥarâmî gözleri ol âfetün bir râh-zendir kim
Çalar çarpar dem-â-dem kârbân-ı şabr u sāmânı

Dimâğ itmez görenler kâkülün bûy-ı semenzâra
Cemâlün seyr idenler istemez şahın-ı gülistânı

Lebün emsem ruḥ-ı renginün öpsem gerdenün koḫsam
Der-âğuş eylesem bir kerrecik ol şuḥ-ı devrânı

Ḳo ta' n itsün saña ḥalk-ı cihân ' âlemde ey Şabri
Şaḳın²²⁵ terk itme bir laḫza şafâ-yı vaşl-ı cânânı

G.103 MK.105b-106a; SK.34b; HVM.66

²²⁵ sakın: sakın MK.

104

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Tāb-ı ruḥsāruñ görenler ey perī
İstemez āyīne-i İskenderi

Būs iden la' l-i leb-i mey-gūnuñı
N'eylesün cennetde āb-ı Kevseri

Kākül-i müşk-i Ḥoten-būyuñ senüñ
Gezdirir āhū-yı Çini serseri

Seyr iden ḥālün perişan ḥāl olur
Ḥālden ḥālī degilsin ey perī

Şabriye cüllāb-ı la' lüñ söyledir
Böyle şirīn böyle rengin sözleri

105

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Şübhe yok būs-ı leb-i cānāna bayrām irtesi
Devre başlar sāğar u peymāne bayrām irtesi

Mest-i nāzım ref' olur senden daḥi şerm ü hicāb
Cām-ı mey çıksun hele meydāna bayrām irtesi

G.104 MK.106a; SK.35a; HVM.66

G.105 MK.106a; SK.35a; HVM.66-67

Kelle-germ ü bādeler-nerm oldığın seyr eylesün
 Āh açılsa der-i mey-ḥāne bayrām irtesi

Var iken meclisde devr-i sāgar-ı yāḳūt-fām
 Ol degirmi sübhā-i mercāna bayrām irtesi

Böyle maḡmūm olma Şabri rūze-i ālāmdan
 Şād olur elbet dil-i dīvāne bayrām irtesi

106

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Beñzemez mi bir içim şuya leṭāfetde teni
 Ḥaseneyn 'aşḳına seyreyle o vechi ḥaseni

Gizlü bir nīm tebessüme taḥammül itmez
 Tengdir tā o ḳadar ol büt-i nāzik deheni

Mest olup açsa girībānını tā nāfe ḳadar
 Eylesem zīver-i āḡuş o gül-i pīreheni

Āh bilmem ki ne siḥr eyler o çeşm-i seḥḥār
 Eyledi nazra-i evvelde dil-āşüfte teni

Şā' ir-i nādire-ḡüyem idemem lāf u güzāf
 Severim toḡrusı ey ḳāmet-i mevzūn seni

Var mı ol lebleri gül-ķand ü Şeker-pāre gibi
Őekkerrīn Şehd-i muőaffā ola her bir suĥeni

Hele bī-hūde degil nālelerin ey Őabri
Var ise eyledi bir Őūĥ-ı dil-efkār seni

107

Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

Nev-nihālim būs iden dūrc-i dehān-ı tengini
N'eylesūn gūlzār-ı dehrūñ ğonce-i ĥoő-rengini

Ĥāk-i kūyuñ ķīmyā-yı ' izz ü devletdür baña
Kenz-i Ķārūna degiőmem āsitānuñ sengini

Nāle-i ' uőőākı gūő it kūőe-i cānānede
Diñle gel ser-ĥadd-i ' aőķuñ sū-be-sū gūlbangını

Meyve-ĥīn-i bāĝ-ı vaől-ı yār olup būs eylesem
Bōstān-ı sīnede pistānĥe-i nārencini

Leyle-i ķādre Őabāĥ-ı ' iye teőbīĥ eyledim
Seyr idince gerdeninde perĥem-i şeb-rengini

Ķaldı bir ĥengī benim sermāye-i ārāmımı
Başına ĥal neyleyim Nāhid rebāb u ĥengini

Vā' ız-i ḥōd-bīne bār oldı kemāl-i kibr ile
İşte buldı zāhid-i ḥammāl-meşreb dengini

Simsiyeh ḥālūñ görüp ruḥsār-ı âteş-bārda
İngiliz bārūdına beñzetdim âyā rengini

Nāvek-i ser-tīzini seyr it o ḥūnī ğamzenūñ
Şabriya zīb-āver-i zıkr it Hülāgū cengini

3.6. KİT' ALAR

**Bahr-ı Zuḥḥār-ı Himmet ü Ḳulzüm-i Cūd u Mu' allā-menkıbet Dāmād-ı
Şehriyār-ı Kapdan-ı Deryā Ğāzi Hüseyin Paşa Ḥazretleri Donanma-yı
Hümāyūn ile Çamlıca Cezīresi Murassāsına Lenger-endāz-ı Ferr ü Ḥaşmet
Buyurduklarında Makām-ı İstikbāle Ḳāim Gönderilen Kaşidedir.**

1

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Ḳapudan-ı meġāzi-pīşe dādār-ı dil-āver kim
Ḥayāl-i tiġı teng itdi cihānı cünd-i a' dāya

Ṭırāz-ı fülk-i nuşret āb-rüy-ı baḥr-ı devlet kim
Reīs-i himmeti revnaḳ-ṭırāz oldı donanmaya

Felek-rif' at mu' allā-menzilet Mirriḥ heybet kim
Revādır fülkine burc-ı esed ger olsa pīrāye

Hüseyn ism ü mekârim-pîşe Maḥmûdü's-şemâil kim
Vücûdı maḥz-ı luṭf-ı Hâk Te'âlîdir bu dünyâya

- 5 O dâmâd-ı şehenşâh-ı mu'azzâm dâver-i ekrem
Ki vâcibdir du'â-i devleti ednâ vü a'lâya

O paşa-yı muḥîṭ-i mekremet 'ummân-ı himmet kim²²⁶
Şecâ'atde nazîri gelmemişdir rûy-ı ğabrâya

Nazîrin bendeñiz hiç görmedim ol kulzüm-ı cûdın
Deñiz var ise görmüş böyle bir dürr-i giran-mâye

Ḳapatdı yelken-i eyyâm-ı küffâr-ı ḥîlebâzı*
Hezâr aḥsent ol zuḥḥâr-ı mevc-engîz-i heycâya

Felek mâh-ı nevin bir lenger-i zeyyîn yaptırsa
Üç anbarlusına lâ'îk degildir yine ihdâya

- 10 Üç anbarlu degil fağfûrdan bir ḳal'adır el-ḥâḳ
Sezâdır mülk-i Çîn olsa çanaqlığında pîrâye

Yaraşmaz mı eger mihr ile mâhı çarḥ-ı mînâ-fâm
Firûzende fener kılsa o fûlk-i bād-peymâya

²²⁶ O paşa-yı muḥîṭ-i mekremet 'ummân-ı himmet kim: O paşa-yı yegâne Rüstem devr ü zamâne kim HVM.

* Vezinde aksaklık var ve beyti anlamlandıramadık.

Uçar murğ-ı hevâdır bād-bân açdıkça ol keştî
 Uçurmam beñzedirsem şehper ü²²⁷ şehbâl-ı ‘ anķāya

Yeter burhân-ı kâti‘ bīm-i şemşîr-i cihân-gîri
 Ser-â-ser küşteğân-ı haşm-ı bed-âyîn ü hod-rāya

‘ Aceb mi fitneden âsûde olsa ser-te-ser ‘ âlem
 Vücûdî mâye-bağş-ı emn ü rāhat oldı dünyāya

15 Göreydi şafvet-i âyîne-i idrâkin İskender
 Nigâh-ı iltifât itmezdi mir ’ât-ı mücellāya

Sevâhilde olurdı tûde tûde dürr ile gevher
 Nem-i luğf-ı cemîli terbiyet-bağş olsa deryāya

Hevâ-yı bû-yı hulkıdır disem sehv ü haṭâ itmem
 Dem-â-dem gezdiren âhû-yı Çîni kûh u şahrāya

Ser-â-ser lü‘ lü‘ -i lâlâ olurdı kaṭre-i şebnem
 Sirāyet itse feyz-ı himmeti gül-berg-i ra‘ nāya

Bulunmaz fitneye bir cāy-ı ârām ‘ ahd-i ‘ adlinde
 Meger pinhân ola zülf-i girih-gîr-i dil-ārāya

20 Müşîrâ dāverâ rûşen zāmîrâ mekremet-kārâ
 Eyâ dādâr-ı Dārâ-kevkebe düstûr-ı Cem-pāye

²²⁷ şehper ü: yelkenüñ, MK.

Sen ol düstür-ı İskender-ḥaṣem dādār-ı ekremsin
Ki ğālibdir şükūh u ḥaṣmetüñ Behrām u Dārāya

Sen ol zehḥār-ı himmet lehce-i cūd u sehāvetsin
Ki çāre-cūy-ı lütfuñ sū-be-sū a‘ lā vü ednāya

Şimāḥ-ı cāna tezyīn eyleyen güftār-ı dil-dūzın
Nigāh-ı raġbet itmez kıymet-i lü‘lū‘-i lālāya

Şu deñlü dilde vardır ārzū-yı pāy-ı būsūñ kim
Değişmem dergeh-i devlet-meābuñ baġ-ı me‘vāya

25 ‘Ināyetlü efendim n’eyleyim ki ṭālī‘-i nā-sāz
Beni sermāye-i şatḥından itdi şimdi bī-vāye

‘Alīl ü nā-tüvānım bī-ser ü sāmān u ḥırmānım
N’ola feryād u efgānım çıķarsa evc-i a‘ lāya

Kemīne müstemendüñdir ḳuluñdur derd-mendüñdir
Nigāh-ı merḥamet ḳıl Şabri‘-yi bī-mār u şeydāya

Ḥidivā şübhesiz yümn-i ḳudūm-ı dāverāneñdir
Muvaffaḳ oldıġım yek-rūzede bu naẓm-ı zībāya

Yeter taşdı‘ı terk eyle du‘ā hengāmıdır Şabri‘
Elin aç şıdk u iḥlās ile dergāh-ı mu‘allāya

- 30 Cenāb-ı Hāḡ o düstūr-ı şecā' at-piṣeye dā' im
Vire ' ömr-i ebed iḡbāl-i sermed ' izzi bī-ḡāye

**Vezīr-i Bī-nazīr Fermān-fermā-yı Hıttā-ı Cezīre-i Mora devletlü Vānī
Muḡammed [Mehmed] Paşa Efendimize Maḡām-ı İstikbālde Virilen
Kaşīdedir.**

2

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Āsmān-sāye felek-pāye Muḡammed Paşa
Kim ider dergehine çarḡ-ı mu' azzam ta' zīm

O cihān-dāver-i gerdün-ażimet kim yaraşur
Raḡşına aṡlas-ı zer-bāf²²⁸-ı felek olsa kecīm

O kerem-kār-ı melek-sīret ü ḡudsi-fıṡrat
Ki revā rif' ati gerdūna olursa taḡdīm

' Ahd-i ' adlinde re' āyā vü berāyā mesrūr
Devr-i cūdunda cihān muḡtenem-i nāz u na' īm

- 5 Neşve-i luṡfi eḡibbāyı ider dil-ḡande
Bīm-i ḡahrı dil-i a' dāya virir renc ü elīm

Hüsni-i tedbīrine vā-beste vü merhūn etmiş
Hükmi-i taḡdīr-i cihān-ḡir-i Hudāvend-i ḡakīm

Kt.2 MK.77b-78b; SK.8a-8b; HVM.23-24

²²⁸ zer-bāf-ı:zerkār-ı SK.; HVM.

Fikri şâķib sözi söz ‘ ahdi ķavî hukmi revân
 ‘ Adl ü inşâfî müsellemlerem u luţfî ‘ amîm

Dâniş ü fehmi pesendide kelâmı merbûţ
 Vaż‘ -ı dil-dûzı güzel hulkı hasen tab‘ ı selîm

Berķ-i şemşîr-i cihân-gîri çıkaydı çarķa
 Bîmnden Zühresi Mirrihin olurdı dü-nîm

10 Hâke himmetle eger eylese tevcih-i nigâh
 Ser-te-ser şafha-i ğabrâya ider ma‘ den-i sîm

Âb-ı elţâfî eger gülşeni itse sîrâb
 Jâleler berg-i gül-i terde olur dürr-i nazîm

‘ Adl ü inşâfî eger olsa tıyûra şâmil
 Kebg ile şâhin olur lâne-i vâhidde muķîm

Ceyb-i hürâ ile ğilmânı ‘ ıtır-nâk eyler
 Bûy-ı ahlâķı ile cenneti geşt itse nesîm

Şerer-i ğonce-i ter-aķkeri bir²²⁹ gülşen olur
 Terbiyet bulsa nem-i luţfî ile nâr-ı caķîm

15 Dizilür rişte-i endişesine lü ’lû ‘ -i nâb
 İtse bir şâ‘ ir eger lutf-ı ‘ amîmiñ tanzîm

²²⁹ bir:pür HVM

Tāze bir sünbül-i zībāya döner kilik-i terim
 Tūrra-i fikrinūñ²³⁰ evşāfını itsem terkīm

Cām-ı Cemşīd-i neşāt-āver olur endīšem
 Meşreb-i pākini vaşf itmege kılsam taşmīm

Āşafā böyle mi eylerdim edā evşāfuñ
 Tab‘-ı bīmārım eger olmasa pūr-renc ü elīm

Sūz-ı ‘illet cigerim yakmasa her laḥza benim
 Āteşin lafz ile evşāfuñ iderdim tanzīm

20 Gözimūñ nūrı didikce beni gözden düşürür
 Yırlere geçsün İlāhī dilerim çarḥ-ı vaḥīm

Beni gençlikde ‘alīl itdi ‘ināyet-kārım
 Eyledi sīnecigim maşṭaba-i ceys-i elīm

Benim ol rind-i²³¹ felāket-zede vü ḡam-dīde
 Ki güler yüz baña göstermedi hiç baḥt-ı leīm

Ben o nā-kām-ı miḥen-ḥāne-i dehrim ki felek
 İtmedi çehre-i maḳşūdımı bir kerre besīm

Ḥalk-ı ‘ālem tutuşur sūz-ı derūnumla benim
 Yek-be-yek derd-i dil-i zārımı etsem tefhīm

²³⁰ fikrinūñ:fikretin SK.

²³¹ Rind-i:rütbe HVM.

25 Hāk-i pāyine ‘ināyetlü kerīmü’ş-şiyem
Eyledim süste-i ṭab‘ ile bu nazmı taḳdīm

Ġarazım şıdḳ-ı ‘ubūdiyyetimi inhādır
Yohsa mümkün degil evşāfını itmek terḳīm

Söz tamām oldı ne lāzım bu şikāyet Şabri
Eyle itnāb-ı teşekkiye du‘ āyı taḳdīm

Mecd ü iḳbāl-i ferah-fāl ile olsun dāim
Mesned-i memleket-ārā-yı müşīride mukīm

‘Ahd-i ‘adlinde şeref bula bu cāh-ı vālā
Her umūrunda muvaffaḳ ide Ḥallāk-ı Kerīm

**Vezīr-i Baykara-sīret Müşīr-i Bermekī-himmet Ḥālā Fermān Fermā-yı
Eyālet-i Mora Ma‘deletlü Seyyid ‘Osmān Paşa Hazretlerine Ba‘zı Ḥussād-ı
Bed-nihād Bu ‘Abd-i Nā-şāduñ Ḥaḳḳ-ı Ā‘cizānesinde İfk ü İftirā-yı
Müteżammen Ḥālāta Teşebbüs ü Nifāḳ-ı Münfika-i Ġayr-ı Lāikaya Bezl-i
Maḳdūr u Sa‘y-i Bī-kusūrları Avānında Güftār-ı Dürüg Her Āşārlarına
Havāle-i Sem‘-ı İ‘tibār Buyurulmaḳ Niyāzı Taḳdīm-efzūn Ḳaşıdemizdir.**

3

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Āşaf-ı şāf-güher dāver-i pākīze siyer
Nuḥbe-i nev‘-i beşer zübde-i ehl-i ihsān

Zîb-i evreng seḥā zîver-i iklîl-i ‘atâ
 Hüsrev-i mülk-i vefâ tesliyet-i ‘âlemyân

Gevher-i baḥr-i kerem dürre-i deryâ-yı himem
 Mevc-engîz-i ḥikem lehce-i ‘ilm ü ‘irfân

Mültecâ-yı ‘ulemâ dâd-ı penâh-ı şu‘arâ
 Dest-gîr-i fuḳarâ melce-i ḥâcet-mendân

5 Maḥzen-i ḥilm ü ḥayâ ḥazreti ‘Osmân Paşa
 Kim olur bende-i aḥlâḳ-ı cihân ez-dil ü cân

Ma‘delet-kîş ü kerem-pîşe müşîr-i emced
 Bermekî-menkıbet ârâyiş-i mülk-i iḥsân

Böyle fârûḳ şemâil bulunur mı el-ḥaḳ
 Kim ola ḥilkâti hem ḥilkât-i ibn-i ‘Affân

Eşer-i ‘adli ile cümle aḥibbâ memnûn
 Şadme-i ḳahrı ile leşker-i a‘dâ lerzân

Devr-i luṭfunda cihân muḡtenem-i nâz u naîm
 ‘Ahd-i ‘adlinde re‘âyâ vü berâyâ ḥandân

10 Feyz-baḥşâ-yı vuḥûş²³² olsa kemâl-i fikri
 Dîde-i âhû olur meyve-i bādāmistân

²³² vuḥuş:vuḥuş SK.

Eylese sū-yı za‘îfâne nigāh-ı himmet
Mūr-ı nā-çize tegallüb idemez şîr-i jiyân

Terbiyet-bağış-ı nesīm olsa şemīm-i hulkı
Kūh u şahrālar olur sâha-i bâğ-ı rızvân

Ser-be-ser şîşe-i endîšem olur müşk-âver
Bū-yı ahlâkı tākırîre şurū‘ etse zebân

Sünbūlistāna döner sâha-i tab‘ı pākım
Turre-i fikretini yazsa ne dem kil-k-i lisân²³³

15 Cām-ı Cemşīde döner âyine-i idrāki
Meşreb-i pākini vaşf eylese bir ehl-i beyân

Dāverā izn-i vezîrānuñ olursa erzân
İdeyim hâl-i dil-i zârı huzûrunda beyân

Ben o maḥzûn-ı felâket-zede-i dehrim kim
İtmedi baht-ı siyeh bendeyi şād u ḥandân

Ben o nâ-kām-ı siyeh-baht u ‘alîlim ki benim
Dönmedi vefk-ı merāmımca sipihr-i gerdûn

Oldum ey kân-ı kerem vaqt-ı şebâbīde ‘alîl
Yakdı yandırdı dil ü cânımı sūz-ı ḥirmân

²³³ Buradan sonra beyitler -SK.; -HVM.

20 Görmeyim çehre-i zîb-âver-i maşşûdı diyu
Tâli‘im oldu bana perde-keş-i dîde-i cân

Çatre-i eşkim ile rûy-ı zemîn müstağrak
Sûziş-i âhım ile cümle felekler sūzân

Sûz-ı ‘illet o kadar cânıma kâr eyledi kim
Ser-be-ser sînecigim oldu benim âteş-dân

Böyle maḥzûn u ciger-ḥûn u cefâ dîde iken
Yine hiç kurtulamam kayd-ı ‘adûvdan bir ân

Bir iki mefsedet-endîşe u ḥabbâset-pîşe
İtdiler bende-i efgendeye ifk ü bühtân

25 Biri deccâl-şemâil birisi dîv-i racîm
İkisinüñ de belâsın vire Ḥallâk-ı cihân

İ‘timât eyleme her şahş-ı leîmüñ sözüne
Dâverâ ḥâsid ü bed-ḥâh olur ebnâ-yı zamân

Var ise her ne kadar sehv ü kuşûrum ‘afv it
Bendelerde olur elbette efendim ‘işyân

Meslek-i Muştafavî üzre şefâ‘at der-kâr
Eldedir şiyime-i ḥılmiyyet-i ibn-i ‘Affân

Merhamet lâzime-i şân-ı vezîrâneñdir
 Ey müşîr-i kerem-âmûz-ı merâhim-‘ unvân

30 Ço ne söylerse disün düşmen-i bed-ğâhım olan
 Bendeyim ben saña ey kân-ı kerem ez-dil ü cân

Bir nefes pâ-zede-i râh-ı tağassür olmaz
 Ey veliyyü’l-ni‘ amım dergehine bende olan

Çırma âğâz-ı du‘ â eyle dem-â-dem Şabri
 Tâ kabûl eyleye ħacâtını Rabbü’l-Mennân

Çağ Te‘âlâ ide ol dâver-i vâlâ-güheri
 Ħaşre dek mâye-i âsâyiş-i mülk-i ‘ Osmân

Dem-be-dem debdebe vü şânını efzûn etsün
 Hazret-i Ħâlîk-ı kevneyn Cenâb-ı Sübhân

Çaşıde-i Li-müşâr’ün-ileyh [Veliyyü’d-dîn Paşa]

4

Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün

Mültecâ-yı fuğarâ melce-i erbâb-ı recâ
 Çahramân-ı vüzerâ şaf-der-i Rüstem-şemşîr

H̄aris-i mülk-i milel maḥmi-i erbāb-ı emel
Vaz̄' -ı z̄ībāsı güzel dāver-i pākīze-zamīr

Nuḥbe-i ehl-i kerem zübde-i erbāb-ı himem
Şāhib-i seyf ü qalem dāver-i şāhib-tedbīr

Āsmān-pāye hümā-sāye Veli Paşa kim
Rif̄ at-i şānına 'arş itse revādır tevfir̄

5 O kerem-kār-ı melek-ḥaşlet ü kudsi-ḫıṭrat
Kim olur ḥalk-ı cihān ḥulḳına dil-bend ü esīr

O kerem-kār-ı seḫā-pīşe 'atā-endīşe
Ki ider ni' met-i iḥsānı cihānı dil-sīr

Fikr-i şākīb dili pāk āyine-i zihni celī
Hükmi nāfız sözi söz 'ākıbet-endiş başīr

Nedir ol ḥüsn-i tevāzu' o 'ulüvv-i himmet
Nedir ol rüşd ü feṭānet o zekā vü tedbīr

Var mı inşāf idelim böyle aşīlü't-tarafeyn
Görmedik toḡrusı biz böyle vezīr ibn-i vezīr

10 Var iken böyle seḫā şāḫibi bir zāt-ı şerīf
Ne revādır idelim Hātem-i Tayyī tezkīr

Nice Hārūnı ider farṭ-ı ʿaṭāda taḥcīl
Bermekīler ola mı aña seḥāvetde naẓīr

İşte tāriḥ-i selef cümlesi olsun taʿdād
Var mı görmüş hele bir böyle cihān-gīr ü dilīr

Neşve-i luṭfı ehıbbāya virir şevḳ u sürūr
Şadme-i ḳahrı ider düşmen-i dīni tedmīr

Māh-ı yek-rūze-i gerdūn-ı bülend-ʿunvānı
Yaraşır etse silaḥdārı murassaʿ şemşīr

15 Ser-nigūn olmasa bu teşṭ-ı sipihr-i zerrīn
Maṭbaḥ-ı cāh-ı celālına olurdı kef-gīr

Çeşm-i āhūya döner meyve-i naḥl-i bādām
Nāmiye olsa eger luṭfı ile vāye-peẓīr

Hışmile eylese tevcīh-i naẓar ḥurşīde
Haşre dek mahbus-ı zulmetde olur der-zencīr

Māye-i hıfzı eger olsa vuḥūşa şāmil
Olur āhū-berenüñ cilvegehi pençe-i şīr

Pençe-tāb eyler idi şīr ile her mūr-ı zaʿīf
Ḳuvvet-i baḥtı zaʿīfāne ideydi teʿsīr

- 20 Nağd-ı evkâtını şarf itmededir hayrâta
Hayr için zâtını halk itdi Hudâvend-i kadîr

Medrese ile kütüb-hâne binâ itdirdi
Eyledi Yanya ahâlîsine elṭâf-ı keşîr

Hasaneyn aşkına bir çeşme dahi itdi binâ
Rûḥ-ı Zehrâya fedâ eyledi emvâl-i vefîr

Yeñiden itdi Yeñişehr-i Fenârı iḥyâ
Eyledi şu'le-i himmetle o şehri tenvîr

Ya'ni bir tekye-i vâlâya idüp şarf-ı himem
Eyledi ḥazret-i mollâya kemâl-i tevķîr

- 25 Başlasa şevķ u sürûr ile semâ' a ne 'aceb
Ḥubb-ı ḥünkâr-ı cihân-dâra olan bend ü esîr

Beride işte Mora oldu yeñiden ma' mûr
Qaldı i' mârına dâman-ı refî' uñ teşmîr

Yapdı Arḳadya Qazâsında Filâtrada* daḥi
Bir güzel câmi' -i pâkîze vü bî-mişl ü naẓîr

Ḥabbezâ câme' -i dîbâ vü felek-peymâ kim
Yaraşur atlas-ı çarḥ olsa aña ferş-i ḥaşîr

* Yer ismi olduğunu tahmin ettiğimiz Filâtra hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastayamadık.

Hüsn-i bünyânı güzel resmi güzel tarzı güzel
Mâ-ḥaşal eyleyemem vaşf-ı cemîlün taṣṭîr

- 30 Tarz-ı pākîzesi ol rütbe musanna‘ dır kim
İdemez resm-i dil-ârâsını Mânî taṣvîr

Nedir ol minber-i vâlâ vü mu‘ allâ-miḥrâb
Beyt-i ma‘ mûre olursa n’ola mânend ü nazîr

Yediler söyledi târiḥini cây-ı ğarrâ
Bu kerâmât degil ḳâbil-i vaşf u taḥrîr

Bâ-ḥuşûş itdi muvaffaḳ anı bir mürşîde
Ḥazret-i Ḥâlîḳ-ı kevneyn ü Hudâvend-i ḳadîr

Nice mürşid kim olur mâye-i güftarından
Dem-be-dem sâmi‘ a-i ehl-i başâr vâye-peṣîr

- 35 Ḥazret-i Yûsuf Efendi o ḥüküm-perver kim
Olsa Muḥyiddin olur aña kerâmetde nazîr

Mürşid-i ‘ âlî -himem ḳuṭb-ı cihân faḥr-i ümem
Kâşif-i sırr-ı ḥüküm‘ ârif-i her emr-i ‘ asîr

Evliyâ zümresinüñ şimdi odur mümtâzı
İdemez ḥâme kerâmetini yek-ser taḥrîr

Dāverā nām-verā āşaf-ı vālā-hünerā²³⁴

V'ey hıdīv-i hüküm-āmūz Felātūn-tedbīr

N'eyleyim vefk-ı murād üzre 'ināyet-kārım

İdemem āyet-i evşāf-ı cemīlūn tefsīr

40 Bakma nokşānıma devletlū kerīmü'ş-şeymim

Çarh-ı kec-rev beni itmişdi muḳaddem tekdīr

Minnetallāha 'ināyetlū efendim geldi

Oldı vīrāne olan ḥāne-i ṭab'ım ta' mīr

Umarım sāye-i elṭāf-ı vezīrānuñda

Olayım memleket-i nazma ḥudāvend ü emīr

Bā-ḥuşūş kim benim ol şaf-der-i meydān-ı sūḥan

İderem tıḡ-ı zebānımla cihānı teşhīr

Şā'ir-i nādire-güyem idemem lāf-ı güzāf

'Aşrımızda olamaz kimse baña mişl ü nazīr

45 Ṭab-ı Şabriye uyar mı hele ṭab'-ı āḥar

Nağme-i nāye müşābih mi olur şavt-ı nefīr

Bir gāzel ṭarḥ ideyim izne olursam elyaḡ

Ola her mışra'-ı bercestesi bī-mişl ü nazīr

²³⁴ MK.116a.

Âh oldum yine bir pâdişeh-i h̄usne esir²³⁵
Boynuma oldu kemend-i ser-i zülf-i zencir

Ruḥ-ı hoykerdesine perçem-i perçinine bak
Biri gül-âb-ı mükerrer birisi müşk-i ‘abir

O perî-zât ile olmaz hele hîç ünsiyyet
Eylemez sūziş-i dil ḳalbine aṣlâ te’sir

50 Ḥasretünle ne cefâ çekdigimi ğurbetde
‘Ömrümün varı degil ḳâbil-i vaṣf u taḥrîr

Ṭâb u renginde olur âteş-i gülşen zâhir
Eylese ruḥlarını ḥâme-i Mânî taṣvîr

Bu gidişle o meh-i evc-i bahâ ey Şabri
Şu‘ le-i ḥüsn-i melâḥatla olur ‘âlem-gir

Böyle ed‘ıyye-i ḥayriyyeñi eyler dâ‘im
‘Abd-i memlûkuñ olan Şabri-i pâkîze zâmir

Dâ‘imâ eşheb-i iḳbâle süvâr oldukça
Ḥüsn-i tedbîrine hem-pâ ola peyk-i taḳdîr

55 ‘Ahd-i ‘adlinde ola cümle cihân âsûde
Her umûrunda muvaffaḳ ide Ḥallâk-ı Baṣîr

²³⁵ Bu tegazzül beyitleri(47-53) G.17’de aynen var.

Merhametlü Müşarü'n-ileyh Efendimiz Hazretleri İnebolu'ya Teşrîf ve
Bu Kullarını Tripoliçe'ye Terk Buyurduklarında Takdîm Olunan
Kasîdemizdir. [Veliyyü'd-dîn Paşa]

5

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Hudâ ol dâver-i devr-i zamânı ber-murâd etsün
Felekler dem-be-dem dūr eylesün ber-vefk-ı dil-hâhı

Ne semte 'azm iderse cılve-gâhı bâğ u râğ olsun
Bahâristân-ı nîl-i maṭlab olsun ser-be-ser râhı

İder dâr u diyârı hâṭır-ı mehcûrdan iḥrâc
Olunca semt-i ğurbetde kişinüñ ilticâğâhı

Sipihrüñ gün-be-gün vaz'-ı 'acîbi çokdur ey Şabri
Vaṭan ğurbet olur ğurbet vaṭandan a' dd olur gâhî

Kasîde-i Li-müşarü'n-ileyh [Seyyid Mustafa Paşa]

6

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Dâverâ dest-i güher-efşân ile
Baḥr-i bî-pâyânı ḥayrân eyledüñ

Kt.5 MK.119a; -SK.; -HVM.

Kt.6 MK. 76b; SK.6b-7a; HVM.13-15

Feyz-ı deryâ-yı kef-i ihsânını²³⁶
Mâye-bağş-ı ebr-i Nîsân eyledüñ

Naḥl-ı âmâl-ı emel-cüyânı hep
Ḥurrem ü ser-sebz ü reyyân eyledüñ

Zulmet-i zulmi izâle itmege
‘Adlini şem’ -ı fûrûzân eyledüñ²³⁷

5 Ḥüsn-i tedbîr-i devâ âşârını
Çâre-sâz-ı derd mendân eyledüñ

Reşḥa-i kilküñ hüner erḳāmını
Vesme-i ebrû-yı ‘irfân eyledüñ

İmru’l-Ḳaysı n’ola lâl eylesek
Şi’rini maḥsûd-ı Ḥassân eyledüñ

Ṭurre-i şebboy-ı efkârûñla sen
Bağ-ı nazmı sünbûlistân eyledüñ

Ḳadr-i dānâ baña itdüñ i’ tibâr
Ṭab’ımı memdûḥ-ı devrân eyledüñ

²³⁶ HVM.’de 2. beytin 2. dizesi ve 4. beytin 1. dizesi ile 1. beyitle 4. beyit arasındaki diğer dizelerin sıralaması karışıktır.

²³⁷ Beyit -SK.

10 Morada adrim miřāl-i mor iken
Bendeñi mūmtāz-ı akrān eyledūñ

uşk iken ser-sebz-i āmālim benim
Āb-ı elťāfuñla reyyān eyledūñ

a Te‘ ālā ‘ōmrin efzūn eylesūn
ulunı luťfuñla andān eyledūñ

Ārzū-yı pāy-ı būsūñlaa baña
Beytimi billāh zindān eyledūñ

Āferin řabırī bu nazm-ı yek-deme
Nutķını faħr-i sūħandān eyledūñ

**Mora Vālisi Aħmed Pařa azretlerinūñ Dilekli Baba Nām Mevzi‘de
İnřād Buyurduķları ařruñ Tārīħidir.**

7

Fe‘ ilātūn Fe‘ ilātūn Fe‘ ilātūn Fe‘ ilūn

Mařlaħat-sāz-ı ūmem nāzım-ı āl-i ‘ālem
Menba‘-ı luťf u kerem azret-i Aħmed Pařa

Āřaf-ı Cem-‘ azamet dāver-i Dārā-aşmet
Saf-der-i řīr-řalābet sipeh-endāz-ı veġā

O keremkâr-ı sehâ-pîşe ki dest-i cûdın
Görse ger Hâtem olur dergehine nâşiye sâ

Bezî ider mālını âşâr-ı cezîle dâ' im
Hayr içün zâtını halk itdi Cenâb-ı Mevlâ

Yokdur el-haḡ eşer-i hayrına hadd ü pâyân
Yek-be-yek hâme-i dil-keş nice etsün imlâ

İşte ez-cümle bu dergâh-ı revân-bahşâda
İtdi bu ḡaşr-ı neşât-âveri tarḡ u inşâ

Aḡ-ı vâlâsı Ḥasan Beg o kerem-perver kim
İtdi bünyâd-ı nev-îcâdına himmet ḡakkâ

Ḥabbezâ ḡaşr-ı tarabzâ vü neşât-efzâ kim
Hüsn-i bünyânı virir âdeme şad-güne şafâ

Tarḡ-ı dil-cûsunuñ âşüftesi ḡûr u ḡilmân
Resm-i zîbâsınuñ âlüftesi şarḡ-ı me'vâ

Cân virir tāk-ı revâḡına hilâl-ı gerdûn
Reşk ider saḡf-ı mu' allâsına çarḡ-ı mînâ

Kilk-i mâniye n'ola sekte-i hayret virse
Oldı her naḡş-ı hüner-perveri bir ḡoş-rübâ

Gösterir sâha-i gülzâr-ı cihânı yekser
Revzeni âyine[ler] gibi nümâdır gûyâ

Çîn ü Mâçînle Hıtâ vü Hoteni etse güzer
Böyle bir cây-ı müferraḥ bulamaz bād-ı şabâ

Nitekim tura bu nüh ḳubbe-i eyvân-ı felek
İde ol dâverün iḳbâlini efzûn Mevlâ

Cân verir cümle cihân târiḫine ey Şabri
Yapdı bu ḳaşrı Mora Vâlisi Aḫmed Paşa

**Kethüdâ-yı Mehd-i ‘Ulyâ-yı Şaṭanat Yūsuf Aḡa Ḥazretlerinün Birâder-
i Meḳârim Perverleri Aḫmed Aḡa Ḥazretlerinün Bâliye-i Bâdirede İnşâ Eyledikleri
Ḳaşrın Târiḫidir**

8

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

Kerîm ü²³⁸ kām-baḫşâ kâmkâr-ı mekremet-pîrâ
Cenâb-ı Ahmed Aḡa-yı mükerrerem bâhirü’l-es‘ âd

Aḡ-ı devlet-meâbı kethüdâ-yı mehd-i ‘ulyâ kim
Kemâl-i lutf ile erbâb-ı âmâli ider dil-şâd

Sütüde ser-firâz-ı eşḫiyâ mümtâz-ı dünyâ kim
Degildir baḫşıṣ-i yek-rûzesi ḥiç ḳâbil-i ta‘ dâd

Kt.8 MK.88b-89a; SK.17b-18a; HVM.39

²³⁸ kerîm ü: kerîm-i MK.

Mu‘allā-menzilet memdūh-ḥaṣlet mefḥar-ı emcād
Mekārim-pīşe maḥmūdu’ş-şemāil mekremet-mu‘tād

Keremkārān-ı dehrūñ hiç birinde görmedik el-ḥaḳ
Bu gūne hüsn-i ḥilḳat cūd u himmet rüṣd-i isti‘dād

Ne ḥācet ḥāme taḥrīr eylesün ḥayrātını yekser
Biri ez-cümle işte bu dil-ārā şurḥ-ı bī-endād

Yeñiden sākinān-ı belde-yi iḥyā için şimdi
Bu zībā cāy-ı dil-cūda bu ḳaşrı eyledi bünyād

Zihī bünyān-ı zībā habbezā ḳaşr-ı behişt-āsā
Ki rızvān görse ḥāṭırdan iderdi cenneti ī‘ād

Olurdu sekte-i ḥayretle ebkem kilik-i dil-dūzı
Nuḳūş-ı dil-firīb ü ḥurde-kāruñ görse ger Behzād

Olunca tarḥ-ı dil-cū böyle olsun pāk u müsteşnā
Yapınca böyle ḳaşr-ı bī-bedel yapsun yed-i üstād

Naẓīri var Hıṭāda yā Ḥotende söylesin gelsün
Aña ser-tābe-ser iḳlīm-i Çini eyleyim ta‘dād

Sipih-rūñ ṭāk-ı eyvān-ı bülend-erkānı ṭurdukça
Ḥudā etsün o āga-yı kerīmūñ ‘ömrünü müzdād

Hıtāmuñ gūş idüp fikr eyler iken bir güzel târiḥ
Kemîne bende-i midḥat-güzîni Şabri-i nâ-şād

Gelüp çār-ebrū bir âfet didi cevherle târiḥüñ
Bu kaçır-ı dil-pezirî Ahmed Ağa eyledi bünyād

(H.1203 M.1788)

**Mora Alay Begisi Silahşör Şehriyārī Muḥammed Nūri Beg
Ḥazretlerinüñ Bağçeleri Derūnunda Bünyād Eyledikleri Kaşruñ Târiḥidir**

9

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Muḥammed Nūri Beg ol kām-kār-ı 'ālī-himmet kim
Kemāl-i luṭf ile ḥalk eylemişdir zātını Mevlā

Mu' allā-menzilet mīr-i ḳamer-ṭal' at ki lāyıkdır
Olursa gül-mıḥ-ı dervāzesi mihr-i cihān-ārā

Leṭāfet lehcesinde mūnderic himmet nihādında
Semāḥatle müzeyyen 'unşur-ı terkībi ser-tāpā

Kemāl-i zīb u ferle yapı bu kaçır-ı mu' allāyı
Ki mişliñ görmemişdir 'ālem içre dīde-i bünyā

Ta' ālallah zihī kaçır-ı felek-heybet [ki] lāyıkdır
Derinde atlas-ı gerdūn olursa perde-i dībā

Yapınca böyle aşr-ı bî-bedel yapsun yed-i üstâd
Olunca resm-i zîbâ böyle olsun pâk ü müsteşnâ

İder resm-i neşât-efzâsı cân u dilleri meftûn
Olur arh-ı dil-ârâsına idrâk ü hîred şeydâ

Binâsı bî-bedel bünyânı dil-keş arhı nâziktir
Havâsı rûh-perver âbı dil-cû mevķi' ı zîbâ

Dil-ârâlıkda bu havz-ı muşaffâya nazîr olmaz
Şafâ-i sine-i cânânı eyler sû-be-sû imâ

Ya bu fevvâre-i dil-cûya bak kim olmasa saķfı
Çıkardı tâ sipihrûn âķına peyk-i hayâlâsâ

Bu nûh âķ u revâķ-ı âsumân urduķça hemvâre
Füzûn etsün o mîr-i ekremûn iķbâlini Mevlâ

Bulunmaz rub' -ı meskûnda bu zîbâ târiķ ey Şabri
Muḫammed Nûri Beg kıldı bu aşr-ı enveri ihyâ

Gelüp çâr-ebru bir dil-ber didi dü-leble²³⁹ târiķûn
Muḫammed Nûri Beg kıldı bu aşr-ı enveri ihyâ

²³⁹ Dü-leble:diliyle SK.

10

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Muhammed Nūri Beg-zāde cenāb-ı mīr-i kāmīl kim
Müsellemdir ḥasebde hem nesebde hem aṣāletde

Sütüde-ser-firāz-ı ezkiyā kim yokdur aḳrānı
Fetānetde zekāda ḥüsn ü isti' dād u fikretde

Güzide mīr-i memdūhu'ş-şiyem zāt-ı mükerrerem kim
Bulunmaz mişli himmetde kemāli ḥüsn-i ḥılḳatde

Ḥudā virdi aña bir duḡter-i pākize-gevher kim
Sezādır dādısı Belḳıs olursa farṭ-ı ' iṣmetde

Zihī mihr-i mu' allā duḡter-i zībā ki lāyıḳdır
Felek geh-vāre zühre dāye olsa aña rif' atde

Baḡışla vālid-i vālāsına ol duḡteri Yā Rāb
Hemişe gül gibi dil-ḥande eyle baḡ-ı ' iffetde

Didim ḥarf-i mücevherle velādet tāriḥin Şabri
Müzeyyen Ḥānımım her-dem şalınsun mehd-i şıḡḡatde

(H.1220 M.1805)

Muhammed Āyetullāh Beg Hāzretlerinüñ Dilekli Baba Nām
Mevzi' inde Bünyād Eyledikleri Kaşruñ Tārīhidir.

11

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Muhammed Āyetullāh Beg o şāhib-hayr-ı zül-ihsān
Ki kıldı hüsni-i himmetle bu kaşr-ı dil-keşi bünyād

Zihī bünyān-ı zībā saḳf-ı vālā tarḥ-ı ra' nā kim
Nuḳūş-ı dil-firibin²⁴⁰ görse dem-beste olur Behzād

Görenler tarḥ-ı dil-cüy-ı nev-icāduñ pesend eyler
Temāşa eyleyenler resm-i zībāsıñ olur dil-şād

Ne hālet var bu nüzhet-gāh-ı vālānuñ derünunda
Ki ārām eyleyen ādem ğam-ı devrānı itmez yād

Şafā kesb idecek bir cāy-ı hurrem oldu ey Şabri
Yaraşmaz mı bu kaşruñ nāmına dinse neşāt-ābād

Düşürdüm heft çarḥa yazmağa şāyeste bir tārīḥ
Mücevher ḥarf ile bu beyt-i zībāyı idüp inşād

Ferah virdi Dilekli Baba Dergāhına āsarı
Muhammed Āyetullāh Beg bu kaşrı eyledi ābād

Kt.11 MK.89b; SK.18b; HVM.40

²⁴⁰ Dil-firibin:dil-pezirin HVM.

‘Ummemiz ‘İşmetlü ‘Āiše Hānımuñ İhyā-gerdeleri Olan
Mekteblerinüñ Tārīhidir

12

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Tırāz-ı evc-i ‘işmet ‘Āiše Hānım o hayr-endiş²⁴¹
Ki naqd u kütünü hayrāta mevķūf eylemiş Hāķķā

Muhammed Memi Beg merhūma bir hayr-ı halef kıldı
O yektā gevher-i ‘iffet nihādı hāzret-i Mevlā

O şiddīķa hışāl oldı muvaffaķ nice hayrāta
Biri ez-cümle işte bu dil-ārā mekteb-i vālā

Bu cāy-ı dil-küşāda yapıdırup şıbyān için şimdi
Bu zībā mekteb-i nev²⁴²tarhı el-hāķ pāk ü müsteşnā

Hudā ecdādını evlādını ihvānını etsün
Muķīm-i sāha-i gülşenserāy-ı cennet-i ‘ulyā

İderken tārīh-i itmāmını zīb-āver-i efķār
Birāder-zādesi Seyyid Muhammed Şabri-yi şeydā

Mesīhā çıķdı çārüm-i felekden didi tārīhiñ
Bu ra‘nā mektebi bānisine meymün ide Mevlā

(H.1215 M.1800)

Kt.12 MK.89b-90a; SK.18b-19a; HVM.40-41

²⁴¹ hayır-endiş:hayır-endiş SK.

²⁴² nev -HVM.

3.7. RUBĀ‘İYYĀT

Ruba‘iyyāt

1

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Göñül sensiz bu ‘işretgāhda ey tıfl-ı mümtāzum
Dem-â-dem kılķul-ı mīnā gibi āh u figān eyler
Hevā-yı la‘l-i dil-ber cānına kār itdi Şabrīnūñ
Anuñçün nūşış-i cām-ı şerāb-ı erguvān eyler

2

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Nigārā zülf-i hamder ham degil ruhsār-ı ālūndür
Bir ejderdir ki halka halka naḥl-ı gülde yatmışdır
Degil germiyyet-i meyden kızaran çeşm-i maḥmūruñ
O bir şeh-bāz u vaḥşīdir per u bālin kanatmışdır

Dīger

3

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Nāle kılsam ‘andelībāsā n’ola şimden gerü
Bir gül-i nev-res nihāle mübtelā oldum yine
Göñlümi ser-rişte-i gīsūsına bend eyledim
Ḥayf kim üftāde-i dām-ı belā oldum yine

R.1 MK.106a; SK.35a; HVM.74

R.2 MK.106a; SK.35a; HVM.74

R.3 MK.106b; SK.35a; HVM.74

4

Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Būs idüp hoşça dehānuñ o şîrin-sühānuñ
 Añladım çāşni-i kând ü nebâtı bu gice
 Leb-i cân-bağşını emdim o Mesîhâ-nefesüñ
 Hızırveş buldı gönül âb-ı hayâtı bu gice

5

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Baña hem-dem olan her demde sūz-ı dāğ-ı miñnetdir
 Enīs ü ğam-güsārım yok şerār-ı âhdan ğayrı
 Bu vîran-ğāne-i ' âlemde bî-kes kâldım ey Şabrî
 Melâz u melce' im yok Hâzret-i Allâhdan ğayrı

**Trîpoliçe'de Devletlû Seyyid Muştafâ Paşa Hâzretleriyle Degirmenlik
 Kâsrında iken Söylenen Rubâ'îdir.**

6

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

N'ola bu kâşr-ı vâlâ ğıpta-fermâ-yı behişt olsa
 Müşerref kıldı yümn-i mağdemiyle Muştafâ Paşa
 O dādâr-ı kerem-perver hîdîv-i dād-güster kim
 Cihānda gelmemişdir böyle bir düstûr-ı bî-hemtâ

R.4 MK.106b; SK.35b; HVM.74

R.5 MK.106b; SK.35b; HVM.74

R.6 MK.106b; SK.35b; HVM.74

7

Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fâ' ilün

Dāverā tūti-i ṭab' -ı Şabrī
 Ḥayf kim dāma giriftār oldı
 Degme bir ḥāne beğenmezken āh
 Şimdi bir dama giriftār oldı

Müşarün-ileyh Kıpudan-ı Deryā Merhūm Hüseyn Paşa Hazretleri
 İnebolu'ya Teşriflerinde Būs-i Dāmen-i Devletleriyle Şeref-yāb Oldığımızda
 Virilen Rubā' ıdır.

8

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Ey felek ey ḥāsīd-i bed-ḥāh ey çarḥ-ı leīm
 İşte būs-ı dāmen-i devletle oldum şād-kām
 Dāverā pā-būs-ı iclālün iderdim ārzū
 Nā' il oldum minnet olsun Ḥaḫḫa ber-vefk-ı merām

Rubā' iyyāt

Mora Vālisi Oğman Paşa Efendimize Kaymak Hediyesiyle Gönderilen
Rubā' یدir.

9

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Eyā vezīr-i mükerrerrem hediyyeden ğarazım
Kemāl-i şıdk ile şīr-i hūlūşı şağmağdır
Sūrūr-ı şevk ile pā-būse varmak istermiş
Yoğurtları yine Şabrī merāmı kaymağdır

Devletlü Veliyyü'd-din Paşa Efendi Hazretlerine Takdīm Kılınmıştır.

10

Mef' ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilün

Ey mültecā-yı ehl-i recā melce-i enām
Gūş eyle 'arz-ı hālını bu 'abd-i kemterin
'Afv it kemāl-i lūtf u keremle kuşūrını
Bu müstemend-i Şabrī-i nādire-perverin

11

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fe' ūlün

Şabrī kılınıñ şöhret-i ecdādı yılandur ²⁴³
Bu şiddet-i sermāde sūrāh içre nihāndur
Manğal başı bir cāy-ı ferağ-zādır efendim
Ammā ki kömürsüzlük ile hāli yamandur

R.9 MK.118b; -SK.; -HVM.

R.10 MK.118b; -SK.; -HVM.

R.11 MK.118b; -SK.; -HVM.

²⁴³ Kalıp gereği "dile" birinci mısradan çıkarıldı.

3.8. MESNEVİLER

Bir Maḥbûb-ı Cālîbü'l-Ḳulûbı Şefâ'at Zımnında Devletlû Seyyid
Muştafâ Paşa Ḥazretlerine Taḳdîm Olunan 'Arz-ı Ḥâl Bâlâsına Taḥrîr Olunan
Manzûmedir

1

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Ey veliyyü'n-ni' am-i 'âlemyân

V'ey nizâm-âver-i ebnâ-yı zamân

Mültecâ-yı 'ulemâ vü şu'arâ

Destgîr-i fuḳarâ vü zu'afâ

'Arz-ı ḥâlîme nigâh eyle nigâh

Gör ne zûlm itdi baña baḥt-ı siyâh

Mübtelâ olmuş idim bir ḥûba

Bir cefâlar kılıcı maḥbûba

5 Ser-i gîsûsuna dil-beste idim

Çeşm-i cādûsuna dil-ḥaste idim

Mû-be-mû fitne idi gîsûsı

Siḥr idi her nigeḥ-i cādûsı

O alem aşlar ile ekme bir n
C n u dilde omadı şabr u s k n

Ten-i p k zesi p l de-i ter
S ına fıske urursan dıtr r

M -aşal  sn  ne pek m   il idim
Her ne cevır itse ba na    il idim

10 Dilber-i²⁴⁴ r   ıy fet idi ol
Mest   anz l²⁴⁵ bir  fet idi ol

Cümle eşv r  levend ne idi
Meşreb   mesleg  mest ne idi

Destine aldığı dem la  l   ay ğ
Ne aç olluğı di ler ne yasağ

Yatağan abzas n itse der-dest
   lemi dil gibi eylerdi řikest²⁴⁶

Hem-demi s ğar-  peym ne idi
Meskeni k şe-i meyh ne idi

²⁴⁴ Dilber-i:Yer i er MK.

²⁴⁵ anz l :kand l HVM.

²⁴⁶ şikest: hep pest MK.

15 Bir gün ol mest-i ğurūr u naḥvet
Bezm-i ḥāşında iderdi ‘işret

Var idi bir iki yārānı bile
Maḥrem-i rāz-ı dil ü cānı bile

Revnak-ı meclis olup kılķul-ı mey
Şavt-ı tanbūr u şadā-yı hey hey

Būselikden iderek āġāza
Muṭribān başladı söz ü sāza

Geh Beyātī okuyup gāhi Ḥicāz
İtdiler nāz u niyāza āġāz

20 Oldı şevķ ile o bezm-i ḥurrem
Gūyiyā şahn-ı tarab-ḥāne-i Cem

Bādeler nerm olıcaķ meclisde
Kelleler germ olıcaķ meclisde

Bir tabanca atup ol āfet-i cān
Oldı eşpehçesine na‘ra-künān

Başladı şevķ ile hūy u hāya
Bā‘iş oldu bu kadar ğavgāya

Ne adar var ise hoca v hacı
Oldı ol fete heb da‘ vcı

25 Ele girsn diy ol mest-i urr
İtdi ullu nice arf-ı madr

Yataan huyly o h-ı ser-mest
Yataan abzasın itdi der-dest

ulı yek amlede itdi tln
olı var olsun o h-ı devrn

Grdiler amle-i merdnesini
Zr-bz-yı levendnesini

Her arafdan yridi eyh ile b
hbza anasın şdı urb

30 Aldı erfını ehs-ı leīm
‘ Aksine dndi yine arh-ı vaīm

Grdi bu rtbe hcmı o nigr
Cilve cy oldu aa semt-i firr

Ḳaṣīde-i Müṣārū'n-ileyh [Veliyyü'd-dīn Paşa]

2

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Merḥabā ey şaf-der-i vālā-nijād

Şādmān oldı ḳudūmūñle 'ibād

Merḥabā ey mültecā-yı ehl-i dīn

Tesliyet-baḣş-ı ḳulūb-ı müslimīn

Merḥabā ey Rüstem-i düşmen²⁴⁷-şikār

Merḥabā ey Ḳahramān-ı rūzigār

Yümn-i teşrifūñle sükkān-ı bilād

Oldı ḥurrem oldı mesrūru'l-fuād

5 Kayd-ı düşmenden ola şāyed gezend

Eyledüñ her bir maḥalli sedd ü bend

Taḳviyet buldı ḳılā' -ı Ḥüsrevī

Düşmenin²⁴⁸ ammā ḥarāb oldı evi

Morayı mora şayardı ol pelīd

Olmasa ger şadme-i ḳahruñ bedīd

Msn.2 MK.111b-113a; SK.41a-42b; HVM.17-20

²⁴⁷ düşmen: 'adū MK.

²⁴⁸ Düşmenin: Meskūk MK.

‘Adl ü dāda şarf-ı maḳdūr eyledüñ
Bük‘a-i büldānı ma‘mūr eyledüñ

Himmet itdüñ Moranuñ i‘mārına
Āferīn olsun senüñ efkārına

10 Sāye-i luṭfuñda²⁴⁹ ey vālā-himem
Ḳalmadı dillerde aṣlā derd ü ğam

‘Ahd-i ‘adlinde bulunmaz rāh-zen
Ġamzedir ancaḳ dili ğārāt iden

Ḳalmadı ‘ālemde fettān-ı cihān
Fitne yā müjgān ola yā ebruvān

Birisi tīr-i ḳazādan bir nişān
Birisi olmuş kemān-ı bī-emān

Bā‘iş-i āsāyiş olduk ‘āleme
Māye-i ārāmiş olduk ‘āleme

15 Böyle itsün vaşfını şimden girü
Müstmending Şabri-i pākize-gū

Şeh-suvār-ı ‘arşa-i cenk ü cedel
Şaf-şikāf-ı düşmen-i sâhib-ı hıyel

²⁴⁹ lütfuñda:lütfuñla SK.; HVM.

Neyyir-i lem' a-tırāz-ı menzilet
 Āfitāb-ı āsumān-ı ma' delet

Nuḥbe-i aşḥāb-ı cūd u mekremet
 Meḥḥar-i erbāb-ı fehmi ü ma' rifet

Müşteri-fikret ' Uṭārid-menḳabet
 Mihr-ṭal' at āfitāb-mes' adet²⁵⁰

20 Kāmkār u ḳām-baḥş u kāmyāb
 Ḳārdān u kārsāz-ı şeyḥ u şāb

Ḥāne-pīrā-yı kulūb-ı müslimīn
 Ḥānümān-sūz-ı derūn-ı müşrikīn

Ḥüsn ü tedbīr ü zekāda bī-naẓīr
 Cūd u himmetde seḥāda bī-naẓīr

Var mı ' ālemde Veli Paşa gibi
 Dest-i zer²⁵¹-pāşı ola deryā gibi

' Ālemüñ gördük kerem-kārānını
 Ḥaḳ budur kim görmedik iḳrārını

25 Luṭfı aḥbāba şafā-yı cāvidān
 Ḳahrı a' dāya belā-yı nāgihān

²⁵⁰ mes' adet: mekremet MK.

²⁵¹ Zer:der, HVM.

Ehl-i hâcâta idince yek nazar
Fehm ider mâfi'z-zamîrin ser-te-ser

Sözlerin gûş etse ger İbn-i Maḳâl
Eylemezdi bir daḥi başt-ı maḳâl

Luṭfî olsa nâmiye-baḥş-ı çemen
Nâtıḳa çeşbân²⁵² olur sebz-i kühen

Ḳudretinden olsa bir dem behre-yâb
Mûr iderdi şîr-i nerle pençe-tâb

30 Feyz-ı cûdundan olaydı vâye-dâr
Ebr olurdı rûz u şeb gevher-nişâr

Ey veliyyü'n-ni' met-i bî-minnetim
İlticâgâhım sûtûde-sîretim

Arz idem ḥâl-i dil-i nâ-çârımı
Diñle şâ'ir sözidir güftârımı

Şâ'ire mâfi'z-zamîri söylerdir
Muḳtezâ-yı şâ'iriyet böyledir

Böyle ṭab'-ı menḳıbet mu'tâd ile
Böyle isti'dâd-ı mâder-zâd ile

²⁵² çeşbân: cünbân, MK.

35 Zevk u ʿiřretten revā mı dūr olam
Meclis-i aḥbābdan mehcūr olam

Ṭabʿ -ı şāʿir māʿil-i ḥūbān olur
ʿAşk ile āşüfte-yi devrān olur

Cān virir zevk u şafāya dāʿimā
Meyl ider her mehlkāya dāʿimā

Āh ki bu bende-i āşüfte-ḥāl²⁵³
Şāh-rāh-ı ğamda oldum pāy-māl

ʿAşk ile āvāredir gönlüm benim
ʿAşk ile şad-pāredir gönlüm benim

40 Lġle ruḥ bir Rūmi-i ʿİsī-nefes
İnledir²⁵⁴ cān u dili mişl-i ceres

Şaydı²⁵⁵ müşkil aķcesiz teşḥiri güc
Nā-ümīdim derdimün tedbiri güc

Ceyb ise ġāyet tehī dīnārdan
Çāk²⁵⁶ olur her laḥza dilefkārdan

²⁵³ Āh ki bu bende-i āşüfte-ḥāl: Āh bu bende-i āşüfte-i ḥāl, MK.

²⁵⁴ İnletir: inleden, HVM.

²⁵⁵ Şaydı: Şabri, HVM.

²⁵⁶ Çāk: ḥāk, HVM.

Aķça ister diñlemez ařlā ğazel
Ol büt-i řannāz o řūĥ-ı bī-bedel

N'eyleyim ĥayretde ķaldım āh āh
Kūşe-i miĥnetde ķaldım āh āh

45 Bār-ı fırķat ķaddimi lām eyledi
Sīnemi āmāc-ı ālām²⁵⁷ eyledi

Çünki řayd olmaz o řūĥ-ı dilsitān
İdeyim ĥüsnin biraz vaşf u beyān

Misk-i Rūmīdir mu' anber perçemi
Reřk ile yakdı buĥūr-ı Meryemi

Rāĥatü'l-ĥulķuma beñzer ğabğabı
Sūkker-i ma' cūndur la' l-i lebi

Yakdı yandırdı ser-ā-pā dilleri
Āh o ķudretten mūkahĥal²⁵⁸ gözleri

50 Sā' id-i pākizesi billūrdur
Sīm-bāzūlar²⁵⁹ mücessem nūrdur

²⁵⁷ ālām:a' lām SK.

²⁵⁸ Mūkahĥal:mükemmel, HVM.

²⁵⁹ bāzūlar:yazular, HVM.

Görse kâfir hüsnini hayrân olur
Cân ile ser-dâde-i îmân olur

Perçem-i bârūd-ı fâma kı l nazar²⁶⁰
Eyler ârām-ı dili zîr ü zeber

Lâle-i hamrâ-yı Rûmî ruhları
Reşha-i âb-ı ayazma lebleri

Kâfirûn hüsn ü edâsı bî-bedel
Rûm içinde görmedim böyle güzel

55 Vaşf-ı hüsnünde ne hâcet kı l ü kâl
Mû-miyân ile dehânı bir hayâl

Merhametkârâ merâhim-perverâ
‘Âtıfetmendâ veliyyü’n-ni‘ metâ

‘Ârz-ı hâl itdim huzûr-ı devlete
Dîde-düz-ı intizârım himmete

Bunca müddet bunca dem ey kâmkâr
Hakqımı ibtâl ider bir yâdigâr

Eylemek lâzım degil tafşîl-i hâl
Eyle Luṭfullâh Efendi’dan suâl

²⁶⁰ Beyit -HVM.

60 Yek-be-yek ahvālîmi tezkîr ider
Mâddemüñ tafşîlini taqrîr ider

Müstemendin Şabrî-i mu' ciz-demi
Ol felâket dîde-i derd ü ğamı

Dem-be-dem şâyeste-i ihsân kııl
Himmetüñle fâ' iķü'l-aķrân kııl

Hayr-ķāhuñdır senüñ bî-irtiyāb
Sāye-i luţfuñda olsun kāmyāb

Lāfı ķo ey Şabrî-i pākize-gū
Eyle āġāz-ı du' ā şimden gerü

65 Şadme-i ķahr ile olsun her zamān
Dîde-i ķöd-bîn Moskov Nemķegān²⁶¹

Eylesün iķbāl ü iclālüñ mezîd²⁶²
Hālîķu'l-eşyā Hudāvend-i mecîd

²⁶¹ Dîde-i ķöd-bîn Moskov Nemķegān :Pür tezelzül ķānumān-ı düşmenān, HVM

²⁶² Beyit -HVM.

3.10. MATLA‘LAR

Beyt

1

Mef‘ülü Fā‘ilätü Mefā‘îlü Fā‘ilün

Hañcer taķındı mūy-ı miyāna²⁶³ o bî-amān
 Oldı dirîğ ortalığūñ hāli pek yamān

Meşnevi

2

Mefā‘îlün Mefā‘îlün Mefā‘îlün Mefā‘îlün

Bu gün gūş eyledim güftār-ı gevher-bār-ı dil-dārı
 Dizilmiş rişte-i taķrîre gördüm dürr-i şehvārı

Meşnevi

3

Mefā‘îlün Mefā‘îlün Mefā‘îlün Mefā‘îlün

Fedā itmēm hevā-yı zūlf-i yārı herçi bād-ā-bād
 Çekersem de cefā-yı rûzigārı herçi bād-ā-bād

Mt.1 MK.107a; SK.35b; HVM.75

²⁶³ miyāna:mumiyāna SK.

Mt.2 MK.107a; SK.36a; HVM.75

Mt.3 MK.107a; SK.36a; HVM.75

Meşnevî

4

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Hayālimden dem-ā-dem būs-ı la' l-i dil-rübā gitmez
 Ser-i mestāneden fikr-i şerāb-ı dil-güşā gitmez

Meşnevî

5

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Hüsn-i şavtuñ güş iden bî-hōş olur
 Mest olur mecnūn olur medhūş olur

Meşnevî

6

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün

Qoçsam belini la' l-i revān-bağşını emsem
 Tenhāca seni koynuma alsam kuzucağım

Mt.4 MK.107a; SK.36a; HVM.75

Mt.5 MK.107b; SK.36b; HVM.76

Mt.6 MK.107b; SK.36b; HVM.76

Meşnevî

7

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Dest-i dil-berden bu gün bir ahvecik nûş eyledim

Neşve-i şahbâ-yı gül-günü ferâmuş eyledim

Beyt

8

Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

Dil-ber muârin oldu raib-i müsebbibe

Hayfâ tearrüb itdi amer burc-ı 'arebe

Meşnevî

9

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Ne mâl ü câhdan Şabri ne mîr ü şâhdan bulsun

Bize aşd eyleyenler Hâzret-i Allâhdan bulsun

Mt.7 MK.107b; SK.36b; HVM.76

Mt.8 MK.107b; SK.37a; -HVM.

Mt.9 MK.108a; SK.37a; HVM.77

3.11. MÜFREDLER

DİĞER EBYÂT

1

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Mû-be-mû kıldım nazar ol şeh-levend-i 'işveye
 Kıl kadar mûy-ı miyândan²⁶⁴ ğayri bir noķşânı yok.

Beyt

2

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Bûy-ı ğisûsını tefhîm içün ol ğonce-dehen
 Tâze bir sünbül-i zîbâ baña ihdâ itdi

Beyt

3

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Nezâketle şemîm-i zülfünü tefhîm içün Şabri
 Bize ol ğonce-fem bir tâze 'anber-bûyı göndermiş

Mf.1 MK.106b; SK.35b; HVM.75

²⁶⁴ miyândan:mümiyândan SK. 35b.

Mf.2 MK.107a; SK.36a; HVM.75

Mf.3 MK.107a; SK.36a; HVM.75

Mûm Kıtlığında İnşâd Olunan Beyt

4

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Almışız zulmet-i firkatde fitîli Şabrî
Şimdi bir şem' -i şeb-ârâya yanar mum olduk

5

Mef' ūlū Fâ' ilâtü Mefâ' ilū Fâ' ilün

Şâd eylemez mi sâde selâm ile bendesin
Ol tıfl-ı bî-mürüvvetün insâfı yok mıdır

Beyt

6

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

Yüregim kılca iden mûy-ı miyānuñ mı didim
Didi ol lebleri gül kând u şeker-pâre belî

Mf.4 MK.107a; SK.36a; HVM.75

Mf.5 MK.107a; SK.36a; HVM.75

Mf.6 MK.107a; SK.36a; HVM.75

Beyt

7

Mef'ülü Fä'ilätü Mefā'ilü Fä'ilün

Şabri̇ o perĩ-peyker o çengĩ-yi tarab-sāz
 Geldi bu gice dā' ireme oynadı yatdı

Beyt

8

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

Āvāze-i ħüsnini Hüseyñiye çıkardı
 Muṭrib-i tarab-sāz bu gice dāiremizde

Beyt

9

Fä'ilätün Fä'ilätün Fä'ilätün Fä'ilün

Def gibi dögsem 'aceb mi sīnemi şimden gerü
 Çaldı naḳd-i şabrımı dün gice bir çengĩ kıızı

Mf.7 MK.107a; SK.36a; HVM.75

Mf.8 MK.107a; SK.36b; HVM.76

Mf.9 MK.107b; SK.36b; HVM.76

Beyt

10

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Bir büt-i tersāya meyl itdi dil-i āvāremiz
 Çāñ gibi iñler yatur bu sīne-i şad-pāremiz

Beyt

11

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Bağ o 'uşşāka cefālar kılıcı ğaddāra
 Taķınur hañcer-i hūn-rizini eşpehcesine

Beyt

12

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Terk ider mi ādem ol meclis-i bī-hemtāyı kim
 Hem-demi hem-sohbeti bir şūh-ı müsteşnā ola

Mf.10 MK.107b; SK.36b; HVM.76

Mf.11 MK.107b; SK.36b; HVM.76

Mf.12 MK.107b; SK.36b; HVM.76

Beyt

13

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Gerçi teşrîfin bu gün va' d eyledi cânânımız
 Va' dine katlanmaz ammâ bu dil-i dîvânemiz

Beyt

14

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Boğazına vec' -ı müstevli oldu şanma dil-dâruñ
 Kemend-i âhım ol şūh-ı cihānı şık boğaz itdi

Beyt

15

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Qaldı Şabri hâtırım ol bî-vefâya gerçi kim
 Gitmez ammâ n'eyleyim kâfir hayâlimden yine

Mf.13 MK.107b; SK.36b; HVM.76

Mf.14 MK.107b; SK.37a; HVM.76

Mf.15 MK.107b; SK.37a; HVM.76

Beyt

16

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Hâlimi ' arz idebilsem o kemân-ebrûya
 Yanarak yakılarak çāk-ı giribân iderek

Beyt

17

Mef' ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilün

Ol şāh-bāzı kuleden uçurmam diyü bugün
 Gördüm raķībi mezbeledе pek ħoroslanır

Beyt

18

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Himmetüñ zaĥm-ı dile merhem iken sulţānım
 Ne revā Şabri kuluñ ġayriye muĥtāc olsun

Mf.16 MK.108a; SK.37a; HVM.76

Mf.17 MK.108a; SK.37a; HVM.76

Mf.18 MK.108a; SK.37a; HVM.76

Beyt

19

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Olsa da her ne kadar zevk u şafâ meclisde
Görmeyince seni ey gonce-dehen şād olmam

Beyt

20

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Gülşene aķ sādeler baķş eyledi berf-i şitā
Giydi ey serv-i sehī ķar yağdı kemhālarına

Beyt

21

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Ķadīmi bende-i ħalkā-be-gūş zārındır
Unutma Şabri-i zārı efendim sulţānım

Mf.19 MK.108a; SK.37a; HVM.77

Mf.20 MK.108a; SK.37a; HVM.77

Mf.21 MK.108a; SK.37a; HVM.77

Māl-ı Yetīm Māl-ı Vāşi ile Muhtelit Oldukda Żamān-ı Lāzım Geldigini
Müfīd-i Müftinüñ Fetvāsına Berāy-ı Laṭīfe İnşād Olunan Beytimizdir.

22

Mef' ūlū Mefā' ĩlū Mefā' ĩlū Fe' ūlūn

Hılt olsa zaman lāzım olur mālā buyurduñ
Bu meselede toğrısı ḥalt itdüñ efendi

Beyt

23

Fe' ilātūn Fe' ilātūn Fe' ilātūn Fe' ilūn

Ne ' aceb gendümi çāk eyler isem ey Şabri
Kaldı bir dānecigim şahn-ı Degirmenlikde

Beyt

24

Mefā' ĩlūn Mefā' ĩlūn Mefā' ĩlūn Mefā' ĩlūn

O şeh-bāz-ı hü mā-pervāz-ı ḥüsni görmege Şabri
Uçardım bulsam ammā n'eyleyim bāl u perim yokdur²⁶⁵

Mf.22 MK.108a; SK.37b; -HVM.

Mf.23 MK.108a; SK.37b; HVM.77

Mf.24 MK.108a; SK.37b; HVM.77

²⁶⁵ yokdur:yok MK.

Beyt

25

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

O cennet çehrelü cānāneden dūr oldum ey Şabri
Yanar nār-ı cehennem sūziş-i āh-ı derūnumdan

Beyt

26

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Sā' id-i dil-berde dāğ olsa n'ola
Öyle sīmīn-sā' ide tamğa gerek

Kerīmemizün Velādeti Tārīhidir

27

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Teşekkür eyleyüp ²⁶⁶ yazdım velādet tārīhiñ Şabri
Biḥamdillāh kerīmem Ümmü Gülşüm geldi dünyāyā

Mf.25 MK.108b; SK.37b; HVM.77

Mf.26 MK.108b; SK.37b; HVM.77

Mf.27 MK.90a; SK.19a; HVM.41

²⁶⁶ Teşekkür eyleyüp: Żamīr-i şarf idüp MK.; SK.

SONUÇ

Moralı Karayılanzâde es-Seyyid Mehmed Emînü's-Sabrî'nin doğum yeri Anabolu'dur. Bazı kaynaklarda Anabolu'lu Mehmed Emin Sabri diye takdim edilmektedir. 1767 yılında doğmuş 1816 yılında ölmüştür. Âmâ olmasına rağmen oldukça sosyal bir insandır. Sabrî iyi bir eğitim almış, kişiliğiyle çevresindeki insanların takdirini kazanmış ve devlet adamlarıyla bir şekilde arasını iyi tutmuştur.

Sabrî'nin kasidelerinde ve methiye türünde yazdığı manzumelerinde, dili bir hayli ağırdır. Kendisinin de defalarca ifade ettiği gibi Nefî'nin yolundan gitmektedir. Diğer nazım şekilleriyle yazdığı şiirlerinde ise daha sade bir dil kullanmıştır. Sebk-i Hindî tarzının etkisinde Nedîmâne şiirler söylemiştir. Şiirlerinde kendisini Sebk-i Hindî'nin önemli temsilcilerinden Şevket-i Buhârî ve Sâib-i Tebrizî ile sürekli karşılaştırmakta onlardan hoşlandığını ve esinlendiğini dile getirmektedir. Ayrıca, Hanyalı Nûri, Atâ Hâkim, Necib ve Razî'den nazire istemiş, bazı şair paşalara müzeyyel gazeller yazmıştır. Şiirlerinde, mahallî unsurlara yer vermiş, özellikle deyimlere sıklıkla başvurmuş, halk söyleyişlerini ustalıkla şiire taşımıştır. Kaside türünde yazdığı şiirlerin fahriye bölümlerinde, gazellerinin mahlas beyitlerinde, şiir-şair ve döneminin şiir anlayışına malzeme sağlayacak bilgiler vermiştir.

Sabrî'nin divançesinde 14 kaside, 1 terkîb-bend, 7 murabba, 3 muhammes, 107 gazel, 12 kıta, 11 rubâi, 2 mesnevi, 9 matla, 27 müfred olmak üzere 193 manzume vardır. Divançede toplam 12 aruz kalıbı kullanılmıştır. Büyük çoğunluk ilk ikisinde olmak üzere, Remel, Hezec, Muzari, Müctes ve Recez bahirlerini kullanmıştır.

Divançede ilk sırayı Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün (51 %26,2), ikinci sırayı Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbı (42 %21,6) alır. Üçüncü sırada Felâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün kalıbı (33 %17) bulunur. Dördüncü sırada Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün (31 %16,2), beşinci sırada da

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün (13 % 6.7) vezni yer alır. Tercih edilen bu beş veznin divançede kullanılan vezinlere oranı % 87.7'dir. Remel bahrinde yazılan şiirlerin genele oranı ise, %46.3'tür.

Divançede şiirlerde redif ağırlıklı bir kullanım tercih edilmiş olup rediflerin büyük çoğunluğu tablolarda görüleceği üzere Türkçe kelime ve eklerden seçilmiştir.

Divançenin muhtevasında her şairde rastlanabilen tarihî ve mitolojik isimler dışında, 28 kişiden bahsedilmektedir. Hiciv yazdığı bir müftüyle kendisini şikâyet eden iki kişinin ismini vermemiş, diğerlerinin ismi ya mensur takdimlerde ya da şiirin içinde zikredilmiştir.

Şair, yaşadığı çevrenin ve döneminin giyim-kuşamını, musikiyle ilgili unsurlarını ve denizcilikle ilgili kavramlarını şiire taşımıştır.

Sabrî'nin çok hacimli olmayan bu divançesi yalnızca şairlik kabiliyetini tescillemekle kalmamış, aynı zamanda onun divan şiir geleneği içindeki her tarza çok rahatça adapte olabilme özelliğini de göstermiştir.

Sabrî Mora Yarımadası'nın Osmanlı'dan kopuşuna ve bu kopuşu hazırlayan süreçlere bizzat şahit olmuş, bu yönüyle devrinin siyasî ve edebî değişimine ayna tutan önemli tanıklarından biridir.

KAYNAKÇA

AKKUŞ, Metin, **Nefî Divanı**, Akçağ Yay. Ankara 1993

AKSOY, Ömer Asım, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II**, İnkılap Yay. İstanbul 1998

AKTAŞ, Ali **Çelebi-zâde Asım Tarihi Transkripsiyonlu Metni** s.142, İnternet, 15.06.2012 http://library.universalhistory.net/wp-content/uploads/2011/05/CelebizadeAsimTarihi_metni.pdf

AYDEMİR, Yaşar, **Behiştî Divanı**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2009

AYDIN, Abdullah, **Hanyalı Nûrî Osmân ve Dîvânı**, Doktora Tezi (Gazi Üniv.), Ankara 2009

ÇÖPLÜOĞLU, Fazilet, **Nedim Divanı Meyveler**, İnternet 14.08.2012 http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/fazilet_copluglu_nedim_divani_meyveler.pdf

DEVELLİOĞLU, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, 12. Ofset Baskı, Ankara 1984.

DİLÇİN, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK. Yay., Ankara 1995.

DOĞAN, D. Mehmed, **Büyük Türkçe Sözlük**, X. Baskı, Ülke Yay., İstanbul 1994.

ERKUL, Rasih, **Mahallîleşme ve Nedim'in Şarkıları**, İnternet 14.08.2012 <http://www.turkishstudies.net/sayilar/sayi18/erkulrasih1401.pdf>

İbnül Emin Mahmut Kemal, **Son Asır Türk Şairleri**, Orhaniye Matbaası İstanbul 1930.

İPEKTEN, Haluk. **Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergah Yay., II. Baskı, İstanbul 1997.

- KARAHAN, Abdülkadir, **Nefî Divanından Seçmeler**, KBY., Ankara 1992
- KOCAMEMÎ, Fazıl Bülent, **Yanya'nın Gözyaşları**, İskenderiye Yayınevi 2008.
- KOÇU, Reşad Ekrem. **Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Sümerbank Yay., Ankara 1967.
- MACÎT, Muhsin, **Nedim Divanı**, Akçağ Yay., Ankara 1997
- SARİYANNİS Marinos, **Le Düstür de Hanyevi Nuri Osman comme source pour la vie culturelle de la Crée ottomane du XVIIIe siècle**, S. 9, İnternet (21.08.2012)
<http://forth.academia.edu/MarinosSariyannis/Papers/1818221>
- SEZEN, Tahir, **Osmanlı Yer Adları**, Başbakanlık Devlet Arşivleri(BDA) Yay., Ankara 2006
- SÜREYYA, Mehmed, **Sicill-i Osmani**, Eski Yazıdan Aktaran Seyit Ali Kahraman, C. 4. İnternet 14.08.2012,
<http://tarihvemedeniyet.org/2009/08/sicili-osmani/>
- Şemseddin Sâmî. **Kâmûs-ı Türkî**, Alfa Yayınları. Yy., Ty.
- TOLASA, Harun. "**Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri**" *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı:1, İzmir 1982,
- TUMAN, Nâil. **Tuhfe-i Nâilî**, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografisi – Tıpkıbasımı-, (Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), 2001
- Türk Atasözleri ve Deyimleri I-II** (Haz. Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü), MEB. Yay., Ankara 1992.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İnternet, 21.08.2012
<http://hotfile.com/dl/36508421/da43b82/dia.rar.html>

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1988

ÜNVER, İsmail. "**Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler**", internet, 28.08.2012<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/850/10771.pdf>

ÖZET

KEÇECİ, Mustafa. Karayılan-zâde Mehmed Emîn Sabrî Dîvanı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Sabrî, 1767 yılında Mora'nın Anabolu Kazası'nda doğmuş ve yine aynı yerde 1816 yılından sonra vefat etmiştir. Küçük yaşta âmâ olmasına rağmen Mora'da devlet adamlarıyla yakın ilişkiler kurabilmiş, Mora'nın münevverlerinden bir şair şahsiyettir.

Sabrî'nin Divançesi üzerinde yaptığımız çalışmamız iki ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm, Sabrî'nin hayatı ve edebî kişiliği ile divançenin şekil ve muhteva özelliklerine ayrılmıştır. Hayatı hakkında çok az malumat vardır. Sabrî'nin hayatı ile ilgili bilgiler, bazı tezkirelerden, şiirlerinde ismi zikredilen, çağdaşı, tarihî şahsiyetlerden hareketle ortaya konmuştur. Edebî kişiliği ile ilgili değerlendirmeler de eserinden hareketle oluşturulmuştur. Çalışmamızın ikinci bölümü, divanın tenkidli metnini içerir. Üç nüshası bulunan divandaki manzumeler mürettep divan sırası gözetilerek sıralanmıştır. Ayrıca her nazım şekli kendi içinde numaralandırılmış olup nüsha farkları ve varak numaraları dip notta gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

1. Karayılan-zâde Mehmed
2. Sabrî
3. Anabolu
4. Klasik Divan Şairi
5. Morali Şair
6. Divan

ABSTRACT

KEÇECİ, Mustafa. Karayılan-zâde Mehmed Emîn Sabrî Dîvanı, Master Thesis, Ankara, 2012.

Sabri was born in 1767 in Anabolu, Mora and died in 1816 in the same place. Although he was born blind, he was a highly educated poet who could improve himself and engage with statesmen in Mora.

We have two main part in this study of Sabri's divançe. First part contains life and literal personality of Sabri and form and meaning characteristics of his divançe. There isn't enough knowledge about him. Knowledge about life of Sabri was collected from historic personalities living in the same era whose names were mentioned in his poems. Assessments about his literalpersonality were formed based on his work of art. The second part of our study contains the transcript text of divançe. Divançe has three copies. Poems were arranged in order according to müretteb divan. In addition, each verse is numbered in itself and copy differences and page numbers are presented in footnote.

Key Words:

1. Karayılan-zâde Mehmed
2. Sabrî
3. Anabolu
4. Classical Otoman Poetry
5. Morean Poet
6. Divan